

Inhoud

1. Opening en welkom.....	2
Afscheid Statenlid Reinier Blaauw (PVV)	3
Installatie één nieuw Statenlid en één fractievertegenwoordiger	3
Mededelingen, regelen werkzaamheden en vaststelling agenda	4
2. Mondelinge vragen	5
3 A. Bespreekstukken.....	5
A.Statenvoorstel: Geen zonneparken meer op landbouwgrond boven op RES 1.05	
B.Statenvoorstel: Provinciaal Programmaplan NPG	30
C.Statenvoorstel: Groningen Airport Eelde	53
E.Mondelinge vragen CDA.....	90
F.Agenderingsverzoek: Asielopvang Ter Apel (<i>motiedebat</i>)	91
4. Hamerstukken	95
5. Ingekomen brieven.....	95
6. Notulen voorgaande vergadering PS 8 november 2023.....	96
7. Sluiting	96
Aangehouden A M E N D E M E N T E N.....	98

PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 20 DECEMBER 2023

Voorzitters: de heer F.J. Paas en de heer R.W. de Wit

Griffier: mevrouw H. Engels-van Nijen

Aanwezige leden Provinciale Staten: mevrouw A.H. Bakker (SP), de heer E.J.M. Bakker (Groninger Belang), mevrouw P.H. Benjamins-Van Oudheusden (D66), de heer E.J. Bennema (VVD), mevrouw S. Bennett (GroenLinks), de heer B. de Boer (GroenLinks), mevrouw M.E. Bosman (BBB), mevrouw W.S. Brilstra (VVD), mevrouw F. Buigel (D66), mevrouw T.M. Donker-van der Vinne (ChristenUnie), de heer A. Drenth (BBB), mevrouw G.H. Ebeltjes (GroenLinks), de heer J.L. Epema (FvD), mevrouw F. Feenstra (SP), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), de heer D.J. de Grooth (Groninger Belang), de heer D.J. Hoogers (ChristenUnie), de heer K.W. de Jong (BBB), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), de heer M. Kolthof (PvdD), de heer J.P. Loopstra (PvdA), de heer E. van Marum (BBB), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer G. Moes (BBB), mevrouw W.Z. Muilwijk-Wieringa (BBB), de heer H. Nieboer (BBB), de heer J.W. ten Rae (BBB), mevrouw L. Reinink (Volt), de heer R.J.H.H. Rep (PVV), de heer P. Roemers (PvdA), mevrouw K. Rutgers-Swartjes (CDA), de heer M.O. Scheeringa (BBB), mevrouw H.T. Siersema-Orsel (GroenLinks), mevrouw S.D. da Silva Pinto (PvdA), de heer F.E. Smelt (BBB), mevrouw E. Stolk (PvdA), de heer L.H.G. Wenneger (BBB), de heer S.F.A. Wiegman (BBB), de heer R.W. de Wit (CDA), mevrouw E.J.M. Zondag (Groninger Belang), de heer A. Zwart (Partij voor het Noorden)

Afwezig: mevrouw S.D. ten Hoeve (PvdD), de heer R. Joling (PvdA)

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer T.R. van Dekken, de heer H.E. Emmens, de heer H.J. Hamster, de heer A. Schmaal, mevrouw S. Top

Afwezig: ---

1. Opening en welkom

De VOORZITTER: Als de Provinciale én Gedeputeerde Staten hun plaatsen willen innemen, dan kunnen wij beginnen. De rest van het handenschudden mag tijdens een van de schorsingen. Dames en heren, en meneer Bennema, graag gaan zitten!

Hartelijk welkom voor iedereen in de zaal en in het bijzonder onze gasten op de publieke tribune. Onze gastvrouw is vandaag mevrouw Da Silva Pinto van de Partij van de Arbeid. Zij zwaait naar mij, maar ze zal u straks ontmoeten.

We hebben een quorum. Kan het iets rustiger in de Collegebankjes, trouwens? Dank! Wij hebben een quorum en daarmee open ik deze Statenvergadering. Er is één bericht van verhindering dat mij heeft bereikt. Dat is van mevrouw Ten Hoeve. Is de collectie daarmee compleet? De heer Joling is er ook niet. Dat bericht heeft mij ook zeker bereikt, ja.

Om tien uur start er zometeen een lang van tevoren gepland overleg met demissionair staatssecretaris Vijlbrief. Dus ik kondig alvast een voorzitterswissel aan: de heer De Wit neemt vanaf dat moment de honneurs waar, eigenlijk vanaf van even voor tien, want de looplijnen zijn lang in dit gebouw. Daarom stel ik voor om nu meteen te beginnen met de installatie van een nieuw Statenlid en een fractievertegenwoordiger, dan kan de heer De Wit vervolgens de regeling van de werkzaamheden met u doen. Dat is eigenlijk het ingewikkeldste vandaag op de agenda. Succes, meneer De Wit!

Afscheid Statenlid Reinier Blaauw (PVV)

De VOORZITTER: Wie mogen we vandaag in ons midden verwelkomen? Door de fractie van D66 is de heer De Boer voorgedragen als fractievertegenwoordiger. Ja, ik zie dat een andere heer De Boer verrast kijkt. Maar we kennen D66 als een gastvrije groepering. En namens de PVV is de heer Rep door het centraal stembureau benoemd als Statenlid in de vacature die de heer Blaauw heeft veroorzaakt. En daar wil ik even een paar strenge woorden aan wijden. Want mijn eerste impuls was natuurlijk: dat kan natuurlijk zomaar niet! Maar ja, wat goed is, komt snel.

Jarenlang op de achtergrond, beste Reinier, was je nauw betrokken bij het wel en wee van de PVV-fractie. Dus voor insiders was je geen nieuw gezicht. Sinds maart lid van de Staten. Ik kan niet anders zeggen dan dat je inzet, je talent en je loyaliteit in Den Haag heel snel moeten zijn opgemerkt, want toen de lijst van de PVV werd vastgesteld, stond je daar op een prachtige plek, die ook de enorme verkiezingsoverwinning van de PVV misschien heeft veroorzaakt, maar die je in ieder geval niet nodig had om jou tot Kamerlid te maken. Want je stond meteen torenhoog op die lijst. Dat is met een mentor als Ton van Kesteren natuurlijk niet gek, maar het is wel echt een succesverhaal.

Je bent twee week geleden in de Tweede Kamer geïnstalleerd. Ik heb je vanaf de tribune al een keer mogen bewonderen. Het leidde tot een klein knikje vanuit de Kamer naar mij, dus de verhoudingen zijn meteen ook heel helder. Dus van harte gefeliciteerd!

We installeren vandaag je opvolger en dat betekent dat er aan je korte periode in deze Staten nu al een einde komt. Dat vinden we jammer, want we hebben je in de afgelopen maanden leren kennen als iemand die betrokken is, die collegiaal is en die het mooi vindt om in ons midden een rol te spelen. Je gaf in je *maidenspeech* – die heb je dan al wel gehouden – een persoonlijk inkijkje in het soms harde leven van je grootouders. Je vertelde ook hoe dat je heeft geïnspireerd om de politieke positie in te nemen die je nu inneemt. Je idealen zijn gevormd mede door hun ervaringen en zelfs het Pekelder volkslied kwam toepasselijk voorbij in je eerste woordvoering.

Je hebt ook als Statenlid in de klas nog een keer een gastles verzorgd op een school in Heiligerlee. Het kan eigenlijk niet anders dan dat de schoolkinderen die je daar hebt gesproken, zijn besmet met je liefde voor de politiek. Dus ik denk dat over vijftien of twintig jaar, als iemand hier dan zijn of haar *maidenspeech* staat te houden, deze persoon zegt dat hij of zij geïnspireerd is geraakt door Reinier Blaauw, die bij hem of haar voor de klas stond.

We gaan het zien. We gaan zien hoe het afloopt. Ik wens je namens ons allemaal heel veel succes in Den Haag. Je wordt voor ons een object van lobby en we danken je voor je inbreng in deze Staten. 'Het waren twee fantastische dagen!'

De heer BLAAUW (PVV): Dank u wel, voorzitter, ook voor uw warme woorden. Ja, dat knikje in de Kamer onlangs: ja, ik wilde toen ook wel flink zwaaien naar u, maar dat lijkt dan ook weer zo groen, nietwaar?

Nee, ik heb eigenlijk na de grote verkiezingswinst van mijn partij op 22 november ontzettend veel warme, lieve berichten gekregen. Ik denk dat ik elke fractie wel langs heb zien komen. Ja, dan blijkt maar weer dat de politiek en de persoon altijd gescheiden zijn en dat de persoonlijke verhoudingen hier ook heel goed zijn. Als je dan toch iets mee moet nemen naar Den Haag, dan is dat iets wat altijd me bij zal blijven. Ik wilde dan ook vanaf deze positie zeker geen 'vaarwel' zeggen, maar vooral tot ziens. Want ik ben en blijf een Groninger, ik blijf gewoon in Winschoten wonen. Ik weet niet wanneer de nieuwjaarsborrel is, maar...

De VOORZITTER: U bent altijd welkom!

De heer BLAAUW (PVV): Precies! Dan zal ik nog zeker langskomen en dat zal ook vast niet de laatste keer zijn. Dus vooral dank voor alle lieve, warme berichten. Dank voor alle steun en samenwerking en natuurlijk in het bijzonder: Ton, bedankt! Bedankt dat je mij in al die jaren dat ik actief mocht zijn, in welke rol dan ook, mij gesteund heb gevoeld op persoonlijk vlak, op politiek vlak. En ik hoop dat ik met die steun hopelijk die steun straks weer aan jou kan geven. Dus vooral Ton, heel erg bedankt! Dank u wel. [Applaus.]

Installatie één nieuw Statenlid en één fractievertegenwoordiger

De VOORZITTER: Wij gaan meteen verder. In het kader van het efficiënt gebruik van de vergadertijd heeft de commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven haar werkzaamheden al vlak voor de

vergadering verricht. De deur stond open, dus ik zag ze het feitelijk doen. De commissie bestond uit de heer Smelt, mevrouw Donker-van der Vinne en de heer Roemers en ik zou het woord willen geven aan de heer Roemers in de rol van voorzitter van de commissie.

De heer ROEMERS (voorzitter commissie onderzoek geloofsbrieven): De commissie heeft het onderzoek naar de geloofsbrieven uitgevoerd. Het gaat om de volgende personen: de heer Rep namens de PVV en de heer De Boer voorgedragen als fractievertegenwoordiger namens D66. De commissie heeft het volgende geconstateerd. De heer Rep heeft de benoeming van het centraal stembureau geaccepteerd. De heer De Boer staat op de kandidatenlijst voor de laatstgehouden verkiezing van de leden van Provinciale Staten van Groningen. Uit het uittreksel uit de Basisregistratie Personen blijkt dat beiden in de provincie Groningen woonachtig zijn, in het bezit zijn van de Nederlandse nationaliteit en niet zijn uitgesloten van het kiesrecht. Beide heren hebben hun nevenfuncties kenbaar gemaakt en hebben geen onverenigbare openbare betrekkingen. De commissie is van mening dat voor de genoemde personen niets in de weg staat om te worden toegelaten tot deze Staten of om tot fractievertegenwoordiger te worden benoemd.

De VOORZITTER: Ik dank de voorzitter van de commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven en ik verzoek de bode om het Statenlid en de fractievertegenwoordiger binnen te leiden. En ik verzoek u allemaal om te gaan staan. [Alle aanwezigen in de zaal gaan staan. De bode leidt de kandidaat-Statenslid en de kandidaat-fractievertegenwoordiger de Statenzaal binnen.]

De heer Rep heeft aangegeven, de eed te willen afleggen en de heer De Boer om de verklaring en belofte te willen afleggen. Ik lees u de eed dan wel de verklaring en belofte voor en dan vraag ik u om te antwoorden, terwijl de heer Rep zijn rechterarm omhoog steekt en twee vingers daarvan nog hoger: 'Zo waarlijk helpe mij God almachtig'. De heer De Boer antwoordt dan met 'Dat verklaar en beloof ik.' Ik lees voor: *'Ik zweer (ik verklaar en beloof) dat ik, om tot lid van Provinciale Staten c.q. tot fractievertegenwoordiger te worden, rechtstreeks noch middellijk onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd. Ik zweer (ik verklaar en beloof) dat ik om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen. Ik zweer (ik verklaar en ik beloof) dat ik getrouwd zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als lid van Provinciale Staten c.q. als fractievertegenwoordiger naar eer en geweten zal vervullen.'* [Hierna neemt de voorzitter de eed af bij de heer Rep en de verklaring en belofte af bij de heer De Boer, waarna zij formeel zijn beëdigd als Statenslid c.q. als fractievertegenwoordiger.]

Dan feliciteer ik u allebei hartelijk met uw nieuwe hoedanigheid en dan schors ik de vergadering. Van harte gefeliciteerd! De vergadering is geschorst. [Applaus. De aanwezigen leggen voor in de Statenzaal een felicitatieronde af bij de drie benoemde personen.]

[Schorsing]

Mededelingen, regelen werkzaamheden en vaststelling agenda

De VICEVOORZITTER: Ik zie dat iedereen inmiddels de plaatsen weer heeft ingenomen. Ik zie dat nog één iemand heel hard onderweg is naar de plek. Ik heropen de vergadering.

Voor de mensen die net inschakelen thuis: we zijn hervat met de Statenvergadering. Nogmaals welkom aan iedereen op de publieke tribune, collega's van Provinciale Staten, GS en in het bijzonder natuurlijk welkom aan onze nieuwe collega, meneer Rep. Fijn dat u er bent!

De Commissaris kondigde het net al aan: we gaan beginnen met de regeling van werkzaamheden. En ik begin met de mededeling die ik voorafgaand aan de vergadering mondeling heb ontvangen van het CDA over de berichtgeving van Follow The Money vorige week over de inhuur van een hoogleraar door het ministerie van Economische Zaken in 2013, om te adviseren over de risico's bij de gaswinning. Ik kom daar zometeen even op terug bij het langslopen van de bespreekpunten.

Vandaag op de agenda als eerste het punt 'Geen zonneparken op landbouwgrond boven op de RES 1.0'. Het is ook besproken in de commissie. Dan het Provinciaal Programmaplan Nationaal Programma Groningen. Als derde hebben we het onderwerp 'Groningen Airport Eelde'.

En dan komen we bij de agenderingsverzoeken en de mondelinge vragen. Ik begin bij het agenderingsverzoek van de SP. Dat hebt u bij de stukken aangetroffen. Het gaat om het behoud van de maakindustrie in Groningen en hiervoor geldt dat ten minste een derde van de aanwezigen moet instemmen met de agendering. Ik wil graag handen zien van de collega's die instemmen met de

agendering van dit voorstel. Ik zie dat dat ruim een derde is van de aanwezige Statenleden, dus dit onderwerp wordt als vierde bespreekpunt toegevoegd aan de agenda. Ik heb nog wel een vraag aan de SP en aan de andere collega's. De SP heeft in het presidium aangekondigd dat zij met een motie komen. Zijn er ook nog andere collega's die bij dit agendapunt met een motie komen? Niet? Is het dan goed als we hier een motiedebat van maken? Ik zie iedereen instemmend knikken. Dan gaan we het als motiedebat toevoegen aan de agenda.

Vervolgens hebben we de mondelinge vragen van het CDA. Ik stel voor dat we dit als vijfde punt toevoegen op de agenda. Hoe die procedure loopt, leggen we straks, als het aan de orde is, nog even uit.

Dan komen we bij de situatie in Ter Apel, de asielopvang daar. Hierover hebben de fractievoorzitters in het presidium afgesproken dat dit als een motiedebat aan de agenda wordt toegevoegd. Dat vormt dan het zesde en laatste agendapunt van vandaag.

Qua spreektijd hebben we in het presidium afgesproken dat voor gewone bespreekpunten twee minuten per onderwerp geldt en voor een motiedebat één minuut per fractie. Dus uitgezonderd van de mondelinge vragen betekent dat in totaal acht minuten spreektijd per fractie.

Dan de interrupties: daar heeft de voorzitter in het presidium ook al wat over gezegd. Bij het eerste agendapunt willen we een maximum van vijf interrupties hanteren. Dus dat betekent maximaal vijf keer naar de interruptiemicrofoon lopen. Het hoeft dus niet als het niet nodig is. En dan mag u maximaal drie keer een korte, verduidelijkende vraag stellen.

Kunt u instemmen met de spreektijd en het aantal interrupties? Ik zie instemmend geknik en hier een daar een duimpje. Helemaal goed, dan gaan we dat op die manier vaststellen. Uiteraard, voor *maidenspeeches* knippen we misschien een minuutje een oogje toe.

Goed, dan hebben we nog de Triple-V Trofee, oftewel het vergaderen via de voorzitter. De ervaring is dat het juist bij interrupties vaak misgaat. Dus het is juist zaak om uw collega of iemand vanuit de GS-bankjes via de voorzitter aan te spreken. De laatste winnaar van de Triple-V Bokaal is mevrouw Rutgers. Zij was de gelukkige winnares en zij zal met haviksogen vandaag in de gaten houden of u spreekt via de voorzitter.

Dan kunnen we gaan beginnen, maar niet voordat ik heb gemeld dat deze vergaderdag en dit kalenderjaar feestelijk zullen afsluiten met een borrel inclusief een quiz en uniek filmmateriaal – of niet, mevrouw Siersema?

[Agenda conform vastgesteld]

2. Mondelinge vragen

(zie agendapunt 3.E)

3. Bespreekstukken

A. Statenvoorstel: Geen zonneparken meer op landbouwgrond boven op RES 1.0

De VICEVOORZITTER: Goed, dan komen aan bij het eerste inhoudelijke agendapunt, 'Geen zonneparken meer op landbouwgrond boven op RES 1.0', in iBabs te vinden als agendapunt 3.A. Dit onderwerp is besproken in de Statencommissie van vorige week woensdag. En nogmaals, u hebt maximaal vijf interrupties bij dit inhoudelijke onderwerp. Dus gebruik ze goed, zou ik zeggen.

Ik wilde graag beginnen bij de afvaardiging van de BBB. En als ik mij niet vergis, is dat meneer Drenth, die tevens vandaag zijn *maidenspeech* heeft.

De heer DRENTH (BBB): De *maidenspeech*: nooit verwacht. Woensdag 22 maart jongstleden zat ik na een succesvolle BBB-campagne in de auto op weg naar het provinciehuis. Want ik wilde weleens meemaken hoe zo'n verkiezingsavond ging. Onderweg belde mijn vrouw. Die voorspelde mij met een sardonisch genoegen dat ik waarschijnlijk ook weleens vaker naar het provinciehuis zou moeten

rijden. Dat overviel me wel een beetje. Als nummer tien op de verkiezingslijst had ik er eerlijk gezegd geen rekening mee gehouden dat ik rechtstreeks verkozen zou worden. Mijn leven is namelijk met een gezin met drie kinderen, een bedrijf en een baan als docent op een middelbare school vrij vol te noemen. Daarnaast is mijn vrouw raadslid in de gemeente Westerkwartier. Dus twee politici binnen één gezin: het leek wat lastig.

Het onvermijdelijke gebeurde: we hadden twaalf zetels, fantastisch! Maar ook: hoe ga ik dat allemaal rondbreien? Gelukkig heb ik vanuit thuis en zeker ook vanuit mijn collega's binnen de BBB veel steun ervaren. We werken als een hecht team en we hebben een groot vertrouwen in elkaar.

Dit is ook goed terug te zien aan hoe wij gezamenlijk gewerkt hadden aan het Hoofdlijnenakkoord. Ik krijg soms te horen dat de mensen dit akkoord te open vinden. Men moet eraan wennen. Wat mij betreft is dat juist goed. Zo blijft er ruimte voor nadere invulling van iedereen, aangezien eenieders mening er ook toe doet. Als een akkoord dichtgetimmerd is, zijn er heel weinig mogelijkheden om punten die gaandeweg zo'n zittingstermijn zijn, er nog in te fietsen. Ik heb er dan ook veel vertrouwen in dat we in deze zogenaamde 'open eindjes' ieders mening een plek kunnen geven, zodat iedereen zich gehoord kan voelen. Want we doen het tenslotte voor Groningen.

De tijd na deze opbeurende woorden, nu door naar het Statenvoorstel 'Geen zonneparken meer op landbouwgrond boven op RES 1.0'. De BBB kan zich heel erg vinden in dit Statenvoorstel, dat voortkomt uit het Hoofdlijnenakkoord 'Veur mekoar' en aangeeft dat er geen ruimte is voor nieuwe plannen voor zonneparken op land en dan met name op landbouwgrond. Dit om de ruimtelijke kwaliteit te waarborgen.

De BBB vindt dat na het voldoen van de RES 1.0 er gekeken moet worden naar andere opties dan landbouwgrond, mocht men zonneparken aan willen leggen. Zo is er nog voldoende dakruimte beschikbaar in de provincie Groningen. Ik heb eens even nagekeken: volgens het CDS begin dit jaar was nog maar 31 procent van de beschikbare dakruimte benut voor zonnepanelen. Dus genoeg ruimte nog. Daarnaast kan men ook denken aan binnenstedelijke zonneparken, bijvoorbeeld boven parkeerterreinen – als je in Groningen kijkt in Hoogkerk – maar ook het Sontplein zou natuurlijk ook ontzettend mooi zijn als je daar wat neerzet.

De opgewekte stroom die je daarvandaan haalt, kun je ook direct gebruiken voor de bedrijven die eromheen zitten, waardoor je de congestie op het net vermindert. Daarnaast staat ook binnen de zonnepanelenindustrie de innovatie niet stil. Een aantal jaren geleden was 250 wattpiek per paneel de norm, nu is dat al gemiddeld 400 wattpiek en in de toekomst zal dat nog hoger zijn.

Ten slotte roepen wij het College om, mocht er onverhoopt maatschappelijke onrust ontstaan onder inwoners – doordat lokale overheden gemaakte afspraken eenzijdig wijzigen of overtreden – hen proactief te laten opstellen en gemeenten en bewoners bij te staan om tot een gezamenlijke oplossing te komen. [Applaus voor de *maidenspeech* van de heer Drenth,]

De VICEVOORZITTER: Meneer Drenth, ik wil u van harte feliciteren met uw *maidenspeech*. Wij gaan coulant om met de tijd als het gaat om uw *maidenspeech*, waarin u persoonlijk maar ook inhoudelijk hebt laten zien wat u voor staat. En wij hopen dat u nog heel wat ritjes richting het provinciehuis gaat maken.

Dan gaan wij door richting mevrouw Stolk van de Partij van de Arbeid en ik maak u erop attent dat dit niet haar *maidenspeech* is.

Mevrouw STOLK (PvdA): Groningen is een provincie waar de ruimte en het landschap ons dierbaarste bezit is. De rust en de ruimte van het Ommeland, zijn *fluuster en duuster*, het is in vele toonaarden al bezongen. En dat moeten wij koesteren. Het koesteren van het landschap maakt dat de ruimte voor ons als mensen in te grijpen, beperkt is. Die schaarse ruimte hoort van alle Groningers te zijn en namens die Groningers moet de overheid – in dit geval dus de provincie – dit goed beheren. Ruimtelijke ordening kan wat de Partij van de Arbeid betreft dan ook niet aan de markt overgelaten worden. Het landschap is niet het restproduct dat overblijft als alle functies een plek hebben gekregen, maar vertegenwoordigt een waarde op zich. Dat geldt helemaal voor ons bijzonder karakteristieke landschap van onze provincie. De landbouwgronden zijn daar onlosmakelijk mee verbonden. Die horen bij onze cultuur en bij ons Groninger landschap. Wij kiezen er daarom voor om bij besluiten die het landschap raken, dat ook zeer zwaar te laten meewegen. Ook vinden wij dat het heel belangrijk is dat de doelstellingen van de RES worden gehaald.

Als het gaat om dit voorstel en de zonnepanelen, is de Partij van de Arbeid er altijd voorstander van geweest om dit te doen daar waar er nog genoeg ruimte is en het niet ingrijpt op het landschap. Er is nog heel veel ruimte op de daken. Zo was er bijvoorbeeld het bericht van de week dat er in de gemeente Groningen maar liefst 100.000 panelen al op daken zijn gekomen. En als u om u heen kijkt, is er nog heel veel ruimte over. Dus op daken, op bedrijventerreinen en op een wijze

waarbij de mensen die er wonen, er voordeel van hebben. Dus wij kunnen ons in het voorstel vinden van GS op dat punt.

GS heeft in het voorstel ook het onderwerp batterijopslag opgenomen. U hebt in de commissie gemerkt dat wij daar nog veel vragen over hebben. Voor een deel zijn die al beantwoord. Onze zorg zit hem in de lopende initiatieven, die we als positief bestempelen. Dit omdat deze namelijk mogelijk worden geremd: bijvoorbeeld de buurtaccu's die aan de orde kwamen. Zolang er geen beleid is, wordt dat nu stilgezet. Dat beleid, zo werd ons duidelijk, kan nog wel zes tot negen maanden duren. De gedeputeerde gaf aan op onze vragen dat bij lokale initiatieven die gedragen worden door de omgeving en ook ten goede komen aan de omgeving, ook ruimte is voor maatwerk. Maar dat staat wat ons betreft nog niet helder in het stuk. Daarom dienen wij de volgende motie in, samen met het CDA en D66.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Voor me ligt een motie die de briefhoofden van de Partij van de Arbeid, D66 en het CDA draagt. De titel van de motie is 'Ruimte voor lokale initiatieven' en het volgnummer is 77. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,

Overwegende dat:

- de ontwikkelingen ten aanzien van batterijopslag heel snel gaan;
- daar nog geen beleid op is ontwikkeld door de provincie;
- hier wel behoefte aan is om bij ongewenste ontwikkelingen te kunnen ingrijpen;
- dit naar verwachting zes tot negen maanden zal vergen;

Constaterende dat:

- wenselijke ontwikkelingen niet afgeremd moeten worden;
- dit gaat over lokale initiatieven die op draagvlak kunnen rekenen en ruimtelijk goed inpasbaar zijn;
- GS heeft aangegeven, ruimte te willen geven aan maatwerk;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- bij lokale initiatieven, met lokaal eigenaarschap, die ruimtelijk goed inpasbaar zijn en waar draagvlak voor is, altijd in gesprek te gaan om maatwerk te bieden en ruimte te geven voor batterijopslag;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, wij vragen ons af of de PvdA het met ons eens is en die vraag ook met ons wil stellen aan het College of wij als provincie ook een verantwoordelijkheid hebben als het gaat om kinderarbeid, als het gaat om grootschalige mijnbouw. Want onze energietransitie hier gaat eventueel ten koste van leefbaarheid en kinderarbeid elders. Is de PvdA het met ons eens dat dat ook een verantwoordelijkheid moet zijn van de provincie Groningen in gesprek met die buurten?

De VICEVOORZITTER: Voordat u antwoord gaat geven, mevrouw Stolk, zou u uw interruptie kort en bondig willen formuleren de volgende keer, meneer Kolthof? Dan nu mevrouw Stolk.

Mevrouw STOLK (PvdA): Ik kan me de vraag van de Partij voor de Dieren heel goed voorstellen. Voor ons is dat nu een beetje buiten de orde van waar we het nu over hebben. Maar het is natuurlijk wel zo dat de wijze waarop de ingrediënten van batterijopslag – en ik neem aan dat de Partij voor de Dieren daarop doelt – worden samengesteld, op een eerlijke manier moet gebeuren. Dat kan misschien teijner tijd. Maar op dit moment gaat het ons puur even om het überhaupt mogelijk maken van batterijopslag zolang er geen beleid is. Dan kan dit van u later wellicht besproken worden bij dat beleid.

De heer KOLTHOF (PvdD): Een korte reactie hierop is dat we dat graag willen meegeven aan het College. We hopen dan in de toekomst op steun van de PvdA op dit soort onderwerpen, om echt onze verantwoordelijkheid te nemen wat betreft kinderarbeid.

De VICEVOORZITTER: Maar meneer Kolthof, ik ga u onderbreken. Het is niet de bedoeling dat u een bijdrage levert. Als u nog een vraag hebt, mag u die stellen. En anders wil ik u vragen om weer plaats te nemen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik had de vraag gesteld, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: Oké, dank u wel. Ik zie meneer Bennema.

De heer BENNEMA (VVD): Een toelichting op de motie zou ik graag vernemen op het volgende punt. Er staat 'in gesprek te gaan om te kijken hoe die plaatsing kan'. Dus die plaatsing moet dan ook altijd kunnen?

Mevrouw STOLK (PvdA): Nee, er staat '*om in gesprek te gaan over maatwerk*'. Dus het kan best wel zijn dat daar uiteindelijk uit komt dat het niet kan. Maar nee, dat is niet wat wij bedoelen. Wij bedoelen dat er sowieso wel openingen moeten zijn. Nu is het gewoon dicht en daar zijn wij niet voor.

De heer BENNEMA (VVD): Zou het dan niet raadzaam zijn om eerst beleid te maken en dan op basis van dat beleid aan de gang te gaan, in plaats van andersom?

Mevrouw STOLK (PvdA): Dat zou wat ons betreft heel erg wenselijk zijn, ware het niet dat er natuurlijk al een hoop initiatieven lopen. GS stelt nu voor om nu de rem erop te zetten voor de batterijopslag en wij bijvoorbeeld vorige week bij de inspreker hebben begrepen als het gaat om de GREK [Groninger Energiekoepel Energiebesparing], de buurtaccu eventueel ook niet meer mag. En dat is wat wij willen voorkomen. We hopen dat er zo snel mogelijk beleid is, daar zijn we het helemaal over eens.

De VICEVOORZITTER: De heer Bennema, tot slot.

De heer BENNEMA (VVD): Vorige keer heb ik ook een toelichting gevraagd aan het College of het buitengebied is of ook industrie. Maar toen hoorden we dat de bebouwde omgeving en het industriegebied al wel kunnen. Dus waarom is het dan nodig om dat speciaal voor het buitengebied open te stellen?

Mevrouw STOLK (PvdA): Het gaat ons niet specifiek om het buitengebied, maar om de initiatieven die er nu al lopen en die eventueel geremd worden, door het stopzetten van de batterijopslag. Want er staat ook in het stuk genoemd dat er ook positieve ontwikkelingen zijn die wellicht geremd worden. En dat willen wij juist niet.

De heer DE BOER (GroenLinks): Mevrouw Stolk zegt dat er positieve ontwikkelingen zijn. Nou ken ik de Partij van de Arbeid als een partij die zich altijd hard maakt voor de lokale werkgelegenheid. Wij hebben gisteren als Staten van VNO-NCW een brief ontvangen die grote zorgen uit over dit besluit met betrekking tot de lokale werkgelegenheid. Ik hoor graag een reflectie van de PvdA op deze zorgen.

Mevrouw STOLK (PvdA): Wat ik ook al zei, wij denken dat er nog heel, heel veel plek is. Dat blijkt ook wel uit wat meneer Drenth aangaf: 31 procent van de daken is nog maar belegd met zonnepanelen. Dus daar is heel veel werk en dus ook heel veel werkgelegenheid als het gaat over zonnepanelen op daken en op bedrijventerreinen.

De heer DE BOER (GroenLinks): En is de PvdA dan van mening dat die zonnepanelen op daken – wat natuurlijk een positief streven is – voldoende zullen zijn om de doelen te halen om in 2050 volledig energieneutraal te zijn als samenleving? Met daarbovenop nog de ambities om meer regionale werkgelegenheid te creëren?

Mevrouw STOLK (PvdA): Wij denken dat voor de komende tijd, als je die 31 procent ziet, er nog heel veel ruimte is. Dat is stap één. In de loop van de tijd worden er natuurlijk meer initiatieven op ander gebied van energie ontwikkeld en daarbij zullen we vinger aan de pols moeten houden of we wel voldoende voortgang boeken.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik heb even de oproep gelezen en ik meen mij de discussie in de commissie te herinneren dat we het vooral hebben gehad over het buitengebied, waar de provincie over gaat. 'Met een pauzeknop voor grootschalige batterijopslag': dat waren de woorden van de gedeputeerde. Ik ben even op zoek naar de scherpste in deze motie. Wat regelen we precies? Zitten we nou de gemeenten in de weg? Want de gemeenten zijn verantwoordelijk voor de bebouwde kom en de directe aangrenzende percelen aan de bebouwde kom, waar bijvoorbeeld ook die buurtaccu kan staan. En wij zijn volgens mij verantwoordelijk voor het buitengebied. Dus welke scherpste zit in deze motie?, vraag ik aan mevrouw Stolk.

Mevrouw STOLK (PvdA): Nou, het gaat ons vooral om de initiatieven die nu anders vertraging zouden oplopen en dat zullen dan de initiatieven zijn waar de provincie over gaat uiteraard. Wij willen niet gaan over dingen waar gemeenten over gaan. Want dat moet vooral in goed overleg. Het gaat over zaken waar de provincie over gaat. En een van de punten was natuurlijk in de laatste commissie dat 'kleinschalig' en 'grootschalig' vrij abstracte begrippen zijn. Wat wij misschien kleinschalig vinden, daarbij gaf bijvoorbeeld een van de sprekers aan van het lokaal initiatief GREK dat zij dat zelf grootschalig vinden. Dus vandaar dat wij hebben gezegd: laten we dan sowieso het gesprek aangaan als het gaat over lokale initiatieven die gedragen worden door de omgeving en die ook ruimtelijk inpasbaar zijn. Dat zijn onze punten en daar willen we ruimte voor geven. We willen niet dat dat eventueel negen maanden stilligt in het ergste geval.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik heb een vraag aan mevrouw Stolk. Zij geeft heel duidelijk aan in de motie dat we ons voor zes tot negen maanden geen belemmeringen kunnen veroorloven. Dat ben ik met haar eens. Is de PvdA het met mij eens dat juist ook grootschalige batterijopslag straks een integrale afweging moet zijn bij de Omgevingsvisie?

Mevrouw STOLK (PvdA): Daar kan ik maar één ding op antwoorden: ja, helemaal mee eens.

De heer DE BOER (GroenLinks): Wij herhalen graag nogmaals wat we in de commissie stelden: dit voorstel neigt naar broddelwerk. Het voorgestelde verbod op zonnepanelen op landbouwgrond is te vergaand, de gegeven onderbouwing te karig en de geboden uitzonderingsgronden te vaag. Met een afweging die zich uitsluitend richt op landschap en landbouw, wordt wat GroenLinks betreft te beperkt gekeken naar de ruimtelijke ordening in onze provincie. Door hier een middenweg te nemen en vervolgens geen duidelijkheid te verschaffen over hoe het wél zou moeten, zet het College de toekomst van de Groninger energietransitie en de strijd tegen klimaatverandering zwaar onder druk: niet alleen voor wat betreft de RES 1.0 met een ambitie van 6,4 terawattuur, maar vooral ook de opwek die we voor 2050 nodig hebben voor een volledig duurzame energievoorziening. Hiermee toont het College zich onbetrouwbaar richting gemeenten en coöperaties die hier uitvoering aan willen geven. Het voorstel bemoeilijkt het voor onze gemeenten en inwoners om hun energierekening omlaag te brengen of voor bedrijven die de regionale werkgelegenheid toekomstbestendig willen inrichten.

Voor de zomer leek het wellicht een sympathiek idee binnen de coalitie. Maar in deze uitvoering heeft dit besluit te veel ingrijpende gevolgen waar niet over nagedacht is, zo lijkt het.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik ben erg benieuwd hoe zonneparken ervoor kunnen zorgen dat de energierekening omlaag kan gaan. Omdat dat meestal eigendom is van projectontwikkelaars die daar zelf ook nog geld uit willen halen. Dus ik ben wel erg benieuwd hoe dat de energierekening omlaag brengt voor de mensen die dat nodig hebben.

De heer DE BOER (GroenLinks): Nou, wat dat betreft kan ik de SP geruststellen waar het om gaat om de grote initiatieven van projectontwikkelaars. Daar zijn wij ook tegen en dat heb ik vorige week in de commissie ook aangegeven. Maar vorige week in die commissie hebben we ook verschillende sprekers gehoord van onder andere de Groninger Energiekoepel en van andere energiecoöperaties, die aangeven dat zij goed bezig zijn met initiatieven voor bewoners. Daar wordt echt uitgegaan van lokaal eigenaarschap: in ieder geval voor 50 procent van het zonnepark is dan in handen van onze Groningse inwoners. Op die manier zijn de mensen verantwoordelijk voor hun eigen opwek en op die manier kunnen zij ook de energierekening omlaag brengen, omdat zij dan niet meer afhankelijk zijn van juist die energiebedrijven en van die grote projectontwikkelaars. Maar dan hebben zij zelf de energieopwek in handen.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Dus als ik het goed begrijp, heeft GroenLinks het beeld dat de initiatieven van bijvoorbeeld de Groninger Energiekoepel geen doorgang meer kunnen hebben met dit voorliggende beleid? Want het beeld van de SP is anders.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ja, dan zal ik het beeld van GroenLinks even schetsen. Wij maken ons vooral zorgen over het voorliggende voorstel. Want zoals wij het lezen, wordt inderdaad een uitzonderingsgrond geboden. Maar het werd net ook al door de PvdA aangegeven dat wat 'kleinschalig' daarin precies betekent, niet duidelijk is. Dat moet nog uitgewerkt worden. Wat de alternatieve middelen zijn voor gemeenten en energiecoöperaties om wel aan die opwek te voldoen, is

ook nog niet duidelijk. Dat moet ook nog uitgewerkt worden. Dus ja, met dit voorstel kunnen wij sowieso instemmen, omdat er nog zo veel grote onduidelijkheden en zorgen zijn.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik ben toch heel erg benieuwd hoe de heer De Boer het ziet dat we de komende jaren eerst nog de RES 1.0 in te vullen hebben, binnen alle bestaande plannen samen met gemeenten, samen met energiecoöperaties, en daarna, dus wat boven de RES 1.0 komt, pas eigenlijk veel strenger gaan kijken. Dus de komende zes tot negen maanden die we uittrekken voor beleid, moeten eigenlijk voldoende zijn om zicht te krijgen op en duidelijkheid te geven op alles wat daarna pas wordt ontwikkeld. Hoe ziet de heer De Boer dit?

De heer DE BOER (GroenLinks): Nou, deels kun je er zo naar kijken. Tegelijkertijd zijn gemeenten op dit moment al bezig met de plannen ver daarna. Die zijn op dit moment al in gesprek met energiekoepels, met ontwikkelaars om te kijken waar op dit moment al dingen zijn te realiseren. De gemeente Groningen heeft bijvoorbeeld nu al de ambitie om in 2030 grotendeels energieneutraal te zijn. Als nu een moratorium erop gelegd wordt, waardoor er een totaalverbod ontstaat op de ruimte voor alle landbouwgrond, dan kunnen die plannen voor zoals het nu lijkt, allemaal de prullenbak in. Daar bestaan grote zorgen over. En met de plannen die er nu liggen, verbieden we het ook om boven op de ambities die er nu al liggen, dingen extra te doen voor onze inwoners. Dat lijkt ons niet de bedoeling.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, dan wil ik toch de heer De Boer uitdagen om eens breder te kijken dan alleen zonneparken op landbouwgrond. We hebben namelijk in de energiemix meer elementen in onze gereedschapskist dan alleen maar zonneparken op landbouwgrond. Ik ben benieuwd hoe de heer De Boer dat ziet. Daarnaast is de gemeente Groningen volgens mij de gemeente met de minste landbouwgrond in haar areaal en hebben we op de Zonneladder een enorm potentieel. Ik ben toch benieuwd hoe de heer De Boer dit ziet ten opzichte van dit voorstel.

De heer DE BOER (GroenLinks): Nou, die energiemix zou hartstikke mooi zijn, ware het niet dat op dit moment die middelen niet voorhanden geboden worden. Ik weet dat in het Hoofdlijnenakkoord, waar de heer Hoogers ook met zijn partij een krabbel onder gezet heeft, het streven staat om bijvoorbeeld dorpsmolens mogelijk te maken. Dat vinden wij een prachtig streven. Alleen, zoals het er nu staat in het provinciaal beleid, is dat nog steeds niet mogelijk. En met dit voorstel wordt geen handvat geboden om wél op dorpsmolens in te zetten bijvoorbeeld. En zo zijn er nog steeds veel andere middelen die in die energiemix ook niet aangemeten aangereikt worden waar dat misschien wel zou moeten kunnen. Dus om dan nu een middenweg te nemen en vervolgens niks terug te geven en wel de mogelijkheden te bieden, lijkt ons niet de juiste weg. Vandaar dat wij – daar kom ik zometeen nog op – dit voorstel van tafel willen hebben en juist over een half jaar bij de Omgevingsvisie willen kijken hoe we het dan wél moeten doen.

De VICEVOORZITTER: Meneer Hoogers, tot slot.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dan ben ik toch benieuwd of de heer De Boer het met me eens is dat juist de weg die we nu inslaan, leidt tot die duidelijkheid die de heer De Boer ook betoogt. Dat we juist in het einde van het komend jaar bij de Omgevingsvisie met elkaar dus een beleid hebben over zonneparken op landbouwgrond of een beleid hebben voor grootschalige batterijopslag. Dat we beleid hebben over die energiemix, waarin ook de dorpsmolens tot twintig meter een plek kunnen vinden.

De VICEVOORZITTER: Hebt u ook een vraag, meneer Hoogers?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, mijn vraag zat in het begin al, als u had geluisterd. Is de heer De Boer het niet met mij eens dat ...

De VICEVOORZITTER: Dan is de vraag al gesteld, dan mag de heer De Boer daar nu een antwoord op geven. Gaat uw gang, meneer De Boer.

De heer DE BOER (GroenLinks): Nou ja, dan gaat de heer De Boer aangeven dat GroenLinks het daar inderdaad niet mee eens is. Wij zouden ervoor willen kiezen dat er eerst beleid gemaakt wordt voordat verboden afgegeven worden.

Ik was bij de ingrijpende gevolgen waar niet over nagedacht lijkt te zijn geweest. Niet alleen vanuit gemeenten klinkt kritiek en hebben coöperaties zorgen over de groene opwek met lokaal

eigenaarschap, ook van boeren horen we graag dat ze meedoen in de transitie. Om het stroomnet te ontlasten zijn batterijopslag en decentrale opwek noodzakelijk. En gisteren lazen we dat werknemers en ondernemers grote zorgen hebben omdat dit slecht kan uitpakken voor de werkgelegenheid in Groningen. Dit vraagt om een heroverweging en aangezien wij niet alleen kritiek willen leveren, dienen we daarom de volgende motie in.

De VICEVOORZITTER: Voor mij heb ik een motie die de briefhoofden heeft van GroenLinks en D66. De titel van de motie is 'Grote(re) opgaven verdienen een integrale afweging' en het volgnummer is 78. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,
Constaterende dat:

- het voorliggende voorstel zich beroept op 'landschap', 'ruimtelijke kwaliteit' en 'vitale landbouw' als onderbouwing om geen medewerking meer te verlenen aan zonneparken op landbouwgrond, boven op de gemaakte afspraken binnen de RES 1.0;
- het voorstel hierbij een beleidslijn van Rijk, VNG en IPO volgt, die uitgaat van het 'waar mogelijk onttrekken van landbouw- en natuurgronden';
- de Klimaatwet een volledig CO₂-neutrale elektriciteitsproductie in 2050 voorschrijft;

Overwegende dat:

- voor een zorgvuldige ruimtelijke ordening alle landschappelijke en maatschappelijke belangen meegenomen moeten worden in de afweging voor ruimtelijke keuzes en dit hier niet het geval is;
- de noodzaak voor betaalbare, duurzame energieopwek de komende jaren veel groter zal worden en dit ook voor de provincie Groningen gevolgen zal hebben;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- het voorliggende voorstel 'Geen zonneparken meer op landbouwgrond boven op de RES 1.0' in te trekken;
- in plaats van via een losstaand besluit de beoogde ambities te betrekken bij het opstellen van de nieuwe Omgevingsvisie;
- bij de overwegingen hieromtrent een integrale afweging te maken, waarbij ook andere maatschappelijke belangen (zoals onder andere de energietransitie, de landbouwtransitie en natuurherstel, de bodemtransitie, een betaalbare energievoorziening, netcongestie, klimaatadaptatie, toekomstbestendige werkgelegenheid en inwonersparticipatie) meegenomen worden;
- de afwegingen in de Omgevingsvisie te voorzien van een deugdelijke onderbouwing;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer DE BOER (GroenLinks): Daarnaast willen wij het zekere voor het onzekere nemen. Zelfs wanneer dit voorstel aangenomen zou worden, willen wij de zekerheid hebben dat zelfvoorziening via duurzame en betaalbare energie voor inwoners niet in gevaar komt. De uitleg van het College over de uitzondering van kleinschalige initiatieven was voor ons te onduidelijk en te beperkend. Bewonersinitiatieven moeten alle ruimte krijgen om onze dorpen en steden energieneutraal te krijgen. D66 dient hierover straks twee voorstellen in, die wij zullen ondersteunen.

Hoewel GroenLinks het belang van het Groninger landschap erkent en zorgvuldigheid bij de inpassing van zonne-energie toejuicht, kan dit besluit niet op onze steun rekenen. Wij missen het provinciale belang van de energietransitie en klimaat in de afwegingen. Er is een integrale afweging nodig, aangezien deze belangen niet tegengesteld maar juist versterkend zijn. Wij dagen het College daarom uit om deze te maken bij de Omgevingsvisie. Laat zien dat Groningen koploper in duurzaamheid kan blijven, zonder daarbij ons karakteristieke landschap te verliezen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): In de commissie in de week hiervoor hebben we al een uitvoerig debat gevoerd omtrent het Collegevoorstel om grootschalige (monistische) zonneparken op landbouwgrond te beperken. En in die commissie hebben we ook een goede toelichting gehad van het College op welke nuance er in het proces zijn meegenomen, dus dank daarvoor.

Het pleidooi om te voorzien van een pauzeknop ten aanzien van batterijopslag en het voorkomen van nieuwe processen van zon op land leidt tot de gewenste duidelijkheid bij belanghebbenden, zoals ook een aantal sprekers in de commissie ook heeft betoogd. Daarnaast heeft de gedeputeerde toegezegd dat er maatwerk mogelijk is in de lopende processen om te kijken of we die niet mogelijk kunnen maken of onder welke voorwaarden die mogelijk zijn. Een aantal partijen in deze zaal stelde in de commissie – dat heeft de heer De Boer van GroenLinks daarnet ook betoogd

– dat eigenlijk deze opwek van grootschalige monistische zonneparken de enige manier is om te komen tot een energietransitie. Maar schaarste brengt ook innovativiteit. Het beperken van deze vorm van opwek dwingt initiatiefnemers ook tot een andere benadering om te komen tot duurzame energieopwek. Denk aan het regionaal ontsluiten van daken voor zonne-energie, al dan niet in overleg met corporaties en/of vastgoedeigenaren. Ook de plannen van gemeenten en ook van de provincie zelf om vervuilde terreinen en anderszins onbruikbare ruimte te gebruiken, kunnen doorgaan. Bijvoorbeeld het Gemeentelijk Energiebedrijf van de gemeente Groningen is hier ook al hard mee bezig.

Dat de ChristenUnie achter dit voorstel staat, mag geen geheim meer zijn. Wel zijn we hartgrondig voorstander van een groene onafhankelijke energievoorziening voor Groningen en voor Nederland. Echter zien wij dit als de sleutel tot een succesvolle transitie in de energiemix waar zonne-energie slechts één aspect is. We hebben op de Zonneladder nog een enorm potentieel waar we geen landbouwgrond voor nodig hebben. Dat we nu de makkelijkste, goedkoopste en maatschappelijk meest ongewenste vorm moeilijk maken, vindt mijn fractie geen bezwaar om dit voorstel te steunen. Sterker nog, we zien dit als een startpunt om een nieuwe afslag te nemen in de mix, om te komen tot een evenwichtige transitie. Daarbij willen we alle spelers in deze transitie ook uitdagen om hun nieuwe plannen aan te scherpen aan de nieuwe werkelijkheid.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik hoor de heer Hoogers spreken over een startpunt, over een pauzeknop. Hoe staat dat ten opzichte van de gemaakte afspraken binnen de RES 1.0? Want het voorstel dat nu voorligt, is wat mij betreft een verandering van beleid in plaats van een pauzeknop of een nieuw startpunt. Ik wil heel graag weten hoe de ChristenUnie dat ziet.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ja, ten aanzien van dat punt hebben we volgens mij een uitvoerig debat gevoerd en de toezegging van het College is in die zin voor ons voldoende. Alles wat in de RES 1.0 afgesproken is en waarin zelfs de ambitie van 6,4 terawattuur toegezegd en waarschijnlijk gerealiseerd wordt, valt buiten dit besluit. Dus in die zin zie ik daar geen conflicten.

Mevrouw RUTGERS (CDA): De ChristenUnie geeft aan dat dit buiten het besluit valt. Maar mij is het niet helder – en ik hoop dat de heer Hoogers mij dat kan uitleggen – waarom dit nu dan een specifiek agendapunt is. Want als bestaand beleid en gemaakte afspraken worden uitgevoerd, dan is dat wat mij betreft geen onderwerp van discussie in deze Staten.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Om te voorkomen dat we langs elkaar heen spreken, denk ik dat het goed is om te markeren dat de RES 1.0 al in kannen en kruiken is. Daar hebben we een procedure voor gevolgd, waarin de gemeenten zelf een bod hebben geformuleerd om te komen tot een bod aan het Rijk. Dat is vastgekleefd op 5,7 terawattuur. We hebben met elkaar afgesproken dat er een ambitie is van 6,4. Dat zijn de toezeggingen: die vallen buiten dit besluit, omdat die simpelweg al in procedure zitten. Dus dat is volgens mij ook goed uitgelegd door het College in de commissie.

Tegelijkertijd hebben we natuurlijk ook gezien dat er in het afgelopen decennium, misschien wel tot vijftien jaar geleden, ontzettend veel initiatieven zijn geweest die achteraf onwenselijk zijn gebleken in het gebruik van de ruimte, het ontbreken van participatie, het ontbreken van goed overleg met de omgeving. Daarin is het belangrijk om duidelijkheid te scheppen bij nieuwe plannen die niet voldoen aan de normen zoals we die met elkaar bedenken. Die laten we nu niet doorgaan in afwachting van het beleid dat we daarvoor gaan ontwikkelen. Wat resumeert in een vastlegging in de Omgevingsvisie. Dus ik denk dat het juist een zorgvuldig proces is waarin de huidige plannen en ambities voor de RES 1.0 gewoon door kunnen gaan en ook gewoon tot ontwikkeling gebracht kunnen worden.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Rutgers, tot slot.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik heb hier verder geen vraag over. Ik ga in mijn eigen bijdrage nog wel wat zeggen waarvan ik denk dat de heer Hoogers daar weer vragen over gaat stellen.

De VICEVOORZITTER: We wachten vol verwachting af. Meneer Hoogers, gaat u door.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dank u wel. Ik was aan het eind, ik kijk ook vol verwachting uit naar de bijdrage van mevrouw Rutgers. Tot zover.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Vandaag besluiten we dus over het Statenvoorstel om geen grootschalige zonneparken te realiseren op landbouwgrond in de provincie Groningen. Omdat we er al uitgebreid over hebben gediscussieerd in de commissie, laten we alle extra's in onze woordvoering even weg en komen tot het volgende.

Wij kunnen als fractie van Groninger Belang van harte instemmen met dit besluit. Wij zien geen toekomst voor nog meer eindeloze zeeën van zwart glas in onze provincie die zogenaamd 'energielandschappen' worden genoemd, maar geen landschappen zijn. En we vinden dat op landbouwgrond in principe boeren voedsel moeten kunnen produceren, gewassen moeten kweken en vee moeten kunnen telen, maar geen energiebedrijf moeten runnen. Het besluit heeft geen gevolg voor de opgave van de RES 1.0 en daarmee houden we ons aan gemaakte afspraken richting gemeenten en Rijk. Dat is ook een belangrijk uitgangspunt bij dit besluit. In het voorstel blijft er ruimte voor kleinschalige initiatieven die van onderop – dat vinden wij belangrijk – door inwoners en in samenwerking met energiecoöperaties en gemeenten aangedragen wordt. Die blijven mogelijk. Dit is een lijn die onze fractie beslist kan ondersteunen.

Wat betreft de grootschalige accuopslag: duidelijk is dat deze problematiek een onontkoombaar gevolg is van de keuze voor zon en wind. Ook onvermijdelijk is dus dat daar extra en, in onze ogen, schaarse ruimte voor gezocht moet worden. Dat is gewoon de realiteit. De provincie geeft in dit voorstel aan, grootschalige batterijopslag in beleid te gaan vatten. Dat lijkt ons een uitstekend idee. Zodra dat aan de Staten wordt voorgelegd, zullen we ons daar als fractie verder over uitspreken. Op de diverse moties die zijn ingediend, zullen wij terugkomen in tweede termijn.

Mevrouw STOLK (PvdA): Hoe kijkt Groninger Belang aan tegen de initiatieven die nu al lopen en die eventueel wel batterijopslag vragen. En dan bedoelen we met name lokale initiatieven die al gaande zijn.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Wij hebben gezien dat in het stuk ruimte wordt geboden voor die kleinschalige lokale initiatieven. Die vallen meestal onder de jurisdictie van de gemeenten zelf – daar gaan wij als provincie dan weer niet over. Het gaat in dit voorstel met name specifiek over die heel grootschalige opslag, waarvoor ook echt bijzonder veel ruimte gereserveerd moet worden. En omdat het zo'n impact heeft, moet daar beleid op gemaakt worden. Dus zo hebben wij het voorstel gelezen.

De heer BENNEMA (VVD): De Regionale Energiestrategie is een groot succes geweest. Tenminste, als het gaat om het ophalen van een heel grote hoeveelheid groene energie. Maar er is niet zo goed nagedacht over de ruimtelijke gevolgen van het geheel, zoals dubbel ruimtegebruik, verdringing van andere economische functies en ruimtelijke kwaliteit. En ook netcapaciteitefficiëntie en betaalbaarheid van energie zijn in dat plan niet goed doordacht. Energie in Nederland is duur en in de internationale context te duur en daarmee tast het verdienmodel van onze bedrijven aan en legt het een grote last op onze inwoners.

De VVD heeft voor het reces gepleit voor een moratorium, een tijdelijke stop, om zo rust te kunnen inbouwen en te kunnen nadenken over een goed zonnebeleid. Het is op dit moment gewoon te gemakkelijk om landbouwgrond vol te zetten met monofunctionele zonneparken. Ruimte is schaars, we moeten strategische keuzes maken. En het College stelt dan ook voor om nu geen zonneparken meer op landbouwgrond toe te staan, maar handhaaft de bestaande afspraken. Het lijkt ons goed dat we dat op deze wijze afdwingen dat ook beter wordt gekeken naar de ruimte die nog niet goed is benut en dubbel ruimtegebruik waarborgt. Bij de uitwerking van de Omgevingsvisie kunnen we als Staten nog een keer goed kijken of het hele provinciale energiebeleid nu echt ruimtelijk goed vertaald is.

Ons netwerk loopt tegen de grenzen aan. Groningen mag dan koploper zijn in zonnepanelen, op dit moment is de capaciteit al zo groot dat de industrie het niet kan contracteren. Dus we bouwen meer glas bij, waar geen behoefte aan is in deze omvang. Ik denk dat het dan ook goed is om bij de uitwerking van de Omgevingsvisie het College naar alle alternatieve energievormen kijkt, waaronder kernenergie, en zon daar ook in meeneemt en ook kijkt naar wat nou die omvang en die capaciteit is in relatie tot het systeem en wat er hier nodig is. Zou het College daarop kunnen reageren?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Kan ik de woorden van de VVD zo interpreteren dat dit agendapunt voor de VVD ruimte biedt om opnieuw de afspraken binnen de RES 1.0 ter discussie te stellen?

De heer BENNEMA (VVD): Ik heb net herhaald dat die afspraken door het College ook worden nageleefd. Dat is in de commissie uitgebreid behandeld. Dus ja, die afspraken die gemaakt zijn, daar staan wij gewoon voor.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Dat was het antwoord dat ik graag wilde horen, voorzitter.

Mevrouw BUIGEL (D66): Ik ben heel erg benieuwd naar de VVD. Want u zegt hier dat we bij de Omgevingsvisie dan opnieuw gaan kijken naar welke mix we mogelijk nodig hebben. Wat als daar blijkt dat we zonneparken wél nodig hebben? Bent u dan bereid om dan dit besluit terug te draaien?

De VICEVOORZITTER: Als voorzitter ben ik helemaal nergens toe bereid, maar misschien meneer Bennema van de VVD wel. We gaan het nu horen. Meneer Bennema.

De heer BENNEMA (VVD): Het denken stopt nooit. Energie is ontwikkeling, techniek is ontwikkeling. Je moet altijd kijken en evalueren wat de beste mix is. Maar ik constateer wel dat wij decentraal van alles gaan doen. Dat is heel leuk. Lokaal heeft men dan kennelijk de voordelen, maar nationaal betaalt men de rekening hiervoor. Het is zeer inefficiënt, je hebt heel veel kabels en leidingen nodig. Je moet ook kijken naar efficiëntie en betaalbaarheid. En ook de maakindustrie staat op de agenda. Als onze energie zo duur wordt in Nederland, dan prijzen we ons uit de markt. Dan zitten we allemaal heel groen verwarmd in onze lokale huizen – als het net tenminste er niet uitligt. Kortom, decentraal is duur. Als het kan, moet je het vooral doen. Als er wel behoefte is aan zonneparken en die energie is plaatsbaar, dan wil ik er best naar kijken. Je kunt ook nog kijken wat goede landbouwgrond is en wat minder goede landbouwgrond is. Daar kunnen we ook nog naar kijken in de Omgevingsvisie, maar voor nu is het goed om er even de rem op te zetten en te kijken naar wat kan.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Het College wil gesprekken aangaan met gemeenten waar projecten in de pijplijn zitten om te kijken of ze niet op een geschiktere locatie ontwikkeld kunnen worden en natuurinclusiever. In tegenstelling tot wat in het persbericht van RTV Noord stond, steunen wij het College hierin. Goede landbouwgrond is immers nodig voor duurzamere en extensievere vormen van landbouw met minder stikstofuitstoot. En zonnepanelen kunnen beter op daken, zodat de inwoners direct voordeel daarvan hebben. Mocht de zon niet op daken passen, dan hopen we dat de gesprekken van het College leiden tot échte natuurinclusieve, multifunctionele parken en niet de zwarte glazen ellende die we nu wel zien.

Ook de pauzeknop of grootschalige batterijen steunen we. Wij zien echter meer in lokale buurtbatterijen. Wat de SP betreft staat er geen rem op de energietransitie, maar wel een rem op ongewenste, kapitalistische praktijken waar de eigenaren de lusten van hebben en de inwoners de lasten.

Mevrouw BUIGEL (D66): Om te beginnen: ik zei het al in de commissie dat we het landschap van vijftig jaar geleden niet meer terugkrijgen. De energietransitie forceert ons keuzes te maken die een effect hebben op de ruimte in onze provincie. Dat is helaas een voldongen feit. Maar in plaats van een besluit om ergens mee te stoppen, zou het misschien beter zijn om te onderzoeken hoe het wél kan. En daarom kan D66 ook niet instemmen met dit voorstel.

Wij zien dat er nog kansen zijn op het gebied van zonneparken. Denk aan innovatie in de technologie, maar ook hoe het beter toegepast kan worden in ons landschap. Zoals de combifunctie van zonneparken en landbouwgrond of roterende zonnepanelen, gecombineerd met telen. Er komen steeds meer gedragscodes om meerwaarde te realiseren voor de biodiversiteit en ook wordt minder land bedekt met grote parken met zonnepanelen. We doen het niet meer met projectontwikkelaars, maar we doen het met energiecoöperaties.

Ondanks dat het voorstel een afspraak is in het Hoofdlijnenakkoord, moet deze wel goed worden onderbouwd. En dat missen wij vooralsnog. Goed bestuur betekent ook tot een voldragen besluit te komen waarbij ook geïnvesteerd wordt in een langetermijnvisie. Wij vinden het zeer merkwaardig dat er bij batterijopslag wel gewacht kan worden op de Omgevingsvisie, maar bij zonneparken niet. Dat is meten met twee maten en dat levert spanning op.

Het College zou er verstandig aan doen om ook verder te kijken dan de RES 1.0. In totaal moeten we dan 55 procent reductie hebben van CO₂-uitstoot en dat betekent ook dat we nog maar op de helft zijn. Tevens zijn veel voorstellen nog in de pijplijn en er is ook nog twijfel of die worden volbracht. Er is ook nog het Nationaal Plan Energiesysteem en het Programma Energiehoofdstructuur, waarin geschetst wordt dat de elektriciteitsvraag met de factor drie of vier zal groeien richting 2040. En deze enorme toename van elektriciteit zal niet ingevuld kunnen worden. We moeten werken aan een

verduurzaming van onze dorpen en wijken en ook aan de betaalbaarheid van energie voor onze inwoners. Want we zijn een toekomstbestendige provincie.

En daarom is ook onze oproep: ga uit op onderzoek, kijk naar wat de provincie moet doen met maatschappelijke partners om te zorgen dat alle Groningse dorpen en wijken van fossiele energie af gaan en dat we een onderbouwd idee hebben hoe we dit gaan doen en dat hiervoor voldoende duurzame energie wordt opgewekt. Dan kunnen we echte beslissingen nemen. Daarom lever ik ook de volgende motie in.

De VICEVOORZITTER: Voor me ligt de motie van D66, Partij voor de Dieren, Volt en GroenLinks. De titel van de motie is 'Hoe komen de dorpen en wijken van fossiele energie af?' en het volgnummer is 79. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023, Constaterende dat:

- de betaalbaarheid van energie zodanig onder druk staat dat (juist) in onze provincie veel energiearmoede voorkomt;
- veel energieprojecten die onder de RES 1.0 zijn ontwikkeld, onvoldoende hebben opgeleverd voor de verduurzaming van onze dorpen en wijken en de betaalbaarheid van energie voor onze inwoners;
- de netbeheerder een zeer grote opgave dient te vervullen in het verzwaren van het elektriciteitsnetwerk, zodanig dat daardoor de planning van de verduurzaming van de energievoorzieningen in de dorpen en wijken sterk wordt beïnvloed;

Overwegende dat:

- energiecoöperaties en koepels van natuurorganisaties en dorpsverenigingen het plan hebben opgevat om alle Groningers en bedrijven in de energiegemeenschappen te voorzien van lokaal opgewekte, betaalbare hernieuwbare energie;
- zij zich daarbij inzetten voor de verbetering van de natuurwaarden en de kwaliteit van ons Groningse landschap;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- samen met maatschappelijke partners te onderzoeken welke strategieën er zijn om de Groningse dorpen en wijken van fossiele energie, zoals aardgas, af te halen en te voorzien van 100 procent hernieuwbare en betaalbare energie;
- daarbij aan te geven, rekening houdend met de netcongestie, welk deel van de hernieuwbare energie lokaal moet worden opgewekt;
- Provinciale Staten daarvoor vóór het eind van 2024 te berichten, vergezeld van een voorstel over welke strategie dient te worden gekozen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, 'lokaal', 'klein': dat klinkt lief. Maar is dat het ook? Is dit efficiënt en betaalbaar, deze decentrale opwekking? Hoe kijkt D66 daartegenaan? Want als het nou veel duurder is, moeten we dan niet ook naar een centrale manier van energieopwekking gaan als het goedkoper is? Hoe kijkt D66 daarnaar?

Mevrouw BUIGEL (D66): Wij zien graag gewoon betaalbaar en duurzaam opwek, samen in een energiecoöperatie. Dus lokaal met burgers gezamenlijk. En volgens mij is ook al eerder benoemd door de heer De Boer dat energiecoöperaties ook samen kunnen werken om energie voor een lagere prijs door te verkopen aan burgers c.q. inwoners in de buurt, met een kostprijs-plus. Volgens mij is daar recent een overeenkomst voor ondertekend. En centraal opwekken: als het iets is wat heel duurzaam is, is dat mogelijk. Maar we zien nu wel in dat kleine zonneparken echt nodig zijn.

De heer BENNEMA (VVD): Zoals bekend zit de netcapaciteit al ramvol. Dus als je dat uitbreidt, dan kost dat heel veel geld. Dus dit gaat veel meer geld kosten.

De VICEVOORZITTER: Hebt u ook een vraag, meneer Bennema?

De heer BENNEMA (VVD): Ja, precies. Dit leidt veel hogere lasten, dus dat lijkt mij onwenselijk. Dan is mijn vraag: hoe komen onze dorpen eruit te zien als het allemaal lokaal moet worden opgewekt? Ik hoef niet terug naar de jaren vijftig, maar wat moet ik me daarbij voorstellen?

Mevrouw BUIGEL (D66): Ja, zoals ik al zei over de energietransitie en ook de klimaatverandering: we moeten daar offers voor doen. We kunnen niet doorgaan met wat we nu aan het doen zijn. Dus ja, dorpen gaan er anders uitzien, maar dat is altijd zo. Dat is ontwikkeling. Ook steden veranderen. Dus ja, het is jammer, maar wij zien wel in dat we daar wel actie in moeten ondernemen.

En om nog even te komen op de vraag naar de kosten. Klimaatadaptatie gaat ook heel veel kosten. Dus we moeten daar wel echt een goede analyse maken van wat we kunnen doen. Maar we verwachten dat daar zeker ook wel een prijskaartje aan komt te hangen.

De VICEVOORZITTER: Een korte slotvraag, meneer Bennema?

De heer BENNEMA (VVD): Maar er zijn dan toch goede grote alternatieven? Bijvoorbeeld kernenergie, bijvoorbeeld biomassa met *carbon capture and storage*, bijvoorbeeld groen gas. Hoe kijkt D66 daartegenaan?

Mevrouw BUIGEL (D66): Ja, ik wil later nog even in mijn woordvoering de Zonneladder benoemen. Daar komen al meerdere opties in voor, dus daar zijn we ook zeker voor. En wat betreft kernenergie en andere vormen van opwekking hoop ik dat we die discussie kunnen voeren bij de Omgevingsvisie.

De VICEVOORZITTER: Laten we dat daar dan ook vooral doen. Meneer Hoogers.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Mevrouw Buigel refereert aan het veranderde landschap. Is mevrouw Buigel het met me eens dat het landschap niet ingrijpend is veranderd en is het dan ook wenselijk om door te gaan op de voet zoals het nu ging?

Mevrouw BUIGEL (D66): Nou ja, ik zit even te denken. Landschap: volgens mij verandert het wel, maar willen we ook bepaalde natuur behouden. Hoe ik het zie, is dat ruimte verandert. We moeten de ruimte ook anders gaan indelen. Misschien moeten we wel kijken wat we hebben geleerd van de afgelopen jaren sinds we weten dat we voor de energietransitie meer offers moeten leveren. En dat zou wel misschien tot andere keuzes kunnen leiden in de toekomst.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Dan ben ik toch een beetje in verwarring gebracht. Want mevrouw Buigel geeft aan dat zij tegen dit voorstel is. Het College heeft duidelijk aangegeven dat men graag een pauzeknop wil en de ruimte om beleid te ontwikkelen om dat te resumeren in de Omgevingsvisie. Dan begrijp ik niet zo goed bij die ruimte die nu geboden wordt om met elkaar te gaan kijken hoe we dit evenwichtig en goed gaan doen, waarom D66 dan toch tegen dit voorstel is.

Mevrouw BUIGEL (D66): Omdat wij bij dit voorstel de kaders missen om dit wél te doen. Wat hebben we er wél van geleerd en wat kunnen we wél doen? Ik mis heel erg die redenering. Ik heb ook in de commissie gevraagd aan de gedeputeerde waarom we bij batterijopslag wel kunnen wachten op de Omgevingsvisie en hierbij niet. Toen werd gezegd dat dat een politiek statement is en dat dat zo is afgesproken in het Hoofdpijnenakkoord. Nou ja, daar zijn we het niet mee eens en daarom kunnen we niet instemmen met dit voorstel.

Het is mij nog steeds niet helder wat het College bedoelt met 'kleinschalig'. Misschien is dat omdat ik niet zo goed hoor. Maar ik heb het nog steeds niet helemaal scherp. Het kan ook misschien liggen aan het voorstel, dat wel heel erg beknopt is geschreven. En om de inwoners en energiecoöperaties duidelijk te maken dat zonneparken – die kleinschalig zijn, die zorgen voor vorderingen in de energietransitie en waar inwoners profijt van hebben van – dienen wij het volgende amendement in.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, mevrouw Buigel. Amendementen lezen wij niet voor. Maar wat ik wel doe, is aangeven dat dit is ingediend namens D66 en GroenLinks en als titel 'Energie voor dorpen en wijken' heeft. Het maakt onderdeel uit van de beraadslagingen. Wat zegt u, mevrouw Buigel? U mag het zelf voorlezen, maar dat gaat wel van uw spreektijd af. Gaat u voort.

Mevrouw BUIGEL (D66): Om af te sluiten dan, ook richting het amendement. Wij gaan uit van een betrouwbaar College dat ook de Zonneladder durft te hanteren, maar daardoor ook durft te kiezen voor zonneparken als het uiteindelijk echt nodig lijkt voor de energietransitie.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik werd nog even getriggerd door de slotzin over de zonneparken. Ik vroeg mij af of D66 daar dan ook de voorwaarde aan stelt dat het nu natuurinclusiever moet.

Mevrouw BUIGEL (D66): Zeker. En dat bedoelde ik eerder ook. Wij willen echt innoveren op zonneparken, zodat ze voor meer biodiversiteit kunnen zorgen en ecologisch zijn en ook met inachtneming van de natuur. Maar we hebben ze wel nodig om de klimaatverandering tegen te gaan en hier dus wel keuzes in moeten maken.

De heer KOLTHOF (PvdD): We willen u graag even meenemen in de visie van de Partij voor de Dieren op de toekomst van Groningen. Dan zien wij ook – waarschijnlijk net als de BBB – de provincie Groningen als een landbouwprovincie bij uitstek. Wij kunnen koploper worden – een populaire term hier – en wij kunnen gaan voor innovatie in de manier van het produceren van gezond en plantaardig voedsel voor humaan gebruik. Wij worden hier wat betreft de Partij voor de Dieren dé kraamkamer voor dit soort initiatieven in Europa. Zie bijvoorbeeld die graanrepubliek als mooi voorbeeld.

En in dit licht zijn wij dan ook blij dat het College proactief die zonnemagnaten die willen ontwikkelen op onze kostbare en schaarse landbouwgrond, ook daadwerkelijk gaat weren met dit voorstel. Een groot compliment! En dat het College inzet op energiebesparing voor huishoudens en bedrijven, zoals tijdens de commissie werd aangegeven, waarderen wij ook zeer. Wij zien graag dit concreet handen en voeten gaat krijgen en we horen graag van de gedeputeerde hoe dit eruit gaat zien.

Dan nog een vraag in relatie tot de motie van de PvdA. Ik noemde het net ook al even in een interruptie. In hoeverre ziet dit College een verantwoordelijkheid richting de initiatiefnemers van batterijopslag om het gesprek over vervuiling mijnbouw en kinderarbeid aan te gaan en dit daarmee te voorkomen?

En als laatste wil mijn fractie nog aandacht vragen voor lokale initiatieven die nog wel worden toegestaan in de toekomst. En die RES 1.0-‘pijplijnprojecten’ zoals die worden genoemd: hoe gaat het College maximaal sturen om die projecten hoger op de Zonneladder te krijgen?

De heer VAN KESTEREN (PVV): De gedeputeerde, de heer Hamster, verwacht niet dat als gemeenten niet meer zullen kiezen voor de zonne-industrie, dan de ambitie van 5,7 terawattuur niet meer gehaald zal worden. Voor de PVV-fractie was deze uitspraak een uiting van wensdenken van nog steeds geen afscheid willen nemen van het onrealistische stikstof- en klimaatbeleid waar steeds minder draagvlak in de samenleving voor is.

Ook de voorgenomen voorbereidingen voor grootschalige batterijopslag in onze provincie zijn daar een goed voorbeeld van. Het College zegt dat het onvoldoende beeld heeft van wat de effecten zijn van grootschalige batterijopslag. Nou, de PVV-fractie kan u melden dat de gevolgen van grootschalige batterijopslag haaks staan op het beleid van minder zonne- en windindustrie en de intentie om het landschap en het milieu te beschermen en de zorg voor de ruimtelijke kwaliteit zoals in de Omgevingsvisie wordt omschreven. Resumerend kan worden gesteld dat het College – of in elk geval nog een deel van het College – helaas nog steeds lijdt aan de inmiddels achterhaalde klimaatobsessie.

Klimaatverandering is van alle tijden en kost de Groninger een hoop geld. Politieke klimaatverandering kan leiden tot meer in de portemonnee voor de Groningers. Laten we daarop hopen.

Mevrouw RUTGERS (CDA): In de commissievergadering hebben wij het er al uitgebreid over gehad: eerlijk en concreet afspraken nakomen uit de RES 1.0. En waarom nu dan toch nog steeds een specifiek agendapunt hierover? Omdat er wel degelijk een verandering is. Ik kan helaas niet anders concluderen. De ambities die in het samenwerkingsverband RES-regio Groningen destijds écht met bloed, zweet en tranen tot stand zijn gekomen, worden door dit College naar beneden bijgesteld. De inzet en afspraak was – en wat het CDA betreft blijft – om plannen te ontwikkelen en uit te voeren. En als die allemaal uitgevoerd zouden kunnen worden, werd inderdaad de maximale opwek van 6,4 terawattuur bereikt. Maar het was voorstelbaar dat sommige plannen mogelijk geen doorgang konden vinden, vandaar het bod van 5,7 terawattuur.

De heer BENNEMA (VVD): Ik kan me goed herinneren dat het CDA indertijd in de Staten heeft gezegd dat 5,5 – nou, maak er 5,7 van – de bovengrens voor hen was. Begrijp ik nu dat het CDA graag 6,4 terawattuur per se gerealiseerd wil zien? En hoe verhoudt zich dat tot het eerdere standpunt?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik ben ontzettend blij met deze vraag van de heer Bennema. Ik wil het namelijk niet de discussie gaan voeren over of we wel of niet meer zonneparken, of we wel of niet

meer windenergie willen en wat we überhaupt met energie willen. Want dat moet volgens mij de integrale afweging bij de Omgevingsvisie zijn. Wat hier voorligt, is: waarom hebben we het nu over afspraken die met gemeente binnen de RES-regio zijn gemaakt, terwijl er volgens het College niets verandert? Die vraag wil ik beantwoord hebben. Niet de hoogte, maar de ambities die ingediend zijn, de afspraken die gemaakt zijn: die moeten worden nagekomen.

De heer BENNEMA (VVD): Het College heeft aangegeven dat het die afspraken ook nakomt. Maar vindt het CDA dan ook niet dat het goed is om alles nog even tegen het licht te houden om de hele opgave op de beste ruimtelijke manier vorm te geven en te kijken hoe je die het beste toepast? Is dat geen verbeteringsslag?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Het zal de VVD niet verbazen dat ik dat volledig met hen eens ben. De ruimtelijke vraagstukken vragen een integrale afweging. Die gaan we met elkaar maken bij de Omgevingsvisie en dat is nou net mijn verbazing over waarom we hier nu met elkaar een discussie daarover hebben.

De VICEVOORZITTER: Meneer Bennema, tot slot.

De heer BENNEMA (VVD): Ik denk dat het goed is om te voorkomen dat we in de tussentijd allerlei projecten hebben die onze belangrijkste principes kunnen doorkruisen. Ziet mevrouw Rutgers dat ook zo?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik zal heel kort antwoorden: nee, dat zie ik niet zo.

Ik had het over de ambities die in samenwerkingsverband van de RES-regio echt met bloed, zweet en tranen tot stand zijn gekomen en die nu naar beneden worden bijgesteld. Hoe ik het zie en hoe het CDA het ziet, is dat als sommige plannen geen doorgang zouden vinden, we dan uitkwamen op die 5,7 terawattuur. En in de ogen van het CDA is wat het College met dit voorstel doet, feitelijk een knip. 5,7 terawattuur en daarna hoeft het niet meer zo nodig. Ik hoor graag van het College hoe zij dit zien. Want in de commissie ben ik nog niet van het tegendeel overtuigd.

De ambities die destijds zijn aangedragen en vastgesteld door de gemeenten, zijn dat niet zomaar. Die zijn per gemeente tot stand gekomen door het sluiten van compromissen. Compromissen door voor- én tegenstanders binnen die gemeenteraden en de tempering van dit College is eigenlijk: 'Wij pakken de regie terug.' Want een aangekondigde ambitie – dat klinkt misschien als een vurige wens – betekent dat zonneparken voor weinigen een wens zullen zijn, maar juist een gevoel van verantwoordelijkheid. En die ambities – noem het 'de gepakte lokale verantwoordelijkheid' – niet te laten uitvoeren, is een verandering van de afspraken. En daar doe je juist de gemeenten, die voortvarend hun verantwoordelijkheid hebben gepakt, tekort mee. En gemeenten die – laat ik het zo zeggen – wat rustiger aan hebben gedaan, doe je tekort door ze te ontmoedigen. Want die ontmoediging: zo heb ik de woorden van de gedeputeerde in de commissievergadering écht geïnterpreteerd.

Een integrale afweging voor de vele ruimtelijke vraagstukken die er in onze provincie zijn, maken wij graag bij de Omgevingsvisie. Het zal u dan ook niet verbazen dat wij tegen dit voorstel zullen stemmen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik sta hier toch een beetje in verwarring. Ik vraag me af of mevrouw Rutgers en ik dezelfde discussie hebben gevoerd in de commissie. De gedeputeerde heeft duidelijk aangegeven dat alle plannen onder de RES 1.0 worden geëerbiedigd. De enige 'mits' die erin zat, is dat er gekeken wordt samen met de gemeenten of ze eventueel efficiënter kunnen worden ingediend. Of we de bestaande pannen die nog niet gerealiseerd zijn of nog niet in procedure zitten, ook efficiënter kunnen bewerkstelligen. Heeft mevrouw Rutgers dat ook gehoord? Of heb ik dit verkeerd verstaan?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Het is knap dat je naar hetzelfde gesprek luistert en er andere *highlights* uit pakt. Wij hebben nog geen tussentijds beeld gekregen, die evaluatie van waar de RES op dit moment staat, wat precies is uitgevoerd en wat nog niet. Daarop is gezegd dat we op stoom zijn. Het lijkt dat we die 5,7 terawattuur gaan halen: dat heeft de gedeputeerde heel duidelijk gezegd. Maar waarom dan deze discussie? Want je gaat met elkaar die gemeente die ambities laten uitvoeren. Als er problemen zijn, ga je in gesprek en nu is het een apart onderwerp van discussie hier. En dat kan ik maar niet begrijpen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): De titel van het voorstel luidt – als ik me niet vergis – dat er geen zonneparken op landbouwgrond komen bóven op de RES 1.0. Dat houdt voor mij in dat de nieuwe zonneparken die in de toekomst worden ontwikkeld, geen plek hebben op kostbare landbouwgrond. Hoe kijkt mevrouw Rutgers hiernaar?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Nou, ik ben er niet van overtuigd dat daar nut en noodzaak van is om daar nu op dit moment met elkaar wat aan te doen. Mijn zorg zit in het gesprek over de mogelijke opwek boven de 5,7 terawattuur. Ik wil echt heel graag van het College horen dat die zorg niet terecht is.

De VICEVOORZITTER: Meneer Hoogers, tot slot.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Tot slot, inderdaad. Dan wil ik toch nog even vragen aan mevrouw Rutgers of zij het dan niet verstaan wat ik wel heb verstaan, namelijk dat de gedeputeerde heel duidelijk heeft aangegeven dat de 5,7 sowieso gehaald wordt en dat alle plannen die in de pijplijn zitten, leiden tot de 6,4. Dus dat is de toegezegde ambitie. Is dat dan nog iets waar nog onduidelijkheid over bestaat bij mevrouw Rutgers?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Nou, dat is misschien wel de kern van mijn zorg. Dat de plannen die zijn ingediend of de ambities zijn ingediend en waar nog geen heel concrete plannen zijn, nu worden getemperd. Dat is nou net het pijnpunt.

Mevrouw REININK (Volt): Zoals ik vorige week al zei, is Volt in principe geen voorstander van zonneparken op landbouwgrond. Maar we zitten nu eenmaal in een klimaatcrisis. We moeten voor duurzamer gaan, de toekomst is nú. Dus nee, we kunnen niet akkoord gaan met een plan dat de toekomst van een leefbare planeet tegengaat. Ik zal het College direct geruststellen: we hebben dit keer geen vragen over de generatietoets. Want voor ons is het vrij duidelijk in dit plan: een verbod op zonneparken is geen toekomstbestendig beleid.

Ja, het landschap wordt minder mooi als we het vol zetten met zonnepanelen. Dat hoor je hier niemand ontkennen. Maar het landschap is nog minder mooi als de hele wereld straks in de fik staat en we te maken krijgen met overstromingen. Dus ik wil het College vragen om voorafgaand aan de stemming alsnog te komen met meer kaders wat betreft kleinschalige initiatieven, zodat ook duidelijk is waar we eigenlijk over stemmen. Dit voorkomt onzekerheid bij gemeenten die hun duurzaamheidsambities willen waarmaken. Het is essentieel dat we gezamenlijk vaststellen wat de grenzen zijn en welke ruimte er is voor initiatieven en grootschalige projecten die bijdragen aan de versnelling in de energietransitie. Juist daarom steunen wij ook de motie van D66. Deze motie zou een waardevol instrument zijn om het gesprek aan te gaan met de samenleving en gezamenlijk te bepalen wat als kleinschalig en grootschalig wordt beschouwd in het kader van duurzame energie-initiatieven.

Daarnaast gaf het College vorige week in de commissie aan, bij alle gemeenten langs te gaan om te vragen wat ze willen met hun huidige plannen die boven die 5,7 terawattuur gaan. We zijn heel benieuwd hoe het College dit exact gaat vragen, want het klinkt voor ons zeer kwalijk in het kader van verduurzaming.

De heer ZWART (PvH): Oorspronkelijk was het niet de bedoeling dat ik hier zou staan en hier op dit punt een betoog zou houden. Waarom niet? Vanaf 2015 staat in ons programma dat wij tegenstander zijn van de verglazing van het landschap en van de windmolens op land. Eigenlijk hebben we met onze leden, en daarmee waarschijnlijk ook onze kiezers, afgesproken dat we die lijn gewoon door gaan zetten.

Vanaf 2019 hebben wij ook constant gepleit voor het gebruik van de Zonneladder – tot vervelens toe. De toenmalige gedeputeerde had daar waarschijnlijk nachtmerries van, maar die Zonneladder is voor Groningen heel essentieel. En als je dan hoort dat 31 procent van de daken bezit die dat zouden kunnen zijn met zonnepanelen, moet je andersom redeneren. 69 procent van de ruimte is er nog om te gebruiken voor zonnepanelen. Daar moeten we wat mee doen.

Een van de grote andere problemen hoorde ik gisteren op de radio het spotje van SNN: 'Weet u dat u tot 27 februari nog de tijd hebt om 4.000 euro subsidie aan te vragen voor duurzaamheid? U kunt er bijvoorbeeld zonnepanelen van kopen.' Maar een van de problemen met zonnepanelen op dit moment is dat er te veel zijn, dat de energiemaatschappijen eigenlijk geld gaan vragen voor de mensen die te veel stroom produceren. Dus moet je eigenlijk op dit moment voor die 4.000 euro subsidie voor duurzaamheid en zonnepanelen nog reclame gaan maken? En hoe zit het zometeen

met de windmolens, als een dorp een eigen molen heeft en te veel stroom maakt? Moet dan elke deelnemer bijbetalen voor het te veel produceren van stroom? Ik denk dat we ons met elkaar moeten afvragen waar we in vredesnaam mee bezig zijn.

De heer EPEMA (FvD): Het mag duidelijk zijn dat FvD zeker voorstander is van het voorstel 'Geen grootschalige zonneparken of windparks op land'. Daar wil ik nog aan toevoegen dat het wat ons betreft ook niet op zee hoeft. Wat betreft wind: windmolens leveren vaak absurd weinig stroom op vergeleken met fossiele brandstoffen. Eén windmolen levert ongeveer een kwart van zijn piekvermogen per jaar, zeg maar 0,75 megawatt. Windmolens moeten ongeveer 500 meter van elkaar af staan, zodat ze niet elkaars wind afvangen. Met een jaarlijkse energieopbrengst van 25 miljoen megajoule maximaal krijg je 100 megajoule per vierkante meter. Als de huishoudens van stroom worden voorzien, kom je uit op 18.000 windmolens. En als we die niet op land neerzetten, maar dus op zee, met verstoring van zeedieren en zeeleven tot gevolg.

Wat betreft zonneparken: die leveren ongeveer tien zoveel energie als windmolens. Maar met een jaarlijkse energieconsumptie per persoon kom je uit op 80 vierkante meter zonnepanelen per persoon en de energie waarmee zonnepanelen gemaakt zijn, moet eerst jarenlang terugverdiend worden – met fossiele energie. Silicium in de zonnepanelen wordt overigens gewonnen uit steenkool, dezelfde energiebron waarvoor mijn partijleider werd uitgelachen. Uiteraard hebben we liever zonnepanelen op daken dan op land, maar met 80 vierkante meter kom je er niet. Ja, en om ze nou op zee neer te gooien, lijkt me ook niet zo gezond.

In de tussentijd is er een commissievergadering geweest waarin gesteggeld werd over de vraag of boerenland hergebruikt kan worden voor zonnepanelen. Ook werd er gesteggeld over waar je zonnepanelen moet plaatsen. Nou ja, waarschijnlijk ergens *where the sun doesn't shine* – laten we dat maar zeggen.

Laten we gewoon energie gebruiken die zo rendabel mogelijk is. Dan weet je in ieder geval dat de vieze energie die we gebruiken, beperkt blijft. Als we ergens een schone energiebron willen, kunnen we denken aan de *small marginal reactors* van Rolls Royce.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Mijn vraag aan de fractievoorzitter van Forum is heel concreet: waarom bent u al begonnen met de discussie die we tijdens de Omgevingsvisie gaan voeren?

De VICEVOORZITTER: Uw voorzitter is helemaal nergens mee begonnen. Maar misschien meneer Epema wel. Gaat uw gang!

De heer EPEMA (FvD): Nou ja, het gaat over zonneparken. Ik probeer dus uit te leggen dat zonneparken onder andere überhaupt eigenlijk niet rendabel zijn. Dat je er eigenlijk 80 vierkante meter per persoon voor nodig hebt om überhaupt zonnepanelen goed te kunnen gebruiken. Dus ik denk dat dat goed met elkaar samenhangt.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik wil graag even checken bij de heer Epema of wij inderdaad met elkaar die discussie kunnen gaan voeren bij de Omgevingsvisie.

De heer EPEMA (FvD): Dat kan zeker, ik zal ook aanvullende punten noemen als dat dan mogelijk is.

De VICEVOORZITTER: Doet u dat vooral.

De heer EPEMA (FvD): Ik moet het toegeven: als we ergens een schone energiebron willen, dan kunnen we dus een *small marginal reactor* van Rolls Royce gebruiken. Ik moet toegeven dat ik deze zin schaamteloos gestolen heb van mijn collega Kim Winkelaar: 'We geven gewoon eerst natuurlijk niet letterlijk een Lamborghini, maar misschien dat een Rolls Royce wel lukt.'

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, meneer Epema. Daarmee hebben we de eerste termijn vanuit de Staten gehad.

Ik kijk ik even richting meneer Hamster. Die geeft aan dat hij graag even wil schorsen. Laten we daar gelijk gebruik van maken om even een korte koffiepauze te houden. Het is nu tien over elf, ik stel voor dat we over een kwartiertje weer beginnen.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Ja, voor de mensen thuis die denken: wat heeft die schorsing lang geduurd. We hebben een incidentje gehad met het meubilair in de Statenzaal, te weten het wapenschild van de Ommelanden dat van de muur is gevallen. Dat is inmiddels opgelost.

Voor de mensen die net ingeschakeld zijn: we zijn nog bij agendapunt 3.A 'Geen zonneparken meer toestaan op landbouwgrond boven op de RES 1.0'. We hebben net de eerste termijn gehad van de Staten en voor de oplettende kijker staat meneer Hamster naast mij klaar om antwoord te geven namens het College in de eerste termijn. Meneer Hamster, gaat uw gang.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ja, een mooie en goede discussie in uw Staten over een belangrijk onderwerp. En de hoofdvraag is en blijft natuurlijk: hoe geven wij de nodige energietransitie vorm? Niet 'of': die indruk werd hier en daar gewekt, dat wij de energietransitie aan het ontwrichten waren of aan het voorkomen waren of aan het blokkeren waren. Nee, de vraag is hoe we dat gaan vormgeven op een manier dat onze inwoners het mee kunnen maken. Hoe gaan we het juiste doen? Hoe gaan we het op de goede plek doen? Dat is ook de reden dat we dit nu voorleggen, want dit College wil het graag met de inwoners doen en met behoud van een herkenbaar landschap van *'fluuster en duuster'* – prachtig!

Maar waarom nu deze discussie? Die vraag kwam ook een aantal keren voorbij. Omdat de coalitie – en wij denken de kiezers – met ons hebben geconstateerd dat er ontwikkelingen in het landschap plaatsvinden die onwenselijk zijn. Dat er 'zeeën van glas' – er wordt wel mooi beeldend gesproken in uw Staten vandaag – in onze landschappen verzezen die we niet mooi vinden. Dat is één. En ten tweede: die vooral bijdroegen aan de zakken van een aantal investeerders en minder aan de brede welvaart van de Groninger samenleving. Dit College heeft gezegd: we willen die ontwikkeling van de verrommeling en de industrialisering van het landschap een halt toeroepen en proberen de energietransitie vorm te geven in de breedste zin van het woord. In een brede energiemix op een manier die de Groningers mee kunnen maken. En dus hebben we gezegd dat dit een belangrijk punt is. In de Algemene Beschouwingen werd al gesproken over of er geen moratorium zou moeten komen om nu meteen te stoppen in afwachting van de Omgevingsvisie.

Daar is ook nog bijgekomen het akkoord tussen het IPO en de VNG dat per 1 januari ingaat en dat ons ook al aanzet om daar inderdaad vlot op te anticiperen. Dus hebben wij gezegd: we leggen nu al gedeeltelijk vast wat we niet willen en gaan de integrale afweging richting de Omgevingsvisie mogelijk maken in de breedste zin van het woord. We gaan werken aan een Programma Energie Groningen om inderdaad te onderzoeken wat er naar de toekomst toe nodig is en hoe we dat gaan vormgeven. De Omgevingsvisie gaat naar 2050 toe zelfs uit van 95 procent CO₂-reductie. Dus die doelen zijn best fors. En hoe we dat vorm gaan geven, wordt nog best een opgave. Maar we sluiten nu alvast een aantal ongewenste vormen daarvan uit en we gaan met elkaar zoeken naar hoe we dat dan wel gaan vormgeven. Dat als brede indeling.

Belangrijk uitgangspunt is betrouwbaarheid. En ik hoorde een bijna emotioneel betoog vanuit het CDA over dat het een heel moeizaam proces is geweest om gemeenten zo ver te brengen om als overheden gezamenlijk te komen tot een ambitie en een bod. En nu ligt het er en nu voelt het alsof de provincie daardoorheen fietst. Nou, dat is precies niet wat we willen doen. Wij willen met gemeenten gaan zoeken hoe we dat gaan vormgeven op een manier die de Groningers mee kunnen maken. Die ambitie die gemeenten hebben en houden, staat overeind. Het bod staat overeind. Daar willen en kunnen wij niks aan afdoen: zo hebben wij dat met elkaar afgesproken. Wat we wel gaan zoeken met die gemeenten, is dat we in gesprek gaan om te kijken, als er ontwikkelingen plaatsvinden op plekken die we liever niet willen, of er nog andere mogelijkheden zijn. We hebben dat vorige week heel vaal gezegd en ik heb dat ook veel vaak gezegd. Maar als de gemeenten vasthouden aan een bepaalde locatie zeggen: 'Dit is de noodzaak dat het daar gebeurt', dan zullen we na dat gesprek het aanwijzingsbesluit daarvoor nemen.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ik vind het wel een mooi bruggetje wat de gedeputeerde hier allemaal tentoonspreidt. Want hij heeft het over de doelen en hij heeft over de betrouwbaarheid van het College. Nou wordt gesproken over het halen van de RES-doelen. Mooi dat dat doel overeind staat van die 5,7 terawattuur. Ik hoop ook dat die ambitie van die 6,4 gehaald kan worden. Maar daarna komt natuurlijk nog een veel grotere opgave. Zo constateert bijvoorbeeld het Planbureau voor de Leefomgeving, zo is het ook afgesproken op de recente klimaatrapportage. De zekerheid dat we dat kunnen halen met deze beperkende maatregelen, staat zeer onder druk, want er wordt nu iets weggenomen. Kan het College erkennen dat richting de toekomst er nog een heel grote opgave ligt voor de energietransitie, ook voor de provincie Groningen? En kan het College erkennen dat er misschien maatregelen nodig zijn die niet heel populair zijn of misschien niet esthetisch zijn in het landschap?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Dat zijn twee vragen die ik hoor. De eerste vraag is: erkent het College de grote opgave? Ja, ik gaf zonet aan dat wij in onze Omgevingsvisie naar 95 procent CO2-reductie. Dat is een beste opgave. Er ligt een Gronings probleem, er ligt een nationaal probleem, er ligt een internationaal probleem. Ja, als coalitie is in het Hoofdlijnenakkoord opgenomen dat wij vinden dat de provincie Groningen haar deel behoorlijk aan het dragen is en het ook best goed is als anderen ook eens laten zien dat zij deze opgave in willen vullen en in gáán vullen. Daarbij komt dat wij met u willen gaan kijken in het Programma Energie Groningen op welke manier wij dat vorm kunnen gaan geven, op een manier die inderdaad voorkomt dat er verrommeling, vervuiling of andere ongewenste ontwikkelingen plaatsvinden – zo veel als mogelijk. Ja, die discussie gaan we voeren.

De VICEVOORZITTER: Dank. Voordat ik weer bij u kom, meneer De Boer, wil ik u allen tot het volgende oproepen. Als u een interruptie plaatst, stel dan één vraag. Ik twijfel geen seconde aan de capaciteiten van de heer Hamster. Maar het komt het debat ten goede op het moment dat we één vraag per interruptie stellen.

Meneer De Boer, gaat uw gang.

De heer DE BOER (GroenLinks): Dan zal ik proberen mij aan dat streven te houden, voorzitter. Nee, ik snap de oproep van de voorzitter ook, want ik heb dus nu geen antwoord gekregen op vooral mijn tweede vraag. Want vooral richting de toekomst ligt er dus nog een veel grotere opgave. De RES 1.0 gaat daar gewoon niet voldoende in zijn – zie ook de twijfels van werkgevers, zie de twijfels bij energiecoöperaties. Dus nogmaals de vraag: erkent het College dat er richting de toekomst nog veel meer moet gebeuren en dat misschien dit besluit heroverweging verdient?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Nee, dit besluit verdient geen heroverweging, omdat ik denk dat de ontwikkeling die wij nu tegenhouden, er een is die – of wij het besluit nu nemen of over een half jaar – sowieso het besluit van deze Staten zal zijn. Dat is één.

Erkent het College dat de omgeving gaat veranderen? Ik hoorde in de bijdrage van D66 ook dat wij het landschap van vijftig jaar geleden wilden behouden. Nee, volgens mij zijn wij met de Omgevingsvisie aan het bekijken hoe wij alle transities die er zijn en alle ruimtevragen die er zijn, zo vorm kunnen geven naar 2050 toe dat wij ons over vijftig jaar hier ook nog thuisvoelen. En ja, dat gaat veranderingen met zich meebrengen, die breedte van die transities. U hebt helemaal gelijk als u zegt dat daar een integrale afweging over moet plaatsvinden. Dus ja, wij erkennen als College dat het landschap gaat veranderen. Daar willen wij de regie op houden. En één ontwikkeling die wij daarin zien en die wij niet meer willen faciliteren, is zo veel als mogelijk het voorkomen dat er nog veel meer zonneparken op landbouwgronden verschijnen. Dat is een ontwikkeling die wij niet willen. Binnen de Omgevingsvisie gaan wij met z'n allen zoeken naar wat we wel gaan toestaan, onder welke omstandigheden, binnen welke kaders en hoe het landschap er inderdaad uitziet na 2035, doorkijkend naar 2050.

De VICEVOORZITTER: Meneer De Boer, tot slot.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ja, inderdaad tot slot. Daar hoor ik in dat het zo veel mogelijk voorkomen moet worden. Nou is landbouwgrond nog steeds 70 procent van het provinciale areaal. Ziet het College ook in dat, om inwoners een goedkope energierekening te geven en om bedrijven in werkgelegenheid te laten voorzien, richting de toekomst het misschien nodig gaat zijn om ook op die landbouwgrond toch weer ingrepen te doen?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Die afweging – ik val in herhaling – zullen wij in de brede Omgevingsvisie met elkaar maken hoe wij om willen gaan met onze brede ruimte wat wij wel of niet willen toestaan. Van één ontwikkeling zeggen wij: liever niet meer, namelijk zonneparken en windparken in het buitengebied op goede landbouwgronden. En ja, er zijn ook andere locaties waar het wel kan. Er zijn heel veel voorbeelden genoemd, er is nog de Zonneladder die wij proberen te volgen. Op plekje drie daarop staat volgens mij 'minder geschikte gronden'. Wij hebben zelfs slibdepots genoemd. Er valt ook te denken aan gronden die sowieso moeten vernatten, die al naar de toekomst toe toch minder bruikbaar. Multigebruik wordt genoemd in verschillende variaties. Wij zeggen dus niet: nee, er kan helemaal niks. Wij sluiten één variatie uit. En de opgave die u ziet, die zien wij ook. Maar we willen wel vormgeven op een manier waarbij we geen koploper meer hoeven te zijn. Maar we willen het landschap vormgeven op een manier waar de Groningers mee kunnen leven en waar ze ook baat bij hebben.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Ik zie mevrouw Rutgers. Ik maak u erop attent dat u nog één interruptie overhebt bij dit agendapunt. Hetzelfde geldt voor uw collega van de ChristenUnie. Mevrouw Rutgers.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Een heel concrete vraag aan de gedeputeerde: U geeft aan dat u in gesprek gaat met gemeenten over hun ambities. Met welke grondhouding gaat u dat gesprek aan? U gaf net aan dat als gemeenten iets echt willen, dat dan kan. Maar met welke grondhouding gaat u dat gesprek aan over de opwaardering tussen die 5,7 en die 6,4 terawattuur?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik zal mij proberen uit te drukken op een manier die voorkomt dat ik mijzelf heel vaak ga herhalen. Dit College ziet de noodzaak van alle transities – dat is één. Het kent de rol die de gemeenten daarin hebben – dat is twee. Het handhaaft afspraken die gemaakt zijn – dat is drie. Maar het College wil zo veel mogelijk proberen te voorkomen dat op goede landbouwgrond in het buitengebied nieuwe grootschalige zonneparken verschijnen. En daar kan ik nog een vijfde punt aan toevoegen: hoe kunnen we samen ernaar op zoek dat dat niet gebeurt? Er zijn nog alternatieven mogelijk. We zullen uitvragen bij de gemeenten wat hun ambitie is. inderdaad, dat verschilt per gemeente.

Ik hoorde vanochtend van de gemeente Groningen dat zij ambities heeft die misschien haar eigen areaal overstijgen. Dat is ook een heel interessante. Dan is de vraag: moet dat wel via zon en wind? Zij hebben nog ruimte voor wind. Ik hoor de gemeente Groningen en een aantal andere gemeenten ook heel erg spreken over de warmtetransitie en de mogelijkheden van een warmtenet richting de Stad. Dan moeten we het ook nog over inpassing gaan hebben en op welke manier. Ik denk dat dat ook een variant is om de gemeente Groningen inderdaad meer richting CO2-neutraal te brengen. Dat hoeft niet alleen dat te zijn: inderdaad is er ook het voorbeeld van zon op dak. Dat gesprek kunnen we gaan voeren.

Wij vinden dat wij kunnen blokkeren wat de gemeenten als eigen ambitie en bod heeft ingediend. Maar als binnen dat bod en binnen die ambitie parken op goed landbouwgrond in het buitengebied zijn, dan zullen wij als eerste vragen: hebben jullie geen goed alternatief?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Dan even de laatste vraag in deze ronde aan de gedeputeerde. Kunt u zich voorstellen dat het CDA vindt dat de gemaakte afspraken en de aangedragen ambities getemperd worden op deze manier?

De VICEVOORZITTER: Ik kan me niks voorstellen, maar misschien gedeputeerde Hamster wel. Gaat uw gang.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik denk dat op het moment dat deze ambities uitgesproken werden – nu zitten ze in de realisatiefase – de impact op het ruimtelijk gebruik en de effecten daarvan nog niet zo helder voor de geest stonden als toen de krabbel onder de RES 1.0 stond. Ik weet dat de gemeenten heel hard op zoek zijn geweest en bezig zijn geweest met de draagvlakvraag en dat ze daar ook mee worstelden. Het kan inderdaad betekenen dat sommige gemeenten zeggen: 'Oké, wij gaan het anders invullen.' Dan is de ambitie niet getemperd, dan gaan ze het anders doen. Ik kan me ook voorstellen dat er gemeenten zijn die zeggen: 'Nou, dan doen we deze even niet.' En dat we dan dichter in de buurt van die 5,7 komen dan bij die 6,4. Dat is ook democratie.

Dit is mede het gevolg van het feit dat onze inwoners gestemd hebben. Ondertussen zijn er ook verkiezingen in de gemeenten geweest. Er zijn ook nationale verkiezingen geweest. Want die gaan betekenen, is nog niet duidelijk. De heer Van Kesteren heeft een bepaalde hoop en een verwachting, ik weet niet of wij die helemaal delen. We weten inderdaad dat democratie af en toe betekent dat een bestuur voortschrijdend inzicht en zegt dat het nu iets anders gaat doen of dat het iets niet meer gaat doen. Dit is denk ik het gevolg van de democratie.

Mevrouw BUIGEL (D66): Ik zat naar het verhaal van de gedeputeerde te luisteren en ik vroeg me het volgende af. We gaan beleid maken bij de Omgevingsvisie en dan bepaalde kaders stellen plus een Programma Energie. Maar wat bedoelt de gedeputeerde nou precies dan met 'kleinschalig' en 'grootschalig'? Waar komt die grens te liggen? Dat is eigenlijk ook voor ons de reden waarom we het amendement hebben ingediend. Ik ben namelijk heel erg zoekende of we dat pas gaan definiëren bij de Omgevingsvisie.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Het korte antwoord is: ja, daarbij moeten we tot een definitieve definitie komen. Dat klopt. Dat moet de bedoeling zijn. Wij stellen u nu bij dit besluit twee dingen voor: wel mee te werken aan kleinschalige energie-initiatieven. Als College denken wij aan schaalbaarheid. Bij een klein dorp heb je een kleinere schaal wat logisch is om in te passen of bij te passen dan bij grotere dorpen. Op die manier is het ook afhankelijk waar iets is of het groot- of kleinschalig is. Dat vraagt dus op dit moment om interpretatie van een maatwerkafpraak: wanneer vinden we het goed ingepast? Wanneer vinden we het passen in de omgeving? Wanneer vinden we het passen bij het dorp? Dat is de vraag over kleinschalig.

Wij willen niet meewerken aan grootschalige batterij-initiatieven – daar komt ie ook weer terug. Er ontstond een interessante discussie in uw Staten over. Want waar wij dan met name aan denken, is inderdaad de grotere initiatieven in het buitengebied. Er zijn verschillende variaties mogelijk. Wij willen voorkomen dat deze inderdaad weer, net als bij de zonneparken, op grotere schaal – wat 'groot' is, is ook de onderzoeksvraag – verschijnen.

Dan moet ik nog twee dingen over zeggen, voorzitter, om mijn verhaal helemaal helder te krijgen. Allereerst is het goed om te beseffen dat er op dit moment wel veel kan. Juist dat is volgens mij wat deze Staten ook willen. Namelijk aangrenzend aan dorpen en bebouwing hebben de gemeenten de mogelijkheid om kleinschalige batterij-initiatieven – 'dorpsbatterijen' hoor ik hier en daar voorbijkomen – mogelijk te maken. Dat is één. Of zij dat ook doen? We horen gemeenten die zich graag aansluiten bij de provinciale ideeën. 'Help ons alstublieft met ideeën over hoe opslag goed vorm te geven.'

Ten tweede: op industrieterreinen is op dit moment ook al het nodige mogelijk. Dus daar kan ook al een iets grotere schaal. We zien in de Eemshaven dat daar inderdaad op een iets grotere schaal al batterijen verschijnen. Wat wij nu met dit besluit voorkomen, is dat er in het buitengebied waar nog niks is, nieuwe grootschalige initiatieven komen. En daar waar we twifelen, zullen we dat gesprek aangaan of het inderdaad grootschalig is. Volgens mij is dat ook het antwoord op uw vraag. En daar willen wij ook weer naar maatwerk zoeken.

Vergeet ik nou nog één ding in de opsomming? Ja, nog één ding in de opsomming. Ik zei eerst twee, maar het zijn er dus drie. We hebben ook te maken met de variant van zonneparken in ontwikkeling en de nieuwe zonneparken. Die hebben eigenlijk altijd ook meteen die batterijvraag erbij. Dan wordt het wel redelijk technisch. Ik zal het zo snel als mogelijk behandelen. Bij de nieuwe parken in ontwikkeling die echt voor de SDE-aanvraag gaan, gaan we echt richting maatwerk. Dan gaan we kijken of het inpasbaar is in het geheel zoals we dat bedacht hadden. Dat is ook al een beetje een antwoord volgens mij van de motie die er ligt van de Partij van de Arbeid. En dan heb je nog de vraag die nieuw binnenkomen. Daarvan zeggen we dat die maar even zes tot negen maanden moeten wachten, tot wij dat beleid ontwikkeld hebben. Dit om te voorkomen dat wij dingen zien gebeuren die we liever niet willen. Ik zal stoppen, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: Ja, u begon heel goed met een kort antwoord en vervolgens een lang antwoord. Uiteraard gaat u over uw eigen beantwoording en die van GS. Maar ik wil u allen – dat geldt voor de Staten, maar ook voor GS – oproepen om de discussie die we met elkaar gevoerd hebben in de commissie en ook de informatie die al in de stukken staat, niet te herhalen.

Dat gezegd hebbend geef ik mevrouw Buigel de gelegenheid om een tweede vraag te stellen.

Mevrouw BUIGEL (D66): Dus als ik het goed begrijp, hebben wij de komende anderhalf jaar eigenlijk geen definitie per se wat kleinschalig is? Maar dan bekijken we het per aanvraag en hebben over anderhalf jaar wel kaders en definities voor 'kleinschalig'?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Dat is heel kort door de bocht. Maar daar komt het grotendeels op neer. Voor zon en wind gaan we inderdaad echt naar maatwerk zoeken en kijken waar het wel en waar het niet kan. Voor batterijen is er in principe die pauzeknop en bij heel urgente gevallen en grote uitzonderingsgevallen gaan we kijken of we daar aan mee moeten werken.

Dit had dus in twee zinnen gekund, voorzitter, besef ik mij nu.

De VICEVOORZITTER: Zeker, zeker! Kort maar krachtig.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik heb nu heel veel al gezegd, waarvan ik denk: moet ik het daar nog over hebben? We hebben het genoeg gehad over de ambitie, denk ik.

Wat gaan we nu doen? Daar heb ik het ook al veel over gehad. Maar even voor de helderheid: wij gaan beleid ontwikkelen voor batterijopslag de komende maanden. Dat moet meegenomen

worden in de actualisatie van de Omgevingsverordening, dus dat moet het komende jaar. Inderdaad, dat gaan we doen. Punt.

Wij gaan werken aan het pMIEK [Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur, Energie en Klimaat] om de energievraag te onderzoeken. Wij gaan werken aan het PEG [Programma Energie Groningen] met u om die brede energiemix te onderzoeken. En de vraag van de VVD: kijken we daarbij goed naar de ruimtelijke vertaling en naar alle alternatieve energievormen? Dat laatste had ik al toegezegd op vragen van de BBB volgens mij. En inderdaad, in de Omgevingsvisie moet die ruimtelijke vertaling van dat Programma Energie ook goed vorm krijgen.

Voorzitter, misschien is het goed dat ik gewoon nu naar de moties en de amendementen ga. Ik was al deels begonnen met de beantwoording van de motie van de Partij van de Arbeid, D66 en het CDA, motie 77. *‘Om de lokale initiatieven en het lokaal eigenaarschap die ruimtelijk goed inpasbaar zijn en waar draagvlak voor is’*: dat is wel een heel mooie opsomming. *‘Altijd in gesprek te gaan om maatwerk te bieden en ruimte te geven voor batterijopslag’*. Met het antwoord dat ik zonet aan mevrouw Buigel, hoop ik dat u begrijpt dat ik dit nu ontraad. Dat zit hem met name in dat urgente deel.

Er werd ook gesproken over ‘dingen die nu allemaal stilliggen’. Ja, batterijen zetten we nu echt even op pauze en aan de echt urgente gevallen willen we meewerken. Maar nu is het echt zaak om dat beleid te maken voordat we over vijf jaar constateren dat er toch dingen zijn gebeurd die we liever niet hadden willen hebben. Er zijn heel veel van deze zaken die in ontwikkeling zijn, kunnen die termijn van een halfjaar wel even wachten. Zeker bij nieuwe initiatieven vinden wij dat dat kan. En goed om te beseffen dat de zaken waar volgens mij u met name de doorgang wilt, die lokale en kleine initiatieven aansluitend aan dorpen waar gemeenten over gaan, kunnen die in principe doorgaan. Dat was motie 77.

Misschien is de volgorde aanhouden wel handig. Motie 78: ja, een motie die begint met een oproep om het voorliggend voorstel in te trekken, kunnen wij natuurlijk niet steunen. Die ontraden wij. Enige genoegdoening naar de heer De Boer en D66 toe zou kunnen zijn dat de andere drie punten in het dictum eigenlijk is wat we willen gaan doen, namelijk wat ik zonet ook aan u antwoordde. Namelijk op zoek gaan naar die integraliteit en de ambities betrekken bij het opstellen van de Omgevingsvisie. En tot die tijd sluiten we één à twee padjes af.

Motie 79 is van D66, GroenLinks en Volt. Ja, deze is complex in die zin dat heel veel hiervan moet terugkomen bij de ontwikkeling van het pMIEK en het PEG. Daarin willen wij aangeven wat de energievraag is voor Groningen en hoe we die vorm willen gaan geven naar de toekomst. Ik vind het een heel interessante suggestie om ook dat expliciet zo kleinschalig mogelijk vorm te gaan geven. Dus ik wil u ook gaan toezeggen dat we dat inderdaad proberen terug te gaan brengen naar een kleiner niveau, zodat het ook passend is bij de dorpen en de wijken. We hoorden inderdaad vorige week in de commissie een spreker spreken namens de GREK over dat ze ook het fossiele deel erin meenemen. Dat was een mooie benadering. Ik weet niet of dat helemaal lukt. Ik weet ook niet – daarom ga ik deze motie ontraden – of *‘100 procent hernieuwbaar en betaalbaar op korte termijn’* haalbaar gaat zijn. Als we kijken wat er vorige week afgesproken is op de klimaatop, dan is dat inderdaad niet het volledig stoppen met fossiel, maar dat langzamerhand uit gaan faseren. Volgens mij is dat een reëel iets. En waar ik de motie met name op moet ontraden, is de termijn die u ervoor gebruikt. Ik wil graag het stramien van pMIEK, PEG en Omgevingsvisie, dus eind 2024 is voor ons daarin niet haalbaar in het geheel. Want die Omgevingsvisie staat volgens mij voor begin 2025 op uw agenda.

De heer KOLTHOF (PvdD): We hadden een aantal vragen gesteld in de eerste termijn dat nog niet specifiek is beantwoord. Ik hoor de gedeputeerde er nu ook op sturen dat er nog discussies aankomen wat dat betreft. Maar ik zou nog graag even specifiek een antwoord willen krijgen op energiebesparing van huishoudens en bedrijven en de verantwoordelijkheid van de provincie voor de energietransitie richting batterijen wat betreft vervuiling mijnbouw en kinderarbeid. Zou de gedeputeerde daar nog specifiek aandacht aan willen besteden?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik had ook nog een amendement liggen, maar terecht dat de Partij voor de Dieren opmerkte dat ik nog niet alle vragen had beantwoord. Ik zal u heel eerlijk zeggen: die rondom kinderarbeid was het een beetje bewust dat ik nog niet beantwoord had. Want dat is natuurlijk een brede maatschappelijke vraag hoe we daarmee om moeten gaan. Volgens mij zitten we hier allemaal met kleding waarvan we ook niet allemaal weten hoe die nu is geproduceerd, terwijl er allerlei zaken gebeuren. Zo hebben we hier hetzelfde met mobieltjes – behalve die van de heer Van Dekken, denk ik. Nee, dat moet ik anders formuleren. We hebben heel veel zaken op bredere wereldschaal die oorsprongen en problematieken met zich meedragen waar we hier mee te maken hebben. Inderdaad de winning van delfstoffen: ik kan me bijvoorbeeld voorstellen dat dit een

aandachtspunt wordt. Maar ik zou op dit moment niet weten hoe we dat vorm moeten geven in ons eigen beleid. Daar heb ik echt de hoop en de verwachting bij dat het op een hoger bestuurlijk niveau aangekaart en besproken wordt. Dat wat betreft het kinderarbeiddeel.

Wat betreft de vragen rondom verduurzaming zou ik eigenlijk willen verwijzen, ook voor de lengte van het debat, naar volgens mij de volledige uitspraak die ik deed in de commissie. Namelijk dat wij binnen Nij Begun met het kabinet aan het zoeken zijn naar de uitwerking maatregelen 28 en 29 die handelen over de verduurzaming van de particuliere woningvoorraad. En wat betreft de industrie dat er doelen gesteld zijn door de industrie zelf, die wij ook binnen het pMIEK en het PEG weer te gaan geven van wat de energievraag naar de toekomst is en hoe we die vorm gaan geven. Dat waren de drie vragen van de Partij voor de Dieren in één keer.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik begrijp wat de gedeputeerde zegt. Maar kunnen wij in een toekomstig debat een standpunt zien van dit College over die elektrificatie en die batterijopslag en vervuilende mijnbouw en kinderarbeid? Ik denk dat de provincie daar echt verantwoordelijkheid in moet nemen en daar onderzoek naar moet doen en dat richting partners uit moet dragen. Is het College het daarmee eens?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): U vraagt om een standpunt. Ik denk dat het College kan gaan werken aan een standpunt.

De VICEVOORZITTER: Een slotvraag, meneer Kolthof?

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, daar zijn wij natuurlijk heel blij mee, dank voor die toezegging. Onze laatste vraag – dat raakt echt aan dit onderwerp en ik denk dat het College daar ook antwoord op kan geven – is hoe het College denkt die pijlijnprojecten binnen de RES 1.0 en ook die lokale initiatieven waar nog wel ruimte voor is, maximaal hoog in die Zonneladder te gaan krijgen? Hoe gaat het College daarop sturen?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Binnen de RES 1.0 – nu val ik in herhaling – zal het echt in het gesprek met de gemeenten moeten gaan. Dan zullen het de gemeenten moeten zijn die dat met ons gaan doen. Die hebben trouwens ook het convenant ondertekend met de afspraken met minister De Jong over die volgordelijkheid. Dus daar zullen we het gesprek over voeren of ze daar zelf mogelijkheden toe zien. Als dat niet het geval is en zij zeggen dat zij de ambitie en deze locatie handhaven, dan zullen we daar eerst een aanwijfsbesluit op moeten nemen.

De VICEVOORZITTER: Dan een interruptie van mevrouw Buigel en ik gok dat die over motie 79 gaat.

Mevrouw BUIGEL (D66): Ja, ik wilde alleen scherp krijgen of het een toezegging is dat er wel onderzoek naar gedaan wordt. Maar misschien dan los van die 100 procent en ook niet binnen de termijn die in die motie staat.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ja, die mag u als toezegging noteren.

Mevrouw BUIGEL (D66): En wordt er dan ook expliciet gerapporteerd van deze onderzoeksresultaten richting de Staten?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): In het pMIEK proberen wij inzichtelijk te maken hoe en waar wij energie naartoe moeten vervoeren en waarom. Dus is het wel logisch dat we daarbij ook aangeven waar het heen moet. In het PEG wordt de brede discussie gevoerd. Dus ja, ik denk dat u daar een weergave van gaat zien in de verdere discussie over deze documenten.

Mevrouw FEENSTRA (SP): De gedeputeerde verwijst voor het onderzoek in de motie 79 naar het pMIEK en het PEG. Onze vraag gaat over het onderzoek naar het provinciale energiebedrijf. Worden deze initiatieven van de dorpen daar ook in meegenomen?

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Ik begrijp de connectie. Wij proberen inderdaad te kijken welke rol de provincie zelf kan pakken. U hebt het over de rol die de provincie kan pakken. Daar proberen we het komende halfjaar inderdaad een antwoord op te formuleren. Dus dit kan meegenomen worden in dat proces.

De VICEVOORZITTER: Ik zie mevrouw Feenstra tevreden weglopen. Gaat u verder.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): Dat is goed om te zien.

Ik heb nog één amendement over. Dit ga ik ook ontraden – het wordt wat eentonig. Dat kent een redenering daarbij dat het College vindt dat u te beperkend werkt met het verenigen van de mogelijkheden die er nog wél zijn. De aandacht die u vraagt, is er wel een die volgens mij – misschien biedt dat de handreiking die ik kan doen – in de discussie thuishoort die wij gaan voeren rondom het energiebeleid: in hoeverre willen wij dingen nog gaan toestaan in de kleinschalige energie-initiatieven. Om dit nog één keer te zeggen: daar waar het kleinschalig is en aansluitend op bebouwing, gaan de gemeenten daar al over en is er redelijk veel mogelijk. Daar wij erover gaan, kunnen wij gaan denken onder welke omstandigheden dat kan. Op dit moment zou ik daar nog geen verenging in willen doen, maar dat in de grote integrale afweging, waar ook een voorstel voor is, mee willen nemen.

Voorzitter, ik laat het hierbij.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. En dan inventariseer ik even in de zaal of er behoefte is aan een tweede termijn. Ik zie alleen mevrouw Feenstra haar hand opsteken. Verder niet? O, mevrouw Zondag? Een punt van orde?

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Ja, het is eigenlijk denk ik wel een punt van orde.

De VICEVOORZITTER: Gaat uw gang.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Wij hebben natuurlijk net de toelichting gehoord op de moties en amendementen. Wij willen daar wel iets aan toevoegen, aan die behandeling van die moties en amendementen. Dus dat zou in die tweede termijn kunnen. Of we zullen dat doen per motie en amendement met een stemverklaring. Ik weet dus niet wat de voorkeur geniet. Want op zich hebben wij verder geen aparte dingen om in te brengen.

De VICEVOORZITTER: U gaat er uiteindelijk natuurlijk zelf over of u een tweede termijn wilt of het woord wilt voeren. Ik zag dat een aantal collega's dat wel wil. Dus ga ik even gewoon even het rijtje af. Iedereen die daar nog de behoefte aan heeft, krijgt nog de gelegenheid om wat te zeggen. Allereerst is dat mevrouw Zondag.

Mevrouw ZONDAG (Groninger Belang): Om te voorkomen dat we een aantal keren een stemverklaring moeten afgeven, geven we het even in de tweede termijn een toelichting op de moties en het amendement die nu nog voorliggen. Wij willen graag even reageren op de moties in eerste instantie.

Motie nummer 77 van de PvdA, D66 en het CDA: het antwoord van de gedeputeerde heeft ons voldoende informatie gegeven. De initiatieven waar in deze motie toe worden opgeroepen, kunnen worden vormgegeven. Dus in principe zullen wij daar dan op willen vertrouwen. En als u die toch nog in stemming wilt brengen, dan zullen we daartegen stemmen.

Dan hebben motie nummer 78, dat grotere opgaven een integrale afweging verdienen. Onze fractie is van mening dat we die grotere opgaven inderdaad al in een integrale afweging hebben gemaakt. Dat doen we in deze zin dat we CO₂-uitstoot willen blijven verminderen. Dat blijft voor onze fractie ook overeind staan. En de integrale afweging naar ons fractiestandpunt ook ten grondslag aan dat besluit om zon op land gewoon niet meer toe te staan. Dus deze motie zullen wij niet steunen.

En dan hebben we motie nummer 79: hoe komen dorpen en wijken van fossiele energie af? Wij zullen deze motie niet steunen, omdat wij vinden de motie op zich niets toevoegt aan het voorliggende besluitstuk en de toezegging van de gedeputeerde om aan bullet nummer twee uitwerking te geven, is voor ons ruimschoots voldoende.

Dan ga ik over naar het amendement. Daarin zien wij met name een probleem ontstaan in de formulering van de te vervangen tekst. Daarbij sluiten we ons voor een gedeelte dus aan bij het verhaal van de gedeputeerde. Maar wij vinden het ook jammer dat in het amendement het woord 'kleinschalig' is vervallen. Want als we het zo opnemen, zouden we eigenlijk zelfs grootschalige initiatieven kunnen ontstaan en dat is nou juist niet de bedoeling van het voorliggende besluitstuk.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Sommige partijen lijken een beetje hier een tegenstelling neer te zetten, namelijk of je bent voor zonneparken en voor de energietransitie, of je bent tegen. Wij als SP maken bezwaar tegen dat *frame*. We hebben als SP meerdere voorstellen gedaan op het gebied van alle huizen isoleren, zon op alle daken: goed voor de portemonnee, goed voor de werkgelegenheid en het

geld gaat niet daar de zonneparkcowboys. Dát is pas die tegenstelling: de gewone inwoners versus het grootkapitaal.

Moties die een provinciaal energiebedrijf zullen dwarsbomen, zullen wij niet steunen.

Mevrouw BUIGEL (D66): In de bespreking van onze ingediende motie hebben wij een toezegging gekregen van de gedeputeerde. Wij zullen deze wel nauw blijven volgen, maar wij houden onze motie aan.

Voor ons amendement: wij willen wel echt u de oproep doen voor een duidelijke definitie, ook in de komende anderhalf jaar wanneer die er nog niet is. Maar ik ben er wel enigszins positief verrast over dat het College dat kleinschalige iets breder interpreteert dan wij dat gedaan hebben in het amendement. Maar ik zou wel graag willen benadrukken dat ze met één maat gaan meten de komende anderhalf jaar. Dus in dat opzicht trek ik ons amendement in.

De VICEVOORZITTER: Dat betekent dat motie 79 wordt aangehouden en dat amendement 13 wordt ingetrokken.

Dan ben ik aangekomen bij meneer Van Kesteren. Gaat uw gang.

De heer VAN KESTEREN (PVV): De heer Hamster zegt: we moeten de energietransitie vormgeven op de goede plek en vooral samen met inwoners. Maar die inwoners vinden dit beleid onwenselijk, omdat het beleid allesbehalve tot brede welvaart leidt. We moeten toe naar een politieke transitie, een transitie van ideologische luchtfietsen naar gezond verstand, naar Groningse nuchterheid. Naar realistisch beleid dat de Groningers geld oplevert in plaats van dat het geld gaat kosten. Geen beleid van CO2-neutraal of klimaatneutraal, maar beleid van budgettair neutraal. Een transitie van brede armoede naar brede welvaart.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, meneer Van Kesteren. Verder nog woordvoeringen in tweede termijn? Geen behoefte? Nee? Nee. Goed, is er dan nog behoefte vanuit GS? Nee. Zijn er nog mensen die kort willen overleggen, alvorens we overgaan tot de stemverklaringen? Zo ja, steek dan even uw hand omhoog, dan weet ik of dat het geval is. Nee? Oké.

Amendement 13 'Energie voor dorpen wijken' is ingetrokken.

Dan zijn er nog twee moties over die in stemming worden gebracht: motie 77 en 78. Dan geef ik u de gelegenheid om een stemverklaring af te geven indien die er is. En ik zie dat die er in ieder geval is bij de ChristenUnie en de Partij voor de Dieren. Ik begin bij de heer Hoogers van de ChristenUnie, gaat uw gang.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik wil even kort toelichten hoe wij zullen stemmen bij motie 77 en 78. Wij zullen tegen beide moties stemmen. Voor ons is heel duidelijk wat de insteek van het College is en daar staan wij volledig achter. Ook is het duidelijk geworden wat de maatwerkregelingen zijn die het College wil hanteren en ook de mogelijkheden die zij willen bieden om kleine initiatieven te steunen. Daarom zullen wij tegen deze moties zijn omdat we voldoende hebben aan de antwoorden van het College.

De heer KOLTHOF (PvdD): Allereerst over motie 77: die gaan wij steunen, met dien verstande – wat wij net ook al aangaven in het debat – dat wij ons zorgen over die energietransitie in combinatie met vervuiling mijnbouw en kinderarbeid.

En bij motie 78 stemmen wij tegen. De Partij voor de Dieren bekijkt alle voorstellen op de agenda integraal, dus ook deze.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Zijn er nog mensen die een stemverklaring willen afgeven? Nee? Dan gaan wij zo over tot de stemming. Dan moeten we eerst de techniek in gereedheid brengen.

Dan beginnen we met motie 77 'Ruimte voor lokale initiatieven'. Ik open de stemronde. Op het beeldscherm ziet u dat de afgevaardigde van het CDA ontbreekt. Maar die zie ik gelukkig wel in mijn scherm, dus die wordt meegenomen. Voor hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA en Volt. Tegen hebben gestemd de BBB, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Dat betekent dat de motie is verworpen met 17 stemmen voor en 23 stemmen tegen.

Dan gaan wij naar motie 78 'Grote(re) opgaven verdienen een integrale afweging'. Voor hebben gestemd GroenLinks, D66, het CDA en Volt. Tegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, de Partij voor de Dieren, de PVV, de

Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Dat betekent dat de motie is verworpen met 10 stemmen voor en 30 stemmen tegen.

Motie 79 'Hoe komen de dorpen en wijken van fossiele energie af?' is aangehouden.

Dan hebben we natuurlijk nog het voorstel zelf. Zijn daar nog stemverklaringen bij? Nee? Dan kunnen we ook daarbij overgaan tot stemming en open ik de stemronde. Dan sluit ik nu de stemming. Dan zijn er op mijn scherm 40 stemmen uitgebracht. Voor hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, de Partij voor de Dieren, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de fractie van GroenLinks, D66, het CDA en Volt en daarmee is het voorstel aangenomen met 30 stemmen voor en 10 stemmen tegen.

Dan kijk ik even naar rechts of de lunch er inmiddels staat in het atrium? Die staat nog niet helemaal klaar. Ik zie inmiddels dat de Commissaris wel weer aanwezig is. Geldt dat ook voor gedeputeerde Top? Dan willen we uiteraard gedeputeerde Top vragen om zich weer richting de zaal te geven. Dan schors ik even kort de vergadering voor een wisseling van het voorzitterschap.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heb even een punt van orde. We hebben in het begin van de vergadering de werkzaamheden geregeld. Dat is geloof ik goed gelukt en volgens die regeling zou nu het agendapunt waarbij gedeputeerde Top een belangrijke rol speelt, aan de orde zijn. De actualiteiten in dat dossier volgen elkaar best snel op. Er wordt gewerkt aan een soort van verklarende tekst die de gedeputeerde aan het begin van het agendapunt zou kunnen uitspreken zodat iedereen – in de termen van een ander agendapunt – op vlieghoogte is. Maar die is nog niet klaar. Dus ik zou u willen voorstellen – want ik heb even gekeken of de lunch er dan misschien al is – om de tijd daarmee te overbruggen. Maar dat is nog niet het geval. Dus we zouden kunnen zeggen dat we, in weerwil van de gemaakte afspraken, beginnen met het agendapunt 'Groningen Airport Eelde'. Vindt u dat een goed idee? Ja? Of rijd ik dan mensen in de wielen? Zullen we dat doen? Graag even met de microfoon. Ik doe dat voorstel van orde nu.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Voorzitter, mag ik daar een opmerking over maken? Ik denk dat het toch verstandig is dat we dan in ieder geval beginnen met de schorsing, omdat we voor het agendapunt 'Groningen Airport Eelde' anders nog meer tijd hadden om met verschillende woordvoerders overleg te plegen. Dus dat mag ik u dan in ieder geval dat voorstel doen?

De heer KOLTHOF (PvdD): Wij moeten nog even de moties laten ondertekenen en uitprinten. Dus we hebben even tijd nodig om dit voor te bereiden, inderdaad.

De VOORZITTER: Ik heb nog een ander pauzenummer in de aanbieding, namelijk de mondelinge vragen. Voor welke gedeputeerde zouden die zijn? Het waren mondelinge vragen van het CDA, geloof ik, hè?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ja, maar die wilde ik graag laten beantwoorden door mevrouw Top.

De VOORZITTER: Ja, in dat geval is er echt werkelijk geen ander idee dan dat we schorsen. Ik schors de vergadering.

Mevrouw BENJAMINS (D66): De maakindustrie hebben we ook nog op de agenda staan.

De VOORZITTER: Oké. Ja, ik kijk maar even rond. Bent u wel toe aan het punt 'Plannen maakindustrie' in dit stadium van de vergadering? Nee?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Die motie moet nog uitgeprint en ondertekend worden.

De VOORZITTER: Schorsen is dus echt het beste idee. Ik schors de vergadering tot één uur.

[Schorsing]

B. Statenvoorstel: Provinciaal Programmaplan NPG

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en verzoek de leden van de Staten hun plaatsen weer in te nemen. Ik kondig aan dat wij zijn aangekomen bij het tweede bespreekpunt van vandaag, het Provinciaal Programmaplan NPG. Dat Statenvoorstel is besproken op 6 december in de commissie. Ik denk dat het goed is om gedeputeerde Top het woord te geven, voordat de Staten hun licht erover laten schijnen, omdat dat het debat ten goede kan komen.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Eerst zijn misschien even excuses op zijn plaats dat ik net niet aanwezig was. Ik zou de staatssecretaris de schuld kunnen geven dat hij mij ophield, maar het was natuurlijk gewoon mijn eigen inschattingsfout van uw vergadersnelheid, waarvoor excuus.

Als het gaat over de actualiteit, toch even kort over het gesprek dat wij vanochtend als regio met het Rijk gehad hebben. Staatssecretaris Vijlbrief was daarbij en ook minister Dijkgraaf is daar even digitaal bij aangeschoven. Ik denk dat het een heel constructief gesprek is geweest vanochtend. Het wordt wel duidelijk dat er veel op ons af gaat komen het komende halfjaar. We hebben vanochtend vooral gekeken naar hoe we dat ook in het proces gaan zetten. De CdK en ik hebben geborgd dat er ook voor u voldoende ruimte in dat proces gaat zitten om de komende maanden met ons mee te denken hoe wij op een aantal dossiers verdergaan. Vooral ook niet onbelangrijk: de Staten van Groningen. U kent dat vanuit Nij Begun. Dat is voor de regio een buitengewoon belangrijk document: daar gaan we eigenlijk voor de komende decennia vastleggen hoe wij gaan monitoren hoe het gaat hier in Groningen. Ik denk dat het heel belangrijk is dat we daar met elkaar goed naar gaan kijken. Dat kunnen we maar één keer goed doen.

Maar dat is niet de reden dat ik hier nu sta. Ik denk dat het ook belangrijk is om u even mee te nemen in de actuele ontwikkelingen rond het Provinciaal Programmaplan dat u vandaag gaat bespreken. Zoals u weet, moet dit Programmaplan net als de lokale plannen een groen vinkje halen bij zowel het Dagelijks Bestuur van het NPG als de volksvertegenwoordigingen, voordat het Rijk geld kan vrijmaken. Het DB van het NPG stemt in met het plan en de Staten stellen het vast. De instemming van het DB is afhankelijk van de positieve beoordeling van de daartoe ingestelde beoordelingscommissie – u weet dat. Ik heb ook al eerder gemeld dat het Provinciaal Programmaplan die positieve beoordeling al in november heeft gekregen.

Daarom lag afgelopen maandag het Programmaplan ter instemming voor bij het Dagelijks Bestuur van het NPG. Er werd breed waardering voor het plan uitgesproken – waarvan akte. Aan het voorliggend besluit was, naast het instemmen met het plan, wel een voorwaarde verbonden. De voorwaarde van voldoende financiële middelen voor de baanbrekers. Begin volgend jaar zou er dan een analyse gemaakt worden van die benodigde middelen voor de baanbrekers. Als vertegenwoordiger van de provincie heb ik eerst ingebracht dat ik dit een bijzondere gang van zaken vind. Bijzonder, omdat het naar mijn opvatting niet aan het DB van het NPG is om dergelijke voorwaarden te verbinden aan instemming en zeker geen voorwaarde die inhoudelijk sturend lijkt te zijn. Immers, de voorwaarde impliceert dat de baanbrekers voorrang moeten krijgen en waarvan de reikwijdte onduidelijk is. Daarnaast werd mij niet duidelijk wat de consequentie zou zijn wanneer uit de genoemde analyse mocht blijken dat er binnen het Provinciaal Programmaplan onvoldoende financiële middelen voor de baanbrekers zouden zijn en op basis van welke informatie die zouden worden vastgesteld.

Kortom, in mijn ogen was deze voorwaarde onacceptabel. De formulering van de voorwaarde is vervolgens aangepast naar het Provinciaal Programmaplan, dat de voortgang van de baanbrekers in 2024-2025 waarborgt. Naar mijn oordeel is ook deze formulering niet mogelijk. Weliswaar wordt hier niet meer expliciet naar financiële middelen verwezen, maar het blijft een sturende voorwaarde zonder democratische inbedding. Een formulering waar de rest van het bestuur mee akkoord kon gaan, maar ik niet. Dus ik heb tegen gestemd en er wordt daarvan een aantekening in het verslag gemaakt.

Nu ligt het plan voor bij u ter vaststelling. U hebt gezien dat het plan wel degelijk onderdelen van de zogenaamde baanbrekers bevat. Wij zijn inhoudelijk ook niet tegen de baanbrekers. Integendeel, wanneer we erin zouden slagen daadwerkelijk baanbrekende economische impulsen aan onze provincie te geven, dan juichen wij dat toe. Maar wij vinden wel dat dergelijke inhoudelijke keuzes, met veelal grote investeringen, democratisch geborgd moeten zijn. In ons voorliggend Provinciaal Programmaplan geven we de ruimte aan de ontwikkeling van die plannen die passen binnen de door u vastgestelde NPG-kaders en het door de Staten vastgestelde beleid. Maar ons op voorhand binden aan alle nu gedefinieerde baanbrekers zonder democratische legitimatie, gaat ons te ver.

De vraag die wij ons toen moesten stellen na dit overleg, is: wat is nou precies de situatie? Wat is de status van de voorwaarde die het DB heeft verbonden aan het instemmen op het moment

dat u het plan vandaag zou vaststellen? Het is een ongebruikelijke situatie. Niemand hier in huis kan zich een vergelijkbare situatie uit het verleden herinneren. We moesten daarom terugvallen op de formele stukken: de bestuursovereenkomst, het Reglement van Orde en het mandaatbesluit. In artikel 20 van de bestuursovereenkomst wordt duidelijk gesteld dat het bestuur van het NPG alleen kan toetsen aan het Programmakader. Dat is het Programmakader door u als Staten en door de gemeenteraden is vastgesteld. In het mandaatbesluit, artikel 3 lid 1, wordt zelfs expliciet gesteld dat het DB alleen kan besluiten over programma's en projecten, zonder daar voorwaarden aan te stellen.

Het College voelt ongemak bij deze ontstane situatie. Dit is niet de wijze waarop wij gehoopt hadden te kunnen starten met ons tweede Provinciaal Programmaplan. Wij zijn namelijk trots op dat programma en wij gaan ervan uit dat het veel gaat brengen voor onze inwoners. Wij stellen u daarom voor, dat Programmaplan wel gewoon vast te stellen. Maar wij stellen daarnaast ook vast dat er kennelijk enige ruis over de rollen en posities in het NPG-proces is geslopen en dat is niet goed. Niet voor de onderlinge verhoudingen, niet voor het vertrouwen en niet voor het doel om Groningen en de Groningers vooruit te helpen. Wij denken dat alle betrokken partijen ditzelfde doel voor ogen hadden, hebben en zullen houden en dat dat de basis gaat zijn om hier goed uit te komen. Er zal wel een aantal gesprekken nodig zijn en misschien moeten we ook tot een paar nieuwe afspraken of herbevestigingen van de oude. Het onderstreept wat mij betreft in ieder geval het belang om de inrichting en de besluitvormingsprocessen voor Nij Begun glashelder te maken met een zuivere rolverdeling tussen de verschillende partijen. Wij zijn er allemaal zelf bij om daarvoor te zorgen.

Ik denk dat ik hiermee u voldoende heb geïnformeerd voor uw debat.

De VOORZITTER: Dan rest mij als voorzitter van dat debat nog om u te vertellen dat u wat mij betreft recht hebt op vijf interrupties en de eerste spreker het woord te geven. Dat is de heer Moes.

De heer MOES (BBB): Even een punt van orde misschien. Gezien deze nieuwe informatie is het misschien fijn om iets meer spreektijd te hebben voor dit agendapunt? Ik weet niet of daar meer behoefte aan is?

De VOORZITTER: U hebt volgens mij spreektijd voor de hele vergadering gekregen, hè? Ja. Dus u kunt die naar eigen inzicht verdelen.

De heer ZWART (PvhN): Voorzitter!

De VOORZITTER: De heer Zwart, van de orde?

De heer ZWART (PvhN): Van de orde, inderdaad. Ik stel voor om dit even te laten verwerken en even tien minuten te schorsen om wat met elkaar door te spreken.

De VOORZITTER: Ik schors de vergadering voor tien minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Dames en heren, de tien minuten zijn voorbij en dan gebiedt de beleefdheid om weer te gaan zitten. Ik heropen de vergadering en geef het woord aan de heer Moes.

De heer MOES (BBB): Voor ons ligt het Provinciaal Programmaplan NPG, een richtinggevend document voor hoe we tot en met 2029 287,8 miljoen willen investeren in Groningen. Mooi! De vragen die wij hadden vorige week woensdag, zijn grotendeels naar tevredenheid beantwoord en ook dat is mooi. Het NPG moet een plus zijn voor bestaande en lopende investeringen en vervangt geen bestaand beleid. Mooi!

Maar wat helaas minder mooi is, is de ondoorzichtige manier waarop het NPG bestuurd wordt. We hebben als Staten ooit de kaders vastgesteld, maar er is geen democratische controle op de bestuurlijke processen en keuzes die gemaakt worden door het NPG-bestuur. Daarom dienen we, samen met alle partijen, de volgende motie in.

De VOORZITTER: Ik heb een motie met inderdaad een indrukwekkende hoeveelheid briefhoofden, want het zijn van alle partijen: achtereenvolgens de BBB, de Partij voor de Dieren, GroenLinks, de SP, D66, de Partij voor het Noorden, Volt, Groninger Belang, het CDA, de Partij van de Arbeid, de PVV en Forum voor Democratie. De motie wordt ingediend door de BBB. De titel van de motie is 'Staten in

positie bij Nationaal Programma Groningen en Nij Begun' en het volgnummer is 80. De motie eindigt met de volgende uitspraak aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,

Constaterende dat:

- PS binnen het NPG een kaderstellende en controlerende rol heeft;
- de kaders in 2019 en 2020 zijn vastgesteld, onder andere programmakader en financiële opbouw;
- er nu een nieuw provinciaal programmaplan 2024-2029 voorligt;
- er geen evaluatie in 2023 heeft plaatsgevonden;
- PS hierdoor niet in positie is gezet om hun controlerende taak op basis van een gedegen evaluatie uit te voeren;
- momenteel de maatregelen uit de kabinetsreactie Nij Begun worden uitgewerkt;
- het NPG-bestuur inhoudelijke voorwaarden heeft gesteld;

Overwegende dat:

- er veel onduidelijkheid is en daardoor onrust en onvrede heersen bij raden en Staten over de organisatie en de verantwoording van het NPG;
- er nog veel onbekend is als het gaat om de uitwerking en uitvoering van Nij Begun;
- de lokale en provinciale democratische legitimiteit en controle bij de organisatie van het huidige NPG is geregeld via een vertegenwoordiging van de lokale en provinciale bestuurders en alleen bij de kaderstelling bij aanvang is geborgd in raden en Staten;
- daar waar het gaat om publiek geld, er ook publieke verantwoording moet zijn van het NPG, niet alleen op programmaniveau maar ook op bestuurlijk vlak er derhalve maximale transparantie moet worden geboden aan de volksvertegenwoordigers in de Tweede Kamer, de raden en de Staten;
- de Staten lopende programma's in het NPG niet onnodig willen vertragen, maar wel expliciet in positie gebracht willen worden als het gaat om besluitvorming over de nadere invulling van de globale kaders (uit 2019 en 2020) en ook bij het inbrengen van nieuwe en/of gewijzigde plannen;

Sprekend uit dat:

- de governance van het NPG-bestuur moet worden geëvalueerd vóórdat de governance van Nij Begun wordt ingericht, zodat de lessen van de afgelopen jaren kunnen worden meegenomen in de besluitvorming voor de toekomstige jaren en de weeffouten in het NPG niet herhaald worden;
- het NPG-bestuur meer openheid van zaken moet geven over de wijze van besluitvorming;
- het NPG-bestuur de raden en Staten expliciet in positie moet brengen bij besluitvorming over nieuwe en/of gewijzigde plannen die niet waren voorzien in 2019 en mogelijk buiten de kaders vallen die toen zijn gesteld;

En verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- zorg te dragen voor duidelijke democratische waarborging en legitimiteit bij het NPG en Nij Begun, niet alleen op programmaniveau maar ook in bestuurlijke zin, zodat de raden en Staten hun kaderstellende en controlerende rol ten volle kunnen innemen en de overkoepelende (bestuurlijke) structuren zich uitsluitend richten op de uitvoering;
- hiervoor actie te ondernemen bij het NPG-bestuur en bij de verantwoordelijke personen voor Nij Begun;
- de raden en Staten actief te betrekken bij het maken van voorstellen over de bestuursstructuur;
- te bevorderen dat er in het eerste kwartaal van 2024 een gedegen evaluatie plaats kan vinden van het NPG die input geeft aan het inrichten van de governance van Nij Begun en tevens een handvat kan opleveren voor het wijzigen van de governance van het NPG;
- de Staten zo spoedig mogelijk te informeren over de genomen acties en resultaten van die acties en hier uiterlijk in de volgende Statenvergadering verslag van te doen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer MOES (BBB): Ja, je moet een beetje creatief zijn met de spreektijd. Dus dan kom je met een lang dictum, hè?

En dan over die baanbrekers, waar we ook net gedeputeerde Top over gehoord hebben. Die baanbrekers willen we ook zo veel mogelijk democratisch borgen. Dat moet er niet zomaar even

doorgefietsd worden en daarom dienen we ook, samen met een heel aantal andere partijen, dit volgende amendement in.

Amendement 14 'Democratische legitimatie baanbrekers'

(ingediend door de fracties van de BBB, de Partij voor de Dieren, de SP, Volt, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en Groninger Belang)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij het Statenvoorstel behorende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat deze als volgt komt te luiden als volgt:

Het Provinciaal Programmaplan voor Nationaal Programma Groningen (documentnummer 2023-098399) vast te stellen, met dien verstande dat in het plan op pagina 3 onder 'Organisatie' de volgende tekst wordt opgenomen:

*'De lessen uit de eerste periode 2019-2023 van Nationaal Programma Groningen leiden tot een verbeterde werkwijze voor de komende jaren. Het provinciaal programma wordt gecoördineerd door een programmateam met daarin additionele inhoudelijke deskundigheid en meer capaciteit op het gebied van subsidies, regelingen en staatssteun. Er wordt per programmalijn een meerjarig uitvoeringsprogramma opgesteld samen met onze partners, dat periodiek geactualiseerd wordt. Er is een apart ontwikkelbudget voor initiatiefnemers om hen beter in staat te stellen, ideeën uit te werken naar projecten en (baanbrekende) programma's. **Provinciale Staten besluit of en in welke mate financiering voor de baanbrekers via het Provinciaal Programmaplan verloopt.***

Toelichting:

De baanbrekers zijn opgenomen in een sociale agenda en een economische agenda in de kabinetsreactie 'Nij Begun' op het enquêterapport 'Groningers boven gas'. Er is nog geen duidelijkheid over de uitwerking van beide agenda's en de rol en de betrokkenheid van raden en Staten hierbij. Bij raden en Staten leven zorgen over de democratische legitimatie in relatie tot de verdere uitwerking van deze agenda's en de verdere ontwikkeling van de baanbrekers. Om de democratische legitimatie te borgen, voegen wij de in het amendement genoemde tekst toe aan het Programmaplan.

De VOORZITTER: Dat is iets beperkter in die zin, dus ik ga precies vertellen welke partijen dat zijn: de BBB, de Partij voor de Dieren, de SP, Volt, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en Groninger Belang. Het is een amendement met nummer 14 dat de titel heeft 'Democratische legitimatie baanbrekers'. Amendementen worden nooit door de voorzitter voorgelezen, dus ik meld alleen dat dit amendement deel uitmaakt van de beraadslaging.

De heer MOES (BBB): Dan rest ons niet anders dan de inhoud van dit plan een klein beetje bij te schaven. Want dan kan zo hier en daar nog mooier. Als eerste over de inzet op de ontwikkeling van hoogwaardig plantaardig eiwit. Dat is een mooie ontwikkeling die inzet op aanvullend verdienvermogen voor agrariërs. Maar het is belangrijk dat we voedsel kweken en geen onwil. Mensen moet zelf kunnen beslissen over hun eigen dieet. Daarom hierbij een amendement om de doelstelling van minder dierlijke eiwitten eruit te halen.

De VOORZITTER: De hoeveelheid ondertekenaars wordt steeds kleiner naarmate de woordvoering vordert: BBB, PVV en Partij voor het Noorden. De titel van dit amendement, nummer 15, is 'Kweek voedsel, geen onwil'. Het amendement maakt deel uit van de beraadslaging.

De heer MOES (BBB): Dan als laatste over glasvezel. Zoals eerder gezegd, het NPG moet een plus opleveren boven op regulier beleid, om zo de brede welvaart van de Groningers te bevorderen. Een heel mooie plus op de normale plannen zou een glasvezelverbinding voor iedere Groninger zijn. Dan is ook die laatste 3 procent van de witte adressen verzekerd van een stabiele en toekomstbestendige internetverbinding. U raadt het al, voorzitter: daarvoor heb ik ook een amendement.

De VOORZITTER: De dalende trend zet niet door, want dit is ondertekend door de BBB, de SP, Volt, de Partij voor het Noorden, het CDA en Groninger Belang. De titel van dit amendement 16 is 'Een plus op "snel internet": glasvezel' en het maakt deel uit van de beraadslaging.

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Wij kunnen de inhoud en het streven van dit amendement uiteraard heel erg steunen. Maar wel vragen wij ons af of de BBB eigenlijk niet vindt dat dit gewoon regulier beleid van de provincie zou moeten zijn en het dat daarom een beetje past buiten het NPG dan binnen het NPG. Wat ziet de BBB als meerwaarde van het stoppen van dit stuk in het NPG?

De heer MOES (BBB): Dank voor de uitgesproken steun en dank voor de vraag.

Ja, het zou regulier beleid moeten zijn. Dat had twintig jaar geleden al moeten gebeuren bij de landelijke politiek. Dat is niet gebeurd, daarom zijn we nu dingen aan het oplossen. Het is een beetje lapwerk geworden, dat hele Rodin-verhaal is u allen bekend. Het zou regulier beleid moeten zijn, maar dat is het niet. En daarom past het heel goed binnen de kaders van het NPG, omdat het NPG een plus moet zijn op bestaand regulier beleid. In het huidige beleid is het zo dat aangestuurd werd in opdracht om 97 procent van de witte adressen te voorzien van een glasvezelverbinding en de laatste 3 procent met een aanstraalverbinding. Nou, dat is puur om economische redenen, omdat het dan niet rendabel genoeg zou zijn. Daarom is dat zo ingezet. Daar zou het NPG daar juist een heel mooie plus op kunnen zijn, zodat ieder Gronings adres gewoon gelijk. Waar je ook woont, iedereen heeft gewoon recht op dezelfde stabiele en kwalitatief hoogwaardige internetverbinding.

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ja, wij zijn er ook wel benieuwd naar of de woordvoerder van de BBB een idee heeft over hoeveel geld dat dan zou kosten. Hoeveel van het NPG-geld zou ongeveer gaan naar het aanleggen van iets wat eigenlijk gewoon zou moeten kunnen gerealiseerd worden binnen de huidige taken?

De heer MOES (BBB): Ja, ik heb daar geen cijfers van. Ik schat het maar persoonlijk in, omdat het maar om een klein percentage gaat. Het gaat om de laatste meters: dat zijn adressen die echt een paar honderd meter van de kabel af liggen. Ik schat in dat het om hooguit enkele miljoenen zal gaan.

De heer KOLTHOF (PvdD): Is het volgens de BBB noodzakelijk om enkele miljoenen nog in glasvezel te pompen op het moment dat het 5G-netwerk steeds dekkender wordt? Op het moment dat je een satellietverbinding kunt maken, moeten we als provincie daar nog noodzakelijkerwijs in investeren, vraag ik me dan af?

De heer MOES (BBB): Ja, dat moet zeker. Het glasvezelnetwerk heeft een aantal voordelen ten opzichte van een aanstraalverbinding en is ook toekomstbestendig. Waarom? Omdat de ether nou eenmaal vanuit natuurkundig perspectief een keer vol gaat zitten. Dus die 5G-band kun je beperkt gebruiken. Er is nu ook al discussie over bijvoorbeeld welke bandbreedte waaraan toebedeeld moet worden. Dan moet dat binnen dat 5G-netwerk komen en dat had wat verdringingseffecten met militaire bandbreedtes en dan wordt daar weer een discussie over gevoerd. Dus dat is een heel beperkte bandbreedte. Met glasvezel in de grond heb je gewoon een blijvend netwerk waarbij je nagenoeg ongelimiteerde bandbreedte hebt voor iedereen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Het klinkt alsof het inderdaad de BBB zich hier goed in heeft verdiept. Is het een idee dat we het College vragen om hier nog eens onderzoek naar te doen? Zijn hier alternatieven? Zijn er goedkopere alternatieven en zijn die ook dekkend wat dat betreft?

De heer MOES (BBB): Nou, het gaat hier niet zozeer om of het dekkend is. Want overal in de provincie heb je in principe toegang tot relatief snel internet met een 4G- of 5G-internetverbinding. Dat gaat dan inderdaad via de satelliet of via een stralingsmast. Het gaat ons veel meer om de toekomstbestendigheid en ook de stabiliteit van de verbinding. Als het College daar nog graag een aanvullend onderzoek naar wil doen, dan heb ik daar persoonlijk niet veel behoefte aan. Want ik heb

mijzelf wat ingelezen in die technische afwegingen. Als het College daar graag onderzoek naar wil doen, dan zou ik dat prima vinden.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, dan ga ik nog een keer met de heer Moes hierover in gesprek.

De VOORZITTER: Maar dat mag ook buiten de vergadering. De heer Moes.

De heer MOES (BBB): Nou, ik was eigenlijk alleen nog even benieuwd of ik nou ook een record gevestigd heb met één motie en drie amendementen in zo weinig spreektijd.

De VOORZITTER: Nou, dat zou zomaar kunnen. Of zou u willen dat het College daar nog onderzoek naar doet? Het woord is nu aan de Partij van de Arbeid-fractie. Het woord is aan de heer Loopstra.

De heer LOOPSTRA (PvdA): Enkele jaren geleden voorspelde onze fractie al dat, als wij op gegeven moment het zelf mogen regelen hier in het Noorden wat betreft die gelden, je zult zien dat we rollebollend over straat zouden gaan. Ja, dat is toch wel een beetje de waarheid geworden, als ik mevrouw Top daarnet hoorde praten over de vergadering van vanochtend. En dat is natuurlijk jammer, want de NPG-gelden zijn er gewoon voor om resultaat te boeken voor de Groningers die het betreft. Daar gaat het om.

Het is natuurlijk niet goed dat wij dan toch allemaal nog weer onenigheid hebben, waardoor dingen niet goed gaan. Het was heel mooi dat bij de commissievergadering de heer Moes en ik onafhankelijk van elkaar – want we hebben daar niet over overlegd – tot dezelfde slotsom kwamen: er klopt iets niet. Ik geloof dat de heer Moes het een 'weeffout' heeft genoemd, maar het klopt niet helemaal hoe het zit met de verantwoordelijkheden en de rollen die iedereen heeft. Dus dat is ook het effect dat het nu dus fout gaat, omdat het niet goed is. Daarom staan we ook mooi achter de motie. Die dienen we mede in, omdat het gewoon anders moet. Het moet duidelijker, het moet gewoon transparanter. Dat het zometeen gaat om resultaat boeken en niet om ruziemaken. Dus we zijn heel erkentelijk met het werk van de gedeputeerde tijdens het overleg van vanochtend en ook dat ze ons heeft ingelicht over wat daar gebeurd is.

Verder had onze fractie nog iets over het plan zelf. Het plan zelf vinden wij gewoon hartstikke goed. Daar staan gewoon de juiste dingen in en daar gaan we ook voor. Maar wij hadden toen wat vragen in de commissie over gezondheid en over de arbeidsmarkt. Daar heb ik mooie antwoorden op gekregen – eergisteren, geloof ik.

Maar wat betreft het onbenut arbeidspotentieel zouden we nog wel enige dingen willen zeggen. Gelukkig gaat men daar volop op in. Want wij in Groningen hebben dus 13.000 vacatures. Maar wij hebben ook een 11 procent van de beroepsbevolking die gewoon niet meedoet. En dat kan gedeeltelijk zijn, in deeltijd. Maar wij hebben gewoon veel mensen die geen uitkering hebben en toch werkzoekend zijn. Dat is vaak zo met gezinnen waarbij de man of vrouw werkt en de ander niet. Dat zijn vaak ook mensen die soms tien, twintig, vijfentwintig jaar buiten de arbeidsmarkt zijn gaan staan, maar in wezen wel willen werken. Maar gemeenten verdienen daar geen geld aan, dus gemeenten gaan nooit actief op zoek naar die mensen. Ja, dan krijg je dat men gewoon daar in blijft zitten en hangen. Dat zijn juist de mensen die we nodig hebben. Want we móéten gewoon zorgen dat die mensen toch actief worden.

Dan wil ik ook even een lans breken richting het College voor de basisbaan. Want de basisbaan kan een heel mooi instrument zijn in dezen als mensen dus heel ver weg staan van die arbeidsmarkt en toch veel moeite moeten doen om weer terug te komen. Dan kan de basisbaan voor een heleboel mensen gewoon uitkomst bieden.

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ik had eigenlijk een andere volgorde in mijn hoofd in deze woordvoering. Maar naar aanleiding van de informatie die we zojuist gekregen hebben van onze gedeputeerde – waarvoor dank – wil ik toch starten met het uiten van onze zorgen over de democratische legitimatie van het NPG ten aanzien van de governance. Want we vinden het zorgelijk en eigenlijk ook onbestaanbaar dat de invloed van de raden en Staten nu af lijkt te kalven en dat de governance momenteel op z'n minst ontransparant te noemen is. We zien onszelf daarom ook genooddaakt om samen met alle partijen hier in het huis, wat denk ik ook echt een stevig signaal afgeeft, de motie in te dienen waarmee we onze positie als Staten en raden willen verstevigen en concretiseren.

Daarnaast vinden wij als GroenLinks het jammer dat het thema 'bereikbaarheid' uit het Programmaplan is verdwenen. We dienen daarom graag met het CDA, dat die straks zal inleveren, een motie in waarbij we oproepen om dit thema terug te brengen in het Programmaplan.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): Ja, ik een vraag aan de woordvoerder van GroenLinks. Want u had het net zelf over of geld voor glasvezel niet uit het reguliere programma of de reguliere Begroting moet komen. Geldt dat niet hetzelfde voor de bereikbaarheid en voor openbaar vervoer?

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ja, wij zien bij bereikbaarheid dat het een heel mooie schakel kan zijn tussen meerdere programmathema's tegelijk. Zoals u kunt zien in het vorige Programmaplan, zijn daar ook echt wel projecten gestart op het gebied van bereikbaarheid die toch echt een plus waren boven op de reguliere beleidsuitvoering van de provincie. Dus wij denken daarover wel anders dan als het gaat om de glasvezelverbindingen.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): In het Groene Boekje is heel duidelijk ook gesteld dat we juist die scheiding willen maken tussen geld voor bereikbaarheid en voor infrastructuur en dat niet meenemen in de plannen van Nij Begun. Dat moet 'en-en' zijn. Hoe kijkt u daar dan naar?

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ik vind dat beide aandacht moeten krijgen. Ik vind ook dat op regulier niveau heel veel aandacht mag zijn voor bereikbaarheid en dan het liefst ook OV, fietspaden et cetera. Maar wat ik wel jammer zou vinden, is als bereikbaarheid als thema helemaal niet meer terugkomt in het NPG. Helemaal als het gaat om programma's en projecten waarbij je investeert in ook bijvoorbeeld leefbaarheid. Die koppeling die je kunt maken tussen bereikbaarheid, leefbaarheid, gezondheid, onderwijs en arbeidsmarkt is uniek binnen het NPG en daarom zouden wij het een gemis vinden als dat wegvalt binnen het NPG.

Tijdens de commissievergadering, maar eigenlijk ook al eerder, werd duidelijk dat het voor sommige initiatiefnemers niet makkelijk was om projecten van start te laten gaan. Ook binnen het project Toukomst leeft bij sommige initiatiefnemers teleurstelling over de gang van zaken. In het Programmaplan wordt extra geld uitgetrokken om het makkelijker te maken om projecten echt te laten starten. Dat is mooi. Maar wat wij nog wel missen, zijn concrete maatregelen over hoe dit dan te bereiken is. Heeft het College hier meer zicht op? Of kan het College toezeggen, binnen afzienbare tijd te komen met concrete maatregelen die ervoor zorgen dat het NPG geen ondoordringbaar woud van complexe regelingen wordt voor initiatiefnemers?

Het programma is bedoeld om onze provincie weer te laten floreren. Niet alleen haar inwoners, maar ook de provinciale economie. We weten allemaal dat een gezonde economie steunt op een waaier aan bedrijven, instellingen en MKB. Maar wat wij echter belangrijk vinden, is dat de lokale economie – kleine bedrijven en het MKB – veel forser en meer profiteren van het NPG dan grote multinationals. Grote multinationals hoeven wat ons betreft geen geld te ontvangen dat door de belastingbetaler op wordt gehoeft. Daarom willen we samen met de SP een amendement indienen waarin wij een oproep doen om kritisch te kijken naar de geldstromen naar multinationals vanuit het NPG. Dit om te kijken of er iets is wat we kunnen doen om ervoor te zorgen dat niet al het geld opgesoupeerd wordt door die generieke multinationals en dat lokale instellingen en ondernemingen op achterstand gesteld worden. Eventueel maken we hierbij gebruik van een zogenaamde 'economieladder', geïnspireerd op de Zonneladder die bij ons allen welbekend is. Het amendement gaat zo ingediend worden door de SP.

Mevrouw DONKER (ChristenUnie): De doelen van het Nationaal Programma Groningen, namelijk het bevorderen van de brede welvaart en het verbeteren van het imago van Groningen, staan ook binnen dit Provinciale Programmaplan centraal. Veel van de mooie projecten die in de eerste vier jaren ontwikkeld zijn, kunnen verder worden uitgewerkt en uitgevoerd. Verder kunnen nieuwe projecten ontwikkeld worden. We hebben tijdens de commissievergadering al aangegeven dat onze fractie zich kan vinden in de opzet van het nieuwe Provinciaal Programmaplan.

Wij vinden het, net als andere partijen in dit huis, zorgelijk dat er geen evaluatie over de thematische programmaplan gereed is. Het wordt op deze manier moeilijk om onze controlerende taak goed vorm te geven. Aan de andere kant is het wellicht ook wel begrijpelijk, omdat veel van de projecten nog in uitvoering zijn en de daadwerkelijke opbrengsten van de projecten nog niet meetbaar zijn. Daarnaast is ook het doorlopend proces zelf nog niet geëvalueerd. We komen er misschien ook naar aanleiding van de mededeling van de gedeputeerde achter dat het zeker nog voor verbetering vatbaar is. Mijn vraag aan de gedeputeerde: hoe kijkt het College hiernaar? Kan de gedeputeerde toezeggen dat op deze evaluatie aangedrongen wordt zodat we, voordat de nieuwe afspraken in het kader van Nij Begun gemaakt worden, dan meer duidelijkheid over hebben? En dat we dus kunnen bijsturen als dat nodig is?

Dan nog een vraag naar aanleiding van de mededeling van zonet van gedeputeerde Top. Hoe kunnen we erop vertrouwen dat er voldoende ruimte is en blijft voor de inbreng van raden en Staten en we ons niet onder druk gezet hoeven te voelen?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, ook hier is het even improviseren natuurlijk, nu we alle nieuwe informatie hebben gekregen. Wij zullen ook eigenlijk de bijdrage splitsen in die zin dat we nu voornamelijk nog ingaan op een stukje van het Programmaplan, waar de gedeputeerde ook al van zei dat veel partijen daar op zich positief tegenover staan. Dat is het punt niet. Maar over die hele legitimatie: we waren in ieder geval met een groot deel van ons bij die presentatie van de heer Remkes, waar de Staten ook bij waren. Toen be kroop ons met z'n allen het gevoel: wie trekt nu aan de touwtjes? Nou, dat proberen we nu helder te krijgen en te veranderen. Dus ik denk dat dat een goede zaak is. Daarom hebben we ook met z'n allen die motie ondertekend.

Om toch nog even kort op het programma zelf in te gaan: er is natuurlijk toch weer een behoorlijk wat geld beschikbaar. Daarover een paar dingen. Het voorliggend Provinciaal Programmaplan is in principe natuurlijk een voorzetting van de kaders van 2020. Positief vinden we op zich ook wel te lezen dat het Programmaplan is opgesteld in samenwerking met een groot aantal regionale partnerorganisaties, waaronder onderwijs, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, zorginstellingen, bedrijfsleven en andere overheden. Maar het blijft – dat is eigenlijk zonet ook gezegd – in de praktijk steeds een zoektocht naar het verhogen van de participatiegraad: hoe betrek je zo veel mogelijk inwoners bij de procesinvulling van projecten? Het doel is tenslotte het vergroten van de brede welvaart en het verbeteren van het imago van de regio. Hoe kunnen we de inwoners de vruchten laten plukken van het Provinciaal Programmaplan? Ofwel, vertaald naar het algemene uitgangspunt van het Hoofdpijnenakkoord: wat hebben onze inwoners eraan? Uiteindelijk het Provinciaal Programmaplan dé kapstok voor projecten op het gebied van energie, landelijk gebied, gezondheid, onderwijs en arbeidsmarkt.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik hoor meneer Bakker allerlei vragen stellen. Maar ik was benieuwd of meneer Bakker ook antwoorden heeft op hoe wij bewoners meer kunnen betrekken en kunnen zorgen dat het bestuur niet zegt dat wij vol zouden moeten gaan voor baanbrekers en daarmee de inwoners negeren.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ja, daar heb ik niet direct het antwoord op. Want dat is onze zoektocht waarbij de participatie die hier volgens mij bijna bij elk punt dat hier voorbij komt, aan de orde is: hoe betrek je nou die inwoners erbij? En zeker niet altijd hetzelfde clubje inwoners. Tenminste, uit mijn eigen ervaring pratend, zie je dus dat als er onderwerpen in een dorp of omgeving spelen, is daar altijd een klein clubje mensen dat daarop afkomt en meestal hetzelfde. Dus ja, ik heb het antwoord nog niet. Maar we zouden daar met z'n allen toch naarstig naar moeten zoeken en volgens mij doen wij dat ook.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik denk even hardop. Mocht er nou een soortement van motie 'Inwoners in positie' voorbijkomen, zou die dan op uw steun kunnen rekenen?

De VOORZITTER: De heer Bakker kijkt nu heel erg uit bij wat hij nu zegt.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Een strikvraag, schat ik zo in. Nou ja, ik denk daarbij aan de oproep die we nu gedaan hebben om die hele governance nog eens te bekijken voor wat betreft de raden en Staten. Dat is het begin en vervolgens te bekijken of dat nog fijnmaziger op of op een andere manier kan. Maar dan wel op die manier dat je dus ook eens een keer wat andere mensen hoort dan de gebruikelijke insprekers.

Ik denk dat het wel mogelijk is om nog wat verbeterpunten aan te brengen in het Programmaplan. Dat is ook wel onderkend. Het is zonet ook al even gezegd door de uitvoerders in het programma. In de praktijk blijkt dat bij de uitvoering van de projecten toch geregeld de staatssteunproblematiek weer aan de orde komt, wat we eigenlijk ook wel bij de presentatie van Toukomst hebben gehoord. Dat leidt regelmatig tot grote frustratie bij initiatiefnemers, die halverwege zo'n project dan nog te horen krijgen dat het weleens staatssteun kon zijn. Daarbij is ook al de lering om dat naar voren te trekken en die staatssteunproblematiek aan de voorkant c.q. bij de voordeur te bekijken als zo'n project opgestart wordt en niet halverwege.

Ook fijn om te horen – dat is ook net gezegd – dat in ieder geval de initiatiefnemers meer steun krijgen hier vanuit de provincie, zowel financieel als op organisatorisch vlak. Want een initiatief

opzetten als bewoner – wat we graag willen, die bewonersparticipatie – is hartstikke mooi, maar daar heb je af en toe wel wat hulp bij nodig.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Had ik eens een keer een wat langere woordvoering voorbereid, komt de gedeputeerde met die mededeling. Dus kon de helft eruit.

Vandaag bespreken we het nieuwe Provinciaal Programmaplan Nationaal Programma Groningen. Het is aan ons om te beoordelen of dit Programmaplan past binnen de kaders die zijn vastgesteld binnen de bestuursovereenkomst. Het doel van het programma dat Groningen een toekomstbestendig en een leefbaar gebied wordt met het behoud van de eigen identiteit, waar het goed wonen, werken en recreëren is. Met dit nieuwe Programmaplan wordt hier volgens de VVD aan voldaan.

Daarnaast lijkt het ons een goed idee dat er wordt geëvalueerd over de governance, ook met het oog op wat hierna komt. De uitkomsten kunnen dan worden meegenomen naar de inrichting van Nij Begun en daarbij inachtneming dat het bestuur democratische legitimatie heeft en dat de raden en Staten hun kaderstellende en controlerende taken kunnen uitvoeren.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik doe deze woordvoering namens de SP, de Partij voor de Dieren en Volt.

Wat de SP, de Partij voor de Dieren en Volt betreft heeft het bestuur van het Nationaal Programma Groningen een veel te grote rol. We zien dat de bestuursleden banden hebben met grote bedrijven en organisaties en dat projecten uit grote bedrijven en organisaties heel snel gevonden zijn. Zo staan de baanbrekers al maanden te trappelen om die subsidiepot van compensatiegeld voor aardbevingsgedupeerden leeg te halen. En ja, er is wel een onafhankelijke commissie die toetst of een project voldoet aan de kaders, maar als privépersoon of als buurt heb je gewoon minder macht en middelen om in het geweld van al die aanvragen je weg te vinden. En reken maar dat die grote bedrijven en organisaties mensen in dienst hebben die makkelijk die aanvragen kunnen opstellen. Sterker nog, ze hebben ook nog connecties met het bestuur. Meer macht geven aan dit bestuur vinden we dus een heel slecht idee. Ik denk dat gedeputeerde Top daarnet geïllustreerd heeft hoe slecht dat idee is. Voordat we het weten, bekostigen we van NPG-geld of Nij Begun-geld allerlei innovaties van grote bedrijven die dat prima zelf kunnen betalen, terwijl cruciale lokale voorzieningen verwaarloosd worden. Een moreel onacceptabele situatie wat ons betreft.

We hebben al eerder aangegeven dat we het bestuur een overbodig orgaan vinden. De macht moet liggen bij mensen die het aangaat of hun volksvertegenwoordigers. Om deze machtsonbalans te herstellen hebben we twee voorstellen. Eén amendement om geen geld naar multinationals of *private-equity* bedrijven te laten gaan en één amendement – en dat is toch echt wel een aanrader, gezien het verhaal van gedeputeerde Top en de machtsstrijd die zij geïllustreerd heeft – om het geld voor bestaanszekerheid en basisvoorzieningen te oormerken, zodat we zeker weten dat die uitgevoerd gaan worden. Laten we er samen voor zorgen dat de inwoners in positie komen en niet ondersneeuwen in het geweld van het *old boys network*. Hierbij de twee amendementen.

**Amendement 17 ‘Oormerken geld voor bestaanszekerheid en basisvoorzieningen’
(ingediend door de fracties van de SP, GroenLinks, de Partij voor de Dieren en Volt)**

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij het Statenvoorstel behorende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat deze als volgt komt te luiden als volgt:

Het Provinciaal Programmaplan voor Nationaal Programma Groningen (documentnummer 2023-098399) vast te stellen, met dien verstande dat de voorgestelde 10 miljoen euro voor de bestaanszekerheid en de 15 miljoen euro voor de maatschappelijke basisvoorzieningen geormerkt worden binnen de programmalijn gezondheid, en dit te verwerken in het Programmaplan.

Toelichting:

Groningen heeft te maken met een jarenlange verschraling van publieke voorzieningen. Voor scholen, huis- en tandartsen, publieke zwembaden, bibliotheken en kunstencentra moet steeds verder gereisd worden met eveneens inkrimpend openbaar verover. Dit ondergraaft het gemeenschapsleven in de regio's en verkleint daarmee de kans op een goede gezondheid (pagina 29, Programmaplan). Het totaalbedrag voor de programmalijn gezondheid, waar de bestaanszekerheid en maatschappelijke basisvoorzieningen onderdeel van zijn, bedraagt 172 miljoen euro (pagina 33). Vanuit het Provinciaal Programmaplan is slechts 74 miljoen euro beschikbaar (pagina 48). Om die reden zal geprioriteerd worden in de programmering, waarbij bepaald wordt welke plannen op korte termijn en welke op lange termijn uitgevoerd worden. Het is echter onduidelijk hoe dat uitpakt. Het programma voor de maatschappelijke basisvoorzieningen moet nog ontwikkeld worden (pagina 31, regionale leidraad). Het programma van de baanbreker HTRIC is al verder ontwikkeld (pagina 3). Om te zorgen dat de pot niet leeg is als de basisvoorzieningen aan de beurt zijn, is het nodig om dit geld te oormerken.

De VOORZITTER: Ik lees niet de amendementen voor, want het betoog leidde daar al naartoe. Dan geef ik de heer Moes de gelegenheid om een interruptie te plaatsen. Maar ik kondig ze wel even af. Het eerste amendement krijgt nummer 17 en is van SP, GroenLinks, Partij voor de Dieren en Volt over het oormerken van geld voor bestaanszekerheid en basisvoorzieningen. En het tweede amendement met volgnummer 18 is van SP, GroenLinks, Partij voor de Dieren en Volt gaat over 'Geen geld naar grootkapitaal'. Ze maken beide onderdeel uit van de beraadslaging. Het woord is nu aan de heer Moes.

De heer MOES (BBB): Ik was even benieuwd, wanneer het gaat om dat oormerken van die middelen, of die verdeling al een bestaande verdeling is en die met dit amendement op slot gezet wordt. Of dat dat een verdelingsvoorstel is dat anders is dan de budgettaire verdeling die nu al gemaakt is.

Mevrouw FEENSTRA (SP): In het voorstel van het Provinciaal Programmaplan staan bedragen genoemd om die betreffende subonderdelen, zoals bijvoorbeeld bestaanszekerheid en basisvoorzieningen, uit te kunnen voeren. Dat gaat om 15 en 10 miljoen. Als je al die projecten die onder zo'n subprogramma vallen, bij elkaar optelt, dan kom je uit op 172 miljoen. Dat is meer dan de 74 miljoen die begroot is. Nu weten we dat het bestuur met de baanbrekers staat te trappelen om dat uit te voeren. We weten ook dat voor die bestaanszekerheid en die lokale voorzieningen de plannen nog niet zo ver zijn: die moeten nog verder uitgewerkt worden. Dus wij zijn bang dat op het moment dat we alles maar zo laten dat het is en het besluit niet amenderen, tegen de tijd dat de basisvoorzieningen uitgewerkt zijn, de pot leeg is. Nou, om dat te voorkomen hebben wij dit amendement opgesteld.

De heer MOES (BBB): Begrijp ik het goed dat waar in stuk ook gesproken wordt over een prioritering die dan nog gemaakt zou moeten worden, de SP voornemens is bij die prioritering nu alvast een voorzetje te geven om daar een minimum aan te stellen? Dit omdat ook in het stuk toegegeven wordt dat er waarschijnlijk te weinig geld is.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Als het gaat om die prioritering, dan heeft het bestuur van het NPG ons in een brief doen laten weten dat als zij denken aan prioritering, het dan met name gaat om bijvoorbeeld het financieren van onrendabele toppen en innovaties. Wat ons betreft ligt die prioritering bij de basisvoorzieningen. Als we het hebben over compensatie en brede welvaart, dan moeten we juist zorgen dat die basisvoorzieningen als eerste op orde zijn of dat daar in ieder geval dat geld voor geoormerkt wordt.

De VOORZITTER: De heer Moes, ten slotte.

De heer MOES (BBB): Ja, ten slotte. Heeft de SP het dan over de basisvoorzieningen die eigenlijk ook de verantwoordelijk zijn van andere besturen zoals die van de gemeenten bijvoorbeeld? Of gaat het dan ook echt om een plus op wat al bestaat?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Dan gaat het om het projectvoorstel voor een stukje basisvoorzieningen dat in het Programmaplan staat. Maar nogmaals, in het Programmaplan staat een heel lijstje met voorstellen. Als je alles bij elkaar optelt, dan past dat niet in de begroting die nu voorligt. Dus daarom

brengen wij deze prioritering aan en willen we het oormerken, zodat we er zeker van zijn dat het wel uitgevoerd wordt binnen het kleinere budget dat er is.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Hoor ik de woordvoerder van de SP nou aangeven dat zij wil dat het bestuur er helemaal tussenuit gaat?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Nou, dat vindt de SP inderdaad al jaren een goed idee. Maar gezien de recente ontwikkelingen en het verhaal van mevrouw Top vinden we dat eigenlijk nog het allerbeste idee.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Dan heb ik nog één vraag. Maar hoe en voor wat wilt u dat dan vervangen?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik heb alle vertrouwen in onze afdeling Leefbaarheid en Economie om dit goed te regelen bij de provincie.

De VOORZITTER: Mevrouw Brilstra, ten slotte.

Mevrouw BRILSTRA (VVD): Dus u vindt dat het helemaal bij de provincie moet komen te liggen? Dat wij dit weer op ons moeten gaan nemen?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Nogmaals: als je kijkt naar deze banden en belangen, dan denk ik dat de provincie die belangen beter kan behartigen als het gaat om het Provinciaal Programmaplan.

Ik heb nog één vraag. Dat is de vraag aan het College wat er gebeurt als we hier met z'n allen tegen stemmen?

De heer LOOPSTRA (PvdA): Ik hoor dat u drie partijen vertegenwoordigt, dus dan komt mijn vraag nog beter aan. Ik heb het in mijn woordvoering gehad over dat onbenutte arbeidspotentieel. Ik heb gewezen op de mogelijkheid van de basisbaan om die daarvoor in te zetten. Ik ben benieuwd hoe de SP daarin staat.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Als ik het goed heb, dan zitten de basisbanen in het Programma Bestaanszekerheid. Dus dat is voor u dan een reden om ons amendement te steunen.

Mevrouw BUIGEL (D66): Om te beginnen zijn wij wel blij met het NPG en de mooie projecten en plannen die het met zich meebrengt en ook de gelden die naar de provincie Groningen gaan voor alle mooie initiatieven.

Maar voor ons ligt er een nieuw plan en dat terwijl de evaluatie van het vorige plan er nog moet komen. Dit is wat ons betreft de omgekeerde wereld. Want een evaluatie doe je niet zomaar. Je evalueert om ervan te leren en het geleerde ook toe te passen in het vervolg. Dat is dus niet mogelijk. En bovendien hebben we laatst een heel mooie uitleg gehad over de Mondriaan-cyclus. Deze wordt weer niet gehanteerd.

Daarnaast: goed bestuur is voor ons een randvoorwaarde. Maar goed bestuur is alleen mogelijk als er een goede democratische structuur onder ligt. En die structuur is in onze ogen niet helemaal op orde. Met het NPG is heel veel publiek geld gemoeid en als dit uitgegeven moet worden, moet dit transparant gebeuren en moet er ook publieke verantwoording worden afgelegd. Daarom zijn we ook ontzettend blij met het standpunt van gedeputeerde Top. Daarom dienen wij ook samen met de BBB en de andere partijen de motie in die ook uitsprekt dat de Staten en de raden beter betrokken moeten worden bij het NPG-bestuur.

Als laatste punt willen wij graag meegeven dat wij niet willen dat de provincie een vertragende factor wordt binnen het NPG en dat het geld zo snel en efficiënt mogelijk moet kunnen worden uitgegeven. Maar toch horen wij steeds geluiden over dat de kleinste projecten getoetst worden aan de staatssteunregels. Enerzijds wel heel erg logisch, maar ik vraag mij ook af: kan dit niet beter? Bijvoorbeeld dat er per programma wordt getoetst aan de voorkant aan staatssteun en dat dit niet bij elk project gedaan wordt. Door aan de voorkant te toetsen voorkomen dat inwoners teleurgesteld raken in ons als overheid en kan het geld ook zo snel mogelijk naar de burgers. Dan voorkomen we ook frustratie zoals we die hebben gezien bij de inspreker tijdens de commissievergadering. Graag horen wij hoe het College hiertegenaan kijkt.

De heer VAN KESTEREN (PVV): 'Suzan: Top bestuur!' Dit wordt een evaluatie-inbreng van de PVV.

Het NPG is voor de PVV-fractie een ambitieus plan van voornamelijk bestuurders en hun netwerk. Het volk wordt niet echt vertegenwoordigd. Het NPG, dat zich richt op schadeherstel, versterking en vooral ook op natuur en klimaat, betreft het uitvoeren van ideologisch gefundeerd beleid. Beleid dat onzes inziens te veraf staat van de Groningers. Brede welvaart blijkt steeds meer brede armoede. En verbetering van het imago van de regio zit hem niet in grote ideologische prestigeprojecten zoals koploper willen worden in bouwen, waarin 'van het gas af' centraal staat of voor de waterstofeconomie en biologische landbouw moet je in Groningen zijn.

De PVV-fractie vindt dan ook dat het NPG dichterbij onze inwoners, onze boeren, onze vissers en onze ondernemers moet komen te staan. Dat het NPG pragmatischer wordt en dat er rekening wordt gehouden met oplossingen worden geboden voor de problemen waar onze inwoners dagelijks mee te maken hebben. En dat is vooral overleven. De torenhoge lasten, onbetaalbare boodschappen, een te hoge energierekening of te hoge kosten voor brandstof: dat zijn de problemen waar onze inwoners dagelijks mee worstelen. Grote aandacht derhalve voor het woningaanbod, voor comfortabel wonen in goed geïsoleerde huizen waardoor de gasrekening lager wordt in plaats van alle huizen van het gas af met energieverhogende warmtepompen. Aandacht voor werkgelegenheid in bijvoorbeeld de maakindustrie. En aandacht en steun voor bedrijven die het moeilijk hebben vanwege de hoge energieprijzen en de lastendruk en nauwelijks kunnen voldoen aan de irreële eisen en voorwaarden die gesteld worden aan hun bedrijfsvoering.

Gedeputeerde Top heeft haar nek uitgestoken en staat daarin niet alleen. Want de PVV en haar groeiende achterban steunt deze gedeputeerde. Een gedeputeerde die pleit voor transparante en democratische procedures in het belang van onze inwoners. Dan ben je een topbestuurder. Maar de eerlijkheid gebiedt wel te zeggen dat de PVV-fractie nog twijfelt over de oproep van deze gedeputeerde om toch in te stemmen met het NPG.

Ter afsluiting hebben we nog een motie en die dien ik hierbij in.

De VOORZITTER: Ik heb een motie met de briefhoofden van de PVV. De titel van de motie is 'Het NPG dichterbij de Groningers' en het volgnummer is 81. De motie eindigt met de volgende vraag aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,
Constaterende dat:

- het NPG ver af staat van de Groningers vanwege het ideologische karakter met veel directe en indirecte aandacht voor verbetering van het imago van onze regio en natuur en klimaat;

Overwegende dat:

- het NPG dichterbij de Groningers moet komen te staan met programmatische doelen en concrete invullingen die recht doen aan de dagelijkse problemen van onze inwoners (vissers, burgers, boeren en ondernemers);

Vragen het College van Gedeputeerde Staten:

- of het bereid is om in gesprek te gaan met de heren Pastors en Meyer van respectievelijk het NPRZ (Nationaal Programma Rotterdam-Zuid) en het NPHLN (Nationaal Programma Heerlen-Noord);
- om zich in deze gesprekken te oriënteren op het NPRZ en het NPHLN, die dicht bij de inwoners staan vanwege de programmatische benadering die direct gericht is op wonen, werken, leren, veiligheid en gezondheid;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Er is al veel gezegd over de bestuurlijke legitimiteit, onder andere bij het NPG-bestuur. De bijbehorende motie is besproken en ik ga niet in herhaling vallen.

Ik wil het hebben over het voorliggende Programmaplan. Het CDA mist in de huidige programmalijn bereikbaarheid. Die is verdwenen ten opzichte van het vorige plan. Maar zijn de doelen van bereikbaarheid dan al bereikt? Helaas. Wij vinden dat goede bereikbaarheid een belangrijke voorwaarde vormt om ontwikkelingen op andere gebieden mogelijk te maken. Wij hebben overwogen om middels een motie op te roepen, bereikbaarheid als vijfde programmalijn weer toe te voegen.

Maar we zien ook een andere kans. Een kans om toch te borgen dat de bereikbaarheid voldoende aandacht krijgt binnen het NPG en dan specifiek niet de reguliere opgaven, maar de plus voor onze inwoners. Wij roepen het College op er zorg voor te dragen dat binnen de nieuwe programmalijnen bereikbaarheid een prominente plaats krijgt en de uitvoering hiervan bij het toetsingskader van het projecten mee te nemen. Wij denken bijvoorbeeld dat bereikbaarheid binnen de programmalijn Onderwijs en Arbeidsmarkt de woon-werkvoorzieningen kan borgen. We zien ruimte om binnen de programmalijn 'Gezondheid' te zorgen voor voldoende goed bereikbare voorzieningen

en binnen het Programma Landelijk Gebied moeten de leefbaarheidsvoorzieningen en toerisme een plaats kunnen krijgen. En daarom dienen wij mede namens GroenLinks, Volt, de Partij voor het Noorden en D66 de volgende motie in.

De VOORZITTER: Ik heb een motie voor me met de logo's van het CDA, GroenLinks, D66, Volt en de Partij voor het Noorden. De titel van de motie is 'Goede bereikbaarheid is nog niet bereikt' en het volgnummer is 82. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,

Constaterende dat:

- bereikbaarheid in het NPG Thematische Programmaplan 2024-2029 is komen te vervallen;

Overwegende dat:

- bereikbaarheid in het NPG Thematische Programmaplan 2020 een van de vier programmalijnen was, maar de destijds geformuleerde en vastgestelde doelen niet zijn gehaald;
- de nut en noodzaak van goede bereikbaarheid ongewijzigd zijn;
- goede bereikbaarheid een belangrijke randvoorwaarde is om ontwikkelingen op andere gebieden mogelijk te maken, waaronder arbeid, lokale voorzieningen, zorg, bedrijvigheid en toerisme;
- in Groningen de afstanden groot zijn, met name tussen economische kerngebieden en het buitengebied;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- bereikbaarheid als onderdeel mee te nemen bij verdere uitwerking van de programmalijnen;
- bereikbaarheid een essentiële randvoorwaarde te laten zijn bij uitvoeringsplannen binnen de programmalijnen Landelijk Gebied, Onderwijs en Arbeidsmarkt en Gezondheid;
- concrete projecten toe te voegen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer MOES (BBB): Ik ben er wel benieuwd naar of het CDA daar ook wat concreter over kan zijn. Want 'bereikbaarheid' vinden we allemaal belangrijk, maar wat is dan precies die plus op het bestaande beleid? Want dat lijkt mij lastig te definiëren. Volgens mij is het gewoon bestaand beleid, bereikbaarheid.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ja, binnen bestaand beleid moeten er afspraken worden nagekomen. Dat is ook een basisvoorziening die op orde moet zijn. Maar er zijn ook projecten die nu in ontwikkeling zijn en in de vorige periode van het NPG-plan gebracht zijn. Die maken dat je ook méér kunt doen voor je inwoners. Dat wat niet binnen het reguliere past, krijgt toch een bereikbaarheidsvoorziening. Dan kun je denken aan goede fietspaden. Dan kun je denken aan goede OV-voorzieningen op plekken waar het nu in het huidige beleid niet een plek krijgt. Dus dat je dus echt de plus realiseert.

De heer MOES (BBB): Ben je dan eigenlijk gaten aan het dichten die bij de reguliere overheden horen? Dus bij de provincie als het gaat om geld voor openbaar vervoer: als er dan te weinig gelden en te weinig buslijnen, dan zeggen we dat het dan een plus is op het NPG. Maar ben je dan eigenlijk niet toch gewoon gaten aan het dichten met NPG-geld?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik ben het volledig met de heer Moes eens als je het zo zou interpreteren. Maar zo interpreteren wij het niet. Op plekken die nu niet bediend worden door regulier beleid en die in de toekomst ook niet kunnen of zullen worden gerealiseerd, daar zou je juist een extra voorziening in het leven kunnen roepen. En voor die extra's zou je de NPG-middelen kunnen gebruiken.

Los van bereikbaarheid lezen wij ook dat er fors geïnvesteerd wordt in het landelijk gebied. Het zal u niet verbazen dat wij als CDA blij zijn dat er in het Provinciaal Programmaplan oog is voor het landelijk gebied. Waar wij echter voor willen waken, is dat de plannen vanuit het NPLG straks gefinancierd moeten gaan worden vanuit het NPG. Wij vinden dat alle gelden uit het NPG – en misschien stelt dat de heer Moes ook gerust – een plus moeten zijn voor Groningers en dat het Rijk zelf middelen ter beschikking moet stellen om de NPLG-doelen te realiseren. Kan het College ons toezeggen dat een vermenging van geldstromen niet toegestaan zal worden?

En ten slotte alvast een breinbreker met betrekking tot het bespreken van de gebiedsprocessen. Wij twijfelen als CDA of het verstandig is om in juli 2024 al een stand-van-zaken-

document aan te leveren aan het Rijk. Het lijkt ons essentieel dat het Rijk eerst met middelen over de brug komt alvorens de provincie verdere informatie aanlevert.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik had nog een korte vraag over de motie. Die is wat ons betreft ook nog niet helemaal duidelijk. Mag er wat het CDA betreft ook met geld uit het NPG worden geïnvesteerd in asfalt en in fossiel vervoer?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik en mijn partij zijn weggebleven van een heel concrete invulling. Er was een heel duidelijke programmalijn Bereikbaarheid. Daar stonden zeer veel verschillende mogelijkheden en kansen in en die zouden wij graag vervolgd zien worden.

De heer KOLTHOF (PvdD): Bij mijn weten stonden daar bijvoorbeeld ook voorstellen om inderdaad met de N33 aan de slag te gaan. En daar staat het CDA ook achter? Is dat ook de bedoeling van deze motie bijvoorbeeld?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik heb proberen aan te geven dat ik niet een heel specifieke lijn zou willen invullen, maar het juist breed wil houden om de bereikbaarheid van mooie projecten, van mooie voorzieningen die wij hier hebben, in stand te houden of juist te gaan realiseren.

De heer ZWART (PvH): We waren blij met het verslag van mevrouw Top. We waren niet blij met de inhoud van dat verslag – dat moge duidelijk zijn. Maar we willen toch mevrouw Top, onze gedeputeerde, een compliment geven voor het feit dat zij in het bestuur van het NPG haar 'nee' heeft uitgesproken, met een mooie discussie op dit moment en hopelijk in de toekomst tot gevolg.

De Partij voor het Noorden heeft in het verleden jarenlang gepleit voor een gasfonds. In feite is het Provinciaal Programmaplan Nationaal Programma Groningen daar een voorbeeld van. Wij zijn er nog steeds blij mee. We zijn alleen niet tevreden over de invulling. Op de eerste plaats hoort dit een democratisch proces te zijn: bestuur, raden en Staten. Bij iedere euro die op dit moment wordt uitgegeven door het NPG, moeten wat ons betreft telkens drie vragen gesteld worden: 1) In hoeverre wordt de Groninger er beter van? 2) Hebben wij Provinciale Staten samen met de inwoners echt invloed gehad op de besteding van deze gelden en de keuze? 3) Zou de investering anders niet hebben plaatsgevonden? Met andere woorden: voeren we staand beleid uit met deze NPG-gelden?

Ik heb ook de discussie gehoord over of je een buslijn nou wel of niet moet doen. Ik heb het antwoord van mevrouw Rutgers hier gehoord. Er zijn plekken waar op dit moment absoluut geen busvervoer gepland wordt. Dus ja, moet je dat maar met het NPG-geld doen? Uitzonderingen bevestigen altijd een regel.

Bij veel NPG-bestedingen hebben wij twijfels. Een voorbeeld: de netcongestie op bedrijven of de collectieve zorgpreventie. Zaken die zeker moeten plaatsvinden. Maar moet het NPG-geld daarvoor gebruikt worden? Ook de cofinancieringseis van gemiddeld 50 procent blijven wij een te hoge drempel vinden om inwoners bij het NPG te betrekken. En ja, zoals we hier wel meer gehoord hebben, voelen wij ons niet of nauwelijks betrokken bij die ideevorming van het NPG. Wij hebben sterk het idee dat Den Haag nog steeds een veel te grote vinger in de pap heeft van wat zij willen dat het NPG doet, terwijl het hier weer om Groningen gaat. En zo langzamerhand overkomt het ons te vaak dat er over ons beslist wordt, maar niet met ons beslist wordt. En dat is frustrerend, want daar word je gewoon woedend over. Ik kan dat niet genoeg uitspreken.

Wij dienen daarom de moties mede in en we spreken daarmee onze grote zorgen uit voor de toekomst. Om even op de governance terug te komen: dit moet een democratisch proces zijn. Zeker bij het NPG, zeker als het Groningen aangaat en zeker als we deze NPG-gelden beschouwen als een compensatie voor Groningen.

De heer EPEMA (FvD): Het gaat over het NPG. Enkele vermelde ideeën daarin zijn 'van het gas af', inzetten op het doorontwikkelen van drones: dat staat er ook nog in.

Veel meer inzetten op de Lelylijn en de Nedersaksenlijn. Kortgeleden was ik aanwezig bij het Deltaplan-congres in De Lawei. Allereerst moet ik wel zeggen dat ik dat een heel plezierig congres vond. Dat de sprekers gewoon goede sprekers waren. Maar niet alles wat daar vermeld staat, was dus ook een slecht idee. Zo vind ik dat er voor de Nedersaksenlijn nog best wel wat te zeggen is.

Over de Lelylijn is FvD minder enthousiast. Want het bleef angstvallig stil als het ging over de financiële baten. Dat is ook een beetje het hele idee van het hele document: het wordt er niet echt in vermeld. Er wordt wel heel veel vermeld dat Randstedelingen – dat werd ook in De Lawei vermeld – heel graag vakantie willen vieren in ons Groningse landschap. Dat ze daarom dus massaal met de Lelylijn hierheen zouden gaan. Dat klinkt niet erg waarschijnlijk. Ik denk dat vooral onwaarschijnlijk

acht is niet omdat de boeren nou zo angstwekkend zijn, maar het is vooral omdat we moeten geloven dat Randstedelingen dus niet alleen hun eigen natuur gaan negeren ten faveure van Groningen, maar dat ze ook nog eens met de fiets in de trein gaan springen of zoiets.

Zelfs als de toekomstbeelden van dit document waar zouden zijn, is het nog maar de vraag of Groningen hierop zit te wachten. Bovendien is het nog maar de vraag of het handig is om Randstedelingen bijvoorbeeld naar Groningen te lokken, aangezien de huizenprijzen dan nog verder zullen stijgen. Ja, er staat heel veel in dit document, maar we zijn het ook eens met de PVV in de zin van dat er meer hulp mag zijn voor financieel noodlijdende mensen die bijvoorbeeld een klein bedrijf hebben, dat helemaal kapot is gegaan door de hele coronasituatie – en noem maar op. Dan wordt er nog waterstof benoemd als een hoopgevend toekomstbeeld. Nou, wij hebben gezien dat Sleswijk-Holstein geloof ik waterstof al helemaal heeft laten vallen. Ik weet dus niet of we daar heel positief over kunnen zijn.

Ja goed, er staat veel in het document, maar er is ook te veel wat we gewoon kunnen steunen als FvD. Dus dit Programmaplan kunnen we eigenlijk niet steunen.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik kijk even naar de gedeputeerde of zij nog iets moet ordenen in haar woordvoering of dat ze meteen wil beginnen? Ja? Dan schorsen we tien minuten.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en ik vraag aan de leden van de Staten om hun conversaties te beëindigen en plaats te nemen. Als conversaties te intensief zijn, dan horen ze me niet, hè? Moet ik met mijn hamer gaan slaan? Ja. [Slaat met de voorzittershamer]

De vergadering is heropend. Ik geef het woord aan de gedeputeerde van dienst, mevrouw Top.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Dank voor alle inbreng. Ik wilde eerst even een paar algemene noties vooraf met u delen. Om te beginnen is het misschien een kleintje, maar ik heb toch even de behoefte om dit even op te helderen. Ik had het vanochtend over twee vergaderingen die wat door elkaar gehaald werden. Vanmorgen, terwijl u hier aan het vergaderen was, hadden de CdK en ik een eindje verderop in dit pand een gesprek met het Rijk. Dat heet hier het Bestuurlijk Overleg Groningen, het BOG. Daar is een aantal mensen vanuit de regio bij betrokken en dat is eigenlijk het overleg dat wij met het Rijk voeren over alle *issues* die hier met name ook naar aanleiding van Nij Begun spelen. Dat was een prima, constructief gesprek waarin we procesafspraken hebben gemaakt. Daarvan kondigde ik ook aan dat er heel veel op ons afkomt. Wij gaan daar de komende maanden actief bij betrekken.

Het andere ging over een overleg van afgelopen maandag. Dat was het DB-NPG. Daarbij hoorde ik de kwalificatie 'we gaan rollend over de straat'. Nou, zo ervaar ik het eerlijk gezegd zelf nog niet. Ik hoop ook niet dat het zo ver gaat komen. Maar wat we natuurlijk wel zien, is dat er intussen echt wel wat onduidelijkheden zijn. U hebt dat zelf ook aangegeven in hoe het nu precies zit. Wie gaat waarover? En wanneer mag wie welke interventies plegen? En hoe gaat dat dan? Mijn eigen indruk is dat ook versterkt wordt door juist Nij Begun, waar we binnenkort mee aan de slag moeten en waar we natuurlijk de neiging hebben om dan vast vooruit te gaan kijken. Dus we zien ook hier en daar wel wat anticiperende bewegingen, maar daar wordt het wel wat ingewikkelder van. Dus mijn oproep is dan ook steeds geweest: laten we die processen uit elkaar houden. Voor het NPG hebben we op zich een redelijke structuur die tot voor kort denk ik ook best goed gefunctioneerd heeft. En voor het hele Nij Begun-verhaal moeten we dat nog gaan ontwerpen. Dat is niet een-op-een hetzelfde, al was het maar omdat het NPG over de vijf aardbevingsgemeenten gaat en met het Nij Begun wordt het er niet per se makkelijker op. Daar zitten we met alle tien Groningse gemeenten en drie Drentse gemeenten bij, dus dertien in totaal.

Dat is ook meteen het bruggetje naar de evaluatie. Daar is het ook veel over gegaan. Ik denk dat we daar ook even een paar dingen uit elkaar moeten halen. Het is inderdaad zo dat er in de bestuursovereenkomst die destijds gesloten is en die u met elkaar hebt vastgesteld als Staten en ook de raden, was voorzien in een evaluatie van het NPG in 2023. Vorig jaar heeft het bestuur van het NPG besloten om die uit te stellen. Dat heeft inderdaad te maken gehad met het feit dat een heleboel programma's toen eigenlijk net of in de uitvoering kwamen, of nog in de uitvoering moesten komen zelfs. En dat het de vraag was hoeveel effectmeting je dan eigenlijk al kunt doen. Die termijn is misschien nog te kort. We hebben een opstartfase gehad die ook iets langer heeft geduurd dan we met elkaar hadden gewild. Maar dan is het wel de vraag of je daar zinvol op kunt evalueren op dat moment. Daar kunt u wat van vinden. Ik meld alleen hoe dat gegaan is en wat de achtergrond daarvan is geweest. Ik heb ook niet meer kunnen achterhalen of dat besluit – dat strikt genomen

misschien wel had moeten omdat het onderdeel van de bestuursovereenkomst is – toen met u gedeeld is. Maar dit is wel de situatie waarin we nu zitten.

Het bestuur heeft nu het voorstel gedaan om deze evaluatie naar 2025 te zetten. Dit was ook een van de onderwerpen die afgelopen maandag op de agenda stond. Dit was een van de onderwerpen waarbij ik meegegaan ben met dit besluit. Zij het dat ik wel heb gevraagd om Toukomst naar voren te halen. Daar hebben we het hier ook eerder over gehad in de commissie. Daar is ook wel wat onduidelijkheid over hoe dat nou precies is gelopen en hoe het met die mensen zit die zich daarin kennelijk onvoldoende gezien worden. Nou, daarvan heb ik u ook toegezegd dat we gaan kijken of we daar op korte termijn u in ieder geval over kunnen informeren over hoe dat is verlopen, hoe het ervoor staat op dit moment en hoe dat loopt. Dus dat gaan we wel eerder doen.

Dan is er ook gesproken over een evaluatie – en dat is natuurlijk een heel ander type evaluatie – waarvan u zegt dat u graag die uitkomsten wilt meenemen naar hoe wij Nij Begun gaan inrichten met elkaar. Die is heel begrijpelijk. En ook daarvan denk ik dat er ook al wel materiaal ligt. Er is ook al wel gekeken naar hoe effectief de inrichting van dit NPG-gebeuren is en hoe bruikbaar het zou zijn voor straks als we nog wat langer doorgaan, maar ook echt misschien nog wat snelheid willen maken in een aantal processen. Ik denk dat het goed is om in ieder geval wat er al over ligt, met u te delen, zodat u ook kunt beoordelen of u daar voldoende aan hebt om ook uw standpunt te bepalen richting een nieuw programma.

Ik zeg u daar ook wel het volgende bij. Dan loop ik ook al even vooruit op de motie die u allen hebt ingediend: daar zit hij ook al in. 'Eerste kwartaal 2024', roept u toe op. Nog even los van wat ik daar inhoudelijk van vind, moet ik daar ook meteen wel bij zeggen dat ik daar natuurlijk ook niet over ga. Want ook dit is dan wel weer een besluit dat het NPG-bestuur zou moeten nemen. Ik kan dat uiteraard daar voorstellen, maar ik denk dat het antwoord ook al wel weet. Dus ik wil ook uw hoop en verwachting wat dat betreft een beetje temperen. Maar ik denk ook dat we even moeten kijken met elkaar wat er dan wel mogelijk is, wat er ook al ligt en hoe u daar ook gebruik van zou kunnen maken.

Dan ook toch nog even over de baanbrekers. Het beeld dat een beetje ontstaat, is dat dat eigenlijk alleen maar – om maar even met de SP te spreken – 'het grootkapitaal' is. Ik denk dat we daar ook voor moeten waken. De baanbrekers zijn ook wel weer heel verschillend. Dus wat u daar verder van vindt, die grote bedrijven zijn er ook en daar kun je een positieve waardering bij hebben. Maar je kunt ze niet over één kam scheren. Dus er zitten ook echt tussen – Vitaal Groningen is er bijvoorbeeld eentje – die veel meer gaan over onze eigen inwoners, zoals de gezondheid en het welzijn.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Dank aan de gedeputeerde voor de nuancering. Onze spreektijd is niet zo heel lang om dat nu al helemaal te nuanceren. Waar het ons wel om gaat, is dat het vaak de bedrijven én de grote organisaties zoals de Rijksuniversiteit Groningen en VNO-NCW die gewoon meer macht en middelen hebben om sneller bij de subsidiepot te zijn. En daar gaat het ons om. Dus het is niet alleen het grootkapitaal, maar het zijn ook de grote organisaties die meer macht en middelen hebben dan de mensen zoals de spreker die we laatst hebben en die niet verder komt. Ik weet dat daar een vraag bij hoort en die kan ik even niet bedenken, dus excuses.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Nou, toch dank. Nee, ik denk dat de achtergrond van uw opmerking ons volkomen helder is. Het gaat natuurlijk ook wel over verschillende grootheden. Dus programma's of projecten waar een particulier mee aankomt, zijn ook niet meteen te vergelijken met enorme economische investeringen. Maar dat daar een balans in gevonden moet worden en dat in de gaten moet worden gehouden dat beide tot hun recht moeten komen, denk ik dat we die mening wel delen. Ik ben sowieso wel geïnteresseerd in uw krachtenveldanalyse, dus als u die mij nog zou willen doen toekomen, dan graag.

De heer MOES (BBB): Ja, de gedeputeerde heeft het over een evaluatie pas in 2025. Dan begreep ik uit de context dat dat dan ook eigenlijk alleen maar een evaluatie zou zijn van het thematische programma, dus echt inhoudelijk. Nou is mijn vraag: wat kunnen we dan nog met de resultaten van zo'n evaluatie, als we nu al de tweede helft gaan vaststellen?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Voor deze tweede helft zou dat natuurlijk niet heel bruikbaar zijn. Maar u hebt natuurlijk wel volgens mij deze week de monitor ontvangen. Dus we houden al wel continu bij wat er gebeurt ten aanzien van de brede welvaart en welke invloed alle acties die wij daarop nemen, zowel lokaal als regionaal, daarop zouden kunnen hebben. Maar dat zijn natuurlijk ook dingen die pas echt na vele jaren iets van zichtbaar worden. En dat blijft het ook altijd ingewikkeld natuurlijk om dat te relateren naar wat je hier hebt gedaan. Want er gebeuren allerlei dingen om ons heen. Die evaluatie

van 2023 die nu dus op de rol voor staat 2025, is gewoon breder. Dat gaat ook wel heel erg over hoe we het gedaan hebben, wat wel werkt en wat niet werkt. Ik denk dat we met elkaar nog wel wat invulling aan kunnen geven. Op dat moment kan ik in ieder geval voor dit Programmaplan niet anders dan het met u eens zijn dat dit niet meer relevant is. Maar natuurlijk wel met hoe we vervolgens ook de dingen gaan doen. Dat gaat ook wel heel erg over wat wel en niet heeft gewerkt. Hoe effectief zijn welke maatregelen? Ik denk dat dat nog steeds heel relevant is en blijft en ook na 2025 hartstikke nuttig is.

De heer MOES (BBB): Dan ben ik ook nog wel benieuwd naar de evaluatie. Daar gaat ook die motie heel erg over, die evaluatie van de NPG-governance. Want dat is echt iets anders dan de evaluatie van de inhoud, van het thematische programma. Maar op zich hebben we daar als Staten redelijk een controlemogelijkheid voor. We hebben net die monitor gezien en daar kunnen we ons nog wel best laten over informeren hoe die programma's nou daadwerkelijk tot uiting zijn gekomen. Maar over die governance hebben we eigenlijk geen formeel evaluatiemoment staan volgens mij. Dus is de gedeputeerde het met mijn eens dat het toch juist een goed idee is om op governanceniveau te evalueren en om die lessen juist ook mee te nemen in de totstandkoming van de governance van Nij Begun? Ook al is dat andersoortig dan het NPG zelf?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ik ben het inderdaad met u eens dat dat twee verschillende dingen zijn. Dat probeerde ik net ook aan te geven. En voor wat betreft dit onderdeel heb ik u voorgesteld om ook even te kijken naar wat er intussen al wél van ligt. U hebt er al wel wat over gehoord, maar er is al wel een soort van analyse gemaakt vorig jaar door Casper van den Berg over hoe het nu functioneert en wat daar de sterke en de zwakke kanten aan zijn. Ik denk dat dat niet per se een volledige evaluatie is van de governance. Maar het legt al wel een behoorlijk goed vloertje waar ik denk wel veel relevante informatie in zit die u mee kunt nemen naar de gesprekken over de inrichting van Nij Begun.

Kijk, we moeten er ook een beetje voor waken dat we te veel in dit soort evaluatieprocessen komen te zitten, waardoor we uiteindelijk wel heel erg met onszelf bezig zijn. En ik begrijp de relevantie – begrijp me niet verkeerd. Maar ik weet ook dat wij deze discussie ook straks binnen de Sociale Agenda en ook binnen de Economische Agenda Nij Begun daar gaan krijgen. Dus die gesprekken gaan we daar met elkaar voeren. Dat zal ook best weerbarstig worden en daar moeten we ook echt goed en zorgvuldig samen in optrekken. Maar ook dat gaat behoorlijk wat tijd, energie en aandacht vergen. Dan is een beetje de vraag: ben je dan niet heel veel dubbel aan het doen? Het is aan u, maar ik zeg daar ook nog een keer bij: zelfs als u met elkaar zou vaststellen dat u wel zou willen, dan breng ik dat in in het DB. Daar ben ik op dit moment toch al niet heel populair, dus er is ook niet zo veel te verliezen voor mij. Maar ik vermoed dat als zij daar 'nee' gaan zeggen, u ook lastig wordt. Maar ik denk dat ook wel het NPG zelf moet gaan meewerken met zo'n onderzoek, wil je daar wat aan hebben.

En misschien is het ook goed om dan nog iets scherper te krijgen wat u dan precies onderzocht zou willen hebben, wat er al ligt en wat u nog mist. Dit zodat we het in ieder geval heel gefocust zouden kunnen doen, met alle voorbehouden die ik erbij maak.

De VOORZITTER: De heer Moes, ten slotte.

De heer MOES (BBB): Ja, is de gedeputeerde dan met mij eens dat het wel verstandig zou zijn om op z'n minst te evalueren als volksvertegenwoordigers, als Staten en misschien ook als raden hoe die NPG-governance bevallen is? En hoe die samenwerking allemaal bevallen is. Ik begrijp dat er nog meer aan de hand is en ook de Nij Begun-governance wordt nog een hele kluif. Maar zo weet je dat je eigenlijk de lessen dan mist en dat je dan het risico loopt op diezelfde weeffouten, waarover de motie ook over spreekt. Die moeten we zien te voorkomen. Zou het dan niet verstandig zijn om sowieso wel die evaluatie te doen, ook al weten we niet of die evaluatie wel of geen uitwerking heeft op de governance van het NPG?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Nou, ik denk dat er van het onderdeel 'rol en positie raden en Staten' niet veel zal liggen. Dus dat is iets waarvan ik ook mij kan voorstellen dat u zelf zegt dat u dat met elkaar gaat doen, om te bepalen hoe het u inderdaad is bevallen en waar u verbetermogelijkheden ziet die u mee gaat nemen richting de discussies over Nij Begun. Ik zou me goed kunnen voorstellen dat u daar ook met elkaar wel toe besluit. Daar kunnen we dan natuurlijk altijd in faciliteren.

Ik was intussen toe aan de behandeling van de moties en amendementen. Eigenlijk heb ik het over deze motie dus voldoende gehad: dat was motie 80.

Dan de motie 'NPG dicht bij de Groningers', maar daarvoor moet ik dan wel op pad, heb ik begrepen. Maar dat lijkt mij helemaal prima. Het zijn ook weer niet helemaal een-op-een vergelijkbare Nationale Programma's, maar ik denk wel dat we daar van kunnen leren, dus ik ga daar graag gebruik van maken.

Dan ben ik bij motie nummer 82 over bereikbaarheid. Ja, die stond er de vorige keer weliswaar in, maar ook niet in termen van harde infra. Dat is ook een bewuste keuze geweest toen en eigenlijk nu opnieuw. Dus ook de vorige keer heeft het wel misschien een paragraaf of een kopje gehad, maar het ging ook vooral over innovatie, hubs, ontwikkeling, deelmobiliteit en dat soort kwesties. Die passen nu ook nog weer uitstekend in de programmalijnen die we al wel hebben. Volgens mij deed mevrouw Rutgers daar zelf ook al wel wat suggesties voor. Dus wij denken dat het niet nodig is om dit in dit plan nu te beleggen. Bovendien, een aantal van die bereikbaarheidsissues zit ook al expliciet in Nij Begun en wordt daar op die manier ook meegenomen.

Dan ben ik nu bij amendement 14, 'Democratische legitimatie baanbrekers'. Nou, het zal u niet verbazen dat het College daar goed mee kan leven.

Dan heb ik het amendement 15 'Kweek voedsel, geen onwil', een mooie vondst, die titel. Deze is een beetje ingewikkeld, want dit is eigenlijk een directe wijziging in de tekst van het Programmaplan. Dat zou kunnen betekenen dat wij met het Programmaplan ook weer terug zouden moeten, de route in. Ik weet niet of dat nou per se voor ons heel handig is. Ik dat op zichzelf dit amendement inhoudelijk niet een heel groot probleem is, maar ik zou het toch willen ontraden.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, ik hoor de gedeputeerde zeggen dat zij om praktische overwegingen dit amendement ontraden, maar zij inhoudelijk het wel eens zijn met het voorstel van de BBB in dit amendement. Maar ik heb altijd begrepen dat dit College warm voorstander is van het FASCINATING-programma. Kan de gedeputeerde daar iets over toelichten? Hoe zit dit precies?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ik begeef me nu een beetje op glad ijs, maar wat u zegt, klopt. Dus het FASCINATING-programma steunt dit College van harte.

De heer KOLTHOF (PvdD): En vanwaar dan? Want zo interpreteer het dan: de verhouding dierlijk-plantaardig moet van 60:40 naar 40:60. Is het College dan eens met het voorstel van de BBB? Of hoe moet ik dit zien? Ik zie dat er even overleg nodig is.

De VOORZITTER: Het kan zijn dat de gedeputeerde in haar tweede termijn daar nog even op terugkomt anders. Ja? Ja. Als de vragen te moeilijk worden, dan kan dat.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ja, daar komen we nog even op terug. Maar onthoud ook vooral die andere overweging, de praktische overweging.

De heer MOES (BBB): Ik begrijp de praktische overweging. Maar begrijp ik dan ook goed dat er eigenlijk uit angst voor het NPG-bestuur nu een inhoudelijk amendement ontraden wordt?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Nou nee, zo zou ik dat niet willen interpreteren. Nee, dit gaat gewoon puur over dat je dan weer het proces in moet en dat dat gewoon vertraagt. En dat zouden wij gewoon jammer vinden, want wij willen eigenlijk gewoon nu aan de slag. En als we nu opnieuw het proces in moeten, dan wordt het toch allemaal weer heel hachelijk, want dan kunnen we aantal dingen niet doen dat we wel graag zo snel mogelijk in gang willen zetten.

De heer MOES (BBB): Wat is dan precies de rol van de Staten om dit programma vast te stellen, als wij inhoudelijk niks kunnen amenderen omdat dan het proces zou vertragen? En dat we het eigenlijk dus alleen maar kunnen goedkeuren?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Nou ja, dat is ook niet een juiste conclusie, denk ik. U kunt dat allemaal doen en u kunt ook dit gewoon doen als u dat wilt. U moet zich denk ik gewoon even afvragen of het dit waard is om te doen en dat risico te lopen. We komen in de tweede termijn er ook nog even op terug. Maar als u dat wilt, dan hebt u daar gewoon alle ruimte en recht toe.

De VOORZITTER: De heer Moes, ten slotte.

De heer MOES (BBB): Ik ben heel benieuwd of de gedeputeerde dan ook andere mogelijkheden ziet om deze dwingende doelstelling eruit te halen. Wij staan ook op zich best achter dat programma

FASCINATING, maar we willen die sturende doelstelling van de eiwittransitie er echt graag uit hebben. Dus als de gedeputeerde nog andere ideeën heeft over hoe we dit inhoudelijk wel uit het Programmaplan kunnen halen zonder dat we dan een inhoudelijk amendement nodig hebben, dan sta ik daar heel erg open voor.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ik stel voor dat we daar dus in de tweede termijn even op terugkomen.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik heb een vraag over het ontraden van de motie over bereikbaarheid. Ik ben er wat verbaasd over. In het thematische plan staat duidelijk dat goede bereikbaarheid een essentiële voorwaarde is om succesvolle projecten vorm te geven. Mevrouw Top zegt nu dat die voorwaarde eigenlijk op een later moment wel ingevuld wordt in Nij Begun, maar ik vind dat een heel vreemde gedachte. Want als we het nu kunnen regelen dat die plus voor onze inwoners een plek krijgt binnen de lijnen die u zelf voorstelt, Mocht in de toekomst blijken dat het bij Nij Begun voldoende aandacht krijgt, dan hebben we ons doel bereikt. Lopen we nu niet ontzettend het risico, door op Nij Begun vooruit te lopen, door te zeggen dat bereikbaarheid nu niet een prominente plaats kan krijgen? Daar zit echt mijn oprechte zorg en ik begrijp die weerstand niet. Zou mevrouw Top die nog willen toelichten?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Nou, 'weerstand' is wel heel zwaar uitgedrukt, denk ik. Volgens mij heb ik proberen uit te leggen dat een deel van bereikbaarheid die hardere infrastructuur is. Daarvan weten we dat dat elders is belegd. En dat andere deel waar het gaat over de plus hebben we dat voor een deel intussen gewoon in ons eigen Provinciaal Mobiliteitsprogramma zitten. Dat is daarin gewoon geland – zal ik maar zeggen. En daar waar dat nog niet voldoende het geval is of we straks ook nog weer tegenkomen – met innovaties wil het ook weleens zijn dat je ook wel iets niet kunt overzien wat er over een jaar komt – dan denken wij dat er nog voldoende ruimte binnen de huidige programmalijnen om die daar dan in mee te nemen en te laten landen. Dus de deur is niet dicht. Dat is denk ik een betere formulering van wat ik heb bedoeld te zeggen.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ja, 'de deur is niet dicht.' Nou, dat is in elk geval hartstikke mooi. Maar wat is het probleem? Wat is de zorg om het niet een expliciete plaats te geven bij dit Programmaplan? Ik heb nog steeds niet scherp waar dan het probleem zit om dat te doen.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Om te beginnen speelt dan ook hier natuurlijk het praktische bezwaar waar we het al even eerder over hadden. Maar ik stel voor dat ik hier ook in de tweede termijn nog even op terugkom.

Dan amendement 16. Ja, dat gaat over een plus op snel internet. Dit is een beetje vergelijkbaar met waar we net over hebben. Ik heb het niet meer na kunnen zoeken, maar ook dit is een expliciete maatregel uit Nij Begun waar het Rijk zich mee heeft verbonden. Dus het zou ons heel zonde lijken om die claim nu binnen in ons eigen plan neer te leggen, terwijl die in feite daar gewoon staat en expliciet benoemd wordt. We zoeken het maatregelnummer erbij op. Dus eens, maar jammer om ons eigen plan daarmee te belasten.

Dan ben ik nu bij amendement 17, 'Oormerken geld voor bestaanszekerheid en basisvoorzieningen'. De achtergrond van dit amendement kunnen wij goed volgen. Maar toch denken wij dat we dit ook even moeten laten bij de professionals. De afspraak die daarin gemaakt is, is om Gezond Groningen – dat is een breed gezondheidsoverleg in onze provincie waar allerlei betrokken partijen die hier een rol in hebben – te vragen te adviseren over die prioritering. Dus dat betekent dat wij niet zelf willen gaan invullen, maar dat we dat op basis het advies van dat gezondheidsoverleg willen doen. Want zij kunnen naar ons oordeel toch het beste aan ons aangeven waar die urgentie precies ligt.

De heer ZWART (PvvhN): Ik hoorde mevrouw Top, de gedeputeerde, net zeggen over glasvezel: 'Jammer, het staat in het programma voor het Rijk en dat moeten we niet zelf in ons programma zetten.' Maar hoe garanderen wij dan dat die 3 procent van de mensen die geen aansluiting hebben, toch op een redelijk korte termijn een aansluiting zouden kunnen krijgen? Ik begrijp dat het NPG-geld er niet voor bedoeld is. Maar wat ik al zei: nood breekt wet en we moeten iets. Wat zou u voorstellen?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Garanties in dit kader zijn altijd lastig te geven. Maar aangezien het hier ook zo expliciet staat en het straks ook gaat landen uiteraard in de Economische Agenda, gaan wij ervan uit dat we in ieder geval een goede positie richting het Rijk hebben om het gesprek hierover aan te gaan. Maar garanties hebben we niet. Als we het hierin opnemen, hebben we die ook niet. Dan

lopen we alleen maar een groter risico dat het Rijk denkt: nou ja, ze hebben zelf ook in hun plan staan, daar is een budget voor, dus doet u het zelf maar. En dat risico willen wij liever niet nemen.

De heer ZWART (PvvhN): Ik begrijp de gedeputeerde volkomen. Maar lijkt het er dan niet op dat we zo langzamerhand veel minder in onze plannen moeten gaan zetten opdat het Rijk dan veel meer gaat doen? Wij hebben verplichtingen naar onze inwoners en dit is naar ons gevoel écht al een van. Dus ik wil graag onderstrepen dat dit op korte termijn toch enige stip op de horizon kan krijgen. Kan dat?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ik begrijp dat u dat comfort zoekt. Ik ga kijken of we dat ook kunnen bieden zonder dat we dat langs deze weg doen. Maar dan kom ik daar in de tweede termijn even op terug. En overigens werkt het natuurlijk ook omgekeerd niet per se altijd zo. Maar bij dezen is het onze inschatting dat dit niet verstandig is. Maar ik kom erop terug om te kijken of wij u op enige manier daar iets van comfort bij kunnen bieden.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik ben nu weer een beetje diffuus over de prioritering. De gedeputeerde heeft het over Gezond Groningen. Ik weet niet welke partijen daarin zitten en of daar ook een volksvertegenwoordiging in zit. Maar daarnaast is er ook weer een NPG-bestuur dat de voorkeur heeft voor de baanbrekers, wat een van de programma's is dat weer een overstijgende hap, meer dan het budget, uit het Programmaplan neemt. Ik weet even de bedragen niet meer uit mijn hoofd, maar zoals ik al zei: opgeteld is het 172 miljoen terwijl er maar 74 miljoen beschikbaar is. Dus wie gaat nou die 74 miljoen verdelen en prioriteren? Is dat het bestuur of zijn dat de professionals van Gezond Groningen? Dus daar ben ik even de weg kwijt. Misschien dat de gedeputeerde daar wat meer over kan uitleggen.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Nou, wij gaan zelf over onze uitvoeringsprogramma's. Het enige wat ik heb gezegd, is dat wij daarvoor advies gaan vragen aan dat Gezondheidsoverleg Groningen, waar mijn collega Van Dekken voorzitter van is. En dat advies gaan wij vervolgens verwerken in die uitvoeringsprogramma's. Ik begrijp dat u dat denkt, maar ik moet u eerlijk zeggen: u had een heel mooie krachtenveldanalyse. Die kun je ook op dit terrein doen en dan wordt die ook behoorlijk groot en uitgedijd. Daar zitten wel allemaal overlappen tussen. Dus ook die baanbreker Vitaal Groningen is hier wel weer onderdeel van en is bijvoorbeeld ook bij dat Groninger gezondheidsoverleg een heel belangrijk thema. Het wordt gedragen door al die partijen die daar ook aanwezig en die daar overigens hun eigen bijdrage aan gaan leveren. Dus ik begrijp dat dat hartstikke complex is. Dat is het ook gewoon. Maar wat dit betreft denk ik dat dat voor u belangrijk is dat we dit natuurlijk ontzettend in de gaten houden. Sowieso blijven die programmalijnen overeind, ook qua budgettering, en daarbinnen gaan we een advies vragen over wat nou een verstandige prioritering op basis van urgentie is. Dat doen we met dat overleg waar de professionals zitten bij wie wij ervan uitgaan dat zij dat goed kunnen inschatten. Dan gaat het ook over dit soort thema's zoals u ook aansnijdt: bestaanszekerheid en zorg.

De VOORZITTER: Mevrouw Feenstra, ten slotte.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Dan rest mij eigenlijk nog één vraag te stellen. Met dit amendement willen de Staten aangeven wat zij belangrijk vinden. Is dat wel of niet mogelijk?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ja, dat mag u natuurlijk altijd. Dat hebt u nu dus ook zeker gedaan.

Dan was er nog een amendement van de SP: 'Geen geld naar grootkapitaal', het onderwerp van uw krachtenveldanalyse. Ik denk dat dat een beetje raakt aan waar we het zojuist al even over hadden, namelijk dat we er ook voor zorgen dat de kwetsbare groepen voldoende in beeld hebben en hun recht houden. Dat laatste zijn wij absoluut van plan en daar is het College steeds zeer scherp op, mag ik wel zeggen. Maar dit is dan weer het andere uiterste. Dit kan gewoon ook weer niet. Hier zitten allerlei wettelijke beperkingen in en het is uiteindelijk onuitvoerbaar. Maar ik denk dat de geest van dit amendement goed begrepen wordt. Maar we ontraden het wel.

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ik ben ten eerste blij dat de gedeputeerde aangeeft dat het zeker aandacht krijgt en dat het College dit zeker belangrijk vindt. Maar ja, ik ben hierin toch wel op zoek naar iets meer. Is het ook mogelijk – hoe denkt het College daarover – om een manier te vinden waarop toch een bepaalde prioritering aangebracht kan worden in bedrijven en instellingen die aanspraak kunnen maken op de financiering vanuit het NPG? Ik noemde het al: zou dat bijvoorbeeld een economieladder kunnen zijn waarbij gekeken wordt hoe we ervoor kunnen zorgen dat lokale, in

Groningen echt gesettelde bedrijven voorrang krijgen boven multinationals die elders hun hoofdkantoor hebben en hier gewoon ook hun werk verrichten?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ik denk dat dit qua uitwerking en invulling wel heel erg ingewikkeld gaat worden. Kijk, volgens mij is het belangrijker om vooral ook continu het doel voor ogen te houden: wat willen we bereiken, voor wie doen we het en wie gaat er uiteindelijk iets van merken en ervan profiteren? Het is op voorhand niet te zeggen met welke partijen we dat dan zou moeten gaan bereiken. Het is zelfs denkbaar dat ook die multinational met zijn hoofdkantoor hier, als die al een bijdrage zou kunnen leveren in het theoretische geval – want ik weet ook niet zo snel wat dat dan zou kunnen betekenen – dan zou het ook misschien raar zijn om op voorhand vanwege de status dat dan te weigeren. Zolang wij aan de voorkant maar steeds heel scherp blijven op wat zo'n partij inbrengt, wat het voor ons oplevert en hoe dat bijdraagt aan de effectiviteit van onze doelstellingen, dan denk ik dat wij al heel goed aan het prioriteren en selecteren zijn.

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ja helder, dank u wel, gedeputeerde. En in een beetje het verlengde daarvan heb ik ook nog een vraag. Ik vraag mij af of het ook mogelijk is om dan bijvoorbeeld na te denken over een set aan voorwaarden die dan gesteld kan worden aan zo'n multinational. Ik hoor al wel dat u daar scherp op bent en wel wilt kijken wat zo'n partij precies te bieden heeft. Maar het lijkt mij niet erg wenselijk om geld te geven aan partijen die zich verder op geen enkel ander moment hebben ingezet voor het welzijn van Groningers of op andere manieren mensenrechten schenden. Dus is het ook mogelijk – dat is een beetje waar ik naar zoek – om dan zo'n set van maatregelen op te stellen of in ieder geval mee te nemen in het achterhoofd, voordat er geld gaat naar dat soort multinationals?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Ja, hij ligt erg in het verlengde van uw vorige vraag, denk ik. Kijk, voorwaarden verbinden aan partijen zou op zichzelf kunnen. Maar dat kun je niet alleen doen voor de multinationals. Dus als wij al voorwaarden of criteria gaan stellen aan partijen die in aanmerking komen, dan gelden die voor iedereen. En nogmaals, ik denk ook dat het sturen op waar we het voor doen en voor wie we het doen, uiteindelijk belangrijker is. Als we dat heel scherp blijven doen, nogmaals, dan denk ik ook dat het bijna een theoretische discussie gaat worden. Maar voorwaarden? Dat zie ik nu niet één-twee-drie.

De VOORZITTER: Ik was de tel een beetje kwijt, maar dit is zeker de laatste keer.

Mevrouw BENNETT (GroenLinks): Ja nee, ik denk dat ik voorlopig genoeg neem met dit antwoord. Bedankt.

De VOORZITTER: Ik kijk even naar de gedeputeerde. Die was geloof ik behoorlijk in de buurt van het eind van haar betoog. Ja?

Dan kijk ik rond in de Staten of er behoefte is aan een tweede termijn. Daar is behoefte aan.

De heer MOES (BBB): Voorzitter, er is ook behoefte aan vijf minuten schorsing, als dat even kan.

De VOORZITTER: Ja? Nou, kan ook. Dan schorsen we de vergadering vijf minuten. Weet u wat? Zevenenhalf.

[Schorsing]

De VOORZITTER: De zevenenhalf minuten zijn precies om, ik heropen de vergadering.

De gedeputeerde gaf aan dat zij iets met haar tweede termijn wilde gaan doen. Het normale ritueel waar ik even aan vast wil houden, is of er behoefte is aan een tweede termijn. Dat is het geval alleen al omdat de gedeputeerde nog iets willen zeggen in tweede termijn. Maar de Staten zijn het eerst aan de beurt: de heer Moes.

De heer MOES (BBB): Dank voor de antwoorden van het College. Wat ons betreft kunnen we er best creatief mee omgaan. Als de amendementen moeilijk zijn in het proces, dan wil ik toch graag een toezegging van het College dat er niet actief gestuurd wordt op een eiwittransitie vanuit de overheid. Maar prima dat er ingezet wordt op de ontwikkeling van hoogwaardige plantaardige eiwitten.

En ik wil ook graag een toezegging van het College dat er daadwerkelijk glasvezel wordt aangelegd bij die laatste 3 procent van die adressen. Ik heb ook begrepen dat daar financiering vanuit Nij Begun voor beschikbaar is. Ik wil graag de toezegging dat die inderdaad naar glasvezel gaat.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Amendement 18 'Geen NPG-geld naar grootkapitaal': wij willen dit aanhouden. We gaan eerst monitoren of de toezegging van het College dat ze met die intentie ook daarop gaan sturen of dat daadwerkelijk zo uitwerkt. En mogelijk dat we het op een ander moment dan nog weer uit de kast halen.

De VOORZITTER: Oké, dat zien we dan. Maar het amendement is nu van deze agenda af. Nummer 18 was het.

Wie verder nog? Niemand? Dan is nu het woord weer aan de gedeputeerde.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): De BBB vraagt een toezegging van het College dat het zich richt op de eiwittransitie, maar zich wel bezighoudt met de plantaardige eiwitontwikkeling. Die toezegging kan u van ons College krijgen – bij dezen.

En dan had mijn collega Emmens u ook al eens iets toegezegd. Ik begreep net iets te laat dat het daarin zat, dat snel internet. Maar dat ging over de glasvezelkant. Ook die toezegging hebt u van ons. Dat is de inzet: glasvezel voor die 3 procent. Terecht dat u ons daarop gaat volgen en ik hoop dat we daarover in gesprek kunnen blijven.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik zou graag van het College nog wat meer toelichting willen horen over de toezegging die omtrent het FASCINATING-programma en de eiwittransitie werd gedaan. Hoe zit dat precies in elkaar?

De VOORZITTER: De gedeputeerde krijgt collegiale steun van de gedeputeerde voor eiwitzaken.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Ja, die portefeuille had ik niet meer, dus bij dezen bedankt daarvoor!

Wij sturen actief op de ontwikkeling van plantaardige eiwitten. Want er zit een hele ontwikkeling in de keten en daar gaat het over. Ook FASCINATING gaat ook steeds in op het verdienvermogen voor de boer en ook op de ontwikkeling van producten. Dus als we starten op de ontwikkeling van plantaardige eiwitten, dan is dat wat we doen. Dus wij ontwikkelen plantaardige eiwitten, ook voor humane consumptie.

De heer KOLTHOF (PvdD): Dat is een duidelijk antwoord op mijn vraag. Maar stuurt het College daarmee niet gewoon op de eiwittransitie? Want dat is wat mevrouw Top net ontkent.

De VOORZITTER: Het College spreekt met één mond, dus u zult nu denk ik de gedeputeerde van eiwitzaken dat opnieuw horen ontkennen.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Dat ontken ik. Wat ik zeg: wij sturen op de ontwikkeling van plantaardige eiwitten.

De VOORZITTER: De heer Kolthof, ten slotte.

De heer KOLTHOF (PvdD): En dan tot slot, inderdaad: wat wordt er dan bedoeld met 'eiwittransitie' volgens dit College?

De heer EMMENS (gedeputeerde): In de stukken staat een plan eiwittransitie beschreven door het project FASCINATING. Dat is niet de definitie van het College van eiwittransitie. Want ik denk niet dat wij in ons Collegeprogramma of Coalitieprogramma een definitie van de eiwittransitie hebben. Maar wat ermee bedoeld wordt, is het meer gebruiken van plantaardige eiwitten in voeding.

De VOORZITTER: Ja? Dat was een mooi intermezzo. Was gedeputeerde Top aan het eind van haar woordvoering gekomen?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Er zit nog een raakvlak in. Het zit ook in mijn portefeuille, ik ben ook portefeuillehouder transitie landelijk gebied, voorzitter. Er werd een vraag gesteld over de transitie landelijk gebied en de NPG-gelden voor de inrichting van het landelijk gebied. De NPG-gelden zijn

duidelijk bedoeld voor recreatie en ontsluiting en niet voor de doelen die wij hebben opgesteld in de Transitie Landelijk Gebied.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Mevrouw Top heeft in de eerste termijn gezegd dat ze in de tweede termijn nog even terug zou komen op de bereikbaarheid, op de motie die wij hadden ingediend en waar bezwaren zaten bij waarom u had gezegd dat u de motie ontraadde. Dat was nog niet helemaal duidelijk en u gaf aan dat u daar in de tweede termijn op terug zou komen.

Mevrouw TOP (gedeputeerde): U hebt helemaal gelijk. Ik heb even een chaos aan moties voor me. Helpt u me even: welk nummer gaat het hierover? O ja, ik heb hem hier. Ja nou, nadere bestudering en na ook met u even te hebben overlegd, denk ik dat we eigenlijk niet zo ver uit elkaar zitten en dat we bijna hetzelfde zeggen. Wij hebben ook gezegd dat er gewoon ruimte is voor dit soort onderwerpen, projecten binnen de lijnen en kaders zoals die voorliggen. Dus als ik uw eerste streepje in het dictum, de toevoeging van concrete projecten, zo mag lezen dat, mocht zich dat voordoen en we denken dat daar echt een plus te realiseren is – hetzij in de programmalijn Landelijk Gebied, hetzij in Energie – we die dan zullen gaan toevoegen. Dan denk ik dat we dit gewoon ‘oordeel Staten’ laten.

De VOORZITTER: Voor het verslag: ik zie mevrouw Rutgers knikken. Zijn we daarmee aan het eind van de beraadslagingen gekomen? Ik check het even. Ik geloof dat dat het geval is.

Dan zijn er amendementen, er zijn moties en er is een besluitstuk. Het gaat in die volgorde. Zijn er onder u die een stemverklaring willen afleggen over een van de ingediende amendementen? Want het is er een aantal. Ik stel vast dat dat niet het geval is.

Dan denk ik dat het goed is om het eerste amendement in stemming te brengen. Ik merk dat we onze techniek wat overvallen met ons tempo, maar dat komt goed. Het gaat over amendement 14 ‘Democratische legitimatie baanbrekers’. De stemming is geopend. Alle stemmen zijn uitgebracht, maar daar hoort wel een toelichting bij. Want het beeld ondersteunt niet de andere stem van het CDA. Maar u kunt zien dat hij wel is uitgebracht. Dus er zijn 450 stemmen uitgebracht. Alle stemmen zijn voor. Daarmee is het amendement unaniem aanvaard. [Geroffel op de tafeltjes] Ik ben bang dat we in ieder geval bij deze stemronde deze handicap zullen houden. Dus ja, dat betekent dat ik in alle gevallen een beetje mevrouw Rutgers als gidspersoon gebruik voor het vermoedelijke stemgedrag van haar partijgenoot. Als dat niet klopt, dan horen we dat wel.

We zijn bij amendement 15 ‘Kweek voedsel, geen onwil’ aangekomen: die is aangehouden.

Ook amendement 16 ‘Een plus op “snel internet”: glasvezel’ is aangehouden.

Dan vraag ik me af hoe het zit met amendement 17 ‘Oormerken geld voor bestaanszekerheid en basisvoorzieningen’. Daar gaan we over stemmen, hè? We wachten even tot de techniek ons in het grote scherm heeft bijgebeend. Dat is nu het geval, ik open de stemming. Er zijn nu 40 stemmen uitgebracht, we kunnen de stemming sluiten. Dan kan ik u melden dat voor hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de SP, de Partij voor de Dieren, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Daartegen hebben gestemd de ChristenUnie, de VVD en D66. Dat leidt tot de stand van 33 stemmen voor en 7 stemmen tegen. Dus dit amendement is aanvaard.

Amendement 18 ‘Geen geld naar grootkapitaal’ is aangehouden.

Dan komen we nu bij het blokje moties. De eerste mag alvast klaargezet worden op het grote scherm, terwijl ik rondkijk of er behoefte is aan stemverklaringen. Dat is niet het geval.

Dan kunnen we gaan stemmen over motie nummer 80 die als titel heeft ‘Staten in positie bij Nationaal Programma Groningen en Nij Begun’. U kunt gaan stemmen, de stemming is geopend. 40 stemmen zijn uitgebracht en die zijn alle voor de motie. Ik kan vaststellen dat de motie unaniem aanvaard is. [Geroffel op de tafeltjes]

Dat brengt ons bij de volgende motie, nummer 81 ‘Het NPG dicht bij de Groningers’. De stemming is geopend. Er zijn 40 stemmen uitgebracht, de stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, Groninger Belang, de SP, de Partij voor de Dieren, de PVV, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Daartegen hebben gestemd GroenLinks, de ChristenUnie, de VVD, D66, het CDA en Volt. Dat betekent dat 25 stemmen voor zijn uitgebracht, 15 stemmen tegen. Dus de motie is aanvaard.

De volgende motie is nummer 82 over ‘Goede bereikbaarheid is nog niet bereikt’. De stemming is geopend. Voor deze motie hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, Groninger Belang, de SP, D66, de PVV, het CDA, Volt, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Tegen hebben gestemd de VVD, de ChristenUnie en de Partij voor de Dieren. Dat leidt tot 34 stemmen voor en 6 stemmen tegen en de motie is aanvaard.

Dan zijn we ook door de moties heen en dat brengt ons bij het voorstel zelf, het Statenbesluit. Zijn er nog fracties die nog een stemverklaring willen afleggen bij dit Statenbesluit? Ik constateer dat dat niet het geval is.

Dan kunnen we stemmen over het Statenbesluit. E zoals u hebt gemerkt, is het Statenbesluit inmiddels geamendeerd. Voor het voorstel hebben gestemd de BBB, de Partij voor de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, de Partij voor Dieren, de PVV, het CDA, Volt en de Partij voor het Noorden. Tegen het voorstel hebben gestemd de SP en Forum voor Democratie. Dus dat betekent dat er 37 stemmen voor het voorstel zijn uitgebracht en 3 stemmen tegen, dus het voorstel is aanvaard.

Dan schors ik nu voor een welverdiende theepauze van een kwartier.

[Schorsing]

C. Statenvoorstel: Groningen Airport Eelde

De VICEVOORZITTER: Ja, dames en heren, welkom terug. Ik heropen de vergadering. Voor de mensen die vanuit huis meekijken: we zijn aanbeland bij het derde onderwerp van vandaag, agendapunt 3.C Groningen Airport Eelde. Dat betreft het voorstel van het College voor het beschikbaar stellen van het Groninger aandeel in de NEDAB-kosten van het vliegveld en de bijbehorende begrotingswijziging.

Ik zou voor dit debat het aantal interrupties willen vaststellen op maximaal vijf. En wederom geef ik aan: u hoeft er niet per se gebruik van te maken, maar u hebt er maximaal vijf. Is iedereen daarmee akkoord? Ja? Ik zie geen bezwaren. Helemaal goed.

Dan gaan we de fracties af en dan heb ik hier op mijn briefje staan dat namens de BBB het woord gevoerd wordt door meneer Nieboer.

De heer NIEBOER (BBB): 6 december jongstleden heeft de BBB in de commissievergadering uitgebreid met een goed onderbouwde argumentatie gepleit voor het verstrekken van de NEDAB-gelden voor een periode van tien jaar aan Groningen Airport Eelde. Ook hebben we goed geluisterd naar de tegenargumenten van de andere partijen. Deze hebben ons niet overtuigd van het veranderen van ons eerdergenoemde pleit.

Er kan niet uitgeweken naar andere vliegvelden en/of luchthavens voor de 24/7-transplantatievluchten en de traumahelikopter. Er is een realistische financieel-economische onderbouwing neergezet in het strategisch plan die door een onafhankelijke instantie SEO is onderschreven. Overlast in de directe en indirecte omgeving wordt tot een minimum beperkt. Er is voldoende draagvlak onder de omwonenden om tot de uitvoering van het strategisch plan over te gaan. Dit is onderzocht door de onafhankelijke instantie Kantar. We hebben voldoende participatie en inspraakmomenten voor de omwonenden vastgesteld. De luchthaven en gebruikers van de luchthaven zijn voldoende transparant in hun plannen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ik hoor de heer Nieboer zeggen 'goed onderbouwde scenario's'. Maar als we die stukken allemaal lezen, dan zijn vooral de charter- en lijnvluchten erg belangrijk ook qua havengelden. Als we dan bijvoorbeeld de brieven van TUI, Corendon en andere partijen lezen, hameren die heel erg op de ruimere openingstijden van de luchthaven. Ze zijn afhankelijk van een nieuw Luchthavenbesluit. Hoe kijkt de heer Nieboer tegen de situatie aan als het Luchthavenbesluit er niet komt?

De heer NIEBOER (BBB): Ik ben vrij positief gestemd, dus ik denk dat het Luchthavenbesluit er sowieso komt. En ook binnen de verruiming van de tijden, mocht die niet verruimd worden, betreft het in dat geval een aantal vluchten extra dat ongetwijfeld zal komen omdat er ook een overloop is van Schiphol wat dat betreft. Dus wij hebben echt de verwachting dat Eelde het wat dat betreft gaat redden.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Overloop vanaf Schiphol: er is de afgelopen jaren ook regelmatig sprake van geweest dat Schiphol regelmatig helemaal vol zat en het was iedere keer nieuws als er één vliegtuig vanuit Schiphol landde op Eelde. Dat was *breaking news* bijna. Hoe reëel is dan die verwachting dat er nu ineens wél sprake is van die zogenaamde overloop vanuit Schiphol naar Eelde gaat uitwijken?

De heer NIEBOER (BBB): De tijden veranderen. We hebben onlangs ook nog weer gehoord dat er nog meer beperking komt voor Schiphol. Dus wij denken dat in overleg en vooral als de NEDAB-kosten worden toegewezen en als we dan op gegeven moment in een situatie terechtkomen dat de Schiphol Group ook nog mee gaat doen in het geheel, dat daar wel een *spin-off* van zal komen.

De VICEVOORZITTER: Meneer Meendering, tot slot.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, de heer Nieboer onderbouwt geen enkele van zijn zaken. Maar hij zegt ook dat er op Schiphol veel beperkingen komen. Die beperkingen zijn alweer teruggedraaid op Schiphol. Die beperking van het aantal vluchten is weer teruggedraaid, dus Schiphol hoeft niets te beperken op dit moment.

De VICEVOORZITTER: Hebt u ook een vraag, meneer Meendering?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Jazeker. Heeft de heer Nieboer dat ook op die manier meegekregen?

De heer NIEBOER (BBB): Het laatste nieuws is dat in ieder geval Amsterdam al niet meer vluchten gaat toestaan. Dat is het laatste nieuws. En dat ze die aanhouden tot 20 procent. Dat heeft een aantal vluchten toch in het vooruitzicht gesteld van 500.000, meen ik – of 550.000 – tot zo rond 2024. Dus daar zal zeker iets gebeuren. Maar ik wil de heer Meendering er ook misschien nog wel even op wijzen dat met name ook de laatste twee jaar de vakantievluchten die er gehouden worden vanaf Eelde, gewoon bijna 100 procent vol zitten. Dus het is echt een stijgende lijn wat dat betreft. En er zijn trouwens ook weer meer vluchten voor volgend seizoen op het conto.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Fijn dat meneer Nieboer het SEO-rapport betrouwbaar noemt. Want daar staat namelijk ook in dat als Lelystad opengaat, er sterke gevolgen voor de verwachting bij Groningen Airport Eelde. Dus de vraag aan meneer Nieboer is: hoe kijkt meneer Nieboer naar dat deel van de verwachtingen in het SEO-rapport?

De heer NIEBOER (BBB): Ik denk dat inderdaad als Lelystad opengaat – dat is natuurlijk nog lang niet zeker – het zou kunnen zijn dat dat een totale verschuiving tot gevolg heeft. En als vooral Eelde ook geplaatst wordt in dat nationale luchthavencircuit, dan zal er een herverdeling van vluchten komen. Dat zou weleens niet nadelig voor Eelde kunnen uitvallen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, hoor ik meneer Nieboer nu zeggen dat de verwachting is dat Lelystad dicht blijft?

De heer NIEBOER (BBB): Voorlopig nog wel. Ik heb geen enkele indicatie dat het opengaat. Tenminste, wij van de BBB hebben dat nog niet gehoord.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Benjamins, tot slot.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, geen vraag. Maar alleen de conclusie dat meneer Nieboer graag op aannames stoelt.

De VICEVOORZITTER: Ik hoorde geen vraag. Gaat u voort, meneer Nieboer.

De heer NIEBOER (BBB): Ik was bij punt 5 gebleven. De duurzaamheidsstrategie van de luchthaven en zijn gebruikers zal in de toekomst een belangrijke bijdrage gaan leveren voor een verdere verschoning van de luchtvaart. En daar zullen we toch heel blij mee moeten zijn, denk ik. Groningen Airport Eelde kan een zeer belangrijke rol gaan spelen in het concept van nationaal systeem van luchthavens en daarmee het internationaal vervoer.

Groningen Airport Eelde en zijn gebruikers staan garant voor veel werkgelegenheid en daar mogen we denk ik vast en zeker niet vergeten. Iets wat we zeker koesteren in Noord-Nederland, maar zeker ook in onze provincie.

De heer ROEMERS (PvdA): Iemand anders zou hier staan. Maar onze woordvoerder Joling is ziek thuis en hoopt er vliegensvlug weer bij te zijn. Ik moest de grap maken, sorry.

Tijdens de commissie hebben we urenlang met elkaar gesproken over de vraag of Groningen Airport Eelde wel of geen bijdrage moet ontvangen voor de NEDAB-kosten. Wij staan als Partij van de Arbeid voor deze kosten. Dit hebben wij in coalitieverband afgesproken en wij hebben dat als partij besproken met onze leden. Wij zien namelijk Groningen Airport Eelde een belangrijke functie heeft als het gaat om de medische vluchten van het UMCG en als testcentrum voor elektrisch vliegen en het leidt jaarlijks 120 piloten op. Dit doen zij vanaf 2026 met elektrische vliegtuigen en daarnaast is Eelde steeds duurzamer aan het worden. Voor of tegen NEDAB betekent het voor of tegen het vliegveld. De NEDAB-subsidie, waarbij rekening wordt gehouden met economische diensten van algemeen belang, kan een nuttig instrument zijn om financiële ondersteuning te bieden aan Groningen Airport Eelde, mits er een evenredige betrokkenheid en investering vanuit de Schiphol Group wordt gevraagd.

Vanuit de Partij van de Arbeid hebben wij in de commissie duidelijk aangegeven waarom wij voor dit voorstel zijn. En we hopen dan met dit besluit dat de Schiphol Group wel gaat bewegen. Wij hebben niet alleen in de commissie, maar ook in de vorige Collegeperiode aangegeven dat het voor ons van belang is dat de Schiphol Group mee gaat doen. Dit kan bijdragen aan het feit dat de regio meer kan gaan profiteren van de economische groei en de werkgelegenheid.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, de PvdA zegt dat zij wil sturen op meedoen van de Schiphol Group in Groningen Airport Eelde. Ik ben even op zoek naar wat dat dan betekent voor de PvdA. Wat betekent 'meedoen'? En tot wanneer geven ze Groningen Airport Eelde de tijd om de Schiphol Group over te halen om te investeren?

De heer ROEMERS (PvdA): Die laatste vraag hebben we volgens mij in de commissie ook al besproken met elkaar. Wij vinden het van belang dat de Schiphol Group meedoet, omdat die, net als bij alle regionale vliegvelden, gewoon een belangrijke rol kan spelen. En als die daarin kan investeren en er komt winst, dan kunnen wij ook zorgen dat die NEDAB-kosten naar beneden gaan. Dat is in ons eigen voordeel.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik was nog even op zoek naar wat dan 'meedoen' is. Want u constateert terecht dat u tijdens de commissievergadering niet duidelijk hebt gemaakt als Partij van de Arbeid voor wanneer de Schiphol Group moet investeren. Maar wat betekent volgens de PvdA dat de Schiphol Group moet 'meedoen'? Dat vind ik ook een vage term.

De heer ROEMERS (PvdA): Wij hebben in de commissie aangegeven: enkele jaren. We gaan ons niet vastleggen op een *deadline*. Wat 'meedoen' betekent, is dat de Schiphol Group gewoon een belangrijke functie kan hebben als het gaat om mee-investeren in het vliegveld. Wij als Partij van de Arbeid willen niet extra investeren. Wij vinden die NEDAB-kosten belangrijk, want wij vinden het belangrijk dat Eelde openblijft en daarvoor hebben ze dit nodig. Daar staan wij ook voor. Maar voor extra investeringen kunnen wij niet staan, dat is ook niet echt aan de provincie. Wij hebben in een eerdere periode ook wel gezien dat dit wel gebeurde. Wij gaan daar niet voor staan, maar wij hopen dat de Schiphol Group dat wel wil. En als iedereen het zo belangrijk vindt, ook landelijk, dat de Schiphol Group moet bewegen, dan moet de Schiphol Group ook bewegen. Dat is denk ik bij dit voorstel wel van belang.

De VICEVOORZITTER: De heer Kolthof, tot slot.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, tot slot. Ik hoop dat de PvdA dit verder wil gaan concretiseren in verdere besprekingen, zodat omwonenden uiteindelijk ook weten waar ze aan toe zijn met de Groningse PvdA.

De VICEVOORZITTER: Ik heb daar geen vraag bij gehoord. Maar als u daar toch op wilt antwoorden, dan geef ik u graag die ruimte. Ik zie dat dat niet het geval is.

U krijgt ongetwijfeld nog wel een vraag van mevrouw Benjamins van D66.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, ik kon het niet laten. Ik hoorde meneer Roemers zeggen dat hij geen extra geld meer wil steken in Airport Eelde. Betekent dan dat dit het laatste geld is dat naar Airport Eelde gaat?

De heer ROEMERS (PvdA): Als mevrouw Benjamins goed heeft geluisterd, dan heb ik gezegd: 'Geen extra investeringen boven op de NEDAB-kosten.'

De VICEVOORZITTER: Volgens mij is mevrouw Benjamins tevreden met dat antwoord. Dan mag u verdergaan met uw bijdrage, meneer Roemers.

De heer ROEMERS (PvdA): Het partnerschap met een gerenommeerde organisatie als de Schiphol Group kan tevens garant staan voor de ontwikkeling van duurzame en innovatieve luchtvaartoplossingen.

Laat ik eindigen met de woorden waarmee we afsloten in de commissie. Samen met de Schiphol Group kunnen we stappen zetten om een duurzaam en verantwoord luchtvaartbeleid te bevorderen en zo te zorgen voor een evenwichtige ontwikkeling van Groningen Airport Eelde.

De heer MEENDERING (GroenLinks): U zult het wel weten: wij zijn tegen dit voorstel. Maar we zullen dit wel motiveren, met ook een oproep aan het College om aan onze inwoners uitleg te geven over waarom er zo veel overheidsgeld verkwist wordt.

Na de commissie hebben we nog een aantal vragen gesteld, omdat het College geen heldere antwoorden gaf. En wat blijkt? De NEDAB-subsidie wordt gewoon bevoorschot per kwartaal, achteraf verrekend. Dat is toch iets anders dan 'achteraf betaald', zoals de gedeputeerde beweerde tijdens de commissievergadering. En ook geen 'twee of drie extra vliegtuigen per week', zoals de gedeputeerde tijdens de commissievergadering en ook in de media uitsprak, maar gemiddeld circa dertig extra vluchten per week komen er op termijn bij. Want naar verwachting komen er aan allerlei charters en lijnvluchten de komende jaren 1.600 vluchten bij. Kan het College die feiten nu dan wél onderschrijven?

Zoals aangegeven in de commissie hebben we veel vragen bij de onderbouwing van de in onze ogen zeer rooskleurige scenario's vanuit Groningen Airport Eelde. Geleerd vanuit het verleden, waar tussentijdse evaluaties structureel ontbreken, dienen wij daarom dan ook de volgende motie in.

De VICEVOORZITTER: Ik heb hier een motie met de briefhoofden van GroenLinks, D66, de Partij voor de Dieren, Volt en de Partij van de Arbeid, met als titel 'Aan de stuurknuppel' en het volgnummer is 83. De motie eindigt met de volgende opdracht aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,
Constaterende dat:

- door het College van GS aan Provinciale Staten wordt voorgesteld om voor de komende tien jaren de NEDAB-kosten van Groningen Airport Eelde door de aandeelhouders te laten betalen;
- de verwachtingen met betrekking tot de economische ontwikkelingen van de luchthaven gebaseerd zijn op ontwikkelingen die deels onzeker en onvoldoende onderbouwd zijn, zoals de aantallen chartervluchten, lijnvluchten, vrachtluchten en *general aviation*;

Overwegende dat:

- Groningen Airport Eelde een geheel zelfstandige onderneming dient te zijn zonder financiële steun van de aandeelhouders, waarbij de NEDAB-kosten door de luchthaven zelf gedragen moeten worden;
- Provinciale Staten tussentijds moeten kunnen bijsturen op het moment dat passagiers- en vlucht doelstellingen, en daarmee economische verwachtingen, door Groningen Airport Eelde niet worden gehaald;

Dragen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- jaarlijks voor 1 november een zelfstandige rapportage aan de Staten te verstrekken, waarin de ontwikkelingen en toekomstplannen worden toegelicht met betrekking tot Groningen Airport Eelde, met daarin in ieder geval opgenomen de ontwikkelingen met betrekking tot aantallen chartervluchten, lijnvluchten, vrachtluchten inclusief het bedrijventerrein Bravo, *general aviation* en de ontwikkelingen met betrekking tot verduurzaming van de luchtvaart als onderdeel van de thans gepresenteerde strategie van Groningen Airport Eelde;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik hoorde de woordvoerder van GroenLinks spreken over die rooskleurige scenario's. Zou u dat iets verder willen uitwerken of zou u daar iets meer over kunnen vertellen?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dat kan ik zeker. Als we bijvoorbeeld kijken naar de vrachtluchten, wordt genoemd door Groningen Airport Eelde dat dat allemaal vanaf een nieuw bedrijventerrein moet. Dat moet vanaf 2025 allemaal werken, dan moeten die vliegtuigen kunnen landen. Er is nog geen schop in de grond gegaan voor zo'n bedrijventerrein, laat staan dat überhaupt

één poging gedaan is om daar de vergunningen voor te krijgen. De raad van Tynaarlo heeft bijvoorbeeld al een amendement aangenomen om daar toch heel kritisch naar te gaan kijken. Nou, zoals ook al eerder genoemd: dan is er nog het Luchthavenbesluit dat er nog niet is, de ruimere openingstijden. Dan kijken we naar *general aviation*, dan wordt er gesproken over 'lichte groei' en dan zie je ineens 17 procent stijging in de cijfers staan. Dat is allemaal niet onderbouwd en dat is voor ons allemaal heel rooskleurig weergegeven. Dat betekent dat wat in die scenario's is neergezet, eigenlijk alleen maar kan tegenvallen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik constateer dat dit een welkom alternatief is ten opzichte van het fraaie betoog van de BBB.

De VICEVOORZITTER: Meneer Kolthof, een andere partij heeft nu niet de gelegenheid om hierop te reageren. Ik wil u dan ook voorstellen om dat gewoon in uw eigen bijdrage te doen, zodat een andere partij daarop kan reageren. En ik heb geen vraag meer gehoord, dus ik wil meneer Meendering vragen om zijn betoog te vervolgen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): In een antwoord op onze vragen staat dat er in de komende tijd geen leningen noodzakelijk zijn bij de beoogde passagiersgroei. En dan praten we over de 350.000 passagiers in 2023-2035, terwijl op pagina 4 van de onderbouwing van Groningen Airport Eelde staat dat de luchthaven circa 225.000 passagiers kostendekkend kan zijn, maar dat er dan wel geleend moet worden voor essentiële investeringen in infrastructuur. Deze leningen staan niet in de financiële scenario's verwerkt. Welke financiële gevolgen zijn hiermee gemoeid? En waarom wordt dit gewoon niet meegenomen?

In de stukken staat ook letterlijk: *'Er zijn scenario's denkbaar waarbij bijvoorbeeld investeringen of kosten tegenvallen, geplande investeringen die eerder gedaan moeten worden of passagiersgroei die later op gang komt dan verwacht.'* In die scenario's is het niet ondenkbaar dat er tijdelijk een lening nodig is omdat de kosten uitgaan voor de baten. Waarom zijn dergelijke scenario's niet uitgewerkt en alleen maar de rooskleurige scenario's. En hier zit gewoon het echte probleem: er is maar één scenario uitgewerkt en dat is totaal niet onderbouwd. Heeft men bij Groningen Airport Eelde en bij de aandeelhouders dan niet geleerd van het verleden? Waar zijn die resultaten van die baanverlenging en die hubstrategie? Het kan nog alle kanten op en kijkend naar het verleden geeft dat geen vertrouwen. Kan het College uitleggen waarom dat vertrouwen er nu wél is?

En dan de politiek onafhankelijke situatie van Eelde. Hoe kijkt het College aan tegen het vernoemen, al dan niet ludiek, van een straatnaam naar een politiek voorvechter van de luchthaven? Is het College met GroenLinks eens dat dit volstrekt onacceptabel is? Wat is de rol van Groningen Airport Eelde hierbij? Hebben zij hiertoe het initiatief genomen?

Wij stemmen dus tegen, zeker omdat er nog lopende afspraken zijn uit 2016 en deze pot met geld is nog niet leeg. Die afspraken kunnen we in deze Staten naar verwachting ook niet terugdraaien. Dus wacht nu of dat omstreden op dat omstreden Luchthavenbesluit, kijk dan naar de verdere ontwikkelingen rondom duurzame luchtvaart en ga dan verder kijken. Daarom deze motie.

De VICEVOORZITTER: Ik heb hier voor mij een motie van GroenLinks, D66, de Partij voor de Dieren en Volt. De titel van de motie is 'Genoeg in de pot' en het volgnummer is 84. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,
Constaterende dat:

- door het College van GS aan Provinciale Staten wordt voorgesteld om voor de komende tien jaren de NEDAB-kosten van Groningen Airport Eelde door de aandeelhouders te laten betalen;

Overwegende dat:

- in 2016 aan Groningen Airport Eelde op dit moment in de voorliggende strategie gebaseerd is op aannames en verwachtingen zonder concrete onderbouwing;
- vanuit de in 2016 toegezegde middelen nog voldoende gelden beschikbaar zijn om de NEDAB-kosten voor de komende twee jaren te financieren;
- de toekomst van Groningen Airport Eelde grotendeels afhankelijk is van een nieuw Luchthavenbesluit, dat uiterlijk 31 december 2024 afgegeven dient te zijn;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- het huidige voorstel aan te houden, de komende twee jaren de NEDAB-kosten te voldoen uit de bestaande financiële toezeggingen en een eventueel nieuw Luchthavenbesluit af te wachten alvorens in gesprek te gaan over de toekomst van Groningen Airport Eelde;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt nu onderdeel uit van de beraadslagingen en leidt tot een vraag van de heer Bennema van de VVD.

De heer BENNEMA (VVD): Door deze eis, deze voorwaarde te stellen en het heel kort te maken met twee jaar, weet je al wat eruit gaat komen. Dan komt er niet het juiste Luchthavenbesluit. Is dat gewoon ook het doel van GroenLinks om het op deze manier in te kleden, dat er geen goed Luchthavenbesluit kan komen?

De heer MEENDERING (GroenLinks): Wij zien niet in waarom er dan geen Luchthavenbesluit zou kunnen komen. Op het moment dat er een goed onderbouwd en uitgewerkt plan ligt en er ligt op basis daarvan een Luchthavenbesluit, dan stellen we voor dan verder te kijken. Er zijn in het verleden afspraken gemaakt. De hubstrategie 2016 is totaál niet van de grond gekomen, is volledig mislukt en dan kan iedereen roepen dat dat te wijten was aan de coronaperiode. Maar als we nu kijken na de coronaperiode, zijn de vlucht- en passagierscijfers nog niet eens op de helft van wat ze voor die tijd waren. Dan is er gewoon iets structureels mis met die luchthaven en met de toekomst daarvan.

De heer BENNEMA (VVD): Ik constateer dat het plan en de huidige financiering anders zijn dan in de vorige periode. Mijn vraag is dan ook: zo'n Luchthavenbesluit wordt alleen positief genomen als je langjarig, dus tien jaar, zekerheid kunt bieden voor een goede exploitatie. Dan is het toch duidelijk als je die termijn verkort, je dus aankoerst op het niet-krijgen van het Luchthavenbesluit?

De VICEVOORZITTER: Zou u de vraag de volgende keer wat korter en bondiger willen formuleren, meneer Bennema? Ik weet dat meneer Meendering behoorlijk wat expertise heeft op dit dossier, maar het mag alsnog korter en krachtiger. Meneer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, als het resultaat is dat er nu geen Luchthavenbesluit komt, dan heeft dat ook te maken met de hele geschiedenis van Eelde. Dat er op tot heden – dan heb ik het weer over de baanverlenging, de hubstrategie en alles wat er al is geprobeerd in Eelde – nul resultaat is behaald. Het is nog steeds een bedrijf dat niet zelfstandig kan bestaan. En waar er niet massaal gebruikt van gemaakt wordt, is het gewoon: geen Luchthavenbesluit, einde Eelde. Prima.

Ik sluit af: wij hebben dus geen vertrouwen in Vliegveld Eelde op basis van de huidige plannen. Voor de korte afstanden zijn er heel veel alternatieven: tot 650-700 kilometer wordt de trein ook gewoon hét vervoermiddel in Europa. Laat Eelde een onderzoekscentrum worden voor duurzaam vliegen, maar dan betaald door het bedrijfsleven.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Laat ik beginnen met een algemeen statement. Onze fractie is voor het behoud van Groningen Airport Eelde voor het Noorden en wij zijn ook blij met de steun hiervoor in het Hoofdlijnenakkoord. Als ChristenUnie zien we de maatschappelijke meerwaarde van Groningen Airport Eelde voor het Noorden. Volgens onze fractie mogen er tegenover de maatschappelijke baten ook maatschappelijke kosten staan, in geld betaald door overheden maar ook in overlast, betaald door de omgeving. Als Staten dienen we het belang voor de hele provincie mee te wegen waarin we de maatschappelijke meerwaarde afgezet tegen de maatschappelijke kosten, de steun zou moeten bepalen.

Als provincie zijn wij prima in staat om hier zelf een afwegingskader op te formuleren. Een MKBA [maatschappelijke kosten-batenanalyse] is hier geen passend instrument voor, want voor andere maatschappelijke voorzieningen zou deze ook negatief uitslaan. Wel vindt onze fractie dat de steun voor Groningen Airport Eelde die nu wordt verleend op basis van opnieuw een *businesscase* als maatschappelijke voorziening zou moeten worden gebracht. Wij vinden de inhoud van een *businesscase* namelijk een primaire verantwoordelijkheid van de directie, de RvC en in de zijlijn van de aandeelhouders, dit College. De NEDAB-kostensubsidie zorgt voor ondernemersvrijheid voor de luchthaven. Volgens de ChristenUnie zouden wij naar onze inwoners moeten vertellen dat we Groningen Airport Eelde als voorziening open willen houden – los van welke resultaten de directie behaalt in een *businesscase*. In deze Staten zouden we het volgens onze partij het moeten hebben over deze maatschappelijke baten en lasten.

Dit leidt ertoe dat het eerlijke verhaal op dit moment is dat PS nogmaals op basis van een onzekere *businesscase* een erg groot *commitment* voor de lange duur moet aangaan. De Rekenkamer heeft hier eerder dit jaar onderzoek naar gedaan en was hier heel kritisch over. Namens mijn fractie wil ik daarom uitspreken richting GS dat we wat de ChristenUnie betreft moeten voorkomen dat we met het voorliggende voorstel opnieuw in een *businesscase* stappen die na tien

jaar onrealistisch zou blijken. Laten we daarom ons gesprek in de Staten voeren over de maatschappelijke voorziening die Groningen Airport Eelde volgens onze fractie is. Een aantal fracties heeft moties ingediend en aangekondigd. We wachten graag even de adviezen van het College af om te bepalen wat we daarmee doen.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, ik hoor de heer Hoogers spreken over die maatschappelijke baten inderdaad. Hij refereert nu ook aan de moties die zijn ingediend. Ik zou daarbij hem ook zeker willen refereren aan de motie die wij zojuist hebben ingediend. Maar hoe ziet de heer Hoogers dit zelf? Hoe moeten we die maatschappelijke waarde dan nu vaststellen? En hoe moeten we die ook borgen de komende jaren? Hoe kijkt de heer Hoogers daartegenaan?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nou, een aantal van die onderwerpen is natuurlijk al uitgezet door de luchthaven in het strategisch plan voor de komende jaren. Daarin staat een aantal strategische doelen opgenomen waar ze zich op focussen. Een aantal elementen hebben ze nu al. Denk aan de Donauvluchten, denk aan de andere voorzieningen die er zijn, denk aan de werkgever die ze zijn en het aandeel dat ze willen doen in de transitie van de luchtvaart. Dat zijn denk ik strategische belangen of maatschappelijke meerwaarden die we hier met elkaar moeten kunnen vaststellen en bespreken om dat ook aan onze inwoners te kunnen uitleggen. Dus dat zijn voorbeelden waarbij ik dan denk. Maar ik denk dat het toch ook primair is dat Gedeputeerde Staten hier een voorzet over kan geven richting ons.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, die maatschappelijk doelen als Donauvluchten en de traumaheli kan ik onderschrijven. Maar als de heer Hoogers kijkt naar de chartervluchten, lijnvluchten en vrachtluchten, is hij het dan met mij eens dat écht een stuk onderbouwing ontbreekt op dit moment?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): De redenering van de heer Meendering begrijp ik erg goed. Echter wil mijn fractie heel graag van het beoordelen van de *businesscase* in relatie tot de NEDAB-subsidie. Wij zijn ervan overtuigd dat als we de NEDAB-subsidie beschikbaar stellen voor de luchthaven, er ondernemersvrijheid bestaat voor de luchthaven in combinatie met de RvC en de aandeelhouders om te gaan ondernemen op het punt waar zij goed in zijn: namelijk die luchthaven verder brengen. En ik denk dat het belangrijk is dat we dat ook van elkaar loskoppelen, zodat we niet over tien jaar elkaar hier in de ogen kijken en zeggen dat we een *businesscase* met elkaar hebben onderschreven en aangenomen en daarop de investeringen gebaseerd en dan blijkt dat de wereld dan anders in elkaar steekt. Ik denk dat dat ook niet aan ons is. Gedeputeerde Staten is de aandeelhouder. We hebben nu een kundige directie die het ondernemerschap moet vertegenwoordigen en ik denk dat zij de luchthaven moet ontwikkelen en dat het aan ons is om te bepalen of wij Groningen Airport Eelde een maatschappelijke voorziening vinden. Zo ja, dan stellen wij niet de economische kosten subsidiabel, zodat zij de vrijheid krijgen om daarop te ondernemen.

De VICEVOORZITTER: Meneer Meendering, tot slot.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dank voor het antwoord van de heer Hoogers. Maar is de heer Hoogers dan ook bereid om daar tussentijds naar te kijken? Of gaat hij echt die tienjaarsperiode uitzitten?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nou, zodra we het gesprek kunnen voeren over die maatschappelijke kosten en baten, zijn we bereid om daar met elkaar meer het gesprek over te voeren. Ik ben ook benieuwd wat de gedeputeerde zometeen te zeggen heeft. Maar ik denk dat het zeker waardevol is dat we hier met elkaar daarbij stilstaan – absoluut.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, ik hoor de heer Hoogers ook aangeven dat de transitie in de luchtvaart eventueel een maatschappelijke bate kan zijn. Maar daar zijn de NRK en CE Delft zeer kritisch over geweest. Ik had het er net over dat we niet met een kluitje in het rietje erachter gekomen dat het te rooskleurig is.

De VICEVOORZITTER: Meneer Kolthof, hebt u ook een vraag? Het gaat nu meer richting een betoog, namelijk.

De heer KOLTHOF (PvdD): Mijn vraag is eigenlijk: hoe kijkt de ChristenUnie op dit punt aan tegen de analyse van de NRK en CE Delft?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Daarom is dit de reden dat wij ons betoog erop insteken dat we graag de *businesscase* eigenlijk uit het voorstel willen halen. Wij vinden het heel belangrijk dat die NEDAB-kosten een stap verder zijn dan in die vorige *businesscase* hebben gedaan, waar we echt in die *businesscase* hebben gefinancierd. De baanverlenging hebben we mogelijk gemaakt, een pot hebben we beschikbaar gesteld om vluchten aan te trekken. Ik denk dat dat niet de rol is van de provincie. En ik ook dat wat we moeten leren van het verleden, is dat als we Groningen Airport Eelde als een maatschappelijke voorziening kwalificeren, daar dus ook een subsidiabele pot voor beschikbaar moet zijn. En dat moet op basis van niet-economische kosten zijn. Dus ik denk dat we daarmee het voorstel respecteren.

Ten tweede vind ik dus ook dat die *businesscase* de verantwoordelijkheid moet zijn van de aandeelhouder, namelijk Gedeputeerde Staten in overleg met de directie. En niet zozeer met ons, ik vind dat wij het over de maatschappelijke voorziening Groningen Airport Eelde moeten hebben.

De heer KOLTHOF (PvdD): Dat is een duidelijk verhaal, hoor. Dat heb ik allemaal al meegekregen. Maar over het elektrisch vliegen: daarvoor zien CE Delft en ook de NRK geen toekomst voor op Groningen Airport Eelde. Dus dan moeten we dat ook niet gaan betitelen als maatschappelijke *benefit* – ik noem het maar even zo. Bent u het daarmee eens?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nee, ik ben het daar niet mee eens. En tegelijkertijd vind ik dat ook niet zo relevant, omdat ik dat dus het spel vind tussen de aandeelhouder en de directie. Als zij zich willen committeren aan de transitie in de luchtvaart en ze willen daar een *businesscase* omheen bouwen, dan vind ik dat ze de vrijheid moeten hebben om dat te gaan doen. Dan vind ik dat wij het respect moeten hebben dat een maatschappelijke bate oplevert voor onze provincie en voor onze inwoners. Dat zorgt ook bijvoorbeeld voor innovatie: dat kan een afwegingskader zijn waar wij ons aan committeren. Maar ik noemde ook even de MKBA. Een van de aanbevelingen die de NRK deed, was om een MKBA te laten uitvoeren. Kijk, als we naar de toekomst gaan kijken en we kijken naar prognoses over een *businesscase*, dan zitten daar altijd risico's aan. Dus het kan natuurlijk zijn dat de wetenschap zegt dat dat niet gaat werken, want Rotterdam heeft betere kaarten. Of misschien heeft Hamburg betere kaarten. Dan kijken we altijd naar de toekomst. Ik vind dat dat het ondernemersrisico moet zijn voor de aandeelhouder en de directie en wij moeten alleen wegen of we dat een maatschappelijke bate of een maatschappelijke last vinden en of dat opweegt tegen de maatschappelijke voorziening die Groningen Airport Eelde moet zijn.

De heer NIEBOER (BBB): Interpreteer ik het goed dat ik de heer Hoogers hoor zeggen dat hij eigenlijk pleit voor een verkapte MKBA?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik was in de veronderstelling dat mijn microfoon het gewoon nog deed in het eerste deel van mijn betoog. Dus als u goed had geluisterd, dan kwam het daarin voor.

De heer NIEBOER (BBB): Vele elementen die u noemt, komen toch eigenlijk wel binnen dat kader van het houden van een MKBA. Daar kunnen misschien een paar elementen uitgehaald zijn, maar ik moet toch constateren dat dat voor een gedeelte wel een MKBA is. Bent u dat met mij eens?

De VICEVOORZITTER: Ik noem helemaal niks, maar misschien meneer Hoogers wel. Meneer Hoogers.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nee, dat ben ik het niet met de heer Nieboer eens.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, ik ben eigenlijk een beetje in verwarring gebracht door het betoog van de heer Hoogers. Want hij geeft aan dat wij eigenlijk op andere voorwaarden een besluit willen nemen of we gemeenschapsgeld aan Groningen Airport Eelde gaan geven. Maar wij moeten nu het besluit nemen op een *businesscase* die we voor ons hebben liggen. Betekent dat nu dat de ChristenUnie dus vandaag tegen dit voorstel gaat stemmen?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nee, dat betekent dat zeker niet. Zoals ik ook al in mijn betoog heb aangegeven, vind ik het belangrijk dat we de NEDAB-kosten beschikbaar stellen, zodat er ondernemersvrijheid ontstaat voor de luchthaven om te gaan kijken of we een *businesscase* kunnen

ontwikkelen op Luchthaven Eelde. Dus nee, wij zijn voor het beschikbaar stellen van een NEDAB-kostensubsidie. Maar ik vind wel dat wij het gesprek vervolgens in de Staten moeten hebben over die maatschappelijke kosten en baten. En ik heb ook gezegd dat wij daar als provincie prima toe in staat zijn om daar ons eigen afwegingskader op te bedenken.

Mevrouw BAKKER (SP): Maar als die NEDAB-kosten dan toch beschikbaar gesteld worden voor de komende jaren door de ChristenUnie, waarom zouden we dan nog dat gesprek moeten hebben? Of wil de ChristenUnie dan ook bepaalde momenten inplannen om dan ook de stekker er alsnog uit te kunnen trekken?

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nou, we wachten graag even de beantwoording van de gedeputeerde af over een aantal moties dat is ingediend. Dat is een aantal elementen dat u vraagt en dat zit daar ook in. Dus daar kijken we met belangstelling naar uit. Tegelijkertijd is het ook zo dat ik dit met name betoog omdat we een aantal rapporten hebben gekregen van de Noordelijke Rekenkamer waarin er kritisch is gekeken naar de rol die we hebben gehad als provincie in de *businesscases* bij investeringen. Dus ik wil ook graag dat we met elkaar het gesprek voeren zodat we ook goede evaluatie-instrumenten krijgen naar de toekomst toe. Stel, we gaan over tien jaar nog een keer deze beslissing nemen, dan zou ik het heel fijn vinden als we dat niet op basis doen van een *businesscase*, maar dat we met elkaar het gesprek hebben gevoerd de komende jaren over wat nou een maatschappelijke voorziening mag kosten. Wat zijn de maatschappelijke kosten, maar wat zijn ook de maatschappelijke baten van deze luchthaven? En dat we dus over tien jaar beter met elkaar in staat zijn om niet alleen de *businesscase* van een luchthaven te beoordelen, maar veel meer een beeld hebben met elkaar wat nou zo'n voorziening voor onze omgeving is, wat die oplevert en wat die dan mag kosten.

De VICEVOORZITTER: Mevrouw Bakker, tot slot.

Mevrouw BAKKER (SP): Daarbij concludeer ik dus wel dat de komende tien jaar sowieso voor de ChristenUnie het prima is dat er weer miljoenen in Eelde gestopt worden.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik hoorde geen vraag, voorzitter.

De VICEVOORZITTER: Ik hoorde ook geen vraag, maar ik geef u wel de gelegenheid om daarop te reageren als u dat graag wilt.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Nee.

De VICEVOORZITTER: Niet het geval? Dan mag u uw betoog vervolgen. U was klaar? Helmaal goed, dank u wel. Dan zijn wij aanbeland bij Groninger Belang en als ik me niet vergis, dan mag ik meneer Bakker het woord geven. Hij komt in de benen, dus daar gaan we vanuit. Gaat uw gang, meneer Bakker.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Het zal geen verrassing zijn: in het verkiezingsprogramma van Groninger Belang staat: *'Groninger Belang gelooft dat een vitale luchthaven Groningen Airport Eelde een positieve bijdrage levert aan de economie en de bereikbaarheid van onze provincie. De economische ontwikkeling biedt kansen voor bedrijvigheid rondom het vliegveld en voor leveranciers.'* Ons standpunt is niet gewijzigd. Ook in het Hoofdlijnenakkoord wordt Groningen Airport Eelde als een belangrijke voorziening aangemerkt voor onze provincie en een aanvullend onderdeel van onze infrastructuur en dan met name voor het UMCG, de Luchtvaartschool en een beperkt aantal bedrijven.

U vraagt ons vandaag om in te stemmen met het beschikbaar stellen van maximaal 50 procent van de geraamde NEDAB-kosten, de niet-economische diensten van algemeen belang, voor de periode van 2024 tot en met 2033, in totaal een bedrag van bijna 23 miljoen. Wij zullen daarmee instemmen. We denken dat hierdoor een positief signaal zal uitgaan naar andere partijen zoals de Schiphol Group en andere bedrijven om te investeren in onze luchthaven en een mogelijkheid te bieden voor duurzame en innovatieve ontwikkelingen in de luchtvaartsector.

In april 2023 heeft Groningen Airport Eelde zijn aandeelhouders geïnformeerd over een toekomststrategie voor de periode 2024-2033. De gemeente Tynaarlo heeft deze toekomststrategie nog eens door laten rekenen door SEO in een economisch onderzoek. De hoofdconclusie uit dit rapport is – ik citeer: *'Op basis van de analyse van de beschikbare documenten en twee gesprekken met de directie van Groningen Airport Eelde concluderen we dat de economische en financiële*

onderbouwing van de door Groningen Airport Eelde opgestelde toekomststrategie een realistische prognose van de ontwikkelingen van Groningen Airport Eelde laat zien. En voorts – ik citeer: *‘Uit de strategische visie en de onderbouwing blijkt duidelijk dat de ontwikkeling van Groningen Airport Eelde afhankelijk is van de NEDAB-bijdrage. Hierin is Groningen Airport Eelde niet uniek. Steun van de overheid voor regionale luchthavens, al dan niet in de vorm NEDAB, komen veelvuldig voor in Europa. De onderbouwing van deze bijdragen en het statement over de afhankelijkheid van de bijdragen beoordeelt SEO als realistisch.’* Einde citaat. Kortom: de cijfers zijn al eerder aan de orde geweest. Het is altijd een begroting, dus een schatting. Maar in ieder geval heeft SEO geoordeeld dat daar kennelijk toch wel een redelijke onderbouwing onder ligt die zij in ieder geval kunnen volgen.

Wel bepleiten we als Groninger Belang ervoor de ervaren overlast voor omwonenden zo veel mogelijk te beperken door in te zetten op duurzame en innovatieve ontwikkelingen om het geluid, dat het vliegen met zich meebrengt, te beperken. Een recente ontwikkeling met nieuwe lesvliegtuigen die minder geluid produceren, wordt door omwonenden ook als positief ervaren. Dus wat ons betreft zit Airport Eelde al op de weg.

De tijd is ook om, begrijp ik?

De VICEVOORZITTER: Ja, u bent inderdaad al door uw spreektijd heen en ik ben heel coulant geweest. Dus u mocht uw zin nog afmaken. Maak er geen gewoonte van, mensen. Ik zie ondertussen dat er ook wat mensen bij de interruptiemicrofoon staan, dus u krijgt er wellicht nog wat spreektijd bij.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Misschien kan ik de heer Bakker inderdaad een beetje helpen. Ik hoorde in het betoog van de heer Bakker twee elementen terugkomen. Ten eerste het economische element en ten tweede het maatschappelijke element. Is de heer Bakker het met mij eens dat het economische element specifiek een spel is tussen de aandeelhouder en de directie van de luchthaven?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Dat denk ik inderdaad.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Is de heer Bakker het dan ook met mij eens dat we juist het maatschappelijke element hier verder zouden moeten bediscussiëren in de komende jaren als Staten?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Dat denk ik ook. We hebben het hier altijd over harde cijfers, maar ik denk dat we ook niet moeten onderschatten dat je ook gewoon het gevoel moet meewegen dat onze inwoners, althans die in ieder geval op ons hebben gestemd, vinden dat Eelde toch wel een belangrijk element is. Dat is ook niet altijd in geld uit te drukken, maar soms ook gewoon een gevoel.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Mag ik dan de heer Bakker vragen of Groninger Belang bereid is om de komende jaren ook samen met de Staten, samen met ons die discussie ook te gaan laden met wat we dan belangrijk vinden als maatschappelijke elementen voor die maatschappelijke voorziening Groningen Airport Eelde?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Dat lijkt mij een goede suggestie.

De VICEVOORZITTER: Complimenten, meneer Hoogers. Dit is waar een interruptie voor staat: kort en bondig. Meneer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): De heer Bakker verwijst naar het rapport van SEO vanuit de gemeente Tynaarlo. Dat is voor hem een heel grote onderbouwing. Maar in het verleden waren er van allerlei andere strategieën ook onderbouwingen, onder andere van Lufthansa en ook gerenommeerde partijen zagen dat toen zitten. Waarom is dit rapport nu wél voldoende en was dat in het verleden niet zo? Vanwaar dat vertrouwen?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Nou ja, het is een onafhankelijke partij die er nog eens een keer naar heeft gekeken. Wat in onze beleving geldt is dat wij natuurlijk aandeelhouder zijn. De directie stelt een plan op voor ons als aandeelhouders. Nou, dat doen ze ook, neem ik aan, zo goed mogelijk onderbouwd. Maar dit is nog eens een keer dan getoetst door een extern bureau. Maar het neemt niet weg natuurlijk dat we het zostraks hebben gehad over aannames. Het is en blijft natuurlijk een begroting en dat is bij elk bedrijf zo. Er is een onderbouwing onder gegeven waarvan het bureau

zegt dat het niet raar lijkt, dat dat best eens realistisch zou kunnen zijn. Maar een garantie heb je natuurlijk helemaal niet.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dank aan de heer Bakker voor zijn antwoord.

Dan noemde de heer Bakker ook nog de geluidsoverlast van vooral de lesvliegtuigen. Maar realiseert de heer Bakker zich ook dat de ruimere openingstijden er juist voor zijn om de grote passagiersvluchten meer ruimte te geven, dus dat die vooral in de vroege ochtenduren en in de late avonduren daar veel meer gaan vliegen?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ik zie dat u nu in ieder geval een draai maakt. Want ik begrijp dat u er nu van uitgaat dat dit een groot succes, die lijnvliegtuigen, en dat de omzet van Eelde zal gaan stijgen. Maar natuurlijk, dat zal een stukje overlast kunnen geven. Of het zo veel vliegtuigen gaan worden die op die tijden gaan vliegen, valt te bezien. Er is eigenlijk in het rapport gezegd dat je hiermee de kans groter maakt dat er wat meer vliegtuigmaatschappijen naar Eelde gaan komen. Maar of het daadwerkelijk zo zal zijn dat er op die tijdstippen gevolgen gaat worden, is nog de vraag.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Het is zo dat de brieven van TUI en Corendon heel duidelijk maken dat die heel erg afhankelijk zijn van die ruimere openingstijden, dus dan zullen we ook gaan vliegen. Maar ik hoor de heer Bakker ook twijfels uitspreken. Blijkbaar twijfelt hij net zo erg als dat wij twijfelen. Dan wil ik de heer Bakker vragen om onze motie te steunen om jaarlijks een evaluatie te doen van deze doelstellingen.

De VICEVOORZITTER: Daar gaan we straks achterkomen of u die motie steunt. Ik zie meneer Kolthof nog.

De heer KOLTHOF (PvdD): Laten we er even van uitgaan dat die nachtvluchten straks gaan gebeuren en dat er straks gigantische vliegtuigen overvliegen. We hebben omwonenden gesproken en ook een geluidsexpert. Die laatste zegt dat die tot 80 decibel kan produceren. Stel je voor, je krijgt dat over je woning heen om zes uur 's ochtends. Even in relatie tot het Windpark Meeden, hoe kijkt Groninger Belang hiertegenaan?

De VICEVOORZITTER: U bevindt zich wel op het randje als het gaat om de lengte van de interruptie, meneer Kolthof. Als u daar antwoord op wilt geven, dan gaat uw gang.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Nou, ik wil die vergelijking niet maken. Een vliegveld is toch heel iets anders. Maar natuurlijk, ook daar probeer je voor de inwoners de overlast te beperken. Dus dat we daar met z'n allen naar gaan kijken, zeg ik daarom ook dat er natuurlijk ontwikkelingen zijn zoals stillere vliegtuigen, misschien elektrisch vliegen dat nu ingezet wordt. Dus wat ons betreft zetten we wel volop in op andere methoden van vliegen die gewoon minder geluidsoverlast met zich meebrengen. Ik bedoel, dat we daarop inzetten, lijkt ons logisch.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik constateer dat Groninger Belang ook wil dat het stiller wordt. Nu ben ik even afgeleid, want ik moet het even kort houden. Is Groninger Belang het met ons eens dat wij als aandeelhouder wel daarop mogen sturen?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Nou, de heer Hoogers stelde zostraks ook een vraag. Ik denk dat het meer een onderneming met Gedeputeerde Staten met name zal zijn met de directie, die er ook alle belang bij heeft om de verhouding met de omwonenden zo goed mogelijk te krijgen en dus zal inzetten op zo weinig mogelijk overlast.

De VICEVOORZITTER: Tot slot, meneer Kolthof.

De heer KOLTHOF (PvdD): Tot slot: gaat u daarvan uit? Of zegt u: wij kunnen als aandeelhouder ook op sturen ten bate van de omwonenden?

De heer BAKKER (Groninger Belang): Als nu blijkt dat kennelijk de onderneming het samen met GS niet doet, dan zouden we daar misschien een keer naar kunnen kijken. Maar op dit moment nog niet, omdat we eerst zeggen dat het de verantwoordelijkheid van de onderneming zelf is. Daar ligt in eerste instantie de bal.

De heer BENNEMA (VVD): Te land, ter zee en in de lucht: Groningen moet goed bereikbaar zijn via verschillende vormen van infrastructuur. En Eelde is daarbij een belangrijke en unieke schakel die onze regio echt laat meetellen. De strategische visie van Eelde laat ons een brede mix van activiteiten zien die van waarde zijn: maatschappelijke diensten zoals donor- en orgaanvluchten, een luchtvaartschool, commerciële activiteiten zoals lijn- en chartervluchten, maar ook de ontwikkeling van een bedrijvenpark en alle innovaties die daar plaatsvinden, zijn voor ons belangrijk.

Wereldwijd worden luchthavens van de omvang van Eelde door de overheid gesteund. De VVD vindt het dan ook terecht dat de kosten voor veiligheid, zoals de brandweer en *security*, de zogenaamde NEDAB-kosten, door de overheid worden gedragen. Het is belangrijk dat we een langjarige exploitatie mogelijk maken. Dat is belangrijk voor dat Luchthavenbesluit. Dus dat is voor een periode van tien jaar, maar ook voor deelname van de Schiphol Group.

De VVD stemt dan ook in met de toekenning van de subsidie voor de komende tien jaar. Tot slot wil ik er nog op wijzen dat er mede dankzij de motie van mijn partijgenoot Daniël Koerhuis enige miljoenen rijksbijdrage beschikbaar zijn om de bereikbaarheid van de luchthaven te verbeteren. Dus voor degene die enthousiast is over de beurs, ik zou zeggen hier: doe er je voordeel mee!

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik ben even benieuwd of de heer Bennema vindt, samen met de ChristenUnie, dat we dus de steun moeten verlenen om ondernemersvrijheid te creëren voor de luchthaven en hier het maatschappelijke debat moeten voeren.

De heer BENNEMA (VVD): Eelde heeft meerdere functies, meerdere kanten. Inderdaad, die maatschappelijke component is ook van waarde, de hele optelsom. Maar wij willen gewoon, net als je dat bij andere faciliteiten doet, het ondernemerschap in feite scheiden van de publieke kosten die er zijn. En daarbij speelt ook inderdaad mee die maatschappelijke functie.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Maar zouden we er dan niet van af moeten als we de NEDAB-kostensubsidie ter beschikking stellen, we dan ook de ondernemers *businesscase* of de ondernemerskwaliteit van de luchthaven meewegen?

De heer BENNEMA (VVD): Nou, ik zou het toch op het gehele plaatje houden uiteindelijk. Kijk, de exploitatie moet je wel scheiden in de financiële bijdrage die je doet, de dingen die voor het algemeen belang worden georganiseerd: de brandweer en *security* en ook bepaalde infrastructurele zaken. Ja, ik zit nog even te zoeken naar de precieze vraag. Dat het alleen maar maatschappelijke baten zouden zijn?

De VICEVOORZITTER: Zullen we meneer Hoogers vragen om de vraag te herhalen? Dat telt niet als een interruptie.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Als u mij toestaat, voorzitter, licht ik hem kort toe. Het gaat mij erom dat we met de NEDAB-kosten eigenlijk met subsidie de ondernemersvrijheid voor de luchthaven vergroten en dat het gesprek omtrent de *businesscase* primair bedoeld is voor de aandeelhouder, namelijk Gedeputeerde Staten, en de luchthaven. En dat wij onze afweging als Provinciale Staten, door de NEDAB-kostensubsidie beschikbaar te stellen, die ondernemersvrijheid mogelijk maken, maar daar niet in meewegen of de luchthaven links- of rechtsaf gaat. Maar dat we niet in dat gesprek interveniëren. Daar was mijn vraag eigenlijk voor bedoeld.

De heer BENNEMA (VVD): Nou is het mij glashelder, uw vraag.

De VICEVOORZITTER: Meneer Bennema, via de voorzitter graag.

De heer BENNEMA (VVD): Dank u wel, voorzitter. Nee, dat klopt. Wij moeten als aandeelhouder – want dat zijn wij trouwens niet, daar zit GS namens ons – inderdaad dat scheiden van de exploitatie. Dus ik denk dat ik het eens ben met de ChristenUnie. Dus in feite moet je ook je rol daarin kennen. En wij maken gewoon inderdaad met die investeringsbeslissing het mogelijk dat de publieke zaken betaald worden door ons. En het ondernemerschap is inderdaad ook iets waar wij als Statenleden niet de hele tijd doorheen moeten lopen en achter elke punt en komma aan zitten. Dus daarover ben ik het eens.

De VICEVOORZITTER: Nu wel echt tot slot, meneer Hoogers.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Tot slot, mijn laatste vraag. Is de heer Bennema van de VVD dan bereid om samen met de ChristenUnie en hier in de Staten de komende tijd dat gesprek vorm te geven over hoe we dat hier in de Staten kunnen formeren? Niet op de *businesscase* en het ondernemerschap, maar op de maatschappelijke meerwaarde van Groningen Airport Eelde?

De heer BENNEMA (VVD): Ik ben altijd bereid om aan elk gesprek deel te nemen. En ik denk dat Eelde sowieso terugkomt in onze jaarlijkse planning-en-controlcyclus en dat je daarbij inderdaad ook naar de meerwaarde kunt kijken. Dat wil ik toch herhaald hebben: ik denk dat het wel van belang is dat wij voor de komende tien jaar toch die luchthaven de financiële ruimte om zich inderdaad te ontplooiën. Ook voor dat Luchthavenbesluit en ook voor de Schiphol Group.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Het debat in de commissie was al zo ontzettend mooi. Daar hebben we denk ik allemaal van genoten. Dus ik wou het nu niet al te lang maken.

Beste collega's van de Staten, het is hier al gezegd. Laten we teruggaan in de tijd naar het moment dat we hier in deze zaal hebben gestemd voor de lange baan van Groningen Airport Eelde en ook die beroemde hubstrategie hebben we besproken. Destijds waren bij beide punten de verwachtingen hooggespannen met de hoop op stijging van het aantal passagiers en meer vakantievluchten. Maar zoals we allemaal weten: de verwachting is nooit uitgekomen. Laten we dus leren van deze geschiedenis en kritisch kijken naar de aannames en verwachtingen die ten grondslag liggen aan het voorstel dat nu voor ons ligt.

Het College gaat ervan uit dat de Schiphol Group vol enthousiasme instapt bij Groningen Airport Eelde indien de provincie deze bijdrage in de NEDAB-kosten doet. Maar in de commissie hebben we al gehoord dat het vooralsnog om gesprekken gaat en het is een beginnende verkering. Beste collega's van de Staten, u bent het toch met mij eens dat de inwoners van Groningen van onze een verantwoordelijke omgang met hun belastingcenten mogen verwachten? We kunnen ons geld immers maar één keer uitgeven. Ook wij zijn niet naïef. We weten dat mensen zullen blijven vliegen, dus daarom zetten wij graag in op verduurzaming. En ook zien wij dat sentiment in deze zaal. Dus in plaats van het over deze verkeringsfase te hebben, willen wij dan het hier dan maar direct over de huwelijksvoorwaarden hebben. We stellen graag een go/no-go-moment voor in de voorwaarden om over drie jaar te kijken of de aannames uit dit stuk van Airport Eelde de bewaarheid zijn geworden. Daarom dienen wij de volgende motie in.

De VICEVOORZITTER: Met daarbij de opmerking dat ik geen notaris ben. Goed, een motie ondertekend door D66, GroenLinks en Volt met als titel 'Instellen go/no-go-moment' en het volgnummer is 85. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College: 'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023, Constateerend dat:

- de provincie van plan is een financiële bijdrage van afgerond 23 miljoen euro gespreid over tien jaar te doen aan de NEDAB-kosten van Groningen Airport Eelde;

Overwegende dat:

- een periode van tien jaar een lange tijd is, waarin de situatie rondom Groningen Airport Eelde nog vele malen kan veranderen;
- het besluit aan de basis van deze bijdrage gestoeld is op verwachtingen waarvan niet met zekerheid gezegd kan worden dat deze in de komende tien jaar daadwerkelijk gerealiseerd worden, zoals het instappen van de Schiphol Group als aandeelhouder of stijgende reizigersaantallen;
- uit het SEO-rapport blijkt dat de eventuele opening van Lelystad Airport een groot effect kan hebben op de reizigersaantallen van Groningen Airport Eelde;
- een moment voor heroverweging van de financiële steun voor Groningen Airport Eelde de Provinciale Staten in de toekomst de gelegenheid geeft om op basis van veranderde inzichten en omstandigheden te besluiten, de financiële steun te wijzigen dan wel stop te zetten;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- in 2027 en 2030 een go/no-go-moment in te bouwen, waarbij de Provinciale Staten op basis van de veranderde omstandigheden kunnen besluiten om de financiële bijdrage aan Groningen Airport Eelde tussentijds te heroverwegen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Wij nemen als D66 de opdracht om ons verkiezingsprogramma uit te voeren, serieus. Wat D66 betreft bouwen we het provinciaal belang juist af en laten we de Schiphol

Group of het Rijk de rekening betalen. Wij zien dus benieuwd of dit huwelijk daadwerkelijk voltrokken gaat worden en met welke voorwaarden.

De heer KOLTHOF (PvdD): '46 miljoen: niet doen!' Daar kwamen we vanochtend mee binnen. En die zorg van inwoners van Extinction Rebellion nemen wij zeer serieus.

De Partij voor de Dieren maakt zich in dat kader al jarenlang hard voor een noodzakelijke krimp van de luchtvaart en ook hier in het Noorden. We hebben nog enkele jaren om écht wat te doen aan het klimaatprobleem. Deze urgentie – dat merk ik vandaag ook weer – wordt hier in deze zaal fors onderschat. We moeten in Groningen ons steentje daarin bijdragen en daarom hebben wij een eerste motie.

De VICEVOORZITTER: Het is een motie die de briefhoofden draagt van de Partij voor de Dieren, GroenLinks en Volt. De titel van de motie is 'Kies voor krimp' en het volgnummer is 86. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,
Constaterende dat:

- conform de laatste wetenschappelijke inzichten, een sterke krimp van de luchtvaart noodzakelijk is om de klimaat- en natuurdoelen te halen;
- de nieuwe strategie van Groningen Airport Eelde (GAE) juist gericht is op een groei van de luchtvaart;
- een verdere groei van de luchtvaartsector in ieder geval de komende decennia nog zal bijdragen aan de klimaatcrisis;
- geluid van vliegtuigen kan leiden tot slaapproblemen voor mensen die rond de vliegroutes wonen en verstooring van rustige gebieden en ecosystemen;
- we in de provincie Groningen kampen met grote uitdagingen omtrent bijvoorbeeld openbaar vervoer, natuur en biologische landbouw;
- de financiële onderbouwing van GAE volgens SEO grote schaalvoordelen veronderstelt dan verwacht mogen worden op basis van de inzichten uit de wetenschappelijke literatuur, wat betekent dat het aantal reizigers voor een *break-even*-scenario vermoedelijk nog hoger ligt en een verdere groei dan dus nodig is voor succesvolle exploitatie;

Overwegende dat:

- CE Delft en NRK grote twijfels hebben met betrekking tot 'groene' ambities van GAE, omdat de kans klein lijkt dat GAE een (belangrijke) rol gaat spelen in de verduurzaming van de luchtvaart;
- de provincie Groningen haar verantwoordelijkheid dient te nemen in klimaat- en biodiversiteitscrisis;
- investeringen in fossiele bedrijven zo snel mogelijk moeten worden afgebouwd;
- het voorgenomen bedrag van 23 miljoen euro goed besteed kan worden aan daadwerkelijke groene ambities, zoals openbaar vervoer en Natuurnetwerk Nederland;
- een krimp van de luchtvaart positieve effecten zal hebben voor mensen en dieren in de omgeving;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- als aandeelhouder maximale inspanning te verrichten ten opzichte van de directie van GAE om krimpscenario's, met alternatieven voor en toelichting van de effecten voor belangrijke maatschappelijke functies, te ontwikkelen;
- geen stappen te ondernemen die a) de noodzakelijke krimp van de luchtvaart bemoeilijken, en b) groei van de luchtvaart faciliteren zolang deze nog bijdraagt aan de opwarming van de aarde;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Laten we niet investeren in een vlieghobby of in het onderbuikgevoel waar Groninger Belang het over had. Maar laten we bijvoorbeeld in ons uitgekleden openbaar vervoer investeren. Beste collega's, in dat licht kan dit besluit niet fouter dan zoals het nu voorligt. En ik vraag u met klem om uw stem te heroverwegen.

We zien dat klimaat niet de enige overweging is bij vele partijen om al dan niet een fiat te geven voor deze miljoeneninjectie. En daarom is het ook zo noodzakelijk om een zuivere discussie te voeren, waar bijvoorbeeld de heer Hoogers het over heeft. De teleurstellende conclusie is dat we dat niet kunnen doen op basis van de, in onze ogen, onzinstrategie van het vliegveld. Daarom komen wij met de volgende motie.

De VICEVOORZITTER: De motie draagt de briefhoofden van de Partij voor de Dieren, de SP en Volt en heeft als titel 'Van gebakken lucht naar gedegen analyse'. Het volgnummer is 87. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,

Constaterende dat:

- Gedeputeerde Staten hun voorstel tot nieuwe investeringen onderbouwen door te stellen dat Groningen Airport Eelde een aantal belangrijke maatschappelijke functies vervult;
- de MKBA niet uitging van de destijds gebruikelijke richtlijnen, maar van optimistische veronderstellingen waarbij passagiersaantallen en reistijdbaten zijn overschat;
- in de MKBA uit 2016 niet alle negatieve externe effecten, zoals ultrafijnstof, zijn meegenomen en de kengetallen die zijn gebruikt voor de waardering van fijnstof en stikstof, niet bekend zijn;
- er geen recentere analyse is van de meerwaarde van deze baten en/of van de noodzaak om hiervoor een luchthaven van deze omvang open te houden;
- in de praktijk blijkt dat de economische bijdrage van kleine regionale luchthavens zeer beperkt is, terwijl GS de economische bijdrage wel aandragen als reden om te investeren;

Overwegende dat:

- Gedeputeerde Staten geen valide zicht hebben op de maatschappelijke kosten en baten van de luchthaven, en volgens de NRK en CE Delft de maatschappelijke kosten en baten en de ontwikkelingsmogelijkheden van GAE te optimistisch lijken;
- een goede onderbouwing van de maatschappelijke kosten en baten essentieel is voor een zuiver besluitvormingsproces, goed bestuur en politiek vertrouwen;
- het feit dat niet alle natuur- en milieu-effecten zijn meegenomen, impliceert dat er sprake kan zijn van een onderschatting van de externe effecten;
- we met een nieuwe MKBA zorgen voor een meer feitelijk debat;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- een MKBA uit te voeren op basis van realistische uitgangspunten, zodat er een valide beeld ontstaat op de maatschappelijke kosten en baten van de luchthaven;
- dat te doen volgens geaccepteerde richtlijnen, zoals de Werkwijze Luchtvaartspecifieke MKBA's of eventuele afwijkingen expliciet te onderbouwen;
- deze MKBA alvorens het aflopen van de in 2016 vastgestelde NEDAB-subsidie, dus uiterlijk in 2026, voor te leggen aan Provinciale Staten;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Als Staten moeten we niet automatisch een MKBA laten uitvoeren. Dat was eigenlijk de conclusie naar aanleiding van de bespreking van het Rekenkamer-rapport. Maar we gaan nu investeren voor tien jaar en het gaat om 23 miljoen euro. Om een goede discussie daaraan ten grondslag te leggen is wat mensen van ons verwachten, wat mensen van goed bestuur en vertrouwen in de politiek.

En dan willen we het nog hebben over de omwonenden. Die zijn tot tranen geroerd en bang voor openstelling van vliegverkeer voor maar liefst achttien uur per dag. Groningen Airport Eelde gaat op deze manier het woongenot van omwonenden nog verder aantasten. Dat kan en dat mag niet waar zijn! En daarom deze derde motie.

De VICEVOORZITTER: Deze motie draagt de briefhoofden van de Partij voor de Dieren, GroenLinks, de SP en Volt en draagt als titel 'Rustig aan, Eelde!'. Het volgnummer is 88. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,

Constaterende dat:

- Groningen Airport Eelde (GAE) kenbaar heeft gemaakt, zijn vliegtijden te willen verruimen zodat er straks gevlogen mag worden van 6.00 uur tot 0.00 uur;
- er nu door bewoners al veel geluidsoverlast wordt ervaren van het vliegveld, wat schadelijk is voor de volksgezondheid;
- het aantal lesvluchten tussen 2018 en 2023 is gestegen van 3.000 per kwartaal naar 12.000 per kwartaal;
- bij het draagvlakonderzoek plaatsen als Glimmen, Yde, De Punt en Norg niet zijn aangeduid als 'directe omgeving van aanvliegroute GAE', terwijl daar wel veel overlast wordt ervaren;

Overwegende dat:

- er in het verleden grote stappen gezet zijn om de geluidsoverlast te verminderen en het niet wenselijk is om die overlast weer terug te brengen;
- de verruiming van de vliegtijden grote gevolgen kan hebben voor de nachtrust, omdat het dan nog maar zes uur stil zou zijn;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- als aandeelhouder een maximale inspanning te verrichten richting de directie van GAE om de vliegtijden niet te verruimen;
- als aandeelhouder aan te dringen bij de directie van Groningen Airport Eelde om met een plan ter vermindering van geluidsoverlast te komen en daarover te rapporteren;

En gaan over tot de orde van de dag.'

Ook deze derde motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Tot slot. We zien dat Groningen Airport Eelde veel tijd en geld kan investeren in een lobby en dat omwonenden eigenlijk houtje-touwtje of voor een vergadering of in een avond bijeenkomsten moeten organiseren om ook hun standpunt voor het voetlicht te brengen. Onze oproep hierbij is eigenlijk: College, neem als aandeelhouder deze omwonenden alstublieft serieus. Ze zijn het vertrouwen in de politiek volledig verloren. En als je ze ziet, dan kun je begrijpen waarom dat zo is.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het klimaat voor vliegen in de echte samenleving ziet er nog steeds zonnig uit. De PVV-fractie is voor het voorstel om te investeren in de kosten voor *security* en brandweer. En dat is terecht, omdat die kosten van *security* en brandweer nutsvoorzieningen zijn, omdat deze belangrijke investeringen toekomstperspectieven bieden voor Groningen Airport Eelde en omdat de Schiphol Group nu ook kansen ziet voor Groningen Airport Eelde.

Toekomstperspectief en exploitatiemogelijkheden voor Groningen Airport Eelde ziet onze fractie niet alleen vanwege deze investeringen, maar zeker ook vanwege een bevlogen directie – om in luchtvaarttermen te blijven – maar ook een provincie waarin de vlucht uit onrealistisch zweverig beleid veilig in dit College is geland.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Wat nu voorligt is de vraag of wij een NEDAB-subsidie wil garanderen voor de komende tien jaar met de voorwaarde dat als Groningen Airport Eelde in staat is om deze kosten zelf uit winst te betalen, dit ook gaat doen. Het CDA vindt dit een reële vraag en ook een verplichting. Juist omdat wij de waarde van een vergroenende en in ontwikkeling zijnde luchthaven zien voor de gehele regio.

Daarnaast zijn wij blij met de toezegging die het CDA in de commissievergadering kreeg dat er in samenspraak met de luchthaven een veilige bushalte en oversteek richting de luchthaven gerealiseerd gaat worden.

En ten slotte vertrouwen wij erop dat Groningen Airport Eelde, en ons College specifiek in zijn rol als aandeelhouder, oog blijft hebben voor de goede relatie met omwonenden, met name als het gaat om het beperken van de ervaren overlast.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik hoorde mevrouw Rutgers mooi refereren aan de maatschappelijke voorziening die Groningen Airport Eelde ook kan zijn voor onze regio. Ik ben benieuwd of mevrouw Rutgers dan de NEDAB-kosten zou willen toekennen op basis van de businesscase of op basis van die maatschappelijke voorziening die de luchthaven is.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik zit even heel hard na te denken. De maatschappelijke kosten en de maatschappelijke baten, waar u op doelt, zijn op dit moment een-op-een niet heel helder. Maar volgens mij hoeft dat ook niet om deze beslissing te nemen. Want NEDAB-kosten zijn kosten die gemaakt moeten worden om überhaupt als luchthaven in de lucht te blijven en de veiligheid te garanderen. En dat zijn nou juist nettokosten waarvan ik vind dat wij als aandeelhouder daar een verplichting in hebben.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik ben blij dat mevrouw Rutgers en ik het dan eens zijn omtrent die kosten. Ik denk dat het goed is om de luchthaven in staat te stellen om te ondernemen. Vindt mevrouw Rutgers het dan wel belangrijk dat we het gesprek over die maatschappelijke kosten en baten gaan voeren? Of in ieder geval duidelijkheid krijgen – wat dat ook moge zijn in deze zaal?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Het zal de heer Hoogers niet verbazen dat wij als CDA het altijd goed vinden om met elkaar het brede palet te bespreken. Waar ik al mee aangeef dat een voorwaarde is

dat die subsidie ook inderdaad nu voor tien jaar wordt gegeven om doorontwikkeling mogelijk te maken en dat we daarnaast het gesprek aangaan over hoe we verbetering kunnen aanbrengen en wensen en bedenkingen inbrengen. Maar voor ons is essentieel dat voor tien jaar die subsidie gegarandeerd wordt.

De VICEVOORZITTER: Meneer Hoogers, tot slot.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Laatste vraag. Ik ben net als mevrouw Rutgers zeker voor het toekennen van die NEDAB-kostensubsidie voor tien jaar. Maar ik vind het ook belangrijk dat we de komende tien jaar goed zicht krijgen op hoe we dan verder willen als Staten met die luchthaven. Is mevrouw Rutgers bereid of het met mij eens om te kijken hoe we dat dan vorm gaan geven, ook richting de toekomst na die tien jaar?

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik heb het idee dat ik in herhaling ga vallen. Dat is volgens mij de rol van GS. En wij kunnen als Provinciale Staten op ieder moment dat wij willen, daarover met GS in gesprek gaan. Want dan kunnen wij dat gewoon agenderen.

Mevrouw REININK (Volt): Ik heb het eerder gezegd vandaag, maar ook hier weer is het noodzakelijk dat we in actie komen. De fossiele luchtvaart heeft een grote bijdrage aan de klimaatverandering en daarnaast hebben de inwoners van onze provincie en ook in de provincie Drenthe veel overlast van het vliegveld. Dus we móéten nu iets doen.

Ik ben realistisch genoeg dat het voorstel tot het stoppen van het fossiele commerciële luchtverkeer het in deze Staten niet zal halen. Dus ik ben gaan zoeken naar een voorstel dat beide kanten tegemoet kan komen en ik ben gekomen tot de volgende motie.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. Dat is een motie met de briefhoofden van Volt, D66, de ChristenUnie, GroenLinks en de Partij van de Arbeid. De titel van de motie luidt 'Verbod op fossiele kortereafstandsvluchten' en het volgnummer is 89. De motie eindigt met de volgende oproep aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,
Constaterende dat:

- de luchtvaartsector een significante bijdrage levert aan de uitstoot van broeikasgassen en daarmee bijdraagt aan klimaatverandering;

Overwegende dat:

- ook de luchtvaart een actieve bijdrage moet gaan leveren met het afremmen van klimaatverandering;
- er alternatieven bestaan voor kortereafstandsvluchten;
- innovatie op de alternatieven versnelt wanneer deze niet meer beschikbaar zijn;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om:

- als provincie, aandeelhouder, zich maximaal in te spannen om fossiele kortereafstandsvluchten (tot 850 kilometer) te voorkomen;
- een uitzondering te behouden voor militaire, les- en medische vluchten;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Mevrouw REININK (Volt): Volt is van mening dat het aanbrengen van het maximaal inspannen om kortereafstandsvluchten te voorkomen, een cruciale stap is in de richting van een duurzamere toekomst. Voor de korte afstanden zijn meerdere duurzame alternatieven. Denk aan de trein, denk aan bijvoorbeeld de Flixbus, eventueel de auto of zelfs de fiets zou natuurlijk gebruikt kunnen worden.

Daarnaast zal de innovatieve ontwikkeling op deze alternatieven door middel van deze motie verder gestimuleerd kunnen worden. We hopen daarnaast dat de maatregel niet alleen de luchtvaartsector zal stimuleren om groener te worden, maar ook zal bijdragen aan een bredere bewustwording van de urgentie van het verminderen van de impact op ons milieu.

De heer EPEMA (FvD): Met betrekking tot Eelde zien wij veel toekomst daarin en de Schiphol Group blijkt ook. Ze zijn niet voor niets een gesprek aangegaan. Hiervoor moeten de NEDAB-kosten wel gedekt worden, maar dat lijkt ons prima. Wordt Eelde behouden, dan behouden we ook de medische vluchten en de opleidingsvluchten voor de luchtvaart. Verder is het dan goed mogelijk dat Eelde financieel sterker wordt, waardoor er meer vluchten naar vakantiebestemmingen toe gaan – en ga zo maar door. Dat is nu nog niet zo, maar dat kan wel gaan gebeuren.

We zijn ons ervan bewust dat we dit niet 100 procent zeker weten. Maar soms moet je kansen pakken, zelfs als je niet precies weet hoe ze uitpakken. Het leven is niet te managen. Om maar in zee te gaan met de uitspraken van gedeputeerde Emmens dat het contact met Schiphol ook een beetje vergelijkbaar is met een datingproces, zullen we maar zeggen dat je niet weet wat je aan elkaar hebt als je niet samen overwint. Alleen dan leer je elkaar echt kennen.

Hoewel een maatschappelijke kosten-batenanalyse logisch lijkt, is logisch niet altijd hetzelfde als redelijk. Als dat wel zo was, zou de hele samenleving allang een klooster van enen en nullen zijn geweest.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik werd even getriggerd door de datingterminologie. Is het niet fijn dat we in een digitale samenleving wonen en dat er ook datingprofielen bestaan? En daar heeft Forum eerder voor gepleit: een MKBA in deze zin. Als wij nou een mooi datingprofiel voor Groningen Airport Eelde kunnen opstellen, zou u voor die MKBA willen stemmen? Zou u voor onze motie zijn in die zin?

De VICEVOORZITTER: Ik hoop niet dat John de Mol meekijkt. Maar meneer Epema, gaat uw gang.

De heer EPEMA (FvD): Ja, weet u? Ik ben op zich niet tegen een MKBA. Maar ik ben wel bang dat het zich heel erg richt op de huidige situatie. Dat het echt een beeld is van het huidige moment en dat het totaal geen rekening houdt met de mogelijke toekomst. Dat staat ons een beetje tegen.

De heer KOLTHOF (PvdD): In een MBKA wordt rekening gehouden met een hoog, een gemiddeld en een laag scenario, zodat we op basis van die scenario's een afweging kunnen maken in de toekomst. Zou u daarvoor zijn?

De heer EPEMA (FvD): Nou ja, het is natuurlijk heel erg de vraag wat dan gezien wordt als een waarschijnlijke toekomst. Misschien dat dat ook weer een beetje een geval wordt van meningen die daar weer aan te pas komen. Tja, wat dat betreft ben ik niet per se tegen een MKBA.

De VICEVOORZITTER: Tot slot, meneer Kolthof.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, tot slot. Zo'n MKBA is gebaseerd op cijfers van het CBS onder andere. Dus ik hoop straks op de steun van Forum bij het in stemming brengen van onze motie over de MKBA.

De VICEVOORZITTER: Daar zat geen vraag in. Gaat u door met uw betoog.

De heer EPEMA (FvD): Wat we wel jammer vinden, is dat Eelde eigenlijk een beetje gegijzeld wordt met een retoriek over waterstof. Dat terwijl de technologie nog niet zo ver is. Pas op 1 juli van dit jaar werd de eerste door waterstof aangedreven *ground power unit* onthuld. Op zich is dat een mooie ontwikkeling, maar de vraag is: hoe duur wordt vliegen als er per se veel waterstof bij komt kijken. Moeten degenen die niet rijk zijn of niet van de middenklasse zijn, dan maar met de trein? Het land vol slaan met metalen sporen lijkt mij ook niet per se heel groen. En die vele treinen worden toch ook echt met fossiele brandstoffen geproduceerd en gerepareerd. In de tussentijd is een treinticket naar Maastricht vaak al duurder dan een vliegticket naar Barcelona. Toch hebben we liever een groene Airport Eelde dan geen Airport Eelde. Als het geld oplevert voor Groningen, zal dat netto positief zijn voor iedereen. Zoals men dat in Engeland zegt: *'A rising tide lifts all boats.'* Dan is waterstof toch nog ergens goed voor.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel, meneer Epema. Ik kijk met een schuin oog even naar meneer Emmens? Hebt u even tijd nodig om de antwoorden voor te bereiden? Ik hoor nu dat GS nog niet in het bezit is van alle moties, dus ik stel voor dat we de vergadering even voor tien minuten schorsen.

[Schorsing]

De VICEVOORZITTER: Goed, ik wil de leden van de Staten vragen om de onderlinge beraadslagingen te staken. Ik wil graag in eerste termijn het woord geven aan gedeputeerde Emmens namens het College. Meneer Emmens, gaat uw gang.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Mooie discussie zo in de Staten. Die ging over de liefde. Mevrouw Rutgers zegt: "Ja, de liefde is mooi, maar het huwelijk is ook mooi." Scheiden is uiteindelijk nog weer

duurder. Maar goed, daar gaan we verder niet op in. Interessante discussie. Ik ga de fracties nog even bij langs waar nog wat vragen openstonden en daarna ga ik een kort betoog geven over hoe we erin staan en dan ga ik de moties een voor een bij langs.

De BBB had eigenlijk geen vragen, maar wel wat interrupties. Daar hebben zij zelf al een antwoord op gekregen.

De PvdA had nog wel een vraag over wanneer duidelijk is of Schiphol meer gaat doen. Wij hebben vanmiddag van mevrouw De Groot van Groningen Airport Eelde vernomen dat Schiphol eind januari met een aanbod komt van hoe de samenwerking eruit zal komen te zien. Een van die dingen is in ieder geval hulp bij de acquisitie voor vluchten. Dus het is al heel mooi dat we binnen een maand nadat dit besluit genomen wordt, we in januari al een aanbod krijgen van Schiphol. Dus dat belooft positieve dingen.

GroenLinks heeft veel technische vragen gesteld, ook over de extra vluchten. Ja, er komen elk jaar vluchten bij. Niet gelijk de aantallen die de heer Meendering noemde, maar er komen elk jaar wel wat vluchten bij. En ook vragen over de *businesscase*: waarom is die zo rooskleurig? Nou, ik ben niet van mening dat de *businesscase* superrooskleurig is. Het is een heel realistische, de *businesscase* is aan de conservatieve kant. Er zit niet heel veel lucht in – om het zo maar te zeggen.

Dan over de vrachtluchten: bedrijventerrein Bravo is nog niet klaar. Nee, dat klopt. Maar dat is ook niet per se noodzakelijk voor vrachtluchten. Bloemen komen rechtstreeks vanaf de veiling in Eelde de luchthaven op en worden meteen het vliegtuig in getransporteerd. En Defensie maakt tegenwoordig ook heel gebruik van vrachtluchten en die goederen gaan ook niet eerst opgeslagen worden op het Bravo-terrein. Dat waren mijn hoofdvragen voor de GroenLinks-fractie.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, toch een beetje teleurstellend, de beantwoording van de gedeputeerde. Want uit de stukken blijkt gewoon dat in die prognose die wij 'rooskleurig' noemen en de gedeputeerde noemt niet de afspraak dat er gewoon 1.600 vluchten bijkomen de komende periode tussen nu en acht, negen jaar. Dat zijn substantieel meer vluchten en dan hebben we het alleen nog maar over de charters en lijnvluchten. Kloppen die aantallen nu? Zijn het echt die 1.600? Of is het allemaal veel minder? Want dan klopt die hele onderbouwing niet. Hoe kijkt de gedeputeerde ernaar?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Op termijn zijn dat de aantallen waar wij naartoe werken, inderdaad. Dat is waar Airport Eelde naartoe werkt. Dus die aantallen kloppen dan: inderdaad 1.600 op termijn.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, dan kom ik toch terug op de vrachtluchten waar de heer Emmens naar verwijst. Er staat ook duidelijk in de stukken dat zich iemand wil vestigen. Dat wordt echt een afhandelingsbedrijf op Eelde en het is afhankelijk van vestiging op bedrijventerrein Bravo. Dat moet er dus eerst komen en daar zijn nog helemaal nul stappen in gezet. Dus hoe moeten we dat nu zien? Want de gedeputeerde is steeds wel makkelijk in zijn beantwoording. Maar hoe concreet is het nou? Is bedrijventerrein Bravo nou wel of niet noodzakelijk?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Om de gehele *businesscase* tot een groter succes te maken heb je alle onderdelen nodig. Dat is vrachttransport, dat is passagierstransport – dus de normale lijnvluchten. Dat is de traumaheli, dat zijn de transplantatievluchten. Dat is een heel pakket van diensten. En als een daarin achterblijft, betekent dat niet dat de *businesscase* meteen omvalt. Dus als die wat later kan, is dat op zich niet zo'n probleem voor de *businesscase*.

De VICEVOORZITTER: Tot slot, meneer Meendering.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, tot slot. Want de gedeputeerde noemt een aantal zaken. Maar die traumaheli en de donorvluchten zijn echt niet de winstpakkers voor het vliegveld. Toch even terugkomend op die lijnvluchten en chartervluchten. Die zijn erg heel afhankelijk van het Luchthavenbesluit: eerder beginnende vluchten en later eindigende vluchten. Dus hoe realistisch is het nu dat het Luchthavenbesluit er komt, zeker met die extra openingstijden?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Het Luchthavenbesluit geeft aan hoe de openingstijden eruitzien. Dus dat besluit de ministerie van IenW: die gaat over openingstijden. Daar gaan wij dus niet over. Wat we wel proberen – daar hebben we een soort aanloop voor gevonden – is, ook al krijg je verruiming van de openingstijden om te landen en op te stijgen, om die zo beperkt mogelijk te gebruiken. Want elke landing in de randen van de dag kost je tien keer meer geluidsruimte. Dus dat betekent dat je dan veel minder vluchten zou kunnen doen en daardoor wordt het commercieel niet meer aantrekkelijk.

Dus de opdracht aan de directie van Groningen Airport Eelde is dan ook om te zorgen voor zo veel mogelijk vluchten overdag. Dan heb je ook niet de overlast die er is. Dus je hebt de verruiming van het Luchthavenbesluit om vliegtuigen te laten landen, maar dat betekent niet dat je die altijd gaat gebruiken. Dus alle doemscenario's van Boeings die 's morgens vroeg gaan landen, zijn er gewoon niet, want dat kost je gewoon veel te veel geluidsruimte.

De ChristenUnie had natuurlijk een paar dagen over de maatschappelijke baten en hoe je daar als Staten op gaat sturen, was eigenlijk de terugkerende vraag. Ik denk dat een heel eind zand is om dat te doen en ik kan daar gelijk ook wel over zeggen hoe we dat eigenlijk voor ons zien als College. In de commissie heb ik ook gesproken over de p&c-cylus, waar de normale exploitatiegegevens in zitten van Groningen Airport Eelde. En wij krijgen als College elk jaar ook een jaarrekening van de directie. Wat wij nu willen doen – en dat is een toezegging die u mag noteren, voorzitter of griffie – is dat wij elk jaar de jaarrekening actief toesturen vanuit het College aan uw Staten. Wij leggen daar een kleine oplegger op met wat de maatschappelijke uitdagingen zijn voor Airport Eelde. Dat is de opdracht die wij ook meenemen als aandeelhouder. Dan zou je bijvoorbeeld kunnen zeggen: wat zijn dan die maatschappelijke baten? Daar moeten we ook nog eens even kijken wat u daar als Staten van vindt en wat wij dan kunnen leveren als aandeelhouder. Maar je zou denken aan het aantal transplantatievluchten, aan het aantal traumaheli-vluchten: ja, die moeten eigenlijk omlaag gaan, is dan wel de bedoeling. Hoeveel studenten komen van de opleidingen af, niet alleen voor de Luchtvaartschool, maar er zitten daar ook andere opleidingsniveaus op dit moment. Je kunt ook zeggen: hoe ver hebben we elk jaar nu het geluid van lesvliegtuigen verminderd? Dat zijn volgens mij heel mooie onderwerpen die we kunnen in een oplegger kunnen zetten, die ook in het jaarverslag of de Jaarrekening staan. Maar die kunnen we er wel even uithalen van waar wij als aandeelhouder ook de directie, via de raad van commissarissen, nog op gaan bevragen.

Mevrouw BAKKER (SP): De gedeputeerde noemt een heel mooi lijstje op, maar ik hoor daar dan niet iets in waar dit College elke keer zegt dat het zo belangrijk is dat Airport Eelde hier blijft voor bedrijven en dus het vestigingsklimaat van bedrijven. Het lijkt me dan dat dat toch ook op dat lijstje moet komen.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Ja, ik had een heel lijstje staan. Ik denk: ik pak er drie of vier uit. Maar er zijn heel veel maatschappelijke baten die je daarin op kunt nemen. Het vestigingsklimaat van bedrijven is daar ook een van. Je kunt ook kijken naar minder reistijd voor passagiers, bijvoorbeeld. Dat zijn ook allemaal maatschappelijke baten die je mee kunt nemen in de oplegger. Ik denk dat we daar de komende jaren ook elkaar moeten vinden van wat u dan echt wilt zien. Dat is ook even het proces waar we in gaan met z'n allen volgens mij.

Mevrouw BAKKER (SP): Ja, ik snap dat de gedeputeerde Emmens een heel lijstje heeft. Maar er wordt hier elke keer gezegd dat Airport Eelde zó belangrijk is voor het vestigingsbeleid en de reistijd en dan wordt niet genoemd. Dan geloof ik er helemaal niks meer van.

De VICEVOORZITTER: Ik heb geen vraag gehoord. Gaat u verder met uw betoog.

De heer EMMENS (gedeputeerde): De Partij voor de Dieren stelde nog een vraag over de nachtvluchten. Ik ben daarnet al even op de geluidsruimte ingegaan. Die is zeer beperkt in de ochtend en in de avond vinden er ook nog alleen landingen plaats. Dus dat geeft minder overlast dan bij het opstijgen in de avond. Dus er wordt op alle manieren ook tegemoetgekomen aan de inwoners. Er wordt ook een paar keer gezegd: u luistert als College en als Groningen Airport Eelde niet goed naar de bewoners. Nou, die aantijging werp ik van mij. Er wordt wel degelijk met iedereen gesproken en ernaar geluisterd.

De VVD had nog een vraag over bedrijvenpark Bravo. Ja, in principe gaan wij niet over Bravo: daar gaan de gemeente Tynaarlo en de provincie Drenthe over. Als College hebben we ook gezegd dat wij zelf niet investeren in Bravo. Dat ligt in Drenthe en dat ligt in Tynaarlo en daar zijn wij niet van. En wat Drenthe doet, moeten zij weten.

Wat ik eigenlijk wel naartoe wil, is dat u ons als aandeelhouder een boodschap meegeeft voor de *businesscase* voor Groningen Airport Eelde ten aanzien van die maatschappelijke uitdagingen. Dat het rijtje dat ik net opsomde, niet helemaal compleet was. Er waren niet echt veel vragen van de andere partijen. Er waren wat referenties naar verkeer en liefde en dat soort dingen.

Volt had nog een opmerking over de kortereafstandsvluchten. Ik ben van mening dat iedereen zijn of haar eigen keuze mag maken voor het transport dat hij of zij kiest. Wij maken voor Airport Eelde de afweging dat we toch naar een duurzamer vliegveld willen. En hoe de duurzaamheid eruit gaat

zien, moeten we in de komende jaren dan ook maar zien. Maar wij geloven erin, ook met een goede *businesscase*, dat we dat kunnen doen. Daarmee ben ik volgens mij door alle vragen heen.

Voordat dat ik de moties ga behandelen, wil ik nog even kort het proces schetsen waar we nu staan. Als College zijn wij aandeelhouder van Groningen Airport Eelde. Om ons werk goed te kunnen doen als aandeelhouder, hebben we een raad van commissarissen ingesteld. De raad van commissarissen houdt toezicht op de directie op de ontwikkelingen en de *businesscase*. Als we de andere kant op redeneren – het strategisch plan en de *businesscase* – dan is daar een akkoord op gegeven door de raad van commissarissen. Op basis van dat akkoord, de ambitie die er ligt en de analyses die eronder liggen, hebben wij als gezegd als College: wij willen onze Staten nog voorleggen dat we de NEDAB-subsidie willen gaan committeren. Daar zitten wat voorwaarden bij en er staat een paar keer in het stuk ‘maximale NEDAB-subsidie’. Als het zo succesvol wordt als we denken dat het succesvol zou kunnen worden, dan wordt de NEDAB-subsidie lager elk jaar. Dus als Groningen Airport Eelde meer winst gaat maken, dan gaat het af van onze NEDAB-subsidie, want we willen de vennootschapsbelasting niet voorfinancieren, dus dat staat daarin. Op basis van de NEDAB-subsidie kan het Luchthavenbesluit worden aangevraagd. Volgens mij, wat ik van mevrouw De Groot begreep, de aanvraag tot het besluit eruit gegaan. Dus wij liggen daarvoor op koers, want dat moest voor 1 januari er liggen. En dat besluit lenW tot het afgeven van het Luchthavenbesluit, met daarin de openingstijden. Dus dat is het proces.

Dan de moties. Motie nummer 83: ik had u net toegezegd dat ik graag actief een oplegger toestuur bij de jaarrekening van Groningen Airport Eelde. Dus op die manier lijkt mij de motie overbodig.

Motie nummer 84 zou ik ontraden, want ik heb daarnet uitgelegd dat de NEDAB-subsidie voor tien jaar de basis is voor het aanvragen van het Luchthavenbesluit. Dus zonder NEDAB-subsidie voor meerdere jaren – en dat hebben wij uitgelegd als tien jaar – is het Luchthavenbesluit niet af te geven. Dus daarmee wordt die motie ontraden.

Motie nummer 85: daar geldt dezelfde strekking als motie 84. Die zou ik ontraden, want anders kunnen we geen Luchthavenbesluit krijgen.

Motie nummer 86: die zou ik ook ontraden. Want wat ik heb uitgelegd, is dat wij een strategisch plan en een *businesscase* hebben gehad met de accordering van de raad van commissarissen. En wij geloven in die *businesscase* met daarop ook die maatschappelijke uitdagingen die er liggen. Dus daarom ontraad ik die motie.

Motie nummer 87 zou ik ook ontraden, zeker met de toezegging die we net gedaan hebben om die genoemde informatie actief toe te zenden.

En de laatste motie nummer 88 heet ‘Rustig aan, Eelde!’ en gaat over de vliegtijden verruimen. Ja, dat moet ik u ontraden, want daar gaan wij niet over als GS. Daar gaat lenW over, op aanvraag van Airport Eelde.

Dan heb ik nog motie nummer 89 ‘Verbod op fossiele korteafstandsvluchten’. Ook die ga ik u ontraden, want dat zit in de vergunning maar deels ook in de *businesscase* dat je toch probeert op heel veel punten de vluchten duurzamer te krijgen. En we beginnen in de *businesscase* met de lesvliegtuigen. Wat het op termijn zal brengen met de korteafstandsvluchten, weet ik niet. Maar op dit moment is dat ook in de *businesscase* allemaal nog niet uitgewerkt. Dus daarom zou ik deze motie ontraden.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Motie ‘Go/no-go’ wordt ontraden vanwege het feit dat het Luchthavenbesluit in gevaar wordt gebracht. Maar stel, we hebben het Luchthavenbesluit wel. Wat kan her dan kwaad om even heel goed te kijken of we hiermee moeten doorgaan? Want ik hoor het College net ook zeggen: nou, het is maximaal dit bedrag en als zij winst maken, dan kunnen we het wat terugschroeven. Dus wat is dan het risico nu om dan te zeggen dat we toch eens even kritisch gaan kijken naar het geheel?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Ik denk dat dat onze rol is als aandeelhouder, om ook kritisch te kijken wat er gebeurt op Airport Eelde. Ik denk dat als u als Staten naar aanleiding van de rapportage die wij u sturen, daar technische vragen of inhoudelijke vragen over wilt stellen of daar een debat over wilt voeren, kunt u dat als Staten onderling natuurlijk altijd agenderen. Dus daar zit altijd een moment in dat je over de luchthaven kunt spreken in de Staten of met het College.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ja, ik begrijp dat we dit heel goed kunnen evalueren hier in de Staten en daar wat van kunnen vinden. Maar dit gaat nu over een specifiek punt, over Airport Eelde met toch een heel grote geschiedenis hier. Dus ik ben nog een beetje op zoek naar het risico bij waarom deze motie dan ontraden zou worden. Maar ja, ik vrees dat ik dan hetzelfde antwoord krijg.

De VICEVOORZITTER: Misschien dat gedeputeerde Emmens daar nog iets over kan zeggen.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Ja, het go/no-go-besluit wordt hier gekoppeld aan het Luchthavenbesluit. Nou nee, dat is niet helemaal waar, ik moet dat anders formuleren. Er wordt een go/no-go-besluit na twee jaar genomen en dat is een ontbindende voorwaarde voor een meerjarige financiering van de NEDAB-subsidie. En daarmee is dat een ontkrachtend element voor het afgeven van een Luchthavenbesluit. Dus dat gewoon niet op die manier.

De VICEVOORZITTER: Ik zie meneer Meendering. Ik maak u erop attent dat dit uw laatste interruptiemogelijkheid is.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Zeker, voorzitter, ik ga daar goed gebruik van maken.

De gedeputeerde geeft aan dat hij onze motie 83 over die jaarlijkse rapportage aan de Staten middels een toezegging een heel eind tegemoetkomt. Kan ik dan van de gedeputeerde begrijpen dat eigenlijk de punten die allemaal in die motie staan, onderdeel gaan uitmaken van die terugkoppeling? Of minmaal onderdeel uitmaken van die terugkoppeling?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Excuus voorzitter, er zijn heel veel moties ingediend. Ik ken ze nog niet allemaal uit het hoofd. *'Rapportages te verstrekken over de ontwikkelingen in de toekomstplannen'*: dat kan natuurlijk altijd. *'Met daarin opgenomen de ontwikkelingen met betrekking tot het aantal chartervluchten, lijnvluchten, vrachtluchten'*: Dan moeten we een discussie voeren over de term *'general aviation'*, meneer Meendering, over wat u daarmee bedoelt. En *'ontwikkelingen met betrekking tot de verduurzaming'*: ik denk dat dat punten zijn waar we allemaal in tegemoet kunnen komen.

De VICEVOORZITTER: Meneer Meendering, daar mag u antwoord op geven. Ik zal dat niet tellen als een interruptie.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Dank aan de heer Emmens voor de beantwoording. *'General aviation'* is een term die in de stukken staat van Airport Eelde.

Dan heeft de heer Emmens niet gereageerd op onze vragen over de scenario's die benoemd worden en die mogelijk ook voor zouden komen en negatiever zouden kunnen zijn en waarom daar in de stukken helemaal op ingegaan is. Daar zou ik nog graag een antwoord op willen hebben.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Ja, ik ben heel kort ingegaan op de scenario's, dat we op basis van de *businesscase* die realistisch en conservatief hebben opgebouwd. Dat is het scenario waar ik het dan over heb gehad. En we hebben verder niet – tenminste, ik niet – andere scenario's. Nee, dat zijn de scenario's waar wij het over hadden: een realistisch en conservatief scenario.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, dan trek ik de conclusie dat er eigenlijk in de ogen van de gedeputeerde geen negatievere scenario's mogelijk zijn. Klopt die conclusie?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Er zijn natuurlijk ook negatieve scenario's te bedenken. Maar als je gelooft in nut en noodzaak van Groningen Airport Eelde voor Groningen en daarmee voor heel Noord-Nederland, dan ga je natuurlijk uit van scenario's die realistisch zijn. Je moet wel rekening houden met uitersten daarin. Dat is natuurlijk ook wel gedaan in de berekeningen, maar we zijn uitgegaan van een realistisch doch conservatief scenario.

De VICEVOORZITTER: Dank u wel. U was klaar, meneer Emmens? Ja?

Goed, ik heb uit betrouwbare bron vernomen dat meneer Hoogers een punt van orde had. Ja? Ik heb uit betrouwbare bron vernomen dat er een heerlijke maaltijd klaarstaat verderop in de Plaza. Dus we kunnen de tweede termijn doen en dan gaan stemmen. Maar we kunnen ook zeggen dat we eerst even een hapje gaan eten. Ik ga eerst even inventariseren hoeveel partijen zich melden voor de tweede termijn.

Ja, ik zie daar toch vier partijen, dus ik wil toch voorstellen om dan even te schorsen voor de dinerpauze. Ja, helaas. Zoals al aangekondigd, is die in de Plaza. Dat betekent dat het een stukje lopen is. Daarom wil ik de vergadering voor drie kwartier schorsen. U kunt niet de bel horen vanuit de Plaza, dus het is uw eigen verantwoordelijkheid om op tijd weer terug te zijn voor de tweede termijn van het debat.

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Bent u daar ook aan toe? Ik zie dat dat het geval is.

Dan waren wij toegekomen aan de tweede termijn van de Staten. Ik inventariseer maar eens even of er een Statenlid is dat daar behoefte aan heeft. Ik zie een hand omhoog komen bij D66 en bij de ChristenUnie ook. Zal ik beginnen met mevrouw Benjamins?

Mevrouw BENJAMINS (D66): De antwoorden gehoord hebbende van het College, houden we voor nu onze motie 'Go/no-go' aan en zullen wij het vervolg nauwlettend blijven volgen.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik houd het kort. We zijn ontzettend blij met de toezegging die de gedeputeerde heeft gedaan. We hadden een motie voorbereid met een aantal Statenleden waar nog iets meer in stond, namelijk of het College c.q. de gedeputeerde ook met een opzetje kan komen van de criteria die dan worden gehanteerd, zodat we daar als Staten daar ook gesprekken over kunnen voeren. Tot zo ver.

De VOORZITTER: Heb ik nu nog iemand over het hoofd gezien bij de woordvoering in tweede termijn? Anderen nog? Nee? Ik weet niet of het College nog behoefte aan woordvoering heeft? Ik geloof dat het zo is. Gedeputeerde Emmens.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Ik wil even reageren op de tweede termijn van de heer Hoogers. Ik had al een toezegging gedaan dat wij u actief de jaarrekening en het jaarverslag van Groningen Airport Eelde zouden toesturen met daarop een oplegnotitie van wat dan de maatschappelijke waarden zouden zijn. Ik begrijp dat het een zoektocht is voor u als Staten maar ook voor ons als College. Ik wil de toezegging nog iets harder maken, dat wij in het begin van het nieuwe jaar u als Staten ook even een brief sturen met wat de maatschappelijke waarden zijn waar wij u straks gaan informeren op basis van de gesprekken die wij voeren met Groningen Airport Eelde. Dan komt die daar nog bij. Volgens mij zitten we dan op dezelfde lijn.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Daarmee zijn we aan het eind van de tweede termijn gekomen en zouden we de beraadslaging kunnen sluiten. Dat doe ik dan ook maar.

Dan hebben we nog een bosje resterende moties. Is er nog iemand die een stemverklaring wil afleggen over de moties? Ik zie mevrouw Bakker.

Mevrouw BAKKER (SP): Ik heb een stemverklaring over de moties en ook bij het voorstel. Wilt u dat in één keer of liever in twee keer.

De VOORZITTER: Wij doen dat meestal in twee keer, dus laten we daar maar aan vasthouden.

Mevrouw BAKKER (SP): Dan zullen wij alle moties steunen die ons in de gelegenheid als SP om alsnog het verkwanselen van gemeenschapsgeld aan Groningen Airport Eelde een halt toe te roepen. En daarnaast steunen we ook moties die bijdragen aan het verminderen van de overlast en de zorgen die er spelen bij inwoners uit de omliggende dorpen.

De heer KOLTHOF (PvdD): Het gaat over motie 89. Hier gaan wij uiteindelijk toch voor stemmen. Dat gaat meer om de eerste bullet de korteafstandsvluchten te voorkomen. Wij zijn tegen de lesvluchten waar omwonenden zo veel last van hebben.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Het betreft motie 87 over de MKBA. Die motie zullen we niet steunen, omdat het voor ons geen toegevoegde waarde heeft. Wij zijn toch voor sluiting van het vliegveld.

De VOORZITTER: Dank u wel. Anderen nog behoefte aan een stemverklaring? Eenmaal, andermaal... Dat zijn we klaar met de stemverklaringen en dan kan het echte stemmen beginnen. Even kijken of de technische infrastructuur aan is die ons daarbij moet helpen. Dat is nu het geval.

Motie 83 'Aan de stuurknuppel' is ingetrokken.

We hebben dan motie 84 'Genoeg in de pot'. De stemming is geopend. Ik sluit dan de stemming. GroenLinks, de SP, D66, de Partij voor de Dieren en Volt hebben voor deze motie

gestemd. De BBB, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie hebben tegen gestemd. Dat leidt tot 11 stemmen voor en 29 stemmen tegen, zodat de motie is verworpen.

De volgende motie 85 'Instellen go/no-go-moment' is aangehouden.

De volgende motie is 'Kies voor krimp', nummer 86. De stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd GroenLinks, de SP, D66, de Partij voor de Dieren en Volt. Tegen deze motie hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Dat betekent dat er 11 stemmen voor zijn uitgebracht, 29 stemmen tegen, zodat de motie is verworpen.

Dan zijn we bij motie 87 'Van gebakken lucht naar gedegen analyse'. Voor deze motie hebben gestemd de SP, de Partij voor de Dieren en Volt. Daartegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, D66, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Dat betekent dat er 4 stemmen voor zijn, 36 stemmen tegen en de motie is verworpen.

Dan de volgende motie, 'Rustig aan, Eelde!' met volgnummer 88. Iedereen heeft gestemd, zie ik. De stemming is gesloten. Voor deze motie hebben gestemd GroenLinks, de SP, D66, de Partij voor de Dieren en Volt. Daartegen hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Dat leidt tot 11 stemmen voor, 29 stemmen tegen, zodat de motie is verworpen.

En dan zijn we ten slotte toe aan motie 89 'Verbod fossiele korte afstandsvluchten'. U kunt stemmen. Voor deze motie hebben gestemd de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, de SP, D66, de Partij voor de Dieren en Volt. Tegen deze motie hebben gestemd de BBB, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Dat betekent 18 stemmen voor en 22 stemmen tegen. De motie is verworpen.

Dan zijn wij toe aan de stemming over het Statenbesluit. Van mevrouw Bakker weet ik dat zij nog een stemverklaring wil afleggen. Mevrouw Bakker.

Mevrouw BAKKER (SP): Nou, het zal de Staten vast niet verbazen dat wij als SP-fractie met volle overtuiging tegen dit voorstel stemmen. We vinden het dan ook onbestaanbaar dat dit College en het grootste gedeelte van deze Staten opnieuw miljoenen in deze bodemloze put gaan stoppen.

De VOORZITTER: Waarvan akte. Wie verder? Niemand?

Dan gaan wij stemmen over het Statenvoorstel. Voor het voorstel hebben gestemd de BBB, de Partij van de Arbeid, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de PVV, het CDA, de Partij voor het Noorden en Forum voor Democratie. Daartegen hebben gestemd GroenLinks, de SP, D66, de Partij voor de Dieren en Volt. Dat heeft geleid tot 29 stemmen voor en 11 stemmen tegen. Dus het voorstel is aanvaard.

D. Agenderingsverzoek: Behoud maakindustrie in Groningen (motiedebat)

De VOORZITTER: Dan zijn wij toe aan het vierde agendapunt en dat is het agenderingsverzoek over het behoud van de maakindustrie. We hebben gezegd dat het een motiedebat zou kunnen worden. Dus dat betekent dat ik als eerste de SP het woord geef, daarna het College, dan weer de SP, dan de fracties in de volgorde van grootte en ten slotte nog een keer het College. En dan gaan wij stemmen over de motie.

Ik begin bij de SP en geef het woord aan mevrouw Feenstra.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Op woensdag 8 december meldde RTV Noord dat Solidus voornemens is om in het eerste kwartaal van 2024 de vestiging van voormalig kartonfabriek De Halm in Hoogkerk te sluiten vanwege stijgende kosten. Meerdere partijen in deze Staten balen enorm dat de maakindustrie, en hiermee de praktische werkgelegenheid in onze provincie, zo onder druk staat. Eerder al sloten Niemeyer en Aldel. Voorts geeft NEG Westerbroek, en gaf ook QSIL aan, te sluiten. En nu dus Solidus.

De provincie kan sluitingen van bedrijven zoals QSIL en Solidus voorkomen door gebruik te maken van haar netwerk en regelingen. Het behoud van de maakindustrie is cruciaal. En daarom vragen we de provincie om samen te werken met deze bedrijven, plannen te maken en hen te ondersteunen om hun bedrijf aan te passen aan de nieuwe realiteit. Om deze vraag kracht bij te zetten, dienen we samen met de BBB, de PVV en het CDA een motie in.

De VOORZITTER: Het is een motie van SP, BBB, PVV en CDA. De titel is 'Actie in verband met dreiging sluiting maakbedrijven' en het volgnummer is 90. De motie eindigt met het volgende verzoek aan het College:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023,

Overwegende dat:

- de recente aankondigingen van bedrijfssluitingen in onze regio, waaronder QSIL in Winschoten op 1 juni 2024 en Kartonfabriek De Halm in Hoogkerk in het komende kwartaal, samen met eerdere sluitingen zoals NEG Westerbroek, Aldel en Niemeyer, banenverlies veroorzaakt en een aanzienlijke impact heeft op de praktische werkgelegenheid in onze regio;
- de stijgende kosten van grondstoffen en energie, een genoemde reden voor deze sluitingen, ook andere maakindustrieën kunnen treffen;
- er in de onlangs aangenomen Startnotitie van de Economische Visie staat dat de provincie wil inzetten op de toekomstbestendigheid van de industrie als geheel en de maakindustrie in het bijzonder;
- bestaande subsidies voor energiebesparende maatregelen of het vergroenen van de industrie een mogelijke oplossing kunnen bieden om bedrijven helpen, toekomstbestendiger te worden;
- de provincie gemakkelijk toegang heeft tot kenniscentra, werkgevers- en werknemersorganisaties;

Constaterende dat:

- het essentieel is, nu actie te ondernemen gezien de urgentie van de aankondigde bedrijfssluitingen;
- vakbondbestuurder Albert Kuiper twijfels heeft geuit over de noodzaak van de voorgenomen sluiting van de kartonfabriek;
- er succesvolle voorbeelden zijn van projecten waar maakindustrie en overheid samengewerkt hebben om de maakindustrie te behouden;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om:

- niet te wachten met het inzetten op de toekomstbestendigheid van de industrie in het algemeen en de maakindustrie in het bijzonder, maar hier direct mee aan de slag te gaan;
- een onderzoek uit te voeren naar de dieperliggende oorzaken van de huidige beëindiging van bedrijfsactiviteiten en hierop actie te ondernemen;
- in gesprek te gaan met de betrokken bedrijven en bedrijven die aangeven, in de toekomst in de problemen te komen, om te achterhalen wat ze nodig hebben om zich aan te passen aan de nieuwe economische realiteit;
- provinciale middelen zoals netwerken en subsidies in te zetten om deze bedrijven te helpen zich aan te passen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

Dan is nu het woord aan het College. Maar zullen we nog even wachten tot de motie is verspreid? Dan wachten we even tot de motie verspreid is.

Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Het woord is aan gedeputeerde Emmens.

De heer EMMENS: Dank voor dit motiedebat van de fractie van de SP. het is natuurlijk een belangrijk onderwerp voor de economische ontwikkeling en de brede welvaart voor Groningen. Want alles- nou, niet alles – maar veel staat of valt met een goed en gezond MKB in de regio. Er staan twee onderdelen eigenlijk in de motie: de stijgende kosten van grondstoffen en energie. Vooral dat laatste is natuurlijk een behoorlijke kostenpost voor heel veel bedrijven. Het enige wat we daar als provincie echt aan kunnen doen, is elke keer tegen de rijksoverheid – ik heb dat een maand geleden ook tegen minister Adriaansens van Economische Zaken en Klimaat verteld: zorg ervoor dat de energieprijzen betaalbaar blijven. Als je weet dat inmiddels de energieprijzen voor bijna 60 tot 70 procent bestaan uit leveringskosten en accijnzen, dan ligt dat vooral bij het accijnzendeel natuurlijk en dus is dat een taak van het Rijk. Wat je als overheid, en zeker als regionale overheid, niet moet doen is dat je compenserende maatregelen voor hogere energieprijzen moet geven. Want dan ga je belasting heffen aan de ene kant en geef je het terug aan de andere kant met een premie. Dus kun je beter zeggen: stop aan die ene kant, dat is het meest zuivere. Maar die druk oefenen wij ook uit op de minister en op alle gesprekken die we hebben op de ministeries daarover.

De stijgende kosten van grondstoffen is een kwestie van hoe de markt daarop reageert. Dat is ook een punt van Solidus in Hoogkerk. Ik kan niet tot in detail treden, maar het is meer de prijs van grondstoffen en het ontbreken van een markt wat het resultaat is van het stopzetten van die activiteit – die overigens voor een deel wordt overgenomen op andere vestigingen. Maar het blijft een verlies voor Hoogkerk dat we zo'n bedrijf verliezen daar.

Er zijn heel veel mogelijkheden voor bedrijven om te verduurzamen. Daar zijn allerlei regelingen voor. We hebben zelf ook als provincie een subsidieregeling voor duurzame Energiebesparing: daar wordt zeker twee keer in de maand wel gebruikt gemaakt door MKB'ers die hun productieprocessen willen verduurzamen of energiezuiniger willen maken. Daar hebben we die regeling voor. Er zijn ook andere regelingen: Innovatief en Duurzaam MKB. Er zijn heel veel regelingen landelijk waar je voor in aanmerking kunt komen. We hebben ook nog de regeling Groningen Werkt Slim waarmee je ondernemers stimuleert om energieneutraler c.q. energiezuiniger te gaan ondernemen. Dat zijn allemaal acties die we nu uitvoeren.

Zoals ik in het begin ook zei: het MKB is van doorslaggevend belang voor de brede welvaart en de economische ontwikkelingen. Dus daar kunnen we wat aan doen. In de tekst stond ook iets over om het personeel beter gereed te maken en inzetbaar te houden voor het werk dat ze moeten doen. We hebben daar natuurlijk de Arbeidsmarktregio voor met allerlei regelingen voor. Maar we hebben als provincie Groningen samen met de gemeente Emmen ook een JTF-subsidieregeling waar ook arbeidsmarkt en scholing onderwerp van is. Hoe gaan we ervoor zorgen dat mensen geschikt blijven voor de banen die er nu zijn, maar ook vooral hoe we ze geschikt houden voor de banen van de toekomst? Dus het heeft zeker aandacht.

Wat ook in de motie van SP, BBB, CDA en PVV staat, is dit een expliciet onderdeel moet worden in onze Economische Visie en de Economische Agenda daaronder. Dat is inderdaad, voor zover het aan mij als gedeputeerde voor economische zaken zal liggen, de grootste uitdaging die we moeten vormgeven. Dus die toezegging is er sowieso. Dit is in eerste instantie het eerste waar dit om gaat. Innovatie is belangrijk, maar nu moeten we ervoor zorgen dat op korte termijn de MKB'ers deze winter doorkomen, maar op langere termijn ook meerdere winters kunnen doorstaan.

Dus het verzoek aan het College om niet te wachten om in te zetten van de toekomstbestendigheid van de industrie: daar zijn we mee aan de slag, wat ik net zei. We spreken met de ministers, we spreken met afvaardigingen van ministeries om meer dingen te doen, we hebben landelijke en regionale regelingen waar wij ondernemers mee kunnen ondersteunen.

'Een onderzoek uit te voeren naar de dieperliggende oorzaken van de huidige beëindiging van de bedrijfsactiviteiten en hierop actie te ondernemen': daar waar het kan, ondernemen wij actie. We kunnen niet de markt beïnvloeden. Als een markt wegvalt om wat voor reden dan ook, dan kunnen wij die markt niet gaan opvullen door te zeggen dat wij die producten dan wel opkopen. Dat is niet de rol van de overheid en zeker niet van de provincie.

'In gesprek gaan met de betrokken bedrijven die aangeven, problemen te hebben': ja, wij zijn op heel veel terreinen actief, hetzij direct, hetzij via de bedrijvencontactfunctionarissen van de gemeenten. Die doen nog veel bedrijfsbezoeken dan wij als provincie, maar daar hebben we nauwe contacten mee. We zien elkaar minimaal één keer per kwartaal in overlegvorm over wat er speelt en leeft. Dus daarbij doen wij ook de economische toets daarop wat er moet gebeuren met het MKB in Groningen.

En *'provinciale middelen, netwerken en subsidies in te zetten om deze bedrijven te helpen om aan te passen'*: dat heb ik net ook aangegeven. Er zijn heel veel regelingen en heel veel mogelijkheden en die moet je onder de aandacht brengen. Dat doen wij op verschillende manieren. Wij hebben onder andere een uitvoeringsorganisatie die Growing Business heet, die de eerstelijnsdienstverlening richting de MKB'ers doet en die dit onderwerp ook steeds inzichtelijker maakt. En misschien moeten we als provincie ook maar weer eens een mediacampagne doen om aan te geven welke subsidiemogelijkheden er zijn. In het verleden hebben we ooit een keer een website gedacht. Die heet 123subsidie.nl waar alle subsidiemogelijkheden voor ondernemers op staan, waaronder subsidies voor energiebesparing.

Dus dat is de beantwoording van mij in eerste termijn op deze motie.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Dank aan de gedeputeerde dat hij zo uitvoerig was over de bestaande regelingen. Dat was nou net ook ons punt. Er bestaan heel veel regelingen, maar de bedrijven melden toch dat zij willen gaan sluiten. Daarentegen melden de vakbondbestuurders weer dat zij denken dat dat helemaal niet nodig is. Wij denken ook als SP dat het van belang is dat de maakindustrie hier blijft én dat die maakindustrie vergroent. Want je hebt liever dat ze hier vergroenen dan dat ze elders hun bedrijfsactiviteiten gaan uitoefenen en dan op dezelfde vervuilende manier.

De gedeputeerde geeft aan dat er allerlei contacten zijn, maar ik heb nog niet helemaal helder of er ook in deze gevallen, waar de bedrijfsleiding sluit in het eerste kwartaal plus in het tweede kwartaal voor QSIL, direct contact is geweest over wat er daar aan de hand is en ook met de vakbondbestuurder. En of besproken is of zij op de hoogte zijn van alle regelingen en op welke manier zij plannen kunnen maken dat hier de werkgelegenheid wél blijft. Dus daar zou ik nog graag een antwoord op willen hebben van de gedeputeerde.

De heer BENNEMA (VVD): We hebben het over ernstige problematiek. Maar de motie ademt ook wel een beetje de sfeer van een motie 'Krokodillentranen' uit. Want meestal is de SP vol op het orgel aan het slaan tegen de bedrijven, tegen de graaiers, tegen de excessieve winsten. Nou gaat het mis en ik zie hier allemaal namen van multinationals. En nu wil de SP daar subsidie aan gaan geven om de energiekosten te bestrijden. Hoe kan de SP dat met elkaar rijmen, eerst zo'n sfeer creëren en nu de andere kant op?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, dat is waarom wij het ook van belang vinden dat er gesproken met de vakbondbestuurder. Wij vinden dat de praktijk van een fabriek sluiten omdat je voor de multinationals of voor de aandeelhouders te weinig winst uithalen, een verkeerde praktijk. Wij denken dat je als ondernemer een verantwoordelijkheid hebt in de gemeenschap waar je opereert. Dat je dus moet kijken hoe je die werkgelegenheid kunt houden. Daarnaast hebben wij altijd gezegd – dat staat ook in ons verkiezingsprogramma, dat kunt u nalezen: zonder klimaatplan geen subsidie. En wat wij nu zeggen, is: laten we nu samen kijken hoe we zo'n klimaatplan kunnen maken dat de CO2-uitstoot omlaag kan, dat er vergroend kan worden, dat er verduurzaamd kan worden. En op zo'n moment is subsidie dus gepast.

De heer BENNEMA (VVD): Ik kan het totaal niet rijmen. Bij het NPG wordt bij hoog en laag gezegd: wij willen niet dat er geld naar multinationals gaat, wat ze ook doen. En dan wil de SP het nu in één keer wel. Ik zie dat verschil gewoon niet. Wat wil mevrouw Feenstra dan? Of wil ze ook de bedrijven hier gaan nationaliseren?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Wat een ontzettend goed idee om écht van productie waarvan je zegt dat die van belang is met belangrijke grondstoffen als aluminium of karton, te zeggen dat we die zo belangrijk vinden dat we die gaan nationaliseren. Nou, ik vind dat een fantastisch idee! Dank u wel, meneer Bennema van de VVD!

De VOORZITTER: De heer Bennema, ten slotte.

De heer BENNEMA (VVD): Nou, dan kom ik in mijn eigen bijdrage nog wel met een paar voorstellen. Want dit gaat wel heel ver weg van de werkelijkheid. Dank u, voorzitter.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, dat was even de SP die het over vergroening heeft. Is dat ook wat u bedoelt met de eerste bullet in het verzoek aan het College: *'in te zetten op toekomstbestendigheid van de industrie'*? Heeft dat te maken met vergroening of duidt u nog op andere zaken wat dat betreft?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Als we het hebben over toekomstbestendig, dan denken we inderdaad dat bedrijven alleen maar toekomstbestendig kunnen zijn als ze ook mee kunnen doen aan wat we afgesproken hebben voor 2050, voor het Klimaatakkoord van Parijs. Dus ja, dan moeten die klimaatplannen er zeker bij grote energieverbruikers liggen. En ja, daar moet ook vergroend worden, daar moet op geacteerd worden.

De heer KOLTHOF (PvdD): Stel dat we deze motie aangenomen krijgen en dat de Partij voor de Dieren dit steunt, moet het College 'toekomstbestendig' ook lezen als vergroening?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, dat is wel de intentie van de SP. Ik kan niet spreken voor de mede-indieners, maar dat is wel de intentie van de SP. Dit omdat we weten dat bedrijven in de toekomst minder CO2 moeten uitstoten én ook gewoon fatsoenlijke salarissen moeten kunnen betalen en dus minder kosten moeten hebben aan energie. Dan is vergroening dus de enige optie. Ja.

De VOORZITTER: De heer Kolthof, ten slotte.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, ten slotte, voorzitter. Is het dan niet zo volgens de woordvoerder van de SP dat deze oproep niet wat vaag in die zin? Of wil de SP hierbij oproepen om de motie door het College zo te laten interpreteren dat het gaat om vergroening?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Voorzitter, ik hoorde twee vragen en ik ben even kwijt hoe ik dat in één keer goed kan beantwoorden.

De VOORZITTER: Dat is het gevaar van twee vragen. De heer Kolthof?

De heer KOLTHOF (PvdD): Ja, nu ben ik het bijna zelf ook een beetje kwijt. Dat is ook wat! Nee, of toekomstbestendigheid niet multi-interpretabel is en daarmee de motie wat vaag is en het College dus alle ruimte heeft om het zo te interpreteren. Of zeggen we: nee, we vullen hem hierbij in en we roepen het College op om voor vergroening te gaan?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Wat de SP betreft mag het College het interpreteren als zijnde toekomstbestendig dat er dus voldoende werk blijft voor praktisch opgeleide mensen en dat bedrijven ook vergroenen.

De heer LOOPSTRA (PvdA): De Partij van de Arbeid maakt zich natuurlijk ook zorgen om al die maakbedrijven die failliet gaan of weggaan. Wij vinden de motie van de SP ook zeer sympathiek. Alleen, wij hebben toch wel wat vragen bij de bullets in het verzoek. Want er staat: *'onderzoek uit te voeren naar de dieperliggende oorzaken van de huidige beëindigingen van bedrijfsactiviteiten'*. Wie doet dat onderzoek? En bij wie gebeurt dat onderzoek? Gaat men bij bedrijven zitten? Hoe moet ik me dat voorstellen allemaal? Het lijkt me toch niet zinvol als de provincie bij commerciële bedrijven een onderzoek start. Kunt u daar misschien iets over zeggen?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, wat mij betreft gaat het om een gesprek, maar dan niet alleen met de directeurs, maar ook met de vakbondvertegenwoordigers en ook de vertegenwoordigers van de werknemers. En ook een OR bijvoorbeeld, als die er is, om een goed beeld te krijgen van wat er nou aan de hand is en om een beeld te krijgen van of het mogelijk is om deze bedrijfsactiviteiten wel hier te behouden. Dat bedoel ik met 'diepgaand', dat er niet alleen maar een telefoontje is met de directeur, maar dat er ook gekeken wordt of we in gesprek kunnen komen met de vertegenwoordigers van de werknemers.

De heer LOOPSTRA (PvdA): Bent u het ook met ons eens dat wij als provincie weinig invloed zullen hebben op de hoogte van de energieprijzen en de grondstoffenprijzen en dat dat vaak de oorzaak is van die sluitingen?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, dat ben ik met u eens. Wij zijn natuurlijk wel voorstander van een provinciaal energiebedrijf waar je dan minder die marktaspecten hebt. Maar dat is ook een van de redenen waarom we zeggen dat we moeten kijken hoe we die bedrijven zo snel mogelijk verduurzamen of vergroenen, zodat ze ook minder energie verbruiken. Dus je kunt ook nog eens een keer met de milieuportefeuille in de hand kijken of er ook wel de best beschikbare technieken worden gebruikt bijvoorbeeld. Zo kun je ook op meerdere manieren kijken of je toch die energiekosten lager kunt houden.

De VOORZITTER: De heer Loopstra, ten slotte. Ik vraag aan alle aanwezigen, in het bijzonder aan de Collegeleden, om onderling niet te praten terwijl er een debat wordt gevoerd. De heer Loopstra.

De heer LOOPSTRA (PvdA): Maar ik hoop dat mevrouw Feenstra het ook eens is met ons dat wij helaas geen directe invloed zullen kunnen hebben op de beslissingen van bedrijven om te gaan stoppen.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, dat ben ik met u eens. Daarom vond ik het idee van de VVD ook zo goed om een belangrijke industrie hier in de regio te houden.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Ja, ook die zorg van de SP kunnen we wel delen. Maar wat hier al heel veel gezegd is: is dit allemaal wel haalbaar? Het zijn vaak acute situaties en het zijn ook vaak multinationals die dat doen. Is het niet veel belangrijker om ons te richten op de mensen die het aangaat, dat we die mensen zo snel mogelijk weer herplaatsen? Is het dan niet bij de bestaande

bedrijven, dan is het wel bij andere bedrijven. Dus moeten we de focus niet veel meer leggen op wat we nog wel kunnen doen? Dus dat we wat vaker de focus op de mensen leggen?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, u vraagt of we niet meer kunnen bemiddelen. Als ik GroenLinks goed begrijp, vragen zij of wij niet meer een rol kunnen spelen bij goede sociale contracten en mensen van werk naar werk begeleiden. Wij denken dat primair het werk dat er is, het beste is om ze te behouden. Juist ook omdat als een bedrijf zegt dat het zijn activiteiten stopt en het in een ander land dat minder streng is of minder strenge milieuregels heeft, die activiteiten dan blijven bestaan maar die dan elders het milieu vervuilen. Dus daarom denken we dat dit ook een mooie kans is om juist die activiteiten hier te houden.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Maar is mevrouw Feenstra het dan met mij eens dat de oplossing die u nu biedt, dus vergroenen en energiekosten verlagen, allemaal iets is van de lange adem en dat vaak multinationals al besloten hebben dat die stekker eruit gaat? Dus die mensen vooropstellen lijkt het ons het belangrijkste. Bent u dat vanuit die redenering met ons eens?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik kan die redenering heel goed volgen. Ik denk ook dat je 'en-en' moet doen en kijken of je kunt waarborgen dat er een goed sociaal plan komt. Maar ook of je kunt kijken of je de bedrijfsactiviteiten hier kunt houden.

De VOORZITTER: De heer Meendering, ten slotte.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Maar mevrouw Feenstra, u moet het toch met mij eens zijn dat bedrijven als Niemeyer en Aldel, als ze niet vergroenen, qua gezondheid en ecologische *footprint* niet echt de bedrijven zijn waar we op zitten te wachten?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, u hebt over de tabakindustrie, dan kan ik u volgen. Als u het hebt over aluminium, dan denk ik dat we dat wel degelijk nodig hebben hier.

De heer REP (PVV): De PVV heeft in de commissievergadering van 18 oktober tijdens het bespreken van de Economische Visie aangegeven, er voorstander van te zijn om met het name noodlijdende MKB, de ruggengraat van onze economie, financieel te ondersteunen door middel van subsidies en financiële regelingen. Is de SP bereid om dit stuk van de financiële ondersteuning van het MKB mee te nemen in de motie? Kan dat meegenomen worden?

Mevrouw FEENSTRA (SP): De motie sluit het MKB niet uit.

De heer REP (PVV): Ja, het staat er niet specifiek in vernoemd. Dus dat is wel wat wij graag willen zien. Er is ook nog een grotere groep MKB'er die de ruggengraat vormt van de economie en ook echt noodlijdend is. De gedeputeerde Van Dekken zou dat toentertijd ook meenemen. Ja, hij heeft dat niet toegezegd, maar heeft dat een beetje meegenomen.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Wij hebben in de voetnoten ook eentje opgenomen die juist over MKB'achtige bedrijven gaat.

De VOORZITTER: De heer Rep, ten slotte.

De heer REP (PVV): Ja, als laatste. 'MKB'achtige' is mij niet goed genoeg. 'MKB' erin opnemen: als u dat zou kunnen doen...

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik kan dat even overleggen met de collega-indieners.

De REP (PVV): Ja, dank u.

Mevrouw BUIGEL (D66): Ik zat te luisteren naar het verhaal en ik vroeg me iets heel erg af, omdat we het hier hebben over subsidies voor misschien de energietransitie. Maar volgens mij hebben we hier ook te maken met bedrijven die een krimpende afzetmarkt hebben en ook in de komende jaren een negatieve prognose hebben. Wanneer is het eigenlijk genoeg voor de SP om een bedrijf failliet te laten gaan?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Daar kan ik geen antwoord op geven. Dat is zó contextgevoelig.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Even een verhelderende vraag. Dan heb ik het even over de laatste bullet over provinciale middelen en subsidies. Wij hebben van de gedeputeerde gehoord dat er kennelijk al heel veel inzet is. Maar bedoelt u met deze inzet nog meer inzet van mensen hier vanuit het provinciehuis? En als we het over subsidies hebben, bedoelt u dan ook nieuw te creëren subsidies of alleen maar het verwijzen naar de subsidies die er al zijn? Dus kortom: wat betekent het budgettair?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik bedoel zeker niet dat er nieuwe subsidies gecreëerd moeten worden. Dat is ook exact de reden waarom in de overwegingen staat dat er bepaalde *'bestaande regelingen en netwerken'* voor zijn en dat die ingezet kunnen worden.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Dus dat betekent eigenlijk dat die laatste bullet betekent dat er meer inzet van de ambtenaren in dit huis gevraagd wordt?

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ik heb al uitgelegd wat ik versta onder het onderzoek en het contact met de OR'en en de vakbonden. Dat betekent denk ik ook meer inzet.

De VOORZITTER: Zullen we het hier eens bij laten qua interrupties? Ik zie de heer Rep zich voor de tweede ronde melden. Eén vraagje dan?

De heer REP (PVV): Even heel kort. Als de toezegging wordt gedaan dat 'MKB' wordt meegenomen in de motie, dan blijven wij de motie steunen. Dat is een voorwaarde voor ons om de motie te blijven steunen.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Waarvan akte.

De VOORZITTER: Was u eigenlijk klaar met uw betoog? Ja? Dan heb ik lang genoeg gewacht met de interrupties. Ik kijk even rond na deze toch best talrijke, levendige interrupties wie er nog behoefte heeft aan woordvoering in dit motiedebat. Ik begin gewoon bij de BBB. Het woord is aan de heer Nieboer.

De heer NIEBOER (BBB): Wij hebben deze motie mede ondertekend. We hebben die mede opgesteld als BBB. En primair was hier de vraag – ik vind dat we daar wel behoorlijk over uitweiden hier – en die vraag is ook prima beantwoord door de gedeputeerde: hoe kunnen we de bedrijven helpen om toch eens wat na te denken over het feit dat we hen hier kunnen laten? Want als ik ze even bij langs loop, dan wordt er wel gezegd dat er een krimpemde afzetmarkt is. Maar als ik eens even kijken naar QSIL, een speciale glasvezelfabriek. Als ik kijk naar NEG en PPC, dan is dat glasvezel. Als ik kijk naar Damco, dan is dat al gesloten. Als ik kijk naar Solidus Hoogkerk, dan is dat karton. Dat zijn allemaal wel producten die we hier in de toekomst allemaal wel nodig hebben.

En wat wij vragen hier, is niks anders dan of de gedeputeerde c.q. de provincie kan gaan kijken en kan achterhalen of het alleen een marktvraag is die aan het instorten is. Gedeeltelijk krijgen wij die berichten wel dat dat wel aan de hand is. Er zijn zelfs al waarschuwingen – en die komen van de bedrijfsdirecties – dat we misschien wel voor een recessie staan. Anderzijds is het wel zo dat het heel duidelijk in de energieprijzen zit wat dat betreft en misschien ook wel in de verplaatsingen van de productie naar het buitenland.

We vragen in deze motie niks anders dan om eens in de volle breedte dit te gaan onderzoeken. Want wat wij ook nagegaan zijn, is dat er in deze provincie zo veel rapportages binnenkomen over werkgelegenheid en er exact bijgehouden wordt wat daar de toegevoegde waarden van zijn. Of we dat niet op een of andere manier kunnen gaan bundelen met onze kenniscentra: dat zou natuurlijk ook een idee zijn. Ik noem er maar even eentje: dat is de Noordelijke Productie Alliantie met veertig bedrijven die op diverse kennisgebieden samenwerken om bepaald type werk hier gewoon te houden. Dat is eigenlijk de achtergrond van deze motie. Laten we nou eerst even kijken wat er mogelijk is. Dat betekent helemaal niet diepgaande onderzoeken naar bedrijven, maar misschien kunnen we wel een heleboel krachten bundelen om die bedrijven dus te helpen om hier te blijven. En als daar wat moet gebeuren op het gebied van subsidies of wat dan ook, dan zien we dan wel weer. Maar laten we eerst dit proces in gang zetten.

De VOORZITTER: Ik zou u willen vragen om nu wel heel snel af te ronden, want u bent door uw spreektijd heen.

De heer NIEBOER (BBB): Dan noem ik nog één laatste voorbeeld. Wat mij nog altijd spijt, is dat de aluminiumproductie hier weggegaan is. Van oorsprong is dat natuurlijk wel een bedrijf van Hoogovens. Waarom is daar toentertijd over nagedacht of aangegeven om hier een groene staalfabriek neer te zetten? Dan hadden we direct de problematiek in IJmuiden kunnen verhelpen en dan hadden we hier veel extra werkgelegenheid. Aan dat soort dingen zitten wij dus te denken en dat is de grondslag van de motie. Niet meer en niet minder.

De heer BENNEMA (VVD): Ja, de verwarring over de motie wordt niet minder groot. Want dit is een compleet ander verhaal. Maar uiteindelijk ben ik wel benieuwd of BBB wel ook dat verzoek wil handhaven om subsidie aan bedrijven te verstrekken vanuit de provincie – ook gezien wat de gedeputeerde daarover gezegd heeft.

De heer NIEBOER (BBB): Als er mogelijkheden zijn om daar subsidies beschikbaar voor te stellen, waarom zou je daar geen gebruik van maken? Dat hoeft dat toch geen probleem te zijn? De gedeputeerde heeft toch al zo veel mogelijkheden aangegeven die er al zijn? Als dit ook een mogelijkheid is, waarom niet?

De heer BENNEMA (VVD): Het is ook goed om alle mogelijkheden te bekijken. Maar ik vraag me wel af of de juiste probleempunten in deze motie benoemd zijn. Want die subsidies is maar een heel klein onderdeel. Maar bijvoorbeeld knellende regeling en vergunningen: zou het niet beter zijn om daarnaar te kijken? Daar gaan we als provincie primair over.

De heer NIEBOER (BBB): Dat ben ik helemaal met u eens. Maar dan trekken we het toch weer zo breed als we het hele bedrijfsproces gaan bekijken. Primair is het bedoeld om een aantal onderzoekszaken in gang te zetten dat wel degelijk vanuit de provincie opgezet kan worden. En dat lees ik in de motie en zo hebben wij de motie ook opgesteld.

De heer BENNEMA (VVD): De provincie doet ook al heel veel onderzoek, heeft al heel veel cijfers ook, begrijp ik van allerlei bedrijven. Maar ik denk dat wij wel primair moeten kijken waar wij over gaan en wat wij kunnen doen. Dat zijn bijvoorbeeld vergunningen en regels. Landelijk kunnen we inderdaad wel wat bemiddelen, maar ik denk dat we ook in eigen huis goed moeten kijken wat wij precies kunnen doen.

De heer NIEBOER (BBB): Dat ben ik 100 procent met meneer Bennema eens. Maar soms kunnen we misschien ook even de smeerolie zijn om sommige zaken op gang te brengen. Want dat mis ik uit mijn bedrijfstijd wel, ik kwam wat dat betreft bij heel veel bedrijven in de provincie Groningen. Ik noemde net de NPAL [Noordelijke Productie Alliantie] al even als voorbeeld: dat zijn typisch van die voorbeelden waarvan je ziet dat een heleboel van die bedrijven langs elkaar werken. Wat bij het ene bedrijf wel jaren goed werkt, werkt bij het andere zo dat het er vredig kennis van moet nemen. Dat bedoelen wij met dat wij de smeerolie kunnen zijn vanuit de provincie.

De heer KOLTHOF (PvdD): Ik ga het heel kort houden. Ik heb nog drie minuten? Nee, ik houd het kort, twee punten eigenlijk.

Wij sympathiseren met de SP. Want als die maakindustrie hier in de provincie verdwijnt, dan zou dat het verdwijnen van belangrijke werkgelegenheid zijn. Als provincie zetten we op dit moment – dat is onze analyse – ontzettend veel in op hooggeschoold werk, waaronder in de Oostpolder. Daar moeten er dan weer buitenlandse kennismigranten naar Groningen voor komen. Maar dit, de maakindustrie, is echt werk voor echte Groningers. Dus in die zin staan we daar sympathiek tegenover.

Maar voor ons, om deze motie al dan niet te steunen, willen wij graag van het College horen hoe zij die eerste bullet interpreteren. Daar staat dus *'op de toekomstbestendigheid van de industrie in te zetten'* en daar ook direct mee aan de slag te gaan. Wat houdt dit volgens het College in? Heeft dit met vergroening te maken? Of kunnen we daar ook nog andere dingen onder verstaan? De beantwoording daarvan is voorwaarde voor het al dan niet-steunen van deze motie.

De heer LOOPSTRA (PvdA): De Partij van de Arbeid maakt zich al maanden ongerust over de diverse bedrijfssluitingen en faillissementen. Ook Perry Sport – dat Actie Sport werd – is nu failliet. In Paddepoel staat die winkel leeg, in de rest van Groningen ook. Nou, dan we hebben de

maakindustrie. We hebben natuurlijk NEG Westerbroek dat ook gesloten is. Het zijn vaak honderden werknemers die daar werken, dus dat is niet te best.

We hebben natuurlijk allemaal onze eigen visie op hoe het bedrijfsleven eruit moet zien. Wij verschillen daarin ook van mening met de SP. Maar de motie is sympathiek, de motie ademt ongerustheid uit over de situatie momenteel in onze provincie wat betreft het bedrijfsleven. Dus daarom zullen wij de motie steunen. Alleen, wij vinden het heel belangrijk dat we voor die honderden mensen die dus nu met ontslag thuis zitten en in de WW terechtkomen, hard ons best gaan doen door middel van de Arbeidsmarktregio, door middel van het UWV, om deze mensen zo snel mogelijk te begeleiden van werk naar werk. En mocht dat niet direct lukken, dan zijn er ook werknemers die al veertig jaar gewerkt hebben, 58 jaar zijn en nog tien jaar moeten. Dan moet je ook zorgen voor scholing, zodat deze mensen zo snel mogelijk via die scholing in een andere baan terechtkomen.

De heer ZWART (PvvhN): Even heel kort. We praten in deze motie over een vijftal bedrijven dat met naam genoemd wordt. Solidus Hoogkerk is van een Amerikaans hedgefonds, QSIL in Winschoten is van een gespecialiseerd Duits bedrijf in medisch glas, NEG Westerbroek was een Japans bedrijf, Niemeyer was van British-American Tobacco, Aldel was van York Capital. Dat zijn allemaal buitenlandse bedrijven die zich om een of andere reden in Nederland zijn gaan vestigen, markt hebben gezocht, markt hebben verloren en zeggen dat ze weer hun thuisland opzoeken: terug naar Amerika, terug naar Japan, terug naar Duitsland. Daar kunnen we eindeloos geld in blijven stoppen. Of dat een oplossing biedt, weet ik niet.

Natúúrlijk moeten we voor de mensen iets doen. En natúúrlijk moeten we vervangende werkgelegenheid beiden. Maar om bedrijven in stand te houden die zelf zeggen dat ze hun markt hebben verloren en vanuit een ander land gaan concurreren met dezelfde producten? Dan zijn we echt niet goed bezig.

De heer DE WIT (CDA): Hoor ik de Partij voor het Noorden nou echt zeggen dat elk bedrijf met een buitenlandse eigenaar niet meer geholpen moet worden door de provincie Groningen?

De heer ZWART (PvvhN): Dank voor deze vraag. Nee, dat zeg ik niet. Maar deze bedrijven hebben aangegeven dat ze vanuit deze positie op de Nederlandse markt hun producten niet of onvoldoende kwijt kunnen. En natuurlijk is winstgevendheid voor deze bedrijven van belang, zoals dat voor élk bedrijf van belang is. Dat betekent dat als wij geld gaan fourneren, subsidies gaan geven aan dit soort bedrijven, we tegen hetzelfde bedrijf moeten gaan concurreren om een positie te krijgen op de wereldmarkt. Want QSIL leverde zeer speciaal medisch glas. Dat was in de coronaperiode heel erg nodig. Het zand voor dat glas kwam uit Rusland. Dat is nu ook afgeblokt. Dus ze kunnen hetzelfde niet meer maken en dus gaan ze weg. Wij kunnen dat wel gaan proberen, ze voor Groningen te behouden, maar dat gaat niet lukken omdat wij dit glas ook niet uit Rusland kunnen krijgen.

Met andere woorden: natúúrlijk moet je de mensen helpen. Natúúrlijk moet je bedrijven helpen. Maar je moet wel kijken wat je doet en of je niet een extra concurrentiepositie op de markt gaat innemen die je niet kunt behouden.

De heer DE WIT (CDA): Ik ben een beetje in verwarring. Want ik hoor de Partij voor het Noorden twee dingen zeggen. Enerzijds: ja, we moeten dus wel nog subsidies verlenen aan bedrijven met een buitenlandse achtergrond. En anderzijds hoor ik hem een aantal argumenten noemen om dat niet te doen. Wat wil de Partij voor het Noorden? Wil zij wel staan voor de werknemers die daar werken? Of zegt zij: nee, want we willen het productieproces niet langer in Nederland hebben?

De heer ZWART (PvvhN): Ik dacht dat ik wel meer dingen zei dan die twee dingen. Het is van belang, als je een bedrijf overneemt, dat je ook weet dat je de werkgelegenheid voor de mensen kunt garanderen. Als we dat goed gaan onderzoeken en weten of we een marktpositie met datzelfde bedrijf kunnen krijgen op de wereldmarkt, dan kunnen we gewoon doorgaan. We moeten dat eerst uitgebreid gaan onderzoeken en we moeten eerst uitgebreid gaan kijken of de positie die we willen gaan innemen met dit bedrijf, in de toekomst houdbaar is.

Want als je kijkt naar Aldel – dat vind ik een mooi voorbeeld – dan is dat kapotgegaan aan te hoge energieprijzen. Ze wilden de energie uit Duitsland halen. Dat mocht niet. Ze konden op gegeven moment niet meer leveren. Maar Aldel was een fantastisch mooi bedrijf. De wereldmarkt stortte op dat moment echter ook in en dan kun je je producten niet meer kwijt. Bovendien werd de energie in Nederland te duur. Dus het probleem zit hem niet alleen hier in Groningen en is niet oplosbaar in Groningen, maar het is een veel groter probleem. Voordat we subsidies gaan geven, moeten we de onderliggende oorzaken opsporen: dat is het verhaal.

De VOORZITTER: De heer De Wit, ten slotte.

De heer DE WIT (CDA): Ja, tot slot. Ik ben redelijk gerustgesteld. Want in de motie staat dat we willen kijken hoe we bedrijven toekomstbestendig kunnen maken. En meneer Zwart geeft aan dat de Partij voor het Noorden het belangrijk vindt dat er onderzoek komt. Dus wij zijn blij dat de Partij voor het Noorden de motie zal steunen.

De heer ZWART (PvdN): Als dit als een vraag beschouw – wat het zo nu en dan niet is overigens, , voorzitter – dan is het antwoord nog steeds ‘nee’.

Mevrouw BUIGEL (D66): Een heel mooie analyse is al gemaakt door de Partij voor het Noorden van de bedrijven waar we het over hebben. Maar om ook er maar mee te beginnen: het zijn inderdaad bedrijven die in de komende jaren flinke verliezen lijken te lijden. QSIL heeft ook een krimpende afzetmarkt en bij Solidus is het besluit, vermoeden wij, om te centraliseren. Soms is het misschien ook wel goed voor de economie om deze bedrijven failliet te laten gaan. We moeten namelijk ook een keuze maken met welke economie we ook verder willen.

Wat D66 betreft zetten wij in op nieuwe soorten van maakindustrie of MKB die moderner en duurzamer zijn en die wel een afzetmarkt hebben en ook een zelfstandige toekomst hebben. Zoals gedeputeerde Emmens al zei: er zijn genoeg subsidies waar bedrijven ook aanspraak op kunnen maken. Dat is ook mijn vraag aan het College: waarom dit niet gebeurd is in dit geval en of deze bedrijven misschien niet binnen die kaders vallen.

We kunnen het geld maar één keer uitgeven en daarom gaan wij liever subsidieregelingen inzetten voor innovatieve en duurzame bedrijven. Zoals de motie ook benoemt, is er een nieuwe economische realiteit en we zien vaak ook wel een nieuw soort bedrijven.

De heer DE WIT (CDA): Wij gaan het kort houden. Wij zijn mede-indiener van de motie en wij blijven erachter staan. Wat ons betreft, in antwoord op de PVV, zouden wij graag willen dat het MKB onderdeel uitmaakt van de bedrijven. Eigenlijk waren wij daar ook van uitgegaan.

Tot slot nog één vraag aan het College. Als bedrijven in het gesprek aangeven dat er een aanbod aan subsidies in zit, maar dat er een hiaat in zit en dat er iets is wat wel nodig is om die bedrijven toekomstbestendig te maken, is het College dan bereid om samen met die bedrijven of er een regeling vanuit de provincie dan wel vanuit collega-overheden kan worden opgezet?

De heer BENNEMA (VVD): De positie van bedrijven staat onder druk. Het is een serieus onderwerp in deze motie en wij hebben een belangrijke industriële sector in Groningen en dat moeten we ook zo houden. Maar we hebben ook grote problemen en dat zit hem ook onder andere in de energieprijis. De vraag is: biedt deze motie de oplossing? En vooral ook: wat kunnen wij hieraan doen als provincie?

De energieprijis is een probleem en dat komt ook doordat wij ons als politiek moeten inzetten voor betaalbare energie. Dat wordt een probleem in Europa en in Nederland. Daar heeft de politiek ook zelf een taak, maar die ligt ook grotendeels buiten dit huis. Toch hebben wij in de planning ook een belangrijke rol.

Over de subsidie aan bedrijven: dat kan helpen als er een onrendabele top is of bij een bepaalde transitie. Maar je moet ook daar een bescheiden rol voor de provincie bij zien. Ik heb ook eens bij bedrijven nagevraagd wat de grote problemen zijn. Dan komen ze ook aan met belastingen, lonen – een hele waslijst. Maar waar gaan wij over? Ook over regels, over vergunningen en over regeldruk. En dat is iets waar wij ook op kunnen inspelen. Want er zit nogal wat in de pijplijn qua stikstof, CO2 en allerlei eisen die elkaar ook tegenspreken. Daar lopen bedrijven soms ook helemaal in vast.

En die rol van de vergunningverlening: daar hebben we het ook al eerder over gehad in debatten. Daar zit de politiek boven op de bedrijven. Wij zijn ook altijd het strengste jongetje van de klas. In de best beschikbare technieken – ik heb het ook weleens tegen de heer Van Dekken gezegd – zit normaal altijd een bandbreedte. Dat is ook bedoeld bijvoorbeeld om in industriële processen met heel veel geschakelde complexiteiten de mogelijkheid te geven. Als je van de ene stof meer krijgt, krijg je van de andere stof minder, maar wel binnen een bandbreedte. Als je dat echt heel streng aandraait, dan zet je een bedrijf voor het blok en dan lopen procedures vast.

Ik ga hier niet verder op in, maar ik wil wel helder hebben dat het belangrijk is om dat vergunningstraject ook door te laten lopen. Want als je niet kunt investeren, dan staat het allemaal stil. En het wordt ook steeds duurder met de inflatie, dus dat zijn echt reële problemen waar bedrijven tegenaan lopen. De Omgevingsdienst is ook belangrijk. De capaciteit is daar ook beperkt. Het is

gewoon een moeilijke materie, dus ik denk dat de overheid ook daar moet kijken in die hele doorloop van processen hoe dat goed kan.

Ook het wantrouwen dat wij vaak ook tentoonstellen tegen bedrijven, merk ik ook weleens in de Staten. Pak dat ook eens gewoon positief op. Ga gewoon kijken hoe het kan. En samen met die bedrijven in vertrouwen over die knelpunten praten. Dus ik ben ook benieuwd of het College ook op die manier met de bedrijven spreekt. Waar lopen ze hier tegenaan in Groningen en hoe kunnen we dat proces verbeteren?

De heer LOOPSTRA (PvdA): Wij zijn ongerust over dat de maakindustrie toch dikke klappen krijgt momenteel. In de motie wordt aangegeven: ga in gesprek met bedrijven om ernaar te kijken. U bent van een ondernemerspartij. U moet toch toejuichen dat wij als provincie met bedrijven gaan praten om te kijken hoe we mogelijk kunnen helpen? Er staat niet 'we gaan 100.000 euro subsidie geven'. Nee, er staat dat we in gesprek gaan. Dus ik snap niet waarom u zo kritisch bent. En als u zegt dat deze motie u niet zo past, waarom komt u dan zelf niet met een motie?

De heer BENNEMA (VVD): Nou, wat ik hier doe, is volgens mij allemaal voorstellen doen die juist niet in die motie staan als voorbeeld waar het College op kan inzetten. Dan heb ik ook goed naar de gedeputeerde geluisterd. Die heeft die punten in de motie ook wel toegelicht. Hij is daarmee bezig, in gesprek en ik moedig hem ook aan om door te gaan op een positieve manier, ook om te kijken wat de rol van de provincie is. Soms is het College ook bemiddelend richting Rijk, dus dat is goed. Nou ja, als het College daar ook een goede toezegging op doet, dan hebben we deze motie ook niet nodig.

Maar waarom ik er ook een beetje kritisch op aansla, is vaak de toonzetting. Niet van de PvdA in dit geval, maar er zijn ook partijen die normaal heel kritisch zijn, alles willen aandraaien: 'graaiers', allerlei andere woorden. Er wordt ook vaak een sfeer rond het bedrijfsleven neergezet en die werp ik verre van mij.

De heer LOOPSTRA (PvdA): Ja, wij hebben het bedrijfsleven gewoon nodig voor banen. Ik vind het een beetje raar dat er wordt geopperd dat we hier in de Staten wat negatief over het bedrijfsleven doen. Dat vind ik helemaal niet. Ik denk dat verreweg de meerderheid hier het bedrijfsleven omarmt. Alleen, we mogen ook best kritisch zijn. Maar we hebben elkaar wel nodig. Vindt u dat ook niet?

De heer BENNEMA (VVD): Ik ben blij om te horen dat het zo gezien wordt, dat de meerderheid dat inderdaad omarmt. Dat is ook belangrijk, want bedrijven hebben een belangrijke rol in onze maatschappij. Ze verschaffen werk aan mensen, welvaart in Groningen. Dus daar moeten we vooral kijken wat de mogelijkheden zijn. En zo zit de VVD daar ook helemaal in.

De VOORZITTER: De heer Loopstra, ten slotte.

De heer LOOPSTRA (PvdA): Ja, dan verwacht ik dat u ook de motie gaat steunen.

De heer DE WIT (CDA): Ik vond het een goede afsluitende zin van meneer Loopstra – maar dat geheel terzijde.

Meneer Bennema noemt een aantal voorbeelden van waar bedrijven tegenaan lopen. En daar kunnen wij ons volledig in vinden, er zijn heel veel dingen waar bedrijven tegenaan lopen. Daarom is het juist belangrijk om dat hier niet met elkaar te bedenken, maar juist GS de oproep te doen om met die bedrijven in gesprek te gaan om te kijken om wat aan deze problemen, en ook andere problemen waar ze tegenaan lopen, te gaan doen. En dat hoeft niet alleen maar door middel van geld, maar dat kan ook door middel van advies, door middel van netwerken et cetera. Dan zou dit toch een motie moeten zijn waar de VVD haar vingers bij aflikt? Waarom is zijn dan zo negatief over deze motie?

De heer BENNEMA (VVD): Nou ja, dat komt ook door de toelichting en ook op bepaalde punten. Zo zie ik bij de indieners een heel verschillende insteek. Dus ik denk dat het dan beter is dat we het College hebben gevraagd hoe we op een positieve manier met bedrijven gaan kijken hoe ze een toekomst in Groningen kunnen hebben. Nou, als de gedeputeerde daar een goed antwoord op heeft, dan is die motie ook niet eens nodig. In dat opzicht vind ik het niet uitgewerkt.

De heer DE WIT (CDA): Maar gaat de VVD dan uit van de tekst in de motie of van de partijen die haar indienen?

De heer BENNEMA (VVD): De betekenis van de tekst van de motie komt ook tot uiting in de manier waarop die wordt toegelicht door de diverse indieners.

De VOORZITTER: De heer De Wit, ten slotte.

De heer DE WIT (CDA): Ja, voor zover bij mij bekend, beoordelen wij een motie altijd op wat er staat. Als er ineens iets heel anders geroepen wordt met betrekking tot een motie, dan snap ik dat. Maar in dit geval is dat niet zo. En dat er ideologisch verschillende denkbeelden zijn over hoe we met het bedrijfsleven omgaan, dat zij zo. Maar dan snap ik niet waarom de VVD dan niet ontzettend toejuicht dat de SP met een motie komt die juist het bedrijfsleven ondersteunt.

De heer BENNEMA (VVD): Ik denk dat uiteindelijk het belangrijkste is, ook op de vragen die ik aan het College heb gesteld, om te kijken welke kant het College op gaat en welke kant de provincie zich hierin gaat begeven. En als de beantwoording daarop goed is... Kijk, een motie is een uitspraak van de Staten om dat helder te krijgen. Nou, volgens mij is dat ook wel helder. Ik ben vooral benieuwd hoe dat nu wordt aangepakt. Want dit probleem is al heel lang bekend, hè? Dus het is nu gewoon zorgen om ook door te pakken met de bedrijven. De provincie heeft ook al heel veel informatie en heel veel dingen lopen al. Dus ik ben ook vooral benieuwd hoe het College dit gaan aanpakken.

De VOORZITTER: Ik kijk even rond of er nog meer behoefte is aan woordvoering. Dat is niet het geval. Dan geef ik ten slotte in dit motiedebat het woord aan de gedeputeerde, die toch nog wel een beste hoeveelheid vragen heeft gekregen vanuit de Staten.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Inderdaad heel veel vragen. Maar laat ik beginnen dat ik het heel fijn vind dat we een mooie discussie en een gesprek hebben over het bedrijfsleven in Groningen, of het nou een multinational of een MKB'er is, als ze om steun vragen, dan gaan we altijd beoordelen of we ze steun kunnen geven. Dus ik vind het heel mooi dat zo'n motiedebat hier vanavond nog gevoerd wordt. Ik denk dat het ook heel mooi past in het traject waarmee we bezig zijn om te komen tot een economische visie en, belangrijker nog, op de korte termijn een economisch uitvoeringsprogramma. Want dat is daar ook het gevolg dan ook van. Wij hebben u als Staten ook mogen ontvangen in Appingedam laatst met Bollegraaf en andere organisaties om mee te denken over wat erin zou moeten staan. Ik zie dit ook als een verdere inperking en kaderstelling van u als Staten van waar wij aan moeten denken bij ons economisch programma voor de komende vier jaar en als economische visie voor de komende vier jaar.

Ik vind het heel mooi dat het eerste bolletje van het verzoek aan het College luidt om niet te wachten met de inzet op toekomstbestendig beleid voor de industrie in het algemeen en de maakindustrie in het bijzonder. Toekomstbestendigheid is juist het kernwoord van de discussie volgens mij. Ik heb er een volgorde bij. Je kunt het op drie manieren uitleggen. Ik neem de volgorde *profit, people, planet* – in die volgorde. Bedrijven moeten eerst winst maken voordat ze goed voor de mensen kunnen zorgen en dan pas kunnen we aan de vergroening en verduurzaming deelnemen. Maar dat hoort wel bij elkaar. Het liefst doe je alles tegelijk, maar je moet eerst wel winst maken om goed te kunnen zorgen voor je mensen en voor je omgeving. En om dat te kunnen doen en daartoe te komen, heb je allerlei instrumenten als provincie en andere overheden ter beschikking. Ik heb in mijn eerste termijn ook proberen uit te leggen wat we nu al allemaal hebben. Dat is al heel veel.

Of daar allemaal goed gebruikt van gemaakt is, is vers twee. Heel veel bedrijven vragen niet om hulp, ook al staan ze op omvallen. Die gaan niet om hulp vragen. Heel veel bedrijven stappen trouwens niet zomaar op of die stoppen niet zomaar. Daar zit soms een proces van jaren dat daaraan voorafgaat. Dat eerst de vraag wegvalt, dan hopen ze met een beetje goede strategie nog weer wat terug te kunnen verdienen. Maar op gegeven moment is het niet meer te houden en dan stop je, omdat niemand wil verlies lijden. Maar iedereen wil wel graag zijn mensen aan het werk houden. Dat zijn ook al de gesprekken die we de laatste tijd voeren met bedrijven die omvallen. Dat zijn verdrietige gesprekken met directies die je dan voert: dan moet je mensen laten gaan. Sommigen werken die er al twintig jaar en die moeten nu in één keer het pand verlaten en dat zijn geen fijne gesprekken, kan ik u bevestigen.

Maar als je het hebt over het *profit*-deel: wij als provincie kunnen dat enigszins beïnvloeden door de concurrentiepositie van bedrijven te verbeteren. Dat zou kunnen door de doorlooptijden in regelingen te versnellen. De heer Van Dekken als portefeuillehouder milieu zegt ook: als je milieuregels goed opvolgt, dan kom je in een andere categorie en krijg je minder controles. Ook dat is betere doorlooptijden hanteren.

Maar waar we geen invloed op hebben in die concurrentiepositie, is die energieprijs. Daar kunnen we als provincie helemaal niets aan doen. Behalve dan dat aanhangig maken bij de verantwoordelijke personen in het land, het kabinet in dit geval. Maar ook een ander punt is steeds vaker in de situatie van nu de energiebeschikbaarheid, dus niet alleen de prijs, en hoe je daarmee omgaat. Daar zijn ook gesprekken over die we met de energieleveranciers en de netbeheerders hebben.

De *people*-kant: we zijn er heel bewust van dat je altijd goed moet zorgen voor je personeel. Dat doen we op het provinciehuis, dat moeten de bedrijven ook doen. Sommige hebben daar niet altijd evenveel mogelijkheden voor. Maar daar zijn allerlei subsidieregelingen voor. Ik had net ook al even genoemd het JTF, het Just Transition Fund: daarin zitten heel veel mogelijkheden om scholing en opleidingen gezamenlijk of met onderwijsinstellingen om daar goede programma's voor op te richten om te zorgen dat de medewerkers goed geschoold blijven en daardoor geschikt blijven voor een baan nu en in de toekomst. Dus daar zitten heel veel mogelijkheden in. En de Arbeidsmarktregio heeft natuurlijk ook heel veel mogelijkheden om mensen te blijven scholen. Wat mevrouw Feenstra ook zei in haar betoog in de tweede termijn, ga ik met de bonden praten. Wij praten heel veel met de bonden in diverse overlegorganen: FNV, CNV, maar ook VNO-NCW zit daar aan tafel. Alle bedrijven zitten daar bij elkaar, dus overall hebben we de geluiden ervan en zitten we met iedereen in gesprek.

En het *planet*-deel: wij hebben heel veel regelingen op dit moment opgericht voor verduurzaming van processen. Daar zetten we volop in en dat is volgens mij ook een van de punten waarop we willen inzetten voor ons nieuwe programma circulariteit c.q. circulaire economie. Ik heb al een paar keer genoemd tijdens bijvoorbeeld die Statenbijeenkomst in Appingedam dat ik circulaire economie ook een samenvatting vind van dat we geen kilogram grondstof en afval meer mogen verliezen. Reststoffen zijn ook weer grondstoffen. Zo moeten we gaan kijken naar de bedrijven die we hebben en daarbij heel actief op zoek gaan naar wie we dan in de keten het beste erbij hebben. Dat neigt een beetje naar industriebeleid. Ik denk dat als je dat gaat uitvoeren tot in detail, dan heb je precies alles te pakken wat mevrouw Feenstra bedoelde met de andere motie-indieners: ga met de bedrijven in gesprek. Industriebeleid betekent dat je in eerste instantie in gesprek gaat met de bedrijven: de grote industrieën, maar ook de MKB-bedrijven. Ga in gesprek over wat er leeft en wat er speelt. En als je dat met enige regelmaat doet, dan komen daar de lijnen uit en kun je daar je beleid op toepassen.

Er was ook een vraag van het CDA over hiaten in subsidies: gaan wij daarmee in gesprek? Ja natuurlijk, als wij dat één keer horen, dan denken we: nu moeten we even opletten. En als we dat twee keer horen, dan denk ik: nou, hier zou weleens wat aan de hand kunnen zijn. En als het drie keer is, dan gaan we overleggen of we een regeling moeten maken. Dat is wel een beetje de volgorde. Eén is eigenlijk geen, want je kunt geen beleid maken op incidenten. Dus zo zitten we erin. Als we iets zien of horen: alert blijven, goed doorvragen en vervolgens kijken we of dat we dat probleem kunnen oplossen, of het ons probleem is of het een bedrijfsprobleem en daar ga je dan mee aan de bak.

Dus dat zijn de onderwerpen en zo zie ik de motie ook als een bevestiging van de weg die we zijn ingeslagen met de vaststelling van de Startnotitie voor de Economische Visie. Vervolgens het gesprek dat we met u gehad hebben in Appingedam. Dit is een verdere verfijning: hartstikke goed, dank u wel voor de suggesties. Ik neem ze allemaal mee voor de verdere uitwerking.

Waar ik niet op ben ingegaan, is het onderzoek uitvoeren naar de dieperliggende oorzaken van de huidige beëindigingen. Die is namelijk heel ingewikkeld. Dan moet je andere bedrijven in kaart hebben die zijn beëindigd. We hebben al wel een aantal mensen op de afdeling Economische Zaken rondlopen, maar die kan ik niet allemaal laten praten met de bedrijven die beëindigd zijn. Wat we hebben, is een heel grote dataset van het nu en het verleden. En dat is straks ook onderdeel van de Economische Visie en het Economische Uitvoeringsprogramma, dat we die dataset ook met u gaan delen over wat er aan de hand is. Zo kunnen we er ook op sturen en op monitoren. Dus daar zit die in. Maar ik kan niet alle bedrijven bezoeken die failliet zijn gegaan of beëindigd zijn op wat daar gebeurd is. Dat lukt gewoon niet. Dus een diepgaand onderzoek kan ik helaas niet doen.

De heer BAKKER (Groninger Belang): De vraag sluit een beetje aan bij wat de heer Emmens net zei. Eigenlijk komt het er in het kort op neer of de motie uitvoerbaar is. Want we horen steeds dat er inderdaad al menskracht tekort is. Ik heb niet helemaal een beeld bij hoeveel menskracht dit gaat vergen, maar eigenlijk zei u het al zo'n beetje. Ja, hebben we wel genoeg mensen in huis om het te kunnen uitvoeren?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Nou, ik denk dat dat in theorie nog zou kunnen. Maar dan blijven er andere dingen weer liggen. Dus dat is een keuze die we nog moeten maken en die wilde ik graag maken als we de Economische Visie hebben vastgesteld en ook een uitvoeringsplan hebben. Want

dan ligt die keuze voor waar we de komende jaren onze menskracht op inzetten. Die vraag komt daar aan de orde wat mij betreft.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Begrijp ik dan dat u deze motie ontraadt?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Nou, niet per se ontraden. Wat ik zeg: ik zie het als een mooie bevestiging met de lijnen die we nu uitzetten voor onze Economische Visie en Economisch Uitvoeringsprogramma. Er zit er één bij die ik nu niet kan invullen: dat is het onderzoek naar de dieperliggende oorzaken. Die is heel lastig om uit te voeren, want dat gaat me heel veel capaciteit kosten op dit moment. Of het College moet extern gaan inhuren. Ik bedoel, op dit moment hebben we daar de budgetten niet voor. Dus dat deel van de motie is niet uitvoerbaar – dat kan ik nu wel zeggen. Maar de rest is een mooie steun en ik doe allerlei toezeggingen waar in de motie om wordt verzocht.

De heer BAKKER (Groninger Belang): Ik hoorde de gedeputeerde toezeggingen doen om eigenlijk, als ik het goed begrijp, alles uit te voeren behalve de ene bullet waar gewoon dan nu geen menskracht voor aanwezig is.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Ja, dat is een goede samenvatting, meneer Bakker. Het is een mooie ondersteuning van de beleidsdingen die we al uitvoeren. Ja, ik zou het heel graag willen weten, maar dat lukt gewoon niet. Dus je moet dat op basis van andere informatie proberen uit te zoeken. Maar de rest is allemaal ondersteuning van beleid.

Mevrouw BUIGEL (D66): De gedeputeerde benoemde net dat hij gesprekken heeft met de directies over dat zij het heel erg vinden om personeel te laten gaan. Ik vroeg mij af: wij hebben hier 'van werk naar werk' regionale mobiliteitsteams – als ik het zo goed benoem. Zijn deze bedrijven dan ook al in beeld bij dat team? En hebben zij daar al actie in ondernomen om deze mensen te herplaatsen en daar ook bij te helpen?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Nou, ik had hier natuurlijk nooit een volledig antwoord op kunnen geven of dat alle bedrijven zijn. Maar de meeste bedrijven zijn wel in beeld. Ze hebben allemaal goed contact met alle omliggende organisaties die er ondersteuning voor geven. En ze hebben meestal sociale plannen daaraan ten grondslag liggen. Als een bedrijf stopt, dan moet het, zeker de grote bedrijven, een sociaal plan opstellen. Dus dat is allemaal in beeld.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik wilde me graag aansluiten bij de heer Bakker. We hebben via de indieners van de motie vier totaal verschillende perspectieven die zij hebben gedeeld bij deze motie. Ik ben even op zoek naar de scherpste van de gedeputeerde in dezen. Wat levert deze motie op naast het bestaande beleid, naast het startschot dat we hebben gegeven bij de Startnotitie voor de Economische Visie?

De heer EMMENS (gedeputeerde): Wat levert dit op? Dit levert in ieder geval bij mij op dat er een breder draagvlak is voor een gezond en duurzaam MKB in Groningen dan ik had gedacht. Dat levert het bij mij op.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Als ik goed naar de gedeputeerde heb geluisterd, dan zijn eigenlijk alle onderwerpen die hier voorbij zijn gekomen, staand beleid of worden die al uitgevoerd in de *slipstream* van de Startnotitie van de Economische Visie. Welke meerwaarde heeft deze motie dan nog vandaag?

De VOORZITTER: Als gedeputeerde Van Dekken ook wat wil beantwoorden, dan kan dat ook zometeen wel. Maar dan wel één gedeputeerde tegelijk graag. Gedeputeerde Emmens.

De heer EMMENS (gedeputeerde): Bij het vorige Statenvoorstel was meneer Van Dekken mijn co-piloot. Die rolverdeling is er nog steeds een beetje. Ik vind deze motie in zoverre van belang dat ik denk dat die overbodig is in mijn optiek. Want dit is precies wat we gaan doen de komende tijd. En dat bevestigde dit wel. Ik vind het wel mooi dat dit motiedebat er is, begrijp me niet verkeerd. Dit is super, hier moeten we vaak de gesprekken over hebben. Ik bedoel niet per se dit onderwerp, maar dien ook over andere onderwerpen een motiedebat in, dan kun je op onderdelen je beleid aanscherpen en op onderdelen zal het een bevestiging zijn van het beleid. Het belangrijkste woord in de hele motie is

'toekomstbestendigheid' en wel die van de industrie en het bedrijfsleven: hoe ga je dat invullen? En daar hebben we als College wel een visie op en dat is *profit-people-planet*, in die volgorde.

De heer HOOGERS (ChristenUnie): Ik ben het wel met de gedeputeerde eens, dank.

De VOORZITTER: Dan zijn we aan het eind van dit motiedebat gekomen en dat betekent dat we de beraadslagingen kunnen sluiten. Mevrouw Feenstra.

Mevrouw FEENSTRA (SP): Ja, wij hebben even overlegd met de indieners. Zit er nog een derde termijn in om nog wat mee te delen?

De VOORZITTER: Nou ja, de Staten gaan over hun eigen wanorde zo, zou ik dan willen zeggen. Dan bedoel ik: we hebben nog maar één termijn gedaan. Want dat was het motiedebat, de vorm waarvoor we bewust hadden gekozen. Maar u wilt de motie aanpassen, begrijp ik? Komt u maar even hier om het uit te leggen, dat lijkt me prima.

Mevrouw FEENSTRA (SP): De beantwoording en ook de discussie hebben ons doen concluderen dat er voldoende aandacht is voor deze zaken en ook op een aantal punten is er aangescherpt. En daarom houden wij deze motie aan, zodat we bij de Economische Visie daar nog verder weer de diepte in kunnen gaan en mogelijk die daar dan weer indienen als blijkt dat de woorden van de gedeputeerde onvoldoende zijn omgezet in daden.

Het enige puntje dat ik dan nog verder wil maken, is dat wat de SP betreft de volgorde *people-planet-profit* is.

De VOORZITTER: Ik zou daar in dit stadium van avond geen messen meer over trekken, geloof ik. Dat betekent dat de motie is aangehouden en dat we er dus niet over hoeven te stemmen.

E. Mondelinge vragen CDA

De VOORZITTER: Dan zijn wij bij agendapunt 3.E. Dames en heren, kunt u het nog even opbrengen? Agendapunt 3.E in iBabs gaat over de mondelinge vragen van het CDA over de berichtgeving van Follow The Money vorige week. Mevrouw Rutgers krijgt van mij het woord.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Het CDA is geschrokken van de recente publicatie van Follow The Money over de in 2013 door Economische Zaken ingehuurd ondeskundige hoogleraar om de minister te adviseren over de risico's van de gaswinning, met als doel om het winningsplan voor 2014 'afgewogen' te kunnen vaststellen. Er is nu aangetoond dat deze deskundige geen ter zake deskundige was. Bewust is deze ingeschakeld omdat van tevoren bekend was dat de uitkomst een tegenhanger van het advies van het SodM zou zijn en van onafhankelijkheid geen sprake was, omdat bekend was dat het betreffende onderzoeksbureau nauwe banden met de NAM had.

Wij hebben enkele vragen aan het College. Bent u op de hoogte van dit verschenen artikel? Bent u vooraf of na publicatie actief door het demissionaire kabinet over het verschijnen van dit journalistieke onderzoek geïnformeerd? En hebt u een inhoudelijke reactie gekregen? Of hebt u zelf om opheldering gevraagd? En zo nee, bent u van plan om dit te gaan doen en de uitkomsten met ons te gaan delen?

De parlementaire enquêtecommissie had al duidelijk gemaakt dat het bureau van de ingeschakelde deskundige geen specifieke aardbevingsexpertise had, maar voornamelijk bestond uit onderzoekers met een sociaal-wetenschappelijke achtergrond. Bent u ons van mening dat deze nieuwe informatie wederom een schok is voor onze inwoners en dat dit tot op de bodem moet worden uitgezocht?

Mevrouw TOP (gedeputeerde): Zijn wij op de hoogte van het verschenen artikel? Jazeker zijn wij daarvan op de hoogte. Maar niet omdat wij daar door het kabinet van op de hoogte zijn gesteld, maar omdat ik dat op de dag van verschijning meermaals in mijn app zag verschijnen.

En zijn wij geschokt? Nou, eigenlijk ja en nee. Dit speelde in 2013-2014 en volgens mij wist toen in Groningen bijna al iedereen hoe de vork in de steel zat. Maar het is natuurlijk mooi dat intussen ook onderbouwd aangetoond is wat wij toen eigenlijk allemaal al wisten.

Zijn wij van plan om daar nu nog iets mee te doen? Ja, u refereerde zelf net ook al even aan de parlementaire enquêtecommissie. Die heeft natuurlijk al heel grondig onderzoek gedaan naar de tijd die achter ons ligt. En die conclusie is ook helder: die kent u allemaal. De belangen van Groningers zijn jarenlang structureel genegeerd en eigenlijk zijn het artikel en de kennis die we nu hebben over – ik ga hem ook gewoon even noemen – de heer Ira Helsloot een treurige bevestiging van de conclusie die de parlementaire enquêtecommissie denk ik al heeft getrokken. De commissie zei ook in niet mis te verstane woorden dat geld en eigenbelang steeds voorgingen, dat de risico's en deskundigen zijn genegeerd en dat de relevante twijfels en informatie de juiste personen bewust niet bereikten. Eigenlijk zie ik dit als een illustratie van onder andere deze conclusie, maar deze is niet nieuw.

De onderste steen boven? Volgens mij heeft Follow The Money daar heel goed werk in verricht. Ik heb begrepen dat dat op basis van Woo-verzoeken gedaan is. Wij proberen nu met het Rijk de zaak weer een beetje op te bouwen. Dat is wankel met zo'n verleden, maar ik denk dat het op dit moment niet constructief is om daar nog meer dan dat we nu al weten, boven water te halen. Ik denk ook niet dat we daar namelijk gelukkig van worden.

Mevrouw RUTGERS (CDA): Ik denk dat gedeputeerde Top echt heel duidelijk heeft aangegeven dat de onderbouwing van het onderbuikgevoel dat er al was en dat ook voor een heel groot deel ook bevestigd is door de enquêtecommissie, inderdaad het punt raakt waar we nu staan. Er wordt wederom bevestigd wat wij voelden. Als mevrouw Top aangeeft dat we de relaties met het Rijk weer opbouwen, dan kan ik het heel goed begrijpen dat ze zegt dat ze daar nu niet verder actief op ingaat.

Wat ik heel graag aan de gedeputeerde mee zou willen geven, is: houd dat wantrouwen wel in uw achterhoofd bij elk gesprek dat u aangaat. Verder wens ik u heel veel succes met het herstellen van vertrouwen, onderling met de inwoners en in het hele dossier.

De VOORZITTER: Wie van ons verder? Geen behoefte aan aanvullende vragen? Dan kijk ik nog even of de gedeputeerde nog iets wil toevoegen. Nee? Dan hebben we daarmee dit agendapunt afgerond, denk ik.

F. Agenderingsverzoek: Asielopvang Ter Apel (*motiedebat*)

De VOORZITTER: Dan zijn we toe aan het laatste bespreekpunt van vandaag. Dat is de asielopvang in Ter Apel. Wij hebben afgesproken dat dit de vorm zou krijgen van een motiedebat. Dus krijgt eerst de indiener, de BBB, het woord. Dat is in dit geval de heer Moes.

De heer MOES (BBB): Nou was de spreektijd van de BBB al op. Maar als u mij in die zin coulance toestaat, dan kom ik al een heel eind.

Of je nou voor of tegen de Spreidingswet bent, volgens mij zijn wij allemaal tegen de onmenselijke situatie in Ter Apel. En of je nu meer of minder instroom wilt, volgens mij zijn we er allemaal over eens dat het zo niet langer kan. Daarom dien ik nu, mede namens een groot aantal fracties, de volgende motie in.

De VOORZITTER: Dat is een motie zonder logo's, maar wel met de ondertekening door de vertegenwoordigers van achtereenvolgens de BBB, het CDA, de VVD, de SP, de Partij voor het Noorden, GroenLinks, de Partij voor de Dieren, de ChristenUnie, de Partij van de Arbeid, D66, Volt en Groninger Belang. De titel van de motie luidt 'Herhaalde oproep opvangcrisis Ter Apel' en het volgnummer is 91. De motie mondt uit in het volgende besluit van de Staten:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023, Constateerend dat:

- de problemen rond de opvang van asielzoekers in het aanmeldcentrum in Ter Apel ruim twee jaar spelen en zich daar concentreren omdat in Ter Apel het enige aanmeldcentrum in Nederland is;
- vanuit onze mooie provincie al jarenlang wordt gevraagd om oplossingen voor dit vraagstuk;
- we echter zien dat de provincie Groningen, en in het bijzonder de gemeente Westerwolde, alleen staat in het oplossen van die landelijke problemen;
- alleen vanuit de provincie een bestuursovereenkomst met het Rijk is gesloten over de humane opvang van asielzoekers en Oekraïense ontheemden;

- een groot gedeelte van de Nederlandse gemeenten geen verantwoordelijkheid neemt voor het opvangen van asielzoekers, waardoor onder andere in Ter Apel een inhumane en problematische situatie ontstaat;
- dit een zware wissel trekt op de inwoners en ondernemers van Ter Apel en omgeving;

Overwegende dat:

- de Groninger gemeenten een groot aandeel nemen in het opvangen van asielzoekers als men dat afzet tegen de inwonersaantallen van de provincie en, ook nu de winter valt, voornamelijk Groninger gemeenten klaarstaan om asielzoekers op te vangen;
- onze Staten op 31 mei jongstleden ook al bij motie erop hebben aangedrongen dat andere provincies en gemeenten buiten Groningen hun verantwoordelijkheid nemen;
- de inwoners en ondernemers van Ter Apel en omgeving moeten kunnen rekenen op een overheid die een veilige woon- en leefomgeving garandeert;
- actie nú nodig is en dat het klaar moet zijn met het wegkijken en treuzelen van veel Nederlandse overheden;

Besluiten om:

- steun uit te spreken voor de publieke oproepen van bestuurders in de provincie Groningen om de situatie in Ter Apel blijvend te ontlasten;
- provincies en gemeenten in Nederland op te roepen met de Groninger gemeenten verantwoordelijkheid te nemen in het humaan opvangen van ontheemden en asielzoekers;
- de overwegingen van de Staten kenbaar te maken aan de gemeenteraden van alle Nederlandse gemeenten, de Commissarissen van de Koning, de voorzitters van de Veiligheidsregio's, de staatssecretaris en de minister van Justitie & Veiligheid, de fracties in de Eerste Kamer, de fracties in de Tweede Kamer en hierin samen op te trekken met de gemeenten in de provincie Groningen;

En gaan over tot de orde van de dag.'

De motie maakt onderdeel uit van de beraadslagingen.

De heer HAMSTER (gedeputeerde): De huidige situatie in Ter Apel vereist onmiddellijke actie. Zie daarvoor bijvoorbeeld het rapport van de Inspectie van Justitie & Veiligheid waarin wordt geconcludeerd dat de situatie in het overvolle aanmeldcentrum onveilig en onhoudbaar is. Het is hoog tijd om een eind te maken aan dat passieve gedrag en de vertragingstechnieken van een aantal Nederlandse gemeenten. Een groot aantal Nederlandse gemeenten neemt namelijk nog steeds geen verantwoordelijkheid voor de opvang van asielzoekers, wat resulteert in de schrijnende en problematische situatie in Ter Apel.

Demissionair staatssecretaris Van der Burg heeft al diverse keren een beroep gedaan op provincies om meer opvangplekken ter beschikking te stellen. En als alle provincies en gemeenten helpen, is het gewoon goed mogelijk om voldoende opvang te realiseren. Gelukkig zijn er gemeenten die al de helpende hand bieden en asielzoekers opvangen – in onze provincie ook zeker.

De Spreidingswet is een goede en passende langetermijnavvulling, maar wachten op de Spreidingswet is onvoldoende: de situatie vraagt erom dat er nu stappen worden gezet. En de motie benadrukt dat de noodzaak van het zetten van die concrete stappen om snel verbetering te krijgen. Het is ook van belang dat alle provincies en gemeenten solidariteit tonen en hun verantwoordelijkheid nemen. Daarnaast zorgen de problemen in Ter Apel voor een zware last voor de bewoners en ondernemers van Ter Apel en omgeving en deze situatie heeft negatieve gevolgen voor de lokale gemeenschap. Daar kan en moet wat aan gedaan worden.

De gemeenten in Groningen hebben als enige een bestuursovereenkomst met het Rijk gesloten over humane opvang. Dit illustreert de proactieve houding van de gemeenten in de provincie Groningen bij het zoeken naar duurzame oplossingen. En ook recent hebben de Groninger gemeenten zich solidair getoond door boven op de afspraken nog eens 400 plekken toe te zeggen.

Dus het College geeft deze motie formeel 'oordeel Staten' maar steunt die van harte. Ik zou ter afsluiting willen zeggen dat de Commissaris in Nieuwsuur heeft uitgesproken dat hier geen sprake van een asielcrisis, maar dat hier sprake is van een opvangcrisis. Wij zouden daaraan toe durven voegen dat we inmiddels ook te maken met een humanitaire, een solidaire en daarmee een morele crisis.

De heer REP (PVV): Ja, ik wilde graag gebruikmaken van mijn *maidenspeech*, aansluitend op dit agendapunt. Ja, kan dat?

De VOORZITTER: Jazeker, komt u maar naar voren. Het woord is aan de heer Rep.

De heer REP (PVV): Ik zal me toch even voorstellen. Mijn naam is Robert Rep, ik word deze maand 58 jaar, ik ben 33 jaar getrouwd met mijn vrouw Tineke en vader van drie zonen in de leeftijd van 25, 26 en 29 jaar. Ik ben werkzaam als ondernemer in de kappersbranche en woonachtig in het meest besproken dorp van Nederland, Ter Apel. Ik ben politiek actief sinds het jaar 2003 en 2006, van 2006 tot 2010 als raadslid in de toenmalige gemeente Vlagtwedde, het huidige Westerwolde, vertegenwoordigd bij een lokale politieke partij.

In 2010 heb ik helaas afscheid moeten nemen van de gemeentelijke politiek door mij kritisch uit te laten over de ontwikkelingen bij de totstandkoming van het grootste aanmeldcentrum en de daaruit voortvloeiende problematiek waar het dorp Ter Apel en zijn inwoners tot aan de dag van vandaag onder gebukt gaan. De vreselijke en mensonterende toestanden waar met name inwoners en ondernemers in Ter Apel dagelijks aan bloot worden gesteld, gaan mij persoonlijk zeer aan het hart. En nadat ik zes jaar aan de politieke zijlijn had gestaan, kroop het bloed toch waar het niet gaan kon en werd ik in 2016 benaderd door Ton van Kesteren. Hij bezocht Ter Apel om kandidaten te werven voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2017 en hij vertelde mij dat hij op zoek was naar een kapper die zich durfde uit te spreken over de politieke dilemma's in de maatschappij. Ik kon hem toen vertellen dat ik die bewuste kapper was en hij vond meteen dat ik geknipt was voor deze positie.

We hebben een poging gewaagd om als PVV mee te gaan doen met de gemeenteraadsverkiezingen in 2017, in de nieuw te vormen gemeente Westerwolde, maar het momentum was te vroeg gekozen. Uiteindelijk hebben we vorig jaar wel succes geboekt en zijn we met drie zetels in de gemeenteraad van Westerwolde terechtgekomen. Naast de gemeentelijke politiek heb ik mij in 2023 verkiesbaar voor de PVV in de Provinciale Staten, wat uiteindelijk vandaag heeft geresulteerd in mijn beëdiging als Statenlid.

Zoals ik net schetste, was ik al vroeg geïnteresseerd in de politiek, mede veroorzaakt door de problematiek in mijn dorp, door bewoners van het aanwezige aanmeld- en vertrekcentrum. Door alle problemen die ik de afgelopen jaren heb gezien en gehoord, heb ik ook een mening over de brief met de stand van zaken en inzet van de Provinciale Regietafel. Ook wij als PVV vinden de huidige situatie in Ter Apel onaanvaardbaar. Ten eerste voor vluchtelingen, maar ook voor medewerkers, omwonenden en ondernemers. Een situatie die er soms ontstaat door het overschrijden van de aantallen vluchtelingen overeengekomen in de bestuursovereenkomst tussen het COA en de gemeente Westerwolde voor de aanwezigheid van het aanmeldcentrum in Ter Apel. Door de hoge instroom van asielzoekers, mede veroorzaakt door het opengrenzenbeleid van dit demissionaire kabinet, en het niet-naleven van het Verdrag van Dublin, wordt Ter Apel overspoeld door vluchtelingen die vaak niet voldoen aan de criteria om opgenomen te worden in de asielprocedure of om niet in aanmerking te komen voor een verblijfsstatus. Zij verblijven dus onrechtmatig in Nederland en dus ook in Ter Apel. Bij monde van staatssecretaris Van der Burg gaat het hier om 85 procent van de instroom.

In het stuk wordt zwaar bekritiseerd dat gemeenten onvoldoende woningen aanbieden en daarmee achterlopen op de taakstelling huisvesting statushouders. Die verblijfsstatus wordt vaak bewerkstelligd door advocaten die via de mazen in de wet de asielzoekers begeleidt van procedure naar procedure om uiteindelijk van onterecht een verblijfsstatus te krijgen, zonder dat hij of zij daar recht op heeft. Wij als PVV hebben dan ook vaak twijfels over de rechtmatigheid van de verblijfsstatus en de PVV bekritiseert het feit dat op de zeer gespannen woningmarkt statushouders voorrang op een sociale huurwoning. De gemiddelde wachttijd om in aanmerking te komen voor een woning bedraagt voor ons Nederlanders enkele jaren. En ruim 900.000 jongeren tot 30 jaar zijn genoodzaakt thuis te wonen bij hun ouders, omdat er voor hen geen woning beschikbaar is.

De PVV vindt dat het vastlopen van de asielketen wordt veroorzaakt door de te grote instroom van asielzoekers in Nederland en niet, zoals in het stuk vermeld staat, door het weigeren van medewerking van gemeenten om deze in onze ogen vaak onterechte statushouders te voorzien van een woning.

Als laatste: het verplicht stellen van gemeenten om woningen beschikbaar te stellen voor statushouders vinden we daarom ondemocratisch. Ons land is vol en wij zullen daarom, zoals bekend, deze motie ook niet steunen.

De VOORZITTER: Dank u wel, meneer Rep. Ik feliciteer u met uw *maidenspeech*, die bliksemsnel na uw beëdiging al werd geleverd. [Geroffel op de tafeltjes voor de *maidenspeech* van de heer Rep] U laat er geen gras over groeien en u weet uw positie glashelder te markeren. We gaan denk ik nog veel van u horen.

De heer REP (PVV): Oké, dank u wel.

De heer EPEMA (FvD): Voor ons ligt een motie die bijna lijkt op te roepen tot het dwingen van Nederlandse gemeenten en provincies om immigranten op te nemen. Het zet een humaan masker op door te stellen dat het doel het ontlasten van Ter Apel is, maar komt neer op een soort spreidingswet op lokaal niveau – zo lijkt het. Dat terwijl de Eerste Kamer nog bezig is met het behandelen van de nationale Spreidingswet.

FvD wil iedereen die hulp nodig heeft, kunnen helpen, zowel de vluchtelingen als de inwoners van Ter Apel. Maar het is wel een beetje een rare situatie: eerst lieten politici veel te veel immigranten toe en nu wordt de repeterende chaos als excuus gebruikt om diezelfde immigranten te verspreiden over het land. Het doet me een beetje denken aan het stoken van oorlog in het buitenland met allerlei vluchtelingen en burgerslachtoffers als gevolg, om ons vervolgens op te stellen als de barmhartige redders van diezelfde slachtoffers. En dat terwijl Nederland nota bene volgens de *mainstream* politiek een zo in- en inracistisch land is. Zelfs Sinterklaas is racistisch bedoeld. Als dit zo'n racistische slangenkuil is, waarom brengen we mensen dan hierheen?

FvD hoopt dat we met het komende kabinet een eind komt aan de gigantische instroom. Echter, die buitenlandse oorlogen zullen ongetwijfeld nog even doorgaan, met meer vluchtelingen tot gevolg. En de toestroom stopt dus waarschijnlijk niet. Ter Apel zal vast weer gaan vollopen. Het is een toestroom van mensen die vaak in eigen land hadden kunnen worden opgevangen. Laten we daarop inzetten, op het repatriëren van immigranten. Laten we ophouden met een pleister plakken op een steekwond.

De VOORZITTER: Dank u wel. Anderen nog? Nee? Het College nog? Nee?

Dan zijn wij aan het eind van de beraadslagingen gekomen. Zijn er nog fracties die een stemverklaring willen afgeven? De heer Moes.

De heer MOES (BBB): Zoals ik ook al aangaf in mijn betrekkelijk korte woordvoering, is deze motie voor ons geen politieke steun aan een Spreidingswet of een politiek standpunt ten opzichte van de instroom, maar is die voor ons vooral een steunbetuiging en solidariteit met Ter Apel en de gemeente Westerwolde. Het is tevens een oproep aan andere overheden c.q. gemeenten om hun verantwoordelijkheid te nemen om te helpen. Dus het is vooral een oproep tot solidariteit en voor ons dus geen politieke uitspraak.

Mevrouw DA SILVA PINTO (PvdA): Met deze motie willen we niet alleen de oproep steunen voor verhoging van de opvangcapaciteit in de rest van Nederland, maar daarmee ook de werkdruk verlichten voor de vele Westerwoldse ambtenaren zoals boa's, OOV'ers, onderwijzers, jeugdzorgmedewerkers en nog vele anderen die zo veel meer werk te verzetten hebben, nu andere gemeenten hun verantwoordelijkheid nog steeds niet nemen. We spreken hiermee dus ook onze waardering uit voor het werk dat deze mensen verrichten.

De VOORZITTER: Ik dring aan op een iets grotere bondigheid op de stemverklaringen, want ze komen verdacht dicht in de buurt van woordvoeringen. De heer Kolthof.

De heer KOLTHOF (PvdD): Een bondige stemverklaring: we sluiten ons aan bij de verklaring van BBB.

De heer DE BOER (GroenLinks): Ja, om de woorden van gedeputeerde Hamster nog even te herhalen. We hebben inderdaad te maken met een humanitaire en morele en solidariteitscrisis. We zijn ontzettend trots op al het werk dat Groninger gemeenten op dit moment aan het verzetten zijn. Maar het is echt hoog tijd dat de rest van Nederland ook wat gaat doen. Dus wij stemmen voor.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): We begonnen vanochtend met de woorden van een van ons: 'Zo waarlijk helpe mij God almachtig'. Wij bidden die hulp ook aan de vreemdelingen in Ter Apel toe en stemmen voor deze motie.

De heer ZWART (PvdN): Wij stemmen voor deze motie en we willen even onderstrepen dat het hier niet alleen om de asielzoekers gaat en niet om de vluchtelingen, maar dat we ook heel duidelijk steun uitspreken aan de bevolking van Ter Apel en de wijde omgeving. En let wel: tot in Duitsland aan toe, want ook daar begint het te modderen – laat ik het maar heel voorzichtig zeggen. Dus steun voor deze motie.

Mevrouw BAKKER (SP): Wij steunen natuurlijk deze motie ook en wij vonden de woorden van de gedeputeerde erg mooi. Wij kunnen ook aansluiten bij wat GroenLinks al zei en wat de PvdA aangeeft.

De heer DE WIT (CDA): Ja, wij kunnen ons volledig aansluiten bij de stemverklaring van de collega's van GroenLinks en dan met nadruk ook op de woorden die meneer Hamster namens het College met ons deelde.

Mevrouw BENJAMINS (D66): Ik kan weinig toevoegen aan de woorden van de heer De Wit.

Mevrouw BRILSTRA: Ook de VVD sluit zich aan bij de woorden die al gezegd zijn. We steunen deze motie.

Mevrouw REININK (Volt): Ik sluit me ook graag aan bij alle voorgaande woorden.

De VOORZITTER: Anderen nog? Nee? Voldoende stemmen verklaard?

Dan gaan we stemmen over motie nummer 91, 'Herhaalde oproep opvangcrisis Ter Apel'. De stemming is geopend. Ik stel vast dat iedereen heeft gestemd, dus ik sluit de stemming. Ik stel vast dat de BBB, de Partij van de Arbeid, GroenLinks, de ChristenUnie, Groninger Belang, de VVD, de SP, D66, de Partij voor de Dieren, het CDA, Volt en de Partij voor het Noorden voor deze motie hebben gestemd. En de PVV en Forum voor Democratie daartegen. Dat leidt tot de volgende score: 37 stemmen voor en 3 stemmen tegen, de motie is aangenomen.

4. Hamerstukken

A. Statenvoorstel: Grondwaterheffingsverordening provincie Groningen 2024

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

B. Statenvoorstel: Heffingsverordening ontgrondingen provincie Groningen 2024

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

C. Statenvoorstel: Vaststelling normenkader 2023

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

D. Statenvoorstel: Verordening nazorgheffing stortplaatsen provincie Groningen 2024

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

E. Statenvoorstel: Wijziging Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

5. Ingekomen brieven

A. Overzicht ingekomen brieven van GS ten behoeve van PS 20 december 2023

Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen.

B. Overzicht ingekomen brieven van derden ten behoeve van PS 10 december 2023

Zonder beraadslaging voor kennisgeving aangenomen.

6. Notulen voorgaande vergadering PS 8 november 2023

[Ongewijzigd vastgesteld]

7. Sluiting

De VOORZITTER: Dan geef ik nu mevrouw Rutgers het woord voor het toelichten en uitroepen van de winnaar van de Triple-V Trofee. Ik kan vandaag niet zeggen dat dit het enige moment is waarnaar we reikhalzend hebben uitgekeken, want er volgt nog wat. Maar dit is toch wel een hoogtepunt.

Mevrouw RUTGERS (voorzitter jury Triple-V Trofee): Nou, een heuglijk moment, denk ik, dat hij bij mij weer van de vensterbank verdwijnt – zou ik bijna zeggen. Maar dat zal ik de ontwerper niet aandoen.

De Triple-V Bokaal, Vragen Via de Voorzitter, wilde ik vandaag eigenlijk omdopen tot de Triple-F Bokaal. Ja, laat de raderen maar even lopen. U zou kunnen denken: dan is die voor de Felle Fenna Feenstra of voor de Vriendelijke Fenna Feenstra. Maar als u nog scherp bent aan het eind van deze dag, dan is dat één V en twee F'en. Nee, hij is vandaag echt voor de Fanatieke Fenna Feenstra. En ik zou je willen vragen om naar voren te komen. Ik wil hem graag aan je overhandigen en ik zal zo toelichten waarom je hem verdiend hebt. Gefeliciteerd! [Overhandigt de Triple-V Bokaal aan mevrouw Feenstra. Applaus.]

Fenna, ik vind het ontzettend knap dat jij consequent via de voorzitter spreekt. Heel veel mensen hier in de zaal weten hoe moeilijk dat is. En bij jou vind ik het juist extra knap, omdat je kunt horen dat je je reacties en je vragen vaak ter plekke formuleert. Daardoor heb ik de conclusie getrokken dat jij écht weet en voelt wat er gezegd wordt en daar oprecht naar luistert. Je hebt de trofee van harte verdiend. [Applaus]

De VOORZITTER: Dames en heren, de vergadering vandaag voelde bij mij als een taaie klus. En ik denk dat er meer van ons waren die dachten: nou, deze nog en dan begint de Kerst pas écht. Maar we hebben het gedaan, het was een hele zit. We sluiten daarmee 2023 af en ik denk dat het goed is om u de Kerstdagen niet in te sturen zonder een enkel stichtelijk woord van de voorzitter.

Het is een bijzonder jaar, in dit geval en in Groningen, maar overigens ook in het hele land bracht een nieuwe lente een nieuw geluid in de Staten. Hartstikke veel nieuwe Statenleden, daarna een nieuw College. Dat begon nog net voor de zomer, maar moest daarna toch ook een zomer lang uitrusten van de campagne. Na de zomer brak het echte werk aan.

Voor sommigen onder de Statenleden was het ook weer snel voorbij. We namen vandaag ook afscheid van een Statenlid. Sommigen kregen er extra werk bij: Ton van Kesteren werd onderweg heel recent nog beëdigd opnieuw als lid van de Eerste Kamer. Daar feliciteren wij hem van harte mee. [Geroffel op de tafeltjes] Het is ontzettend chique voor Provinciale Staten om ook niet alleen de kiezer te zijn maar ook de gekozene zelf dan nog een beetje in je midden te hebben. Dus dat maakt het makkelijker om op de gekozene te letten.

We verwelkomden een nieuwe partij, de BoerBurgerBeweging, die in één klap in alle Staten de grootste werd, met ook Volt als nieuwe binnenkomer. Er was heel veel personele vernieuwing, ook binnen en tussen de bestaande politieke partijen. En daarna het grote zoeken waarvan ik me een tussenstand permitteer: hoe doe je dat eigenlijk, Statenlid-zijn? Hoe word ik een goed Statenlid? Hoe werkt dat hier?

Nou, we zijn negen Statenvergaderingen verder en een hele bos commissievergaderingen. Alleen al die Statenvergaderingen namen, als je ze bij elkaar optelt, zo'n 45 uur in beslag. Dus dat is een flinke werkweek. Ik zeg altijd: je steekt er het kostbaarste in wat je hebt, namelijk tijd. Alleen al die formele Statenvergaderingen en daar komen commissievergaderingen, fractievergaderingen, werkbezoeken, Praten met de Staten, de Tweedaagse van de Staten allemaal bij. Kortom, wij hebben het er maar druk mee.

Voor de statistici: we zitten nu op motie 91. Dat klinkt fors, dat is het ook. Ik heb tegen ik denk inmiddels velen van jullie weleens wat sombers gezegd over de inflatie van moties, maar dat is vooral vergeleken met mijn eigen vroege jeugd, waarin een motie iets was waar je in de eerste termijn mee

dreigde als het College niet kwam met een goede toezegging. Toen gingen er dus ook maanden voorbij dat je geen motie indiende. Dat is veranderd. Maar als je die 91 van nu afzet tegen de vorige periode op hetzelfde moment, dan waren het er toen ongeveer twee keer zo veel. Dus er is iets aan het veranderen en wat mij betreft ten goede.

Wat zegt dat verschil? Je kunt er allerlei dingen op allerlei manieren duiden. Je kunt zeggen: de Statenleden zijn lui geworden. Maar ik zie dit heel positief. Want ik denk dat de Staten in deze bezetting en het College in deze bezetting steeds maar proberen om niet alleen met elkaar te debatteren, maar ook om met elkaar in gesprek te komen en dan niet in de vruchteloze groep van coalitie versus oppositie te vervallen. Maar ook dat er iets is ingedaald: misschien hebben mijn eigen mededelingen geholpen dat als je een toezegging hebt gescoord, dat eigenlijk mooier is dan een motie. Als je dan Collegeleden hebt die ook hun best doen om welwillend toezeggingen te doen, dan zie je dus dat moties wel worden ingediend, soms ook niet eens worden ingediend: dan is een toezegging genoeg. Maar je ziet er ook nogal veel – ja, dat heet dan dreigend ‘aangehouden’ – dan weet de kritische toehoorder dat we die nooit meer terugzien, hè? Dus het is een soort intrekken met een sausje eroverheen. Maar het is heel prettig dat dat dus ook kan gebeuren na een toezegging.

Wat ik ook mooi vind aan deze Staten, is een observatie die je ook vandaag kon doen. Het is van alle tijden dat je schorst en dat er dan overleg nodig is. Dan gebeurt dan in zogeheten ‘achterkamertjes’ en die hebben een kwade reuk. Maar vandaag kom ik de Statenzaal in en kan ik de vergadering niet openen omdat hier vlak bij mij voor het Collegevak een achterkamertje is gekomen waar iedereen gewoon getuige van is wie er met wie praatte en hoe we het zo kunnen organiseren dat de gedeputeerde een toezegging kan doen die het Statenlid in kwestie ook tevreden stelt. Dat soort overleg is er altijd geweest, maar wat is het mooi dat dat hier, in het heldere licht van de democratie en van de tl-buizen in de zaal, gewoon kan gebeuren. Ik vind dat mooi.

Dus scheutige toezeggingen en moties zijn minder vaak nodig. En als ze nodig zijn, dan worden ze ook vaak in bijzondere combinaties van fracties opgesteld van coalitie en oppositie, omdat het niet uitmaakt voor de ambitie om samen de provincie te besturen als Staten.

Nou, ik realiseer me dat dit *feel-good* verhaal wel heel erg kerstig aan het worden is. Er zijn gelukkig altijd uitzonderingen: Groningen Airport Eelde met keiharde knokpartijen. Daar liggen de opvattingen ongeveer net zo ver uiteen als vroeger en zijn de uitkomsten in het stemgedrag ook ongeveer even voorspelbaar als vroeger. Dus je kunt wel kritisch reflecteren waarom je daar in de commissie vijf uur over moet vergaderen, maar dat kunnen we een andere keer wel doen. Dan is het even wat minder ‘samen’, maar ik denk dat deze Staten blijk geven van een grotere bereidheid om vorm en inhoud aan te passen. Het College vult stukken aan, verbetert ze op verzoek van de Staten en ik merk in mijn bilaterale gesprekken met Statenleden, ook in groepjes, dat er veel meer behoefte is aan een goed gesprek dan aan een formeel debat. Het is denk ik wel interessant om in het komende jaar eens te kijken wat we met die wetenschap zouden kunnen doen.

Nou, al met al, dames en heren, denk ik dat deze Statenperiode met een groot deel van dit kalenderjaar prachtig van start is gegaan. De kop is eraf, het jaar zit erop, het kerstreces kan beginnen. En als je héél goed kijkt, dan zie je dat het buiten zachtjes begint te sneeuwen.

De vergadering is gesloten (20.55 uur).

Aangehouden A M E N D E M E N T E N

AGENDAPUNT 3.A

Amendement 14 ‘Democratische legitimatie baanbrekers’

(ingediend door de fracties van de BBB, de Partij voor de Dieren, de SP, Volt, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en Groninger Belang)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij het Statenvoorstel behorende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat deze als volgt komt te luiden als volgt:

Het Provinciaal Programmaplan voor Nationaal Programma Groningen (documentnummer 2023-098399) vast te stellen, met dien verstande dat in het plan op pagina 3 onder ‘Organisatie’ de volgende tekst wordt opgenomen:

*‘De lessen uit de eerste periode 2019-2023 van Nationaal Programma Groningen leiden tot een verbeterde werkwijze voor de komende jaren. Het provinciaal programma wordt gecoördineerd door een programmateam met daarin additionele inhoudelijke deskundigheid en meer capaciteit op het gebied van subsidies, regelingen en staatssteun. Er wordt per programmalijn een meerjarig uitvoeringsprogramma opgesteld samen met onze partners, dat periodiek geactualiseerd wordt. Er is een apart ontwikkelbudget voor initiatiefnemers om hen beter in staat te stellen, ideeën uit te werken naar projecten en (baanbrekende) programma’s. **Provinciale Staten besluit of en in welke mate financiering voor de baanbrekers via het Provinciaal Programmaplan verloopt.**’*

Toelichting:

De baanbrekers zijn opgenomen in een sociale agenda en een economische agenda in de kabinetsreactie ‘Nij Begun’ op het enquêterapport ‘Groningers boven gas’. Er is nog geen duidelijkheid over de uitwerking van beide agenda’s en de rol en de betrokkenheid van raden en Staten hierbij. Bij raden en Staten leven zorgen over de democratische legitimatie in relatie tot de verdere uitwerking van deze agenda’s en de verdere ontwikkeling van de baanbrekers. Om de democratische legitimatie te borgen, voegen wij de in het amendement genoemde tekst toe aan het Programmaplan.

Amendement 15 ‘Kweek voedsel, geen onwil’

(ingediend door de fracties van de BBB, de PVV en de Partij voor het Noorden)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij het Statenvoorstel behorende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat deze als volgt komt te luiden als volgt:

Het Provinciaal Programmaplan voor Nationaal Programma Groningen (documentnummer 2023-098399) vast te stellen, met dien verstande dat in het plan op pagina 23, onder 3.3.6 FASCINATING de volgende tekst wordt opgenomen:

‘FASCINATING richt zich op de landbouw van de toekomst: een landbouwsysteem dat op duurzame wijze voedsel (eindproducten en ingrediënten) produceert, dat bijdraagt aan een gezond voedingspatroon. In FASCINATING werken Groninger agrarische bedrijven in agro en food, overheden en kennisinstellingen aan nieuwe processen en werkwijzen die zorgen voor een

optimale beschikbaarheid van nutriënten in het voedsel. Hoewel het programma over de optimale balans aan alle nutriënten (zowel macro- als micronutriënten) gaat, is de productie van hoogwaardig eiwit het centrale thema. Binnen FASCINATING wordt gewerkt aan een aantal thema's.'

Toelichting:

*Door middel van dit amendement willen wij een aanpassing maken aan de tekst. De volgende zin komt te vervallen: **'Voor het creëren van momentum zet FASCINATING de beoogde eiwittransitie, van verhouding dierlijk-plantaardig eiwit nu 60:40 naar 40:60, in als hefboom voor het realiseren van een nieuw landbouwsysteem.'** Mensen moeten vrij zijn om zelf te kiezen wat ze willen eten. Dit kunnen dierlijke of plantaardige eiwitten zijn. De provincie hoeft hierbij geen sturende rol tot zich te nemen.*

Amendement 16 'Een plus op 'snel internet': glasvezel'

(ingediend door de fracties van de BBB, de SP, Volt, de Partij voor het Noorden, het CDA en Groninger Belang)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij het Statenvoorstel behorende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat deze als volgt komt te luiden als volgt:

Het Provinciaal Programmaplan voor Nationaal Programma Groningen (documentnummer 2023-098399) vast te stellen, met dien verstande dat in het plan in hoofdstuk 5, onder paragraaf 5.3.6 de volgende tekst wordt opgenomen:

5.3.6. Glasvezelinternet

'Groningen is bezig om snel internet aan te leggen voor zijn bewoners. Iedereen heeft immers recht op de basisvoorzieningen en een goede internetverbinding is hier een van. Bij deze aanleg wordt een aantal adressen niet voorzien van glasvezel, omdat dit te duur zou worden: deze adressen krijgen in plaats van glasvezel een aanstraalverbinding. Met middelen uit het Provinciale Programmaplan willen we een plus realiseren op de aanleg van 'snel internet', zodat er bij alle adressen glasvezel wordt aangelegd.'

Toelichting:

In de huidige plannen voor de uitrol van snel internet valt een percentage van de zogenoemde 'witte adressen' buiten de boot. Zij krijgen om economische redenen geen glasvezelverbinding, louter vanwege de geografische ligging van hun huis. Het NPG kan hier een mooie plus realiseren, binnen de programmakaders, door voor elke Groninger dezelfde kwaliteit van internetverbinding aan te leggen.

Amendement 17 'Oormerken geld voor bestaanszekerheid en basisvoorzieningen'

(ingediend door de fracties van de SP, GroenLinks, de Partij voor de Dieren en Volt)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij het Statenvoorstel behorende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat deze als volgt komt te luiden als volgt:

Het Provinciaal Programmaplan voor Nationaal Programma Groningen (documentnummer 2023-098399) vast te stellen, met dien verstande dat de voorgestelde 10 miljoen euro voor de

bestaanszekerheid en de 15 miljoen euro voor de maatschappelijke basisvoorzieningen geormerkt worden binnen de programmalijn gezondheid, en dit te verwerken in het Programmaplan.

Toelichting:

Groningen heeft te maken met een jarenlange verschraling van publieke voorzieningen. Voor scholen, huis- en tandartsen, publieke zwembaden, bibliotheken en kunstencentra moet steeds verder gereisd worden met eveneens inkrimpend openbaar verover. Dit ondergraaft het gemeenschapsleven in de regio's en verkleint daarmee de kans op een goede gezondheid (pagina 29, Programmaplan). Het totaalbedrag voor de programmalijn gezondheid, waar de bestaanszekerheid en maatschappelijke basisvoorzieningen onderdeel van zijn, bedraagt 172 miljoen euro (pagina 33). Vanuit het Provinciaal Programmaplan is slechts 74 miljoen euro beschikbaar (pagina 48). Om die reden zal geprioriteerd worden in de programmering, waarbij bepaald wordt welke plannen op korte termijn en welke op lange termijn uitgevoerd worden. Het is echter onduidelijk hoe dat uitpakt. Het programma voor de maatschappelijke basisvoorzieningen moet nog ontwikkeld worden (pagina 31, regionale leidraad). Het programma van de baanbreker HTRIC is al verder ontwikkeld (pagina 3). Om te zorgen dat de pot niet leeg is als de basisvoorzieningen aan de beurt zijn, is het nodig om dit geld te oormerken.,

Amendement 18 'Geen geld naar grootkapitaal'

(ingediend door de fracties van de SP, GroenLinks, de Partij voor de Dieren en Volt)

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 20 december 2023 ter behandeling van bovenvermeld agendapunt;

Besluiten:

Het bij het Statenvoorstel behorende ontwerpbesluit te wijzigen, zodat deze als volgt komt te luiden als volgt:

Het Provinciaal Programmaplan voor Nationaal Programma Groningen (documentnummer 2023-098399) vast te stellen, met dien verstande dat de voorwaarden zodanig worden aangepast dat multinationals en private-equitybedrijven met aanzienlijke winsten geen aanspraak kunnen maken op NPG-subsidie, en dit te verwerken in het Programmaplan.

Toelichting:

De NPG-gelden zijn publieke middelen, gefinancierd door belastingbetalers, met als doel om de brede welvaart te verbeteren. Durfinvesteerdere zoals private-equitybedrijven en multinationals, die aanzienlijke winsten behalen, leggen de nadruk op winstmaximalisatie waarbij het streven naar bredere welvaart niet centraal staat. Dit betreft met name bedrijven die hun winsten vaak aanwenden voor aanzienlijke uitkeringen aan aandeelhouders of eigenaren. Het subsidiëren van dergelijke multinationals met aanzienlijke winsten of dergelijke private-equitybedrijven met publieke middelen vinden wij onwenselijk, aangezien dit niet direct bijdraagt aan de brede welvaart van Groningers. Het zou wenselijker zijn als zij minder uitkeren aan eigenaren of aandeelhouders en dit kapitaal investeren in de innovaties waar zij momenteel via NPG-subsidies om vragen. Op deze manier blijft er meer geld over voor projecten van initiatieven die niet het investeringsgeld hebben.